

Steaua de mărimea întâi pe firmamentul literaturii universale, astrul lui Homer se distinge nu numai prin strălucirea lui cu totul aparte, ci și prin nimbul de mister care învăluie poate pentru totdeauna însăși persoana poetului.

Umbra lui Homer a fost învinuită că și-a însușit paternitatea unor epopei geniale, roadele muncii unui lung șir de aezi, „redactori” sau „editori” anonimi. Treptat, opera homerică a căpătat proporții uriașe și o diversitate neverosimilă: imnuri închinate zeilor, epopei eroice sau comice, parodii, poezii ocazionale etc.

Ion Acsan

ISBN 978-973-21-0853-6



9 789732 108536

edituraminerva.ro



Biblioteca Pentru Toți

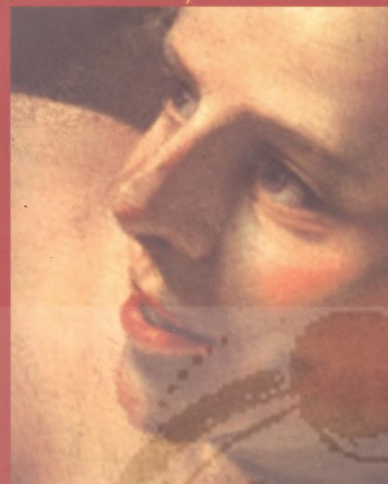
serie nouă
78
(1608)

HOMER imnuri • războiul șoarecilor cu broaștele



HOMER

imnuri
războiul șoarecilor



cu broaștele



Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Homer

Imnuri. Războiul șoarecilor cu broaștele / Homer ;
- Ed. a 2-a - București : Editura Minerva, 2007
ISBN 978-973-21-0853-6

I. Acsan, Ion (trad. ; pref.)

821.14'02-1=135.1

Noua serie a colecției „Biblioteca pentru toți”
apare datorită cooperării dintre
Ministerul Culturii și Cultelor,
Uniunea Scriitorilor din România,
MEGApres holdings S.A.

MINERVA S.A.

Redacția și sediul social:

Bd. Metalurgiei nr. 32-44, cod 041833, sector 4, București

O.P. 82 – C.P. 38

Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09

www.edituraminerva.ro

Tipărit la *MEGApres holdings S.A.*

HOMER

**imnuri • războiul
șoarecilor cu broaștele**
poeme apocrife

Traducere, prefață și note
de ION ACSAN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 2007
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Coperta colecției: Cristina Dumitrescu

Ilustrația copertei: Rembrandt, *Danae (detaliu)*

Redactor: Iuliana Voicu

Tehnoredactare computerizată: Carmen Diana Mateescu

PREFAȚĂ

Stea de mărimea întâi pe firmamentul literaturii universale, astrul lui Homer se distinge nu numai prin strălucirea lui cu totul aparte, ci și prin nimbul de mister care învăluie poate pentru totdeauna însăși persoana poetului. Dacă vechile cetăți grecești și-au disputat secole în șir cinstea de a-i fi leagăn, de la competiție nelipsind nici cretanii, lidienii, egiptenii, ba chiar și romanii, învățații ultimelor două secole s-au dovedit la fel de zeloși în negarea existenței lui istorice. De fiecare dată Homer a ieșit biruitor, întrecându-l până și pe miticul Proteu care, deși avea darul de a se metamorfoza, tot a fost prins și silit să răspundă la întrebările lui Menelau¹ și Aristeu². Sunt memorabile cuvintele octogenarului Goethe referitoare la critica distructivă personificată de Friedrich August Wolf³, semănătorul furtunii în Olimpul până atunci senin al home-rologiei: „*Wolf l-a distrus pe Homer; dar n-a putut să lovească în poezia lui; căci poezia are aceeași putere miraculoasă ca și*

¹ Homer, *Odiseea*, IV, 384-570.

² Vergiliu, *Georgicele*, IV, 386-542.

³ Friedrich August Wolf (1759-1842), filolog german, profesor la Universitatea din Halle și Berlin, autorul unei prefețe la o ediție a *Iliadei* lui Homer, cunoscută sub titlul de *Prolegomena ad Homerum* (*Precuvântare la Homer*), 1795.

eroii Walhallei, care, în zori se sfâșie în bucăți, iar la prânz se așază iar cu mădularele sănătoase la masă“.¹

Umbra lui Homer a fost învinuită că și-a însușit paternitatea unor epopei geniale, roadele muncii unui lung șir de aezi, „redactori“ sau „editori“ anonimi. Capodoperele nu apar din neant și nici Sofocle, nici Goethe nu l-au inventat pe Oedip sau pe Faust, dar după ce ei au înzestrat cele două spectre cu nemurirea artei, nimeni nu le-a reproșat nimic. Cântărețul unor vremi demult apuse, Homer nu și-a uitat predecesorii reprezentați de Femiu și Demodoc din *Odiseea*, fără a găsi de cuviință să vorbească despre ei, așa cum face Hesiod în poemele sale cu caracter didactic sau mitologic. Treptat, opera homerică a căpătat proporții uriașe și o diversitate neverosimilă – imnuri închinat zeilor, epopei eroice sau comice, parodii, poezi ocazionale etc. – un caz similar oferind Vyâsa și regele David: unuia i s-a atribuit în exclusivitate gigantica *Mahabharatâ*, altuia toți cei 150 de *Psalmi* ai *Bibliei*. Mai circumspectă, posteritatea s-a oprit la formula: *Iliada* + *Odiseea* = Homer.

Multă vreme, opera apocrifă nu s-a bucurat de atenția cuvenită, eroarea perpetuându-se din Antichitate până în

¹ Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe* (Partea întâia, 1 februarie 1827), în românește de Lazăr Iliescu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965, p. 235.

zilele noastre. *Iliada* și *Odissea* fac parte din *Ciclul troian* și nu putem elucida străvechea și spinoasa „problemă homerică“ dacă facem abstracție de contextul din care s-au detașat cele două capodopere. Indiferent de caracterul lor apocrif, epopeile ciclice sunt creații autentice ale unei epoci mai mult sau mai puțin apropiate și, chiar dacă adevăratele epopei homerice le-au eclipsat, nimic nu ne îndreptățește să le socotim mediocre. Shakespeare a avut predecesori sau contemporani de talia lui Christopher Marlowe și Ben Jonson. Să vedem așadar fără idei preconcepute ce știa sau credea că știe Antichitatea despre Homer și care este moștenirea lui poetică, în mare parte înghițită de Iacomul Cronos. Ceea ce a scăpat ca prin minune prezintă un interes deosebit pentru noi, fiind vorba de o culegere de *Imnuri*, de *Batrahomiahia*, de fragmentele din *Ciclul epic* și din *Margites*, precum și de *Epigramele*, care ne duc la capitolul biografiilor homerice, și ele apocrife. Cu excepția *Luptei Broaștelor cu Șoarecii*, tălmăcită în proză odată cu *Odissea* de I. Caragiani (Iași, 1876), aceste lucrări sunt traduse pentru prima oară în românește, realizându-se, împreună cu marile epopei onorate de versiuni prestigioase, un Homer integral care în alte literaturi există de multă vreme.

Ignorarea operei homerice era pedepsită drastic în Antichitate. Un retor care s-a lăudat că nu l-a citit pe Homer a fost pălmuit la Alcibiade. Palmele sunt făcute nu numai

pentru muncă, ci și pentru ca să ne exprimăm admirația față de valorile perene ale omenirii...

*

Literatura greacă veche pare să se deosebească de semenele ei orientale mai vârstnice sau contemporane: *Imnurile homerice* sunt posterioare și nu anterioare *Iliadei* și *Odiszei* și întrucâtva nici nu pot fi concepute fără ele, de vreme ce folosesc același dialect epic și același vers – hexametru, și ca atare au fost atribuite aceluiași autor. Având în vedere numărul mic al culegerilor de imnuri în Grecia Antică și proporțiile lor modeste, s-ar zice că nici n-am avea de-a face cu o specie aparte. Multă vreme s-a crezut că în patria lui Homer literatura începe de-a dreptul cu *Iliada* și *Odissea*.

Azi toate istoriile literare grecești nu mai omit poezii prehomerice, care nu aparțin doar legendei. Și Grecia Antică a cunoscut „vârsta zeilor” și a religiei, nu însă pe preoții de profesie, ci doar pe cei aleși temporar – un an, doi, maximum zece –, numirea pe viață a Pythiei din Delfi constituind o excepție. În sanctuare nu întâlnim un cult permanent al divinității – există temple deschise o singură dată într-un an – și ceremoniile constau mai ales în jertfe, magistratul fiind îndeobște cel care oficiază iar preotul cel care îl asistă. Absența castei sacerdotale explică absența dogmelor și a încercărilor de sistematizare a miturilor,

nimic în genul unei *Biblii* imuabile. Fernand Robert are toată dreptatea când spune: „*Viața religioasă a Greciei Antice a fost o perpetuă invitație la născocirea de mituri, și această născocire a fost totdeauna neîngrădită: iată încă un aspect, și o rațiune de a fi, a miracolului grec*“¹.

De aceea s-a ajuns la tropicala eflorescență de mituri a Heladei, țară fărâmițată în zeci de state-cetăți, fiecare cu zeii, tradițiile și sărbătorile ei. De aceea imnul literar grec n-a fost precedat de echivalentul său sacerdotal. Analizând imnul ca pe unul din formele aparte ale rugăciunii, socotită fenomen central religiilor, Fr. Heiler, autorul lucrării *La Prière*, susține că Grecia Antică n-a cunoscut o poezie rituală aidoma Indiei și Egiptului și că imnografia elină derivă dintr-un simplu cânt cultural². Acest lucru n-a împiedicat-o să depășească creațiile similare orientale sub raportul profunzimii și al valorii artistice. La rândul lui Charles Autran, care a consacrat studierii obârșiilor epopeii homerice trei volume consecutive³, susține că inițial poezia imnică a

¹ Fernand Robert, *Homère*, Presses Universitaires de France, Paris, 1950, p. 117.

² Frédéric Heiler, *La Prière*, Traduit d'après la 5^e édition allemande par Etienne Krüger et Jacques Marty, Payot, Paris, 1931, p. 200 și u.

³ Charles Autran, *Homère et les Origines sacerdotales de l'épopée grecque*, Paris, Tome I, 1938, Tome II, 1939 și Tome III, 1944. N-am avut la dispoziție decât primele două volume.

fost o incantație, întrucât elementul incantatoriu precede cântul sacru. Cu toate că în Grecia Antică nu întâlnim imnul sacerdotal, existența unor imnuri prehomerice nu poate fi pusă la îndoială, chiar dacă poeziile care circulau în Antichitate sub numele poezilor legendari nu puteau fi decât apocrife. De altfel nici *Imnurile homerice* nu sunt îndeobște expresia unor sentimente personale și rarele elanuri lirice se topesc în iscusita țesătură epică, din care nu absentează elementul dramatic. Prin urmare, nu ni se pare exagerat să le socotim o adevărată răspântie făcând tranziția de la epica prehomerică la poezia lirică cultă și la creația tragicilor, care se inspiră frecvent din legende mitologice.

Nici Homer, nici Hesiod nu-l pomenesc pe Orfeu, pe care unele inscripții îl socotesc mult mai vârstnic (secolul XIV î.Hr.). În ceea ce privește descoperirea hexametrlui, Orfeu nu are numai rivali, ca de pildă pe licianul Olen, autorul unor imnuri celebre în Antichitate, ci și rivale, ca Phanotoe, soția lui Icar, Phemonoe, prima Pythie aleasă la Delfi care rostea oracolele lui Apolo în versuri, sau profetesele pelasgicului Zeus din Dodona.

Poeții hieratici se grupează în jurul unui sanctuar: Olen, sibylla Herofila, care a trăit înaintea Războiului Troian, și Melanopos, citat în arborele genealogic al lui Homer – la Delos; Musaios, Eumolpos și Pamphos – la Eleusis. Primele concursuri imnice au fost instituite la Delfi și primii lauri

i-au obținut cretanii Chrysotemis și Philammon, precum și fiul celui din urmă, Tamiris, care s-a luat la întrecere cu muzele și a fost orbit de acestea (vezi *Iliada*, II, 594-600). Lui i se atribuie nu numai o *Teogonie*, ci și o *Cosmogonie*, ba chiar și o *Titanomahie*. La concurs ar fi vrut să participe și Hesiod, dar a fost respins, deoarece nu știa să se acompanieze cu lira!

Încă de la început și imnurile și oracolele foloseau probabil hexametrul. Și chiar dacă purta numele de vers *Pythic* sau *Delfic*, el n-a fost inventat, ci doar adoptat de preotesele lui Apolo pentru ca prorocirile lor să impresioneze mulțimea și să fie reținute mai lesne. Fiecare sanctuar avea obiceiurile lui specifice, și, de pildă, la Claros, în Asia Mică, preotul lui Apolo era ajutat de un profet iar revelațiile acestuia erau transpuse în stihuri de un *thespiodos*, harul profetic conlucrând cu harul poetic.

Pornind de la premisa că oracolele și imnurile utilizează același vers, același limbaj și aceleași procedee stilistice, Charles Autran, în lucrarea lui citată mai înainte, susține că și epopeea greacă ar avea o origine pur sacerdotală. Dar se știe că n-a existat o *Grecie vedică* – expresie des întâlnită la acest autor – și nici tagme preoțești eline, ci doar numeroase bresle de poeți care, indiferent dacă activau sau nu pe lângă un sanctuar, aveau la îndemână bogatul folclor prehomeric și multiseculara tradiție orală miceniană. În cartea sa

închinată lui Homer și apărută în colecția „Écrivains de toujours“, Gabriel Germain respinge și el o serie din tezele lucrării lui Autran, ale cărei merite sunt incontestabile: „În tradiția greacă, tipul de vers epic a luat naștere în sanctuarele profetice și, efectiv, atâta timp cât oracolele au păstrat o formă poetică, ele au fost pronunțate în hexametri. Tot hexametrul este cel care, în marile sărbători religioase, a slujit la cântarea legendelor sacre ale zeului local. Când a atribuit lui Homer o colecție de imnuri de acest soi, cele mai vechi dintre ele nefiind îndepărtate de timpurile homerice, tradiția a conservat tâlcul acestor raporturi inițiale dintre poemele sacre și poemele epice. Totuși epopeea ne înfățișează aezii ca pe niște poeți de curte, nu ca pe niște cântăreți alăturați templelor; este deci limpede că nu trebuie să împingem prea departe cercetarea legăturilor dintre Homer și sfera preoților – care de altfel nici nu constituiau la greci o castă asemănătoare cu cea a brahmanilor sau a druizilor.“¹

Émile Mireaux vede în epopeile homerice roadele laicizării artei aezilor care mai păstrează încă unele afinități cu imnurile religioase, dar a devenit cu totul autonomă. Același proces de laicizare poate fi constatat și în lirica greacă veche.² Întrucât aezii colindau Arhipelagul Egeean și

¹ Gabriel Germain, *Homère*, Editions du Seuil, 1966, p. 21.

² Émile Mireaux, *La vie quotidienne aux temps d'Homère*, Hachette, 1954, p. 97 și u.

unica lor sursă de existență era recitarea poemelor compuse de ei, concursurile imnice puteau constitui pentru fiecare un punct de atracție prin premiile care se acordau acolo. Oare nu mărturisește Hesiod că a participat la întrecerile orânduite de Amfidamas și că victoria i-a adus-o un imn, iar trepiedul, obținut ca premiu, l-a consacrat apoi muzelor din Helicon?¹

Grecii antici numeau *Hymnoi* până și oracolele în hexametri care reprezentau pentru ei cea mai veche formă de poezie. La rândul lor, *Imnurile homerice* erau cunoscute sub numele de *Prooimia*, adică *Preludii*, fie pentru că ele slujeau drept exordii serbărilor religioase, fie pentru că precedau recitățile epice de lungă durată. Un „Imn către muze“ poate fi socotit și preludiul *Teogoniei* lui Hesiod, care începe cu o invocare a zeitelor din Helicon, are o parte epică și se încheie cu obișnuita formulă finală: „*Slavă, copile divine, un viers minunat dăruieți-mi!*“ La fel ca aezii, muzele înalță imnuri următorilor zei proslăviți și în culegerea homerică, într-o altă ordine decât cea ierarhică: Zeus, Hera, Atena, Febus Apolo, Artemis, Themis, Afrodita, Latona, Aurora, Soarele și Luna. În câteva versuri Hesiod sugerează repertoriul poeziei imnice și legătura ei cu epopeea eroică.

Cu *Titanomahia* și *Gigantomahia* am poposit pe tărâmul ciclului epic. Grecii antici împărțeau imnurile după conținutul

¹ Hesiod, *Munci și zile*, v. 654-659.

lor: cele arhaice, care enumerau epitelele zeilor, aidoma pomelnicului de titluri acumulate de seniorii feudali, se numeau *kletikoi hymnoi* (imnuri cu caracter de invocație). Din această categorie fac parte câteva din *Imnurile homerice* mici: *Către Zeus*, *Către Hera*, *Către Poseidon*, *Către Ares* etc. Faptul că *Imnurile orfice* folosesc aceeași formulă primitivă a făcut pe unii specialiști, printre care și Jean Humbert, să proclame orfic în special imnul *Către Ares*.

Imnurile închinatelor unor personificări ale naturii și forțelor ei se numeau *physikoi hymnoi*. Aici am putea îngloba imnurile grupate la sfârșitul culegerii homerice: *Către Glie*, *Către Helios*, *Către Selene* și *Către Dioscuri*. Mai existau și imnuri genealogice, care preamăreau pe strămoșii zeilor, cum se întâmplă în prima parte a imnului *Către Apolo (Delianul)*, sau imnuri etiologice, urmărind să explice originea unor instituții, tradiții sau ceremonii, și aici am putea cita *Suita Pythică*.

*

Chiar dacă până și imnurile scurte – ca de pildă *Către Atena* (I) sau *Către Dioscuri* (I) – și foarte scurte – precum cel *Către Artemis* (I) sau *Către Apolo* (II) – au farmecul lor, de bună seamă că marile imnuri epice dau tonul și reprezintă piesele de rezistență ale „Preludiilor“ homerice. Doar patru dintre ele ating proporțiile cânturilor din *Odissea*, și unii

istorici literari – aş cita aici pe G. Bernhardt¹ – socotesc că ele sunt din perioada concursurilor aedice, numite *agones*.

Cel mai vechi pare să fie imnul *Către Apolo* (I), compus prin anul 700 î.Hr. Deoarece s-a statornicit că avem de-a face cu două imnuri care nu numai că au autori diferiți – unul ionian și altul beoțian – dar datează chiar și din secole diferite, unii editori (ca A. Baumeister) le separă, intitulându-le *Către Apolo Delianul* și *Către Apolo Pythianul*.

Partea de început a imnului datează din secolul VII î.Hr., deoarece în secolul următor ionienii obișnuiau să se întrunească la Efes sau Panionion, sanctuarul lui Poseidon. De altfel, tot în secolul VII î.Hr. s-a construit la Delfi templul de piatră atribuit lui Trofonios și Agamedes, menționați în *Suita Pythică*. Uvertura deliană, evident mai veche și compusă la Delos, a fost probabil folosită ca preludiv al propriului său imn de către aedul venit să cânte întemeierea sanctuarului din Delfi, închinat aceluiași zeu. Cele două părți ale imnului se întregesc reciproc și separarea lor ni se pare arbitrară, chiar dacă doar primul aed se dovedește mai apropiat de geniul lui Homer. Soluția lui Jean Humbert, care le dă în continuare, ni se pare cea mai nimerită.

Apolo Delianul pătrunde vijelios în adunarea zeilor, dovedind temperamentul său asiatic, și poetul are o scurtă

¹ G. Bernhardt, *Grundriss der griechischen Literatur*, Erster Theil, Fünfte Bearbeitung von Richard Volkmann, Halle, 1892, p. 309 și u.

lor: cele arhaice, care enumerau epitelele zeilor, aidoma pomelnicului de titluri acumulate de seniorii feudali, se numeau *kletikoi hymnoi* (imnuri cu caracter de invocație). Din această categorie fac parte câteva din *Imnurile homerice* mici: *Către Zeus*, *Către Hera*, *Către Poseidon*, *Către Ares* etc. Faptul că *Imnurile orfice* folosesc aceeași formulă primitivă a făcut pe unii specialiști, printre care și Jean Humbert, să proclame orfic în special imnul *Către Ares*.

Imnurile închinatelor unor personificări ale naturii și forțelor ei se numeau *physikoi hymnoi*. Aici am putea îngloba imnurile grupate la sfârșitul culegerii homerice: *Către Glie*, *Către Helios*, *Către Selene* și *Către Dioscuri*. Mai existau și imnuri genealogice, care preamăreau pe strămoșii zeilor, cum se întâmplă în prima parte a imnului *Către Apolo (Delianul)*, sau imnuri etiologice, urmărind să explice originea unor instituții, tradiții sau ceremonii, și aici am putea cita *Suita Pythică*.

*

Chiar dacă până și imnurile scurte – ca de pildă *Către Atena* (I) sau *Către Dioscuri* (I) – și foarte scurte – precum cel *Către Artemis* (I) sau *Către Apolo* (II) – au farmecul lor, de bună seamă că marile imnuri epice dau tonul și reprezintă piesele de rezistență ale „Preludiilor“ homerice. Doar patru dintre ele ating proporțiile cânturilor din *Odissea*, și unii

istorici literari – aş cita aici pe G. Bernhardt¹ – socotesc că ele sunt din perioada concursurilor aedice, numite *agones*.

Cel mai vechi pare să fie imnul *Către Apolo* (I), compus prin anul 700 î.Hr. Deoarece s-a statornicit că avem de-a face cu două imnuri care nu numai că au autori diferiți – unul ionian și altul beoțian – dar datează chiar și din secole diferite, unii editori (ca A. Baumeister) le separă, intitulându-le *Către Apolo Delianul* și *Către Apolo Pythianul*.

Partea de început a imnului datează din secolul VII î.Hr., deoarece în secolul următor ionienii obișnuiau să se întrunească la Efes sau Panionion, sanctuarul lui Poseidon. De altfel, tot în secolul VII î.Hr. s-a construit la Delfi templul de piatră atribuit lui Trofonios și Agamedes, menționați în *Suita Pythică*. Uvertura deliană, evident mai veche și compusă la Delos, a fost probabil folosită ca preludiv al propriului său imn de către aedul venit să cânte întemeierea sanctuarului din Delfi, închinat aceluiași zeu. Cele două părți ale imnului se întregesc reciproc și separarea lor ni se pare arbitrară, chiar dacă doar primul aed se dovedește mai apropiat de geniul lui Homer. Soluția lui Jean Humbert, care le dă în continuare, ni se pare cea mai nimerită.

Apolo Delianul pătrunde vijelios în adunarea zeilor, dovedind temperamentul său asiatic, și poetul are o scurtă

¹ G. Bernhardt, *Grundriss der griechischen Literatur*, Erster Theil, Fünfte Bearbeitung von Richard Volkmann, Halle, 1892, p. 309 și u.

*Atica, celebrează reîntoarcerea la lumină a tinerei fete a grâului, revederea celor două zeițe care trăiesc împreună opt luni pe pământ și rămân patru luni despărțite*¹.

Cele opt luni de revedere încep în octombrie, când se deschid gropile cu grâne în vederea însămânțărilor de toamnă și se sfârșesc după treieratul grâului, în mai, odată cu închiderea gropilor care adăpostesc rezerva de semințe pentru anul următor. Puțin înaintea deschiderii acestor gropi se celebrau în Atica misterele Demetrei și ale Corei, unde inițiații asistau, nu se știe cum, la reîntâlnirea mamei cu fiica ei răpită de Aidoneus. La misterele eleusine erau admiși chiar și sclavii, iar în secolul V î.Hr. marea sală în care se adunau inițiații veniți pe jos de la Atena, cale de 22 km, putea cuprinde 3 000 de persoane. Întrucât orașul Atena nu este pomenit deloc, Georges Méautis argumentează că imnul *Către Demetra* datează din secolul VII î.Hr.², în timp ce Jean Humbert se pronunță pentru secolul VI î.Hr.

Dacă zeilor *Iliadei* le este accesibilă durerea fizică, în imnul homeric o mare zeiță cunoaște din plin durerea maternă. Autorul imnului dă dovadă de intuiție psihologică atunci când o pune pe Demetra să-și reverse afecțiunea ei asupra unui prunc muritor căruia este gata să-i dea

¹ André Bonnard, *Civilizația greacă*, trad., cuvânt înainte și note de Iorgu Stoian, Editura Științifică, București, 1967, vol. I, p. 161.

² Vezi G. Méautis, *Les dieux de la Grèce et les mystères d'Eleusis*, Presses Universitaires de France, Paris, 1959, p. 52 și u.

nemurirea, pentru a înlocui insuportabila absență a copilei dispărute. Caracterul rustic al misterelor de la Eleusis este subliniat prin slujitoarea Iambe care într-un imn al lui Philicos din vremea lui Ptolemeu Filadelful devine o simplă țărăncă, așa cum reiese dintr-un papirus descifrat recent¹.

Dacă Demetra trăiește durerea despărțirii temporare de copila iubită, într-un alt imn homeric, înrudit și apropiat ca dată de poemul eleusin, Afrodita cunoaște amărăciunea mezalianței. După ce ea a subjugat, cu trei excepții, și oamenii și zeii, și i-a silit pe nemuritori să se iubească cu muritoarele, sau pe zeițe să-și aleagă soți muritori, Zeus o pedepsește, făcând-o să se îndrăgostească de chipeșul prinț frigian Anchise. Din unirea lor se va naște eroul troian Eneas. Căpătând trăsături asiatică, zeița devine o adevărată „mamă a fiarelor“ și, în timp ce se îndreaptă spre stâna lui Anchise, după ea vin: „*Ca să se gudure cuminte lupi cenușii, lei paralei*“. În original versul are o muzicalitate care se pierde în traducere și, pentru ca bogatele lui asonanțe și rime interioare să devină mai accesibile, l-am transcris în alfabetul latin:

Sáinóntés poliói te lykói, haropói te leóntes“.

Aceste euforii vrăjeau urechile ascultătorilor imnului, și poetul le presară nu întâmplător și în alte versuri. Când

¹ Vezi n. 2, p. XVIII.

descrie gătelile zeiței, el le vede cu ochii îndrăgostitului Anchise, uimit de licărul lunar al sânului acoperit cu salbe de aur. La sfârșit Afrodita, care se dăduse drept fiică de rege, îi dezvăluie adevărata identitate, revărsând o lumină orbitoare în jurul ei. Anchise știe că faptul de a se fi unit cu o zeiță poate avea urmări tragice pentru el și cerșește îndurare. Afrodita îl liniștește, vestindu-l că va avea un fiu ilustru și îi cere discreție absolută. Zânele care se iubesc cu muritorii nu-și pedepsesc nici ele soții, decât dacă dezvăluie taina intimității lor cu fapăturile supranaturale. Scena de dragoste dintre Afrodita și Anchise surprinde prin romantismul ei „*avant la lettre*“ și este o adevărată bijuterie a literaturii eline asupra căreia timpul a trecut fără să-i întunece strălucirea.

Un aer de basm are pe alocuri și imnul *Către Hermes* (I) prin care tipul bastardului divin pătrunde nu numai în Olimp, ci și în panteonul poeziei universale. Precocitatea caracterizează copiii năzdrăvani, iar noaptea în care zeul nou-născut fură vacile lui Apolo este neobișnuit de lungă. Când iese din peșteră, Hermes descoperă o broască țestoasă și o ridică de jos cu gingășia unui copil care, tânjind după jucării, și le făurește singur. Homer citează doar *kithara* și varianta ei, *forminxul*, nu însă și lira, menționată în *Margites* și perfecționată de Terpandru, precursorul lui Alceu și Sapho, poeți din secolul al VI î.Hr. La momentul oportun copilul-minune va ști să valorifice geniala-i

„jucărie“, mult mai la locul ei în mediul luxos și rafinat al palatului olimpic, decât în universul rustic, dobândind în schimb un bici strălucitor, simbolul prerogativelor lui de zeu al turmelor. În instrucțiunile de rigoare pe care Hermes le dă lui Apolo înainte de a-i preda lira descoperim poate cea mai veche „artă poetică“ și nu credem că e vorba de o interpolare, contextul nepledând pentru așa ceva. Poetul atribuie lui Hermes și syrinxul lui Pan și arta de a aprinde focul prin sistemul folosit de cele mai primitive popoare.

Adevărat patron al hoșilor, Hermes le anticipează perfidele stratageme și comite primul delict judiciar cu premeditare. Ca zeu al profețiilor, Apolo nu dă dovadă de prea multă perspicacitate când cercetează urmele lăsate de hoț, iar percheziția la domiciliul acestuia nu dă rezultatele scontate. Deși este un as al prefăcătoriei, Hermes, care evită cu dibăcie sperjurul de neconceput pentru un zeu, nu-l păcălește totuși pe Apolo. În cartea sa de *Mitologie greacă*, bogată în sugestii originale, Georges Méautis nu se sfiește să numească imnul *Către Hermes „primul roman polițist din istoria lumii“*¹. Dar tensiunea și factorul surpriză lipsesc cu desăvârșire, vinovatul fiind cunoscut din capul locului. Totul constă în demascarea lui, în înlăturarea alibiului pe care și l-a creat.

¹ Georges Méautis, *Mythologie grecque*, Éditions de la Baconnière – Neuchâtel, Suisse, 1959, p. 103 și u.

Scena în care împricinatul adult și pârâțul înfășat în pelinci compar înaintea tatălui lor ceresc, autoritate supremă, este de un comic aristofanesc, stârnind ilaritatea divinei asistențe. În pofida unor lacune și neclarități, imnul *Către Hermes* rămâne o culme a artei narrative posthomerice prin siguranța cu care este condusă acțiunea bogată în episoade, când grave, când comice, prin verva dialogurilor, varietatea detaliilor, naturalețea povestirii și frumusețea peisajului beoțian atât de specific.

Imnul *Către Pan* se înrudește ca atmosferă cu imnul precedent, dar pare un prolog la poezia bucolică alexandrină, în timp ce imnul *Către Dionysos*, relatând episodul răpirii zeului de către pirații tirenieni, se remarcă prin virtuțile picturale ale miracolului săvârșit de divinul captiv, căci este straniu și totuși pitoresc un catarg invadat de viță de vie în mijlocul mării.

*

Totuși, poezia epică cu caracter eroic, chiar și după dispariția lui Homer și ca urmare a succesului epopeilor sale, a izbutit să-și asigure un asfințit glorios și rodnic, realizând o grandioasă frescă de la crearea lumii și până la moartea lui Ulise. Astfel s-a constituit *ciclul epic* alcătuit dintr-o duzină de epopei grupate în trei cicluri mai mici: mitologic, teban și troian. *Ciclul mitologic* înfățișa războiul dintre zei și titani,

precum și premisele lui și, pe lângă o *Teogonie*, cuprindea și o *Titanomahie*, atribuită lui Eumelos din Corint.

Ciclul teban număra trei epoei: *Oidipodia* (circa 6 500 de versuri), istoria înălțării și prăbușirii incestuosului Oedip; *Tebaida* (circa 7 000 de versuri), inspirată de expediția pusă la cale de Polynike și regele Argosului, Adrast, împotriva Tebei lui Eteocle, și tragicul sfârșit al celor șapte frunțași ai oștirii atacatoare; în sfârșit, *Epigonii* (circa 7 000 de versuri) aduceau deznodământul conflictului prin răzbunarea celor șapte eroi argieni de către fiii lor, care au izbutit să cucerească Teba. *Expediția lui Amphiaraos împotriva Tebei*, pomenită în *Viața lui Homer* de către Pseudo-Herodot, reprezenta doar o parte a *Tebaidei*, Amphiaraos fiind unul din cei șapte frunțași ai Argosului. *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* citează primul vers din *Tebaida* și *Epigonii*, asigurându-ne că ambele se datorau lui Homer.

Ciclul troian înfățișa toată durata războiului de zece ani începând cu antecedentele lui și sfârșind cu întoarcerea în patrie a tuturor cuceritorilor cetății lui Priam. *Cipriile* narau evenimentele care au precedat *Iliada*, iar intervalul dintre moartea lui Hector și dramatica sosire acasă a lui Ulise era acoperit de alte patru epoei: *Etiopida*, *Iliada mică*, *Nimicirea Troiei* și *Întoarcerea eroilor de la Troia*. *Odissea* însăși este ultima și cea mai complicată „întoarcere“ acasă, care și-a găsit târziu de tot (prin 570 î.Hr.) un epilog destul de palid în *Telegonia* lui Eugamon din Cyrene.

Proclos, autorul unui curs de literatură în patru cărți, *Grammatiké Hrestomathéia*, vorbește cel dintâi despre *ciclul troian* și, mulțumită patriarhului bizantin Fotios (secolul al XI-lea), ni s-au păstrat extrase din această *Crestomație*. Ele constau dintr-o scurtă biografie a lui Homer și un didactic rezumat al celor șase epopei, reprodus după izvoarele mitografice avute la îndemână, fără o prealabilă consultare a textelor originale care mai circulau în perioada alexandrină. Nu se știe dacă autorul *Crestomației* este gramaticul Proclos din Sicca, profesorul împăratului roman Marc Aureliu (secolul II d.Hr.) sau Proclos din Lycia (410-485), filozoful neoplatonician căruia i se atribuie și șapte imnuri scrise în hexametri.

Anticii mai atribuiau lui Homer și alte două epopei care nu făceau parte din ciclul troian și erau episoade dintr-o *Heracleidă*: *Cucerirea Oihaliei* și *Foceida*.

Poeții de numele cărora Proclos leagă epopeile din *ciclul epic* sunt originari nu numai din Ionia, ca homeridul Arctinos din Milet, autorul *Etiopidei* și al *Nimicirii Troiei*, ci și din Cipru, ca Stasinos, autorul *Cipriilor*, din Lesbos, ca Lesches, autorul *Iliadei mici*, din Africa de nord, ca Eugamon, autorul *Telegoniei*, din Samos, ca Creofil, autorul *Cuceririi Oihaliei*, și, în sfârșit, din Pelopones, ca Hagias, autorul *Întoarcerii eroilor de la Troia*. De aici se poate deduce că în creațiile tardive, centrul de greutate al

producției epice s-a deplasat din Ionia și Chios spre continent. Cele circa 90 de versuri care ni s-au păstrat din poezii ciclice ne face să regretăm pierderea operelor lor, care conțineau desigur numeroase pasaje reușite; de pildă, fantastica urmărire a zeiței Nemesis de către veșnicul îndrăgostit Zeus sau prăvălirea din turn a micului Astyanax, care este „*cuprins de moartea purpurie*“. Primul fragment din *Cipriile* atestă cât de veche este teama inspirată de suprapopularea pământului și ideea lichidării surplusului prin războaie de lungă durată.

Între epopeile ciclice există neconcordanțe. Astfel după Arctinos din Milet, conform *Crestomației* lui Proclus, Eneas se refugiază în piscul Muntelui Ida, văzând în pieirea lui Laocoon o prevestire funestă, în timp ce într-un fragment din *Iliada mică* el devine robul lui Neoptolem, împreună cu Andromaca, și pleacă în Grecia. Émile Mireaux combate cu argumente întemeiate minimalizarea epopeilor ciclice: „*Ciclul troian nu are nimic dintr-o construcție logică și artificială. El este opera unor poeți autentici, adânc înrădăcinați, ca și Homer; în pământul grecesc, pasionați ca și el și, aidoma lui, implicați în certurile și luptele din vremea lor.*“¹

¹ Émile Miréaux, *Les Poèmes homériques et l'Histoire Grecque*, Editions Albin Michel, Paris, 1948-1949, Tome II, p. 386.

Într-un studiu recent asupra „izvoarelor“ *Iliadei*¹, W. Kullmann compară textul homeric cu *Crestomația* lui Proclus și fragmentele poezilor ciclici și ajunge la concluzia că unele epopei din *ciclul troian*, contrar părerii unanime, au apărut independent și par să fie chiar mai vechi decât capodopera lui Homer, ca de pildă *Cipriile* și *Etiopida*.

Pentru tragedia antică ciclul epic a fost un generos izvor de inspirație și, în *Poetica* sa, Aristotel arată că din *Iliada mică* se pot scoate opt tragedii, în timp ce din *Iliada* sau *Odiseea* doar câte două din fiecare.² E suficient să citim cele două fragmente din *Tebaida* ca să ne dăm seama că uriașul salt calitativ de la eroul epic la protagonistul tragediilor *Oedip Rege* și *Oedip la Colonos* se datorează evident geniului sofoclean.

*

Epica eroică târzie cu predilecția ei pentru lupte sângeroase și tonul grandios a sfârșit prin a da semne de oboseală și saturație. Și atunci unii poeți înzestrați cu umor și gust au inventat un gen nou: parodia. Tonul solemn s-a păstrat, dar locul neînfricăților viteji cu statură herculeană a fost luat de cele mai inofensive și nevinovate făpturi de pe

¹ Wolfgang Kullmann, *Die Quellen der Ilias (Troischer Sagenkreis)*, Hermes, Heft 14, Wiesbaden, 1960.

² Aristotel, *Poetica* (XXIII, 1459 b și IV, 1449 a), studiul introductiv, traducere și comentarii de D. M. Pippidi, Editura Academică, București, 1965, p. 87.

fața pământului și desăvârșitul contrast comic a asigurat propășirea unor poeme glumețe numite *paignia*. Mai trebuie oare să ne mirăm că și ele au fost atribuite lui Homer?

Aristotel este convins că prin *Margites* Homer a fost un precursor al comediei, așa cum *Iliada* și *Odissea* au anticipat tragedia¹. Odrasla unei familii bogate, Margites strălucea prin neghiobia și îngâmfarea lui. Antiteză a iscusitului Ulise, Margites era poate cea mai veche întruchipare a prostiei omenești, capabilă de pozne și încurcături nostime. Pierderea poemului e cu atât mai regretabilă cu cât *Margites* aducea o inovație și sub raportul formei, fiind un original amestec de hexametri și trimetri iambici. Socotit impropriu pentru poezia epică sau lirică, iambul era utilizat în scopuri satirice și s-a impus datorită celebrului poet Arhiloh din Paros (secolul VII î.Hr.). Acest lucru denotă că poemul avea și accente de critică socială și că data probabil din secolul VI î.Hr.

Războiul dintre cocori și pigmei pomenit la începutul Cântului III al *Iliadei* a fost interpretat ca o aluzie la o *Geranomahie* (în grecește *geranos* înseamnă *cocor*). Dar acest război făcea parte din rândul temelor favorite ale desenatorilor de vase. În orice caz, după ce a umplut cu măcelurile sale epopeile ciclice, Ares s-a trezit exilat în regnul animal, stârnind și aici un adevărat prăpăd. Așa a apărut *Arahnomahia* (*Războiul păianjenilor*), *Psaromahia*

¹ Aristotel, *op. cit.*, p. 57.

(*Războiul sturzilor*) și *Batrahomimahia* (*Războiul șoarecilor cu broaștele*). Tema ca atare nu era străină Egiptului Antic: pe un papyrus din secolul XIII î.Hr. vedem o cetate asediată de șoareci înarmați și păzită de o pisică. Chiar dacă în colecția esopică întâlnim o fabulă asemănătoare cu *Batrahomimahia*, parodia homerică este lipsită de substrat satiric sau didactic, având mai mult contingențe cu celebra culegere de povești, fabule și cugetări din literatura sanscrită, *Panciatantra*. Cartea a treia descrie războiul dintre corbi și bufnițe, iar înaripatele au denumiri ca Zdrobitoare-de-dușmani, Ureche-de-meterez, Nas-coroiat, Zbor-în-sus etc. În cartea a doua un șoarece leagă prietenie strânsă cu o broască țestoasă și cu un corb. Șoarecele se cațără pe spinarea corbului și este purtat prin văzduh, așa cum Față-gogonată duce spre mijlocul bălții pe prințul rozătoarelor – Înhap-firimituri.

Lexiconul Suda atribuie *Batrahomimahia* lui Pigres din Halicarnas, fratele Artemisiei, soția lui Mausolus, devenit celebru prin monumentul său funerar, care se numără printre cele șapte minuni ale lumii (secolul V î.Hr.). Bazându-se pe faptul că abia scriitorii din secolul I d.Hr. o citează pentru prima oară și că unele particularități ale textului ei sunt de neconceput într-o epocă prehelenistică, mai mulți istorici literari întineresc *Batrahomimahia* cu câteva sute de ani. Helmut Ahlborn, autorul unei recente ediții bilingve a

parodiei homerice (*Der Froschmäusekrieg*, Berlin, Akademie Verlag, 1968) și al unei disertații pe aceeași temă (*Untersuchungen zur pseudohomerischen Batrachomymachie*, Göttingen, 1959) situează crearea ei în Alexandria secolului I î.Hr. Acest lucru ar putea explica anumite influențe egiptene sau chiar indiene, întrucât cea mai veche variantă a *Panciatantrei* nu poate fi anterioară anului 300 î.Hr.

Batrahomimahia face parte din categoria parodiilor burlești și evită satirizarea sau atitudinea ireverențioasă față de epopeea homerică. Propunându-și să parodieze *Iliada*, autorul „Batraciadei” (căci broaștelor le revine rolul troienilor asediați) pleca de la premisa că mulți dintre contemporanii săi știau pe dinafară textul epopeii și recunoșteau lesne personajele și pasajele vizate. Întâlnirea dintre regele broaștelor și prințul șoarecilor amintește de scena dintre Diomedee și Glaucos (Cântul VI, v. 119-236), iar Roade-pâine, care deplânge pieirea fiilor lui, parcă-i Priam. Sunt imitate și sângeroasele bătălii din *Iliada*, în special cea din Cântul IV (v. 517 și u.). Totuși, în scurta consfătuire a zeilor, Zeus și Atena joacă rolul principal, ca în *Odissea*.

Autorul anonim al *Războiului dintre șoareci și broaște* nu se lasă copleșit de modelul parodiat și dă numeroase dovezi de fantezie, umor și bun gust literar. El nu încaieră două specii belicoase și rivale, ci pune să se lupte șoarecii

fricoși cu broaștele inofensive și exploatează ca un strateg dibaci câmpul de luptă, scoțând efecte comice neașteptate. Originalitatea armamentului confecționat de oștirile beligerante egalează inventivitatea creatorilor de filme de desene animate. Apropierea dintre proeminența scuturilor și tuguiatele cioburi de opaiț cu care se apără șoarecii denotă rafinament pictural. Deznodământul bătăliei este adus la timp de raci și înfricoșătoarea lor năvală de roboți paluștri asigură *Batrahomimahiei* un final remarcabil.

Ingeniozitatea incontestabilă a poetului anonim este dovedită și de felul cum rezolvă problema denumirii personajelor. Până și pompoasele epitete ornate ale zeilor și eroilor *Iliadei* sunt parodiate nu numai prin faptul că li se dă o turnură ridicolă, ci și prin aceea că ele țin loc de nume. E ca și cum i-ai zice lui Ahile: „Cel-iute-de-picior“ sau Herei: „Cea-cu-ochi-de-juncă“. *Okimides (Verde-busuioc)* nu seamănă întâmplător cu *okypous (iute-de-picior)*, lucru și mai evident în cazul lui *Peleus (Cel-care-trăiește-în-nămol)* și *Peleu*, tatăl lui Ahile. Păstrând numele grecești ale personajelor *Batrahomimahiei* răpești cititorului posibilitatea de a gusta iscusita parodiare onomastică a epitetului ornant. Acest procedeu de care poetul este conștient culminează în final, unde el folosește o avalanșă de cuvinte compuse și abia la urmă pomenește de raci. Leopardi, Leconte de Lisle și, la noi, Ion Caragiani au transpus fiecare

în limba lui complicata listă de personaje și pe calea desțelenită de primul traducător în românește al *Batrahomiahiei* am mers și noi, îngăduindu-ne unele mici libertăți dictate de necesitățile versului ritmat.

De parodia homerică și-a amintit și Theodoros Prodromos, cărturar bizantin care și-a sfârșit zilele într-o mânăstire din Constantinopolul secolului al XII-lea în *Catomiomahia* (*Galeomyomahia*), adică *Războiul șoarecilor cu pisica*¹ el parodiază tragedia antică (*Perșii* a lui Eschil). Evul Mediu a citit și răscitit *Batrahomiahia*, dovadă grăitoare fiind cele 75 de manuscrise apărute între secolele X și XVII, când un umanist italian a ajuns s-o socotească adevărata capodoperă a lui Homer, în locul *Iliadei*. Savanții zilelor noastre au căzut în extrema contrarie, taxând-o drept „*miserum poema*“, un flecușeț. Leopardi, care a tradus de trei ori burlescul poem homeric și l-a reactualizat în propria lui creație, ajunge la concluzia justificată că orice om de gust își dă seama că *Batrahomiahia* „*non è parto di un poeta mediocre*“².

¹ Vezi Pseudo-Homer, *Der Froschmäusekrieg*. Theodoros Prodromos, *Der Katzenmäusekrieg*. Griechisch und deutsch von H. Ahlborn, Berlin, 1968.

² Vezi Antonio Maddalena, *Storia della letteratura greca*, Milano, U. Mursia & C., 1967, p. 149.

Treptat locul aezilor care dezvoltau o temă mitică sau legendară acompaniindu-se singuri cu *Kithara* sau *formingsul* a fost luat de rapsozi, recitatori prin excelență: ei memorau și difuzau mii de hexametri și se luau la întrecere în concursuri epice. Homerizii din Chios erau o familie gentilică de rapsozi care s-au dedicat cu trup și suflet răspândirii și perpetuării pe cale orală a operei presupului lor strămoș. În secolul VI î.Hr. s-a decretat oficial recitarea integrală la Panatenee a *Iliadei* și *Odisseei*, hotărâre urmată de fixarea lor în scris, faptă cu care se laudă tiranul atenian Pisistrate într-o epigramă tradusă la sfârșitul volumului de față.

Pe măsură ce creștea faima poemelor homerice, sporea și interesul pentru autorul lor. Într-un târziu au apărut și biografiile homerice, firește legendare, una dintre ele fiind atribuită lui Herodot. Dar istoricul Herodot credea că Homer și Hesiod erau numai cu vreo patru sute de ani mai bătrâni decât el (*Istorie*, II, LIII), în timp ce falsul Herodot îl face să trăiască mult mai înainte, biografia lui datând din secolul I sau II d.Hr. Meritul ei constă în faptul că înglobează 16 poezii homerice ocazionale, mult mai vechi și cu rădăcini în tradițiile populare, ca de pildă *Cuptorul olarilor*, cu ceata lui de demoni ai oalelor, sau epitaful regelui frigian Midas, care a murit la răscrucea dintre secolele VIII și VI î.Hr.

Pasiunea pentru întrecerile nu numai sportive, ci și poetice a vechilor greci a dus la inventarea unui concurs în care victoria morală revine lui Homer, dar cununa de învingător o obține Hesiod, cântărețul muncii pașnice și nu al războaielor. Autorul anonim al *Întrecerii dintre Homer și Hesiod* pune mare preț pe răspunsul dat de oracolul din Delfi împăratului roman Hadrian, dornic să afle adevărul asupra originii lui Homer, așa că lucrarea nu poate să fie anterioară secolului II d.Hr.

Contopind biografia lui Pseudo-Herodot cu pseudo-concursul dintre Homer și Hesiod, Wolfgang Schadewaldt a obținut o fermecătoare povestire, *Legende von Homer, dem fahrenden Sänger* (Leipzig, 1942), subintitulată *Străveche carte populară grecească*. Celebra anecdotă cu copii de pescari, care se repetă invariabil în toate biografiile homerice, a fost identificată de Schadewaldt și alții în foclorul din sudul Africii, Italia și Franța, nelipsind nici din frescele dezgropate la Pompei. Am tradus biografia lui Pseudo-Herodot și *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* fără să le prescurtăm sau să le combinăm, adăugându-le biografia dintr-o lucrare mai amplă dedicată lui Homer și atribuită pe nedrept lui Plutarh. Celelalte trei biografii scurte care s-au păstrat la Escorial sau la Roma nu prezintă calități literare și au un interes strict documentar, în timp ce biografia homerică din Lexiconul Suda reia pasaje întregi din Pseudo-Herodot, ca atare nu le-am inclus în

volumul de față. Deși lipsite de trăsături individuale, biografiile homerice conțin detalii interesante despre viața rapsozilor rătăcitori. Versiunea conform căreia, înainte de a orbi, la bătrânețe, Homer a colindat lumea și a cunoscut locurile unde vor fi trăit, luptat și murit eroii epopeilor sale, ni se pare plauzibilă.

Problema locului de baștină a patriarhului poezilor a preocupat neconținut Antichitatea și a stârnit ambiția multor cetăți. Două distihuri din *Antologia Palatină* enumeră doar șapte „leagăne homerice“, dar în *Lexiconul Suda* ele sunt de trei ori mai multe: Smyrna, Chios, Colofon, Ios, Cyme, Troia din ținutul Kenhrei¹, Lydia, Atena, Itaca, Cipru, Salamina, Cnossos, Micene, Egipt, Tesalia, Italia, Lucania, Grynium, Roma și, în sfârșit, Rhodos. Lucian din Samosata (120-184 d.Hr.) persiflează aceste dispute pătimașe în *Poveste adevărată*. Călătorind dincolo de Coloanele lui Hercule, autorul întâlnește în Insula Fericiților pe Homer înconjurat de eroii lui și nu pierde ocazia să-l descoasă: poetul răspunde că în realitate a fost un babilonian, cu numele de Tigrane, dar a ajuns ostatec (*homeros*), că a scris *Odiseea* înaintea *Iliadei*, că până și versurile înfierate de școala alexandrină, adică interpolările, îi aparțin².

¹ Oraș din Troada și nu portul cu același nume din apropierea Corintului. Existau mai multe orașe cu numele de Troia: în Latium, la Veneți, chiar și în Egipt.

² Vezi Ion Acsan, *Eros, regele dezământului*, Editura Fiat Lux, București, 1998, p. 224-245.

În romanul său *Teagene și Haricleea*, Heliodor introduce un imn către Thetis intonat de un cor la Delfi¹, și pune pe două dintre personajele sale să abordeze clasică dilemă: egipteanul Calasiris pretinde că Homer a fost fiul nelegitim al unui preot din Teba, tatăl lui fiind în realitate Hermes, fapt care l-a silit să părăsească orașul și să-și ascundă cu bună știință propria-i patrie, pentru a le avea pe toate². Fantezie de romancier, firește, dar nu sugerează oare Heliodor acea universalitate a lui Homer, pe care Proclus îl numește în *Crestomația* lui „cetățean al lumii întregi“?

Chiar dacă se va fi născut la Smyrna (azi Izmir), poetul a trăit probabil în Insula Chios, patria homerizilor. Iată ce scrie învățatul bizantin Aristobulos Apostolos (1465-1535) în prefața la prima ediție a *Catomiomahiei* lui Prodromos: „Când i s-a încredințat educația copiilor din Chios, Homer, poetul cel mai de văză, a compus, așa cum ne înștiințează Herodot, Batrahomiomahia, Cocosarii și celelalte poeme glumețe. Copiilor din Chios și celor veniți îndeobște acolo, poetul le oferea în acest fel un bine-venit prilej de bucurie, până într-atât încât și cei ce trebuiau să-și dobândească

¹ Heliodor, *Teagene și Haricleea*, trad. de Marina Marinescu, „B.P.T.“, nr. 560, Editura Minerva, București, 1970, p. 194 și 208.

² Vezi nota de mai sus.

*primele cunoștințe ascultau cu multă plăcere acele cântece care nu erau prea pretențioase pentru niște urechi de copii*¹.

În secolul al XVII-lea localnicii mai arătau străinilor ruinele casei lui Homer, în apropiere de Volissos, și un mare învățat grec originar din Chios (Leon Allatios) a stropit cu lacrimi pietrele care adăpostiseră cândva pe genialul poet orb.

Așadar legendele despre Homer au circulat și după căderea Bizanțului, dăinuind până în zilele noastre. Aceeași „școală” menționată în legătură cu o stâncă aflată la un ceas depărtare de capitala Insulei Hios și numită și azi „Stânca lui Homer” apare în următoarea legendă populară neogrească: „*Homer s-a născut în satul Pitio și a trăit la Volissos. Școala o avea în preajma fântânii lui Pasias, la o oră depărtare de cetate, aproape de țărm. Acolo se găsește și azi locul în care se așeza el, iar de jur-împrejur erau săpate în stâncă scaunele învățăceilor lui. Poetul s-a dus și a cântat la Anavatos și, atunci când a murit, l-au îngropat în Cardania. Au trecut mulți ani de când mormântul lui a fost distrus.*”²

Majoritatea *Imnurilor homerice* datează din secolele VII – V î.Hr., dar nu cunoaștem unde și când s-au constituit ele într-o singură culegere de existența căreia știa Cicero

¹ Vezi ediția bilingvă a *Catomiomăhiei* lui Prodomos, tipărită de Helmut Ahlborn în colecția „Schriften und Quellen der alten Welt”, Bd. 22, p. 50-51.

² După *Culegerea de texte neogrecești*, întocmită de Maria Marinescu-Himu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 6.

(secolul I î.Hr.). Oricum, filologii alexandrini, cu merite incontestabile în editarea epopeilor lui Homer, nu pot fi cu desăvârșire străini de apariția ei. Cert este că și în manuscrisele care ne-au parvenit, ordinea imnurilor diferă, lucru constatabil și în principalele lor ediții moderne (Baumeister, Gemoll, Allen-Sikes, Humbert).

Într-un studiu închinat lui Cervantes, G. Călinescu constata că „creațiile cu adevărat geniale sunt paricide”¹, vizându-l și pe Homer. Într-adevăr, el este unul din rarele genii ale omenirii care nu concep să trăiască decât prin operele făurite de ei și prin legendele înfîrîpate generos în jurul terestrei lor umbre aproape anonime...

*

La Smyrna s-a înălțat un templu închinat lui Homer, numit *Homereion*. Sculptorul Archelaos din Priene, oraș ionian situat în Asia Mică, care a trăit în sec. III î.Hr., a ieșit din anonim printr-un basorelief descoperit în secolul al XVII-lea la Bovillae, localitate de pe Via Appia. Azi „Apoteoza lui Homer” se află la British Museum. Partea superioară a basoreliefului reprezintă Parnasul, unde Zeus domină grupul celor două muze înșirate pe versantul muntelui. Înaintea peșterii de la poalele Parnasului Apolo

¹ G. Călinescu, *Scriitori străini*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967, p. 205.

Citharedul stă față în față cu Pythia din Delfi, iar alături se vede statuia lui Orfeu. În registrul inferior, sprijinindu-se de un sceptru, Homer stă pe un jilț sub care se zăresc două întruchipări ale *Iliadei* și *Odiseei* și doi șoareci. În spatele poetului Vremea ține în mână sulul operelor lui păzite cu strășnicie și Glia îi pune pe frunte o coroană. Mitul se pregătește să înjunghie victima hărăzită jertfei, Istoria presară tămâie pe flăcările altarului și, în spatele ei, Poezia înalță două torțe. Alte cinci alegorii își aduc prinosul lor: Tragedia, Comedia, Virtutea, Buna-credință și Înțelepciunea.

Replica modernă a basoreliefului antic este „Apoteoza lui Homer“ pictată de J. A. Dominique Ingres, în 1826, pe plafonul Muzeului Carol al X-lea din palatul Louvre. În 1855 originalul a fost înlocuit cu o copie, fiind expus sub formă de tablou. Înaintea unui *Homereion* ionic profilat pe cerul albastru, rapsodul orb stând pe un tron în preajma fiicelor sale, Iliada și Odiseea, și primind coroana Victoriei, este omagiat de marii poeți, sculptori și filozofi ai omenirii. În grupul numeros care înconjoară pe Homer recunoaștem pe Racine, Molière, Fidias, Socrate, Platon, Pindar, Anacreon, Esop, Dante, Vergiliu, Corneille, Eschil, Sofocle, Euripide, Ronsard, dar și pe Régnaud și Fénelon. În schimb pictorul clasicizant a eliminat în mod cu totul arbitrar din grupul Homerizilor pe Shakespeare și Goethe, eroii romanticului său rival Delacroix, pentru a nu strica chipurile „unitatea morală“ a operei sale.

Totuși Goethe l-a prețuit mult pe Homer, încă din tinerețe¹. Inspirându-se din *Etiopida*, ca și Kleist în *Penthesilea* lui, marele poet german a început să scrie o *Ahileidă* și a tradus imnul *Către Apolo Delianul*. Din *Imnurile homerice* a tradus și Shelley, autor el însuși al unor imnuri închinat zeilor elini, iar Ugo Foscolo și Gabriele D'Annunzio și-au arătat fâțiș admirația lor față de ele.

Războiul șoarecilor cu broaștele a slujit de model unor poeme comico-satirice care vizau fie conflictul dintre reformați și papalitate, ca *Froschmeuseler*, epopee animalieră a lui Georg Rollenhagen apărută în 1595, fie lupta dintre carbonarii și legitimiștii italieni, ca *Paralipomeni della Batrahomihomahia*, târzia lucrare a lui Giacomo Leopardi. Poetul maghiar Csokonai Vitéz Mihály a tipărit în 1791 o izbutită transplantare într-o lume medievală a *Batrahomihomahiei*, după exemplul scriitorului iluminist austriac Aloys Blumauer, autorul unei traverstiri a *Eneidei* lui Vergiliu, tipărită în perioada 1783-1786. Unii s-au încumetat să traducă în versuri toată opera homerică: în limba italiană Ettore Romagnoli, în limba maghiară Devecseri Gábor, la care am putea adăuga traducerile în proză ale lui Leconte de Lisle sau Luis Segala y Estalella (primul în franceză, al doilea în spaniolă) etc.

¹ Vezi G. Finsler, *Homer in der Neuzeit von Dante bis Goethe*, Leipzig und Berlin, 1912, p. 437 și u.

În remarcabila sa ediție greco-latină a operei lui Homer apărută în 1707 la Amsterdam, brașoveanul Ștefan Bergler, unul dintre cei mai mari eleniști din secolul al XVIII-lea, a adus importante emendații imnurilor *Către Apolo* (I) și *Către Hermes* (I) și s-a îndoit de autenticitatea *Imnurilor homerice*, a *Batrahomiahiei* și a *Vieții lui Homer*, în mod greșit atribuită lui Herodot.

Cel dintâi care a încercat la noi să traducă *Batrahomiahia* a fost profesorul ardelean Moise Nicoară (1785-1862). Prieten cu Dimitrie Țichindeal și Petru Maior, prigonit pentru faptul că a apărât cauza românilor din Banat și Ardeal, Moise Nicoară a trecut Carpații și s-a stabilit la București, unde a funcționat ca profesor până la sfârșitul vieții. Printre manuscrisele sale păstrate la Biblioteca Academiei (Mss. 2442, foile 400-401) se află și traducerea în octonar trohaic a primelor 43 de versuri ale *Batrahomiahiei*, fragment publicat parțial de I. Valaori, C. Papacostea și G. Popa-Lisseanu în *Istoria literaturii eline* în lecturi pentru clasa a VIII-a de liceu (f.a.) și integral de A. Piatkowski în *Studii clasice*, XII, 1970 (*Considerațiuni asupra unui fragment din Batrahomiahia*). Versurile au o rezonanță folclorică și traducătorul autohtonizează numele eroilor homerici.

În volumul apărut „în tipografia lui Eliad“ (1837) cu un cuvânt înainte al acestuia, Costache Aristia a dat împreună cu primele șase rapsodii ale *Iliadei* și o *Disertație asupra*

nașterii și vieții lui Homer (p. XXXVII-LX). Sub acest titlu am recunoscut prima traducere românească a *Vieții lui Homer* atribuită lui Herodot, unde Costache Aristia abuzează de neologisme.

Biografia legendarului rapsod l-a preocupat și pe Nicolae I. Ottescu, care a tipărit în 1943 la Editura „Publicom” romanul *Homer. Repovestirea Iliadei și Odiseei* umple multe din paginile masivului volum, căci destinul poetului se împletește cu cel al eroilor lui, cartea fiind mai degrabă „o fantezie cu subiect clasic” și ea nu are „decât valoarea unei evocări pioase”. Acțiunea romanului e simplă până la naivitate: Homer, slujitor al templului lui Apolo, vine la Troia în al zecelea an de război împreună cu Chryses, părăsește cetatea după moartea lui Hector, compune în Chiosul natal *Iliada*, apoi își reia viața rătăcitoare, ajunge în insula feacilor, unde adoptă numele de Demodoc și îl însoțește pe Ulise în Itaca. După ce întemeiază aici o școală de aezi și compune *Odiseea*, se întoarce la adânci bătrânețe în Chios. Autorul imnului *Către Apolo Delianul* este bunicul lui Homer, confundat ulterior cu nepotul său ilustru etc.

De *Crestomația* lui Proclus s-a ocupat Octav Erbiceanu în documentatul său studiu *Ciclul troian. Epopeile înainte de Homer* (Iași, Tipografia Națională, 1910). Lucrarea, care urma să analizeze epopeile ciclice în lumina artelor plastice

din Grecia Antică, s-a oprit din păcate la primul volum închinat *Cipriilor*.

Antologia *Din lirica elină*, alcătuită de Alexandru Andrițoiu și Dimos Rendis (Editura Tineretului, 1968, în colecția „Cele mai frumoase poezii“), cuprinde imnul *Către Dionysos* (I) și fragmente din imnurile *Către Hermes* (I) și *Către Demetra* (I), traduse în hexametri.

Hexametrul nu ni s-a părut indicat nici pentru *Imnuri*, nici pentru *Batrahomiomahia*. Iată ce scrie într-o lucrare recentă poetul Eugeniu Sperantia care a utilizat în propria sa creație acest vers: „*Pentru cei neobișnuiți, încercarea de a versifica în hexametri, întâmpină, se pare, mari dificultăți. Aceasta se vede în structura greoaie, obscură pe care o prezintă frazele astfel versificate. Traducătorii sunt siliți să recurgă la adevărate acrobații ale topiceii pentru a respecta sensul original, dar cititorul are de dat el însuși o luptă grea pentru a descifra textul. Drept vorbind, chiar traducerile lui Murnu și ale lui Coșbuc sunt pe alocurea destul de obositoare, mai cu seamă din cauza inversiunilor și termenilor forțați.*“¹

Am procedat ca și ultimii și cei mai apreciați traducători ai *Iliadei* în greaca modernă, Nikos Kazantzakis și Th. Kakridis (tălmăcire apărută la Atena în 1955). Am căutat un vers

¹ Eugeniu Sperantia, *Inițiere în poetică*, Editura Tineretului, 1968, p. 46.

de 18/17 silabe, ca să se poată reda fidel și cât mai firesc hexametrul, fără să se supprime sau să adauge nimic. Și l-am găsit în celebra *Noapte de mai* a lui Alexandru Macedonski:

„*Veniți, privighetoarea cântă și liliacul a-nflorit!*“

ION ACSAN

Notă asupra primei ediții din 1971

În comparație cu *Iliada* și *Odiseea*, poemele homerice „minore“ pun în calea traducătorului dificultăți sporite, fără a micșora însă satisfacția învingerii lor. Apocrifele legendarului rapsod nu au acuratețea textelor autenticului Homer și pe alocuri cursivitatea lor lasă de dorit: lacune, interpolări, pasaje neclare, epitete și sensuri contradictorii, aluzii mitologice obscure etc. Filologii clasici care s-au aplecat asupra *Imnurilor*, mult mai puțini la număr decât în cazul epopeilor homerice, au trudit din greu pentru elucidarea lor. Aceste imperfecțiuni datorită caracterului precar al manuscriselor grecești tardive nu știrbesc frumusețea și valoarea anticelor imnuri, parodii sau fragmente de epopei atribuite hazardat lui Homer. Ele au fost traduse rar, sau deloc și nici edițiile lor nu sunt frecvente și la îndemâna oricui. În lipsa unei *Batrahomiamahii* adnotate, ne-am asumat riscul de comentator. Din dorința de a explica fiecare personaj mitologic sau de a identifica toate localitățile geografice pomenite în original, am consultat traducerile existente în marile biblioteci publice bucureștene, multe dintre ele utile sub raportul notelor de subsol. Nu am ignorat nici edițiile greco-latine din secolele XVI-XIX, și aportul lor a fost real. Lista lucrările consultate constituie obiectul unei scurte anexe bibliografice, la sfârșitul notei de față. Ne mulțumim să menționăm aici principalele noastre instrumente de lucru.

Cu excepția *Imnurilor*, am folosit cea mai recentă ediție din colecția „Scriptorum classicorum biblioteca Oxoniensis“ a operelor lui Homer, și anume volumul V, cuprinzând fragmentele din epopeile ciclice și din *Margites*, *Batrahomiahia* și *Vieșile*, cu textul stabilit și adnotat de Thomas W. Allen, Oxford, 1965. Am renunțat la biografiile homerice scurte și neesențiale, la referirile mitologice și fragmentele ne semnificative din *Ciclul epic*, iar pe cele traduse le-am plasat în continuarea rezumatelor din *Crestomația* lui Proclus și nu separat. Am pus *Batrahomiahia* înaintea *Ciclului epic*, versurile exilate din scrupule filologice de editorul englez în subsolul paginii ocupându-și locul cuvenit, pentru a nu fragmenta textul integral.

În ceea ce privește *Imnurile*, am preferat ediția lui Jean Humbert, Homère, *Hymnes*, Collection des Universités de France, „Les Belles Lettres“, Paris, 1936, cu prezentarea detaliată a fiecărui poem și cu prețioase note de subsol. Am completat pasajele lacunare din imnul *Către Demetra* (I) pe baza ediției engleze, procedând la fel ca Anton Weicher în *Homerische Hymnen*, volum apărut în colecția bilingvă „Tusculum-Bücherei“, Ernst Heimeran Verlag, München, 2. Auflage, 1961, cu ample explicații în urmă și cu un valoros indice alfabetic de nume.

1971, ION ACSAN

În vederea traducerii și notelor am mai consultat următoarele cărți:

a) Pentru *Imnuri, Batrahomiomahia* și *Ciclul epic*:

Homeri *Carmina et Cycli epici reliquiae*, graece et latine, Paris, 1837;

Homère Odyssée, Hymnes, Epigrammes, Batrachomyomachie, traduction nouvelle par Leconte de Lisle, Paris, 1868;

Homer, *Froschmäuserkrieg*, deutsch in Versmasse der Urschrift mit Vorwort von Dr. Max Oberbreyer, Leipzig, Philip Reclam jun., f.a.;

Omero Minore, *Inni, Batracomiomachia, Epigrammi, Margite (La vita di Omero)*, I poeti greci tradotti da Ettore Romagnoli, Bologna (1925);

Obras completas de Omero, version directa y literal del griego par Luis Segala y Estalella, Barcelona, 1927;

Les Hymnes Homériques, Nouvellement traduits avec une preface et notes par Louis Dimier, Paris, 1937;

Albert Severyns, *Recherches sur la Chrestomatie de Proclus*, Tome IV, *La Vita Homeri et les sommaires du cycle*, Paris, „Les Belles Lettres“, 1963;

Homérosz, *Iliász, Odüsszeiá, Homéroszi költemenyek*, fordította Devecseri Gábor, Budapest, 1967;

Pseudo-Homer, *Der Froschmäusekrieg*. Theodoros

Prodromos, *Der Katzsenmäsekrieg*, griechisch und deutsch von Helmut Ahlborn, Berlin, 1968.

b) Pentru biografiile homerice:

Herodotus, *Historiarum Libri IX*, Novem Musarum nominibus inscripti. Ejusdem *Narratio de Vita Homeri*, graece § latine, Londini, 1679;

Les oeuvres d'Hésiode, traduction nouvelle enrichie de *Notes & du Combat d'Homère et d'Hésiode*, Par M. Gin, Paris, 1785;

Herodote, *Histoire*, suivie de la *Vie d'Homère*, nouvelle traduction par A. F. Miot, Tome III, Paris, 1822;

Hesiodi *Carmina et fragmenta (Hesiodi et Homeri certamen)*, graece et latine, Paris, 1840;

Hesiodo, *I Poemi. Frammenti (La gara fra Omero ed Esiodo)*, I poeti greci tradotti da Ettore Romagnoli, Bologna, 1929;

Anthologia graeca, Griechisch-deutsch éd. Hermann Becky, 1. Auflage, München, 1957.

Notă asupra ediției a doua

Numărul 665 din colecția Biblioteca pentru toți, cel dintâi în care mi-am asumat nu numai traducerea, ci și întregul aparat critic al *Apocrifelor homerice* (1971), a fost un deschizător de drumuri pentru propria mea activitate scriitoricească. În perioada fastă când am fost membru al redacției conduse de Tiberiu Avramescu, având ca redactorșef pe Mihai Șora, am colaborat la numărul 333 (1966) cu traducerea tragediilor *Medeea* și *Octavia*, scrise de filozoful Seneca, pus alături de comediograful Terențiu. Partenerul meu a fost Nicolae Teică, cel ce transpusese tot în versuri piesele *Eunucul* și *Phormio*. Universitarul Eugen Cizek a semnat notele, prefața și notele biografice. Am folosit biografiile atribuite lui Herodot și Plutarh la elaborarea amplului eseu *Homer legendarul din Constelația corifeilor* (Editura Cartea Românească, 1984, p. 45-121). Pentru reconstituirea îndelungatului război dintre ahei și priamizi am recurs la rezumatul epopeilor ciclice din *Crestomația* lui Proclus în *Troia asediată – constelația eroilor* (Editura Historia, 2007).

Am renunțat la *Adenda* primei ediții, care cuprindea câteva *Imnuri prehomerice orientale* și *Imnuri posthomerice și medievale* pentru că ele s-au multiplicat prin Orfeu, *Imnuri*, Cuvânt înainte de Zoe Dumitrescu-Bușulenga,

colecția „Orfeu“ (Editura Univers, 1972); ciclul *Cântece și imnuri din Poezia Egiptului faraonic*, Cuvânt înainte și note de Constantin Daniel, colecția „Antologii“ (Editura Univers, 1974, p. 17-62); Hesiod-Orfeu, *Poeme*, BPT, nr. 1276, (Editura Minerva, 1987). Lor li s-a alăturat în numărul 1382, microepopeea lui Apollonios din Rhodos, *Peripețiile corăbiei Argo* (Editura Minerva, 1992), unde Medeea l-a ajutat pe Iason să dobândească lâna de aur, devenind apoi răzbunătoarea lui soție, părăsită pentru fiica regelui din Corint.

Imnurile lui Homer au fost reeditate integral în ediția bilingvă Universitas, colecția „Scriitori greci și latini“ (Editura Teora, 1998) și selectiv în *Poeme mistice ale Antichității* (Sumer, Akkad, Babilon, Asiria, Egipt și Grecia), antologie cu traduceri proprii, prefață și note, apărută la Editura Albatros în 2003, premiată de Asociația Scriitorilor din București.

Războiul șoarecilor cu broaștele, *Ciclul epic și Biografiile homerice* sunt puse și ele la îndemâna elevilor și studenților din era calculatoarelor pentru a cunoaște osârdia unui propagator statornic al operelor literare antice.

August 2007, ION ACSAN

IMNURI

*„Unde azi, cum spun minți luminate,
Glob de foc aleargă fără duh,
Helios mâna cu maiestate
Carul său de aur prin văzduh.
Mișunau pe piscuri oreade,
Orice pom avea driada lui
Și fâșneau din urne de naiade
Argintii pâraie de sub grui...”*

*Mândră lume, unde ești? Revino,
Scumpă vârstă a naturii-n floare...”*

SCHILLER, ZEII HELADEI



CĂTRE DEMETRA (I)

Cânta-voi pe slăvita zee, Demetra cu frumoase plete,
Pe ea și fiica ei cu glezne prelungi, răpită de-Aidoneus¹
Și dată lui de tunătorul, departevăzătorul Zeus.
Lăsând pe rodnică Demetra ce poartă seceră de aur²
Se hârjonea cu voi, pieptoase copile ale lui Okeanos³,
Și culegea din iarba moale și trandafirul, și șofranul,
Și violeta minunată, și stânjenelul, și zambila⁴,

¹ Una din nenumăratele denumiri ale lui Hades (Pluton), despre care poetul însuși spunea că era „numit în chip și fel” (vezi p. 4, v. 11 și p. 6, v. 6).

² Epitetul ritual *hrysaoros* (cu sabie, sceptru sau seceră de aur) este atribuit și lui Febus atât în imnul *Către Apolo* (I) p. 49, v. 7, cât și în cel *Către Artemis* (II), p. 147, v. 3. Pentru Demetra am preferat sensul care se potrivea cu rolul ei de zeiță a agriculturii și a roadelor pământului.

³ Personificarea uriașelor ape care, după spusele lui Homer, înconjurau lumea locuită, cel mai mare dintre titani și tatăl oceanidelor, nimfe ale apelor și ale tuturor fluviilor, râurilor și izvoarelor.

⁴ O asemănătoare înșiruire de flori se întâlnește și în fragmentul II din epopeea ciclică *Cipriile* (p. 228), unde sunt menționate miresmele cu care Haritele și Horele au îmbibat veșmintele hărăzite Afroditei.

Și un narcis¹ făcut să-nșele pe fata cu obraji de floare;
Zeus însuși îl ivi din glie de dragul Gazdei cu mulți
oaspeți²,

Minune fără de pereche și toți priveau mirați la floare,
Nemuritorii zei alături de oamenii cu viață scurtă.

Din rădăcini cresc tulpina purtând o sută de boboci,
Miresmele din vârf umplură văzduhul larg boltit
deasupra

Și surâdea întreg pământul, noianul apelor sărate.

Uimită, fata își întinde pe dată mâinile-amândouă

Să ia podoaba rară; șesul brăzdat de drumuri s-a căscat

Și în câmpia de la Nysa³, adus de caii fără moarte,

Sosit-a Craiul cu mulți oaspeți, Cronid numit în chip

și fel.

O apucă și cu de-a sila o trase-n carul său de aur;

¹ Narcisul aparținea divinităților Infernului și era semănat pe morminte. În lucrarea sa *Călătoria în Grecia* (IX, 31), scriitorul grec Pausanias afirmă că narcisul juca un rol identic în poemul cu același subiect al lui Pamphos (vezi *Prefața*, p. X).

² În original *Polydectes*, termen înrudit cu epitetul *Polydegmon* (vezi v. 11). Fiind vorba de niște personificări ale lui Hades, le-am scris cu majuscule.

³ Din Caria până în Sicilia se întâlnesc frecvent câmpii și munți cu numele acesta. Ulterior tradiția a fixat legenda în Sicilia, unde exista un templu al Demetriei, versiune adoptată de Moschos, Tit Liviu, Cicero și Ovidiu. Jean Humbert crede că este vorba de o localitate mitică, învecinată cu Oceanul, ale cărui fiice se jucau cu Persephona (vezi Homère, *Hymnes*, Paris, 1936, p. 41, n. 2).

Nici nu-i păsa că varsă lacrimi: din răputeri striga
sărmana

Chemându-l pe Cronide, tatăl atotputernic și divin¹.

Dar nimeni dintre zeii veșnici și nimeni dintre muritori
Nu-i auzi atunci chemarea, nici voi, măslini cu mândre
roade²!

Din fundul peșterii Hecate³, copila simplă a lui Perses⁴
Ce poartă splendidă podoabă de panglici, auzi doar ea

¹ Tatăl unicei copile a Demetrei era Zeus însuși.

² Numeroși comentatori și traducători au găsit bizară menționarea măslinilor, susținând felurite conjecturi sau eliminând pur și simplu hemistihul (vezi Louis Dimier, *Les Hymnes Homériques*, Paris, 1936, p. 127, n. 118). În ediția sa bilingvă, Anton Weiher (*Homerische Hymnen*, München, 1961, p. 141) presupune că, de vreme ce Persephona se hârjonea cu nimfele apelor, la joacă luau parte și nimfele arborilor. Dacă ne gândim însă că eroina era fiica zeiței agriculturii, participarea arborilor fructiferi la întâmplare devine lesne de înțeles. De altfel, Demetra se va adăposti sub un măslin când va sosi la Eleusis.

³ Inițial o divinitate care împărțea oamenilor binefaceri, Hecate a devenit apoi o zeiță care cârmuiește lumea subpământeană, protectoarea vrăjilor și a magiei. Întrucât Hecate era confundată cu Artemis, Louis Dimier (*op. cit.*, p. 127, n. 120) are dreptate când afirmă că „*Hecate este Luna, precum Helios este Soarele*”. El citează în sprijinul supoziției sale un fragment din Sofocle, unde acesta le invocă împreună. Peștera, care îi îngăduie să audă fără să vadă, este adăpostul ei diurn.

⁴ Fiul lui Helios și al oceanidei Perseis, fratele lui Aietes, Circe și Pasiphae. Epitetul „*simplu*” aplicat fiicei lui Perses se referă la nevino-văția ei în legătură cu cele întâmplare.

Și cu stăpânul Soare, fiul vestit al lui Hyperion¹,
Că fata îl striga pe tatăl Cronide; el stătea atunci
De ceata zeilor departe, în templul răsunând de rugi,
Ca să primească sfinte daruri din partea celor muritori.
Cum Zeus îl sfătui pe-acela ce-i frate bun cu tatăl său².
Un crai cu mulți supuși și oaspeți, Cronid numit în
chip și fel,

Ea fu purtată cu de-a sila de caii lui nemuritori.
Doar în răgazul cât zeița putu să vadă și pământul,
Și cerul înstelat, și marea cu peștii-n valuri fără tihnă,
Și raza soarelui și încă spera că poate fi zărită
De mama-i scumpă sau de neamul făpturilor înveșnicite,
Atâta timp trăi nădejdea în marea inimă-ntristată.³
Și piscul munților și hăul oceanului au răsunat
De glasu-i fără moarte, până o auzi slăvita-i mamă.
Cu pieptul săgetat de-amară mâhnire, degetele ei
Au smuls găteala diademei din jurul pletelor divine;

¹ Unul dintre titani, tatăl Soarelui, Aurorei și Lunii, identificat de Eminescu cu Luceafărul.

² Hades (sau Pluto) căruia la împărțirea lumii i-a revenit împărăția subpământeană, era fiul lui Cronos și al Rheei și deci frate bun cu Zeus, stăpânul Cerului, cu Poseidon, cârmuitorul lumii marine și cu Demetra însăși. Aici Hades este înfățișat ca unchiul lui Zeus, cu toate că poetul îl numește Cronid, adică fiul lui Cronos (vezi și răspunsul pe care îl dă Soarele Demetrei, p. 9, v. 12-13).

³ Textul original prezintă în continuare o lacună de un vers, al cărui conținut ar putea fi următorul: „*Dar când simți că o înghite țărâna, își pierdu curajul*”.

O mantie întunecată și-a pus pe umerii-amândoi,
Deasupra gliei și a apei ca pasărea s-a năpustit
În căutarea fiicei. Nimeni n-a vrut să-i spună adevărul,
Din rândul zeilor niciunul, niciunul dintre muritori
Și nici măcar o zburătoare n-aduse limpede solie¹.
Vreo nouă zile-n șir pământul l-a colindat slăvita Deo²
Și torțele mereu aprinse se mistuiau în mâna ei³
De-atât amar n-a pus în gură ambrozia și nici nectarul
Nespus de dulce și nici trupul nu și-a scăldat măcar
o dată.

Dar când zări a zecea oară strălucitoarea Auroră,
Pe drum o întâlni Hecate, în mână cu făclia ei⁴
Și ca să-i dea o veste nouă, îi spuse vorbele acestea:
„Aducătoare de-anotimpuri bogate-n rod, Demetră
sfântă,
Au care-anume dintre zeii cerești sau dintre muritori
E răpitorul Persephonei, sădind în pieptul tău restriștea?
Am auzit, ce-i drept, un strigăt, dar n-am văzut
cu ochii mei

¹ Anticii puneau mult temei pe prevestirile deduse din zborul păsărilor.

² Nume ritual al Demetrei.

³ Din acest moment poemul atribuie zeiței actele pe care inițiații le repetau în timpul celebrării misterelor din Eleusis.

⁴ Hecate ține în mână făclia nopții, emblema Lunii. Odată cu răsăritul Aurorei, Zeița se îndreaptă spre peștera ei. Încă o dovadă că poetul o identifică pe Hecate cu Luna.

Ce-o fi pătit și fără-nconjur îți spun deschis ce știu
și eu!“¹

Așa a glăsuț Hecate; nu i-a răspuns niciun cuvânt
Copila Rheel cu frumoase cosițe, ci în mare grabă
S-a așternut la drum cu dânsa, având în mâini aprinse
torțe.

Au mers de-a dreptul pân' la Soare, iscoditor de zei
și oameni;

Sirepii lui întâmpinându-i, divina mamă i-a grăit:

„Cinstește-mă ca pe-o zeiță, o, Soare, dacă am putut
Să-ți bucur inima și mintea atât în vorbă, cât și-n faptă!
Vai, fiica mea, făptura dulce, frumoasa fără de pereche,
Prin cerul nesfârșit mi-ajunse chemarea-i tristă, în auz!
O fi-ndurat o silnicie, dar n-am fost martora-ntâmplării.
Zeu ce cuprinzi întreg pământul și mările în lung
și-n lat,

Cu jerba ta de raze tocmai din creștetul divinei bolți,
Să-mi spui aievea; oare unde văzut-ai tu pe cineva,
Zeu sau ființă muritoare, ce-n lipsa mea cu anasâna

¹ Louis Dimier (*op. cit.*, p. 51) socotește că din text lipsesc câteva versuri prin care Hecate o îndeamnă pe Demetra să meargă până la Soare spre a afla ceea ce ea însăși nu știa decât în parte. Totuși, Demetra putea ajunge singură la aceeași concluzie și Hecate o însoțește pentru că participă la durerea ei maternă. Laconismul răspunsului Hecatei, fără tergiversări inutile, este o dovadă de intuiție poetică.

Mi-a smuls copila multiubită și-a dus-o fără voia ei?“

Așa-i grăi; pe loc răspunse feciorul lui Hyperion:

„Copila Rheeli cu frumoase cosițe, falnică Demetra,
Afla-vei tot: cu-adâncă jale împărtășesc durerea ta
Pricinuită de copila cu glezne lungi. Nu poartă nimeni
Din rândul zeilor vreo vină, doar Zeus adunător de nori:
Lui Hades, propriul său frate, i-a dat-o ca înfloritoare
Soție. Dânsul a răpit-o, deși striga din răspuțeri,
Și armăsarii lui au dus-o în țara negurilor oarbe.
Zeită, curmă-ți văicăreala neistovită! Nu se cade
Zadarnic să-ți păstrezi cumplita mânie. Printre zeii
veșnici

Nu-i ginere mai acătării ca Aidoneus cu mulți supuși.
E frate din același sânge cu tine. Partea cuvenită
Ca moștenire a primit-o când lumea-n trei s-a împărțit:
Sălășluiește printre-aceia ce-i sunt supuși prin voia
sortii!“

Grăind așa, își mână caii, iar ei, la strigătele lui,
În zbor purtară carul iute ca niște păsări cu lungi aripi.
Mai grea, mai crâncenă durere cuprinse inima zeiței
Și mâniată pe Cronidul ce strânge negri nori grămadă,
De sfatul zeilor și-ntisul Olimp ferindu-se cu grijă,
Porni spre-orașele cu oameni, spre-ogoarele cu brazde
grase.

Ea își ascunse frumusețea o vreme: n-au recunoscut-o
Bărbații întâlنيți în cale, femei cu cingătoare lată,
Cât timp n-ajunse la palatul prechibzuitului Keleos
Ce pe atunci domnea-n Eleusis¹, meleagul plin de dulci
miresme.

Cu inima adânc mahnită la margine de drum șezu,
La Puțul Fetelor², de unde își iau toți orașenii apă.
Stătea la umbră, iar deasupra-i creșteau lăstare
de măslin;

Părea prea vârstnică s-aducă pe lume prunci
și să se-nfrupte

Din darurile Afroditei cea iubitoare de coroane;
Toți regii care-mpart dreptatea au doici asemenea cu ea
Sau econoame în străfundul palatelor cu lungi ecouri.

Copilele ce lui Keleos Eleusinide³ îi spun tată
Au dat de dânsa când veniră să scoată apă spre a duce
Umplutele căldări de-aramă în casa scumpului părinte.

¹ Oraș din Atica, ajuns celebru datorită misterelor pe care le-a orânduit Demetra, care avea aici un templu străvechi.

² În original *Parthenios*. Descriind drumul de la Eleusis la Megara, Pausanias (I, 39) pomenește Puțul Florilor (*Anthion*). De aici și până ce zeița ajunge doică, imnul urmează întocmai poemul lui Pamphos, rezumat de același autor.

³ Keleos era fiul lui Eleusis sau Eleusinos, eroul care a dat numele său orașului întemeiat de el.

Păreau zeițe câteșipatru¹, ajunse-n floarea tinereții:
Kallidike și Kleisidike și Demo, frumusețea însăși,
Și Kallithoe, cea mai mare dintre surori. Dar n-au putut
S-o recunoască: muritorii descoperă pe zei cu greu.
Apropiindu-se rostiră aceste vorbe-naripate:

„De unde ai venit, bătrâno de-un leat cu oamenii
vechimii?

Departa de orașul nostru de ce rămâi și nu te-apropii
De case? Sunt femeii acolo, în încăperile-adumbrite
La fel de vârstnice ca tine sau altele mai tinerele
Ce-și dovedesc prietenia prin vorba și prin fapta lor!“

Așa grăiră; le răspunse zeița cea mai venerată:

„Copile dragi, oricine sunteți în rândul junelor femei,
Eu vă salut și nu mai preget să vă vorbesc: cred
că se cade

La întrebarea ce mi-ați pus-o să vă dezvălui adevărul.
Dos² este numele pe care slăvita mamă mi l-a dat.

¹ După spusele lui Pausanias (I, 38, 3) fiicele lui Keleos erau în număr de trei și se numeau Diogeneia, Pammerope și Saisara. Deoarece ultimele două nume au o rezonanță traco-frigiană, Jean Humbert (*op. cit.*, p. 44, n. 1) presupune că Pausanias se face probabil ecoul unei tradiții a originii tracice a misterelor din Eleusis.

² Unele ediții optează pentru Doso sau Deo, nume ritual al Demetrei întâlnit și în imnul de față (p. 7, v. 6). Dos este atestat ca nume propriu feminin.

Adusu-m-a acum din Creta¹ spinarea mării uriașe,
Ci fără voie și în silă: cu toată-mpotrivirea mea,
Prădalnici oameni mă răpiră. Apoi corabia zglobie
La Thoricos² au ancorat-o; aici au coborât pe țărm
Femeile în număr mare. Ei înșiși în acest răstimp
Și-au pregătit ospățul lângă parâma propriei corăbii;
Dar gândul nu-mi era la masă, cu dulci bucate
să mă satur,
Ci pe furiș iuțindu-mi pașii spre largul negrului pământ,
Scăpat-am de stăpânii silnici ca nu cumva să fiu vândută
Și prețul meu să-l vâre-n pungă acei ce nu m-au
cumpărat.

Tot rătăcind așa, sosit-am încoace, fără să cunosc
Nici țara care mă-nconjoară, și nici pe băștinașii ei.
Dar vouă toți locuitorii olimpienelor palate
Soți tineri să vă dăruiască, s-ajungeți mame de copii,
Pe placul taților: fecioare, milostiviți-vă de mine,
Fiți săritoare! Dragi copile, spre casa cui să mă îndrept,
De-o fi bărbat, de-o fi femeie, să pot îndeplini voioasă
Acele treburi hărăzite bătrânelor de vârsta mea?
Ori pruncul nou-născut ținându-l în brațe, eu l-aș
dădăci

¹ În Creta își localizau călătoriile povestitorii de basme, și tot aici trăiau rudele lor.

² Unul din cele douăsprezece orașe străvechi ale Aticei, întemeiat de Kecrops în apropierea Capului Sunion.

Cu dragoste, ori într-o casă aş fi mereu cu ochii-n patru,
Stăpânilor le-aş face patul în colţul tainic din iatacul
Temeinic şi pe slujitoare cu meşteşuguri le-aş deprinde!“

Aşa grăi zeiţa; grabnic i-a dat răspuns fecioara dârză,
Ea, Kallidike, cel mai chipeş vlăstar al casei lui Keleos:

„Măicuţă, cele hărăzite de zei, oricât ar fi de triste,
Să le-ndurăm noi, bieţii oameni: puterea lor
ne copleşeşte!

Ia seama: eu pe îndelete voi arăta şi-ţi voi numi
Bărbaţii dovedind aicea putere mare, vrednicie,
Cei ce îndrumă tot poporul şi meterezele cetăţii,
Le apără cu sfaturi bune şi hotărâri îndreptăţite.
Şi Triptolemos¹ ce se-arată om cu măsură, şi Diocles,
Şi Polyxeinos, şi Eumolpos² cel socotit fără cusur.
Şi Dolichos, şi tatăl nostru, din cale-afară de viteaz,
Au fiecare o soţie ce îngrijeşte casa lor:
Văzându-te întâia oară, niciuna n-ar dispreţui
Aleasa ta înfăţişare şi nu te-ar depărta de casă,

¹ Ulterior, Triptolemos a devenit feciorul lui Keleos şi a cutreierat pământul într-un car tras de cai înaripaţi, învăţând pe oameni tainele agriculturii deprinse de la Demetra. El a instituit în Atica sărbătorile numite *Thesmophoria*.

² După unii, Eumolpos era fiul lui Neptun şi al Chionei şi întemeietorul misterelor din Eleusis. După alţii el era fiul poetului Musaios, discipolul lui Orfeu, cel care a introdus în Atica misterele eleusine şi cultul viţei de vie. La Atena exista familia sacerdotală a Eumolpizilor consacrată cultului zeiţei Demetra.

Ci te-ar chema cu bucurie, căci tu ai chipul de zeiță.
De vrei, așteaptă doar o clipă s-ajungem la palatul tatii
Și mamei noastre Metanira, cu lată cingătoare-n brâu,
Din fir a păr să-i spunem totul și poate ea va porunci
Să te primim la noi acasă, să nu mai bați și-n alte uși.
Un fiu născut la bătrânețe ea crește-n trainicul iatac,
Copil venit târziu pe lume, nespus de drag și
multdorit.

Prin grija ta de va ajunge s-atingă vârsta bărbăției,
Ușor se va găsi în neamul femeilor destul de multe
Să-ți poarte pică: doicii sale el îi va da grămezi de
daruri!“

Așa grăi și-ncuviințarea zeița și-o dădu, iar ele
Umplând lucioasele ulcioare cu apă, le purtau regește.
Sosit-au iute la cuprinsul palat al tatălui și mamei,
I-au spus degrabă ce văzură și auziră. Ea le zise
Să meargă-ndată s-o tocmească drept slugă cu simbrie
bună.

La fel ca niște căprioare sau junci ce-n anotimpul
verii

Pe pajiști saltă săturate de iarba din belșug păscută,
În vreme ce-și țineau de cute veșmintele fermecătoare,
Pe drumul adâncit pe care pășeau grăbite, și pe umeri
Le flutura mereu cosița asemeni cu șofranu-n floare.

Au dat de falnica zeiță tot lângă drumul unde ele
O părăsiră și, ducând-o pân' la palatul părintesc,
Întruna rămânea în urmă, cu inima nemângâiată,
Cu capu-acoperit de văluri. Ci straiul ei întunecat
Foșnea înfășurând piciorul, în mersul sprinten al zeiței.
La casa lui Keleos, rudă cu Zeus, ajunseră curând;
Trecură prin portic spre locul în care preamărita mamă
Stătea alături de pilastrul ce sprijinea tavanul trainic,
Strângând la sân lăstaru-i gingaș. Când fetele-i roiră-n
jur,

Străina ce pășise pragul odăii, atingea tavanul
Cu vârful capului: lumina-i divină năpădise ușa¹.
Cu venerație, uimire și galbenă de spaimă, mama
Se ridică, lăsându-i locul, și o pofti să șadă jos.
În schimb, Demetra care-aduce îmbelșugate anotimpuri
N-a vrut cu niciun chip în jilțul strălucitor să se așeze².
Tăcută adăsta-n picioare, plecându-și ochii minunați.

¹ Într-un fel asemănător își dezvăluie identitatea înaintea lui Anchise zeița frumuseții în imnul *Către Afrodita* (I) (p. 125, v. 6-8), cu deosebirea că în cazul Demetrei dublul miracol al staturii și strălucirii ei supraomenești durează o fracțiune de secundă și se petrece aproape fără voia protagonistei.

² Scena prin care, spre a-și vădi suferința, Demetra refuză, cu umilință jilțul fastuos preferând un scaun grosolan, evocă probabil una din alegoriile cultului de la Eleusis, unde se putea vedea piatra goală pe care se așeza zeița.

Abia în clipa-n care Iambe¹ cea dezghețată îi întinse
Un scaun tare și deasupra îi așternu o blană albă,
Șezu și ea, și de pe față îndepărtă cu mâna vâlul
Și amuțită de durere rămase fără glas pe scaun.
Nu spuse nimănui o vorbă și nu făcu nicio mișcare,
Ci tristă, fără să atingă bucatele sau băutura,
Stătu tânjind de dorul fiicei, cu lată cingătoare-n brâu.
Și numai dezghețata Iambe prin fel și fel de sărituri
Și ghidușii a îmbunat-o pe preamărita zee castă,
Redându-i zâmbetul și râsul, și fruntea ei a descrețit-o.
Prin firea ei plăcu zeiței și mai apoi întotdeauna.
Cu vinul dulce cum e mierea umplu o cupă Metanira
Și i-o întinse; ea n-a vrut-o și-a spus că nu-i îngăduit
Să bea vin roșu, dar poștește să-i dea o altă băutură
Amestecând făină, apă și fraged fir de busuioc.²
Iar gazda a întins Zeiței licoarea care și-o dorise;
Slăvita Deo a primit-o, spre-a pune datinei temeiul³.

¹ Se presupune, fără dovezi sigure, că iambul, vers îndeobște folosit de antici pentru producții satirice și comice, își trage numele de la vesela slujnică a Metanirei. Iambe, pe care Apolodor (I, 5) în rezumatul făcut acestei întâmplări o numește pur și simplu „bătrâna“, execută o pantomimă grotescă menită să stârnească râsul, cu virtuțile lui exorcizante.

² În această băutură se poate recunoaște *cyceon*-ul pe care orice inițiat al misterelor din Eleusis trebuia să-l bea pe stomacul gol înainte de a se înfățișa la serbarea propriu-zisă.

³ În textul original urmează o lacună de un vers.

I-a zis la rându-i Metanira cu minunată cingătoare:

„Femeie, bun venit! Îmi pare că te-ai născut nu din
părinți

De rând, ci de neam bun, fiindcă tot chipul tău revarsă
fala

Și bunătatea ce-ncunună doar regii, pavăza dreptății.

Dar cele hărăzite nouă de zei, oricât ar fi de triste,

E drept să le primim ca oameni ce-și pleacă-n jugul
lor grumazul.

De vreme ce-ai venit încoace, te vei sluji de tot ce am:

Tu crește-mi dar copilul-acesta pe care zeii mi l-au dat

Târziu, când deznădăjduisem, el, tot ce am mai scump
pe lume!

Prin grija ta de va ajunge s-atingă vârsta bărbăției,

Din neamul femeiesc destule, văzându-te, se vor găsi

Să-ți poarte pică: doicii sale el îi va da grămezi de
daruri!“¹

Demetra care poartă mândră cunună i-a răspuns așa:

„Ci bine te-am găsit, femeie! Averi să-ți dăruiască
zeii!

Eu iau asupra mea copilul, să-l cresc cum poruncești
chiar tu.

¹ Metanira reproduce pe alocuri vorbele pe care fetele ei le-au adresat mai înainte zeiței Demetra. Asemenea repetiții sunt frecvente în poezia epică orală.

L-oi dădăci, și trag nădejde că dibăcia doicii sale
 Va ști să-nlăture deochiul și buruiana descântată.
 Am eu un leac și pentru boala ce roade ca-n stejar
 un cariu¹,
 Cunosc un talisman ce ține departe farmecele rele!“
 Grăind așa, a strâns copilul la pieptul ei înmiresmat
 Cu brațele-i nemuritoare; s-a bucurat din suflet mama.
 Și astfel pe feciorul unic al chibzuitului Keleos,
 Pe Demophon² al Metanirei cu minunată cingătoare,
 Mi-l dădăcea-n palat; băiatul creștea întocmai ca un
 zeu,
 Străin de orice fel de hrană, nealăptat măcar. Demetra
 Cu-ambrozie-l ungea, de parcă chiar zeii l-ar fi
 zămislit.
 La sân îl legăna și-n față îi trimitea suflarea-i dulce,
 În miezul flăcărilor noaptea îl ascundea ca pe-un
 tăciune³.

¹ Jean Humbert (*op. cit.*, p. 49, n. 1) presupune că Demetra face aluzie la viermii intestinali care slăbesc organismul copiilor.

² Poeții de mai târziu l-au uitat cu totul pe Demophon, deoarece rolul de fiu unic al lui Keleos a fost preluat de Triptolemos. Totuși, după cum afirmă Hesychios, la Atena avea loc o sărbătoare în amintirea lui, în timpul căreia tinerii se prefăceau că se atacau unii pe alții și-și aruncau diverse obiecte, ritualul numindu-se *balletys*.

³ Acest „botez al focului“ urma să-i aducă lui Demophon nemurirea. Dobândirea tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte este o credință răspândită în folclorul multor popoare.

Nimic nu bănuiau părinții: pe ei îi minuna nespus
Cum prinde zi de zi putere și seamănă la chip cu zeii.
Și ea l-ar fi făcut să scape de bătrânețe și de moarte,
Făr' de sminteala Metanirei cu minunată cingătoare.
La pândă stând în toiul nopții, ea a văzut-o din iatacul
Aromitor: a scos un geamăt lovindu-și

pulpele-amândouă¹,

Căci pruncul și-l temea și-o mare orbire îi cuprinse
mintea;

Ea printre văicăreli rostise aceste vorbe-naripate:

„O, Demophon, fiu scump, străina mi te-a vârat în
vâlvătaie,

Iar mie-mi lasă tânguiala și chinul grijilor amare!“

Așa grăi, oftând: acestea le auzi cereasca zee,
Demetra cu cununi frumoase: cumplit s-a supărat pe ea
Și nesperatul fiu pe care-n palat regina l-a născut
Cu mâinile-i nemuritoare l-a scos din flăcări și l-a pus
Alături, pe pământ și-n suflet simțind o aprigă mânie,
I-a zis îndată Metanirei cu minunată cingătoare:

„Voi, oameni fără dram de minte, neștiutori,
nepresimțind

¹ Un gest caracteristic prin care vechii greci își exprimau spaima și deznădejdea, întâlnit și în poemele homerice *Iliada* (XII, 162; XV, 113, 397) și *Odiseea* (XIII, 198).

Mai sus de Kallichoros¹, unde se-arată mai semeață
culmea.

Acolo voi funda eu însumi misterele, ca mai pe urmă
Prin sacrificii după datini pe placul inimii să-mi fiți!“

Rostind acestea, și statura, și chipul și-a schimbat
zeița,

A dat de-o parte gârbovirea și-a răspândit doar
frumusețe.

Din vălurile-nmiresmate se-mprăștia îmbătătorul
Parfum și trupul de făptură nemuritoare revărsa
Splendoarea sa departe: plete bălaie îi cădeau pe umeri;
Se-nvăpăia lăcașul tainic ca la lumina unui fulger.

Plecă zeița și reginei pe dată i s-au frânt genunchii:
Rămase multă vreme mută, nu se gândi la fiul ei.

Târziul rod al bătrâneții, să și-l culeagă de pe lespezi.

Copilele îi auziră chemările sfâșietoare;

Din așternutul cald și moale săriră; prima dintre ele

Pe prunc îl ridică în brațe și-l așează pe sânul ei;

A doua reaprinse focul; iuțind piciorul zvelt, a treia²

¹ Fântână în jurul căreia au început dansurile pe care femeile din Eleusis le executau în cinstea zeiței cântând, așa cum ne informează același Pausanias (I, 38).

² Când au aflat-o pe Demetra lângă Puțul Fetelor, copilele lui Keleos erau în număr de patru, iar acum imnul vorbește numai de trei surori, întocmai ca în poemul lui Pamphos, cu subiect similar.

Sări în ajutorul mamei și-o scoase din iatac afară.
Apoi scâldară împreună copilul ce se zvârcolea
Și-l dezmiardară drăgăstoase: el nu se potolea defel,
Simțind că are-acum dădace și doici mult mai
nepricepute.

Și tremurând de groază, noaptea și-o închinară
îmbunării

Zeițeienerate; însă când Aurora se ivi,
Aievea depănară totul puternicului crai Keleos
Și câte hotărî zeița Demetra cu cununi frumoase.
Iar el chemând la întrunire supușii săi nenumărați,
Le-a poruncit să-nalțe templu pentru Demetra cea
pletoasă

Și un altar să-ntemeieze pe unde-i mai semeață culmea.
Aceștia s-au supus îndată și, ascultând îndemnul lui,
Zidiră poruncitul templu și el creșcu prin vrerea sorții.
Dar după ce mi-l isprăviră și munca lor luă sfârșit,
Se-ntoarse-acasă fiecare. Atunci Demetra cea bălaie
Acolo se mută, departe de orice zeu preafericit
Tânjind mereu de dorul fiicei cu minunată cingătoare.
Pe glia ce hrănește turme și peste omenirea-ntreagă
Un an necruțător trimise: pământul nu mai odrăslea
Sămânța; o ținea ascunsă Demetra cu cununi frumoase.
În darn târau pe țarini boii încovoiate pluguri, sute,

Și miile de albe boabe de orz se prăvăleau în brazdă!
Ar fi răpus întreaga spiță a oamenilor grăitori
Prin chinul foamei, și de cinstea atâtor jertfe și ofrande
I-ar fi lipsit și pe stăpânii olimpienelor palate,
Zeus dacă nu băga de seamă și mintea lui nu cumpănea.
Chiar Iris cu aripi de aur, a fost trimisă-ntâi s-o cheme
Pe cea mai chipeșă zeiță, Demetra cu cosițe mândre!
Așa i-a zis: lui Zeus Cronidul ce-adună negri nori
grămadă

Ea s-a supus și depărtarea a străbătut-o cu pași repezi.
Ajunse până la cetatea Eleusis, plină de miresme;
Află în templu pe Demetra înveșmântată-n strai cernit.
Rostind solia, Iris zise aceste vorbe-naripate:

„Demetra, te-a chemat Zeus-tatăl, cel neclintit în
hotărâri,

Să vii și să petreci alături de neamul veșnicilor zei.
Porunca de la Zeus primită să nu răsune în deșert!“

Grăise rugător. Demetra rămase tare ca o stâncă.
Și tatăl Zeus, în urmă, iarăși la ea trimise pân' la unul
Pe zeii fericiți și veșnici. Ci toți s-au perindat pe rând:
O rechemau, făgăduindu-i grămezi de daruri minunate,
Măriri alese dintre cele primite de nemuritori.
Dar nimeni n-a putut să schimbe nici inima, nici
hotărârea

Zeitei mânioase: ruga le-o respingea cu îndârjire.
Le spuse verde că-n Olimpul înmiresmat nu va călca
În ruptul capului și-n glie nu va-ncolți niciun grăunte
Cât timp pe preafrumoasa-i fiică n-o va vedea cu
ochii ei.

Când Zeus ce tună-n depărtare află aceasta, îl trimise
Pe Argicidul cu nuiaua de aur¹ tocmai în Ereb²,
Să-i spună vorbe mângâioase și să-l înduplece pe Hades,
Și din abisul beznei oarbe s-o readucă la lumină
Pe preacurata Persephonă, în rândul zeilor, ca mama,
În fața ochilor văzând-o, să dea mânia ei de-o parte.
Nu șovăi o clipă Hermes, ci în adâncuri de pământ
Grăbit se afundă și-n urma-i lăasă lăcașul din Olimp.

Ea îl găsi pe rege însuși chiar înlăuntrul casei sale;
Stătea întins pe pat; alături era cinstita lui soție
Și dorul mamei nu-i da pace iar felul crud cum s-au
purtat

¹ Călăul lui Argus cel cu o sută de ochi este Hermes, singurul dintre zei care avea îngăduința de a coborî în Infern, pentru a călăuzi sufletele celor răposați (vezi imnul *Către Hermes*, p. 113, v. 6). De remarcat că atunci când a coborât în Infern, Eneas avea o creangă de aur (Vergiliu, *Eneida*, VI, 22-131, 211).

² Divinitate a Infernului, fiul lui Chaos și frate cu Nyx (Noaptea), Erebul denumea uneori însăși lumea subpământeană.

Preafericiții zei cu dânsa, amare gânduri îi stârnea.
Dar Argicidul cel puternic se-apropie de el și-i zise:

„O, Hades, crai cu negre plete, stăpân al celor
răposați,

Așa mi-a poruncit Zeus-tatăl: s-aduc pe mândra
Persephonă

Din jalnicul Ereb de-a dreptul la zei, ca mama ei s-o
vadă

În fața ochilor, gonindu-și înverșunarea ce-o arată
Nemuritorilor. O faptă cumplită plănuie Demetra:
Neputincioasa seminție de pământeni s-o nimicească,
În brazdă prăpădind grăunții ca să lipsească de cinstiri
Eternii zei. E foc și pară și-n loc să-și caute tovarăși
În cetele divine, șade în templul ei înmiresmat,
Nici gând să plece din cetatea Eleusis, între stânci zidită!“

Așa-i grăi. Subpământeanul crai Aidoneus își descreți
Sprâncenele, urmând porunca trimisă de regescul Zeus.
El se grăbi s-o îmboldească pe chibzuita Persephonă:

„Acuma, du-te, Persephona, la mama ta cu vâl cernit,
Alină-n pieptul tău necazul și inima ți-o îmbunează!
Mâhnindu-te din cale-afară, întreci măsura cuvenită.
În rândul zeilor cum oare aș fi un soț nedemn de tine
Când propriul meu frate este Zeus-tatăl? Dacă stai aici,
Vei fi crăiasa tuturor, făpturi ce suflă și se mișcă,

Ba chiar și printre zeii veșnici vei fi nespus de prețuită.
Năpăstuiți vor fi de-a pururi cei care înjosesc dreptatea¹
Și nu vor încerca prin jertfe să domolească firea ta,
S-aducă sfinte sacrificii și daruri cuvenite ție!“

Așa grăi; voioasă foarte, preachibzuita Persephona
Sări în sus de bucurie numaidecât. Dar el i-a dat
Să muște sâmburele dulce al rodiei², în mare taină
Și-n jur zvârlind priviri viclene³: dorea ca ea să nu
rămână

Nedespărțită de slăvita Demetra cu cernite văluri.

¹ Persephona și Hades nu făceau dreptate în Infern și după moarte, ci îi pedepseau pe nelegiuți în timpul vieții, cu ajutorul Furiilor pe care Homer ni le arată în subordinea lor. Astfel când Altheea cere pedepsirea fiului ei pentru că i-a ucis frații, invocă pe Persephona și pe Hades, iar aceștia trimit Furiile care îl pedepsesc pe Meleagru (*Iliada*, IX, 569-571).

² Rodiul (*Punica granatum*) este un arbore mediteranean cu flori roșii și fructe comestibile. Rodia sau granata, de mărimea unui măr, are o coajă groasă, astringentă și numeroase semințe înconjurată de un înveliș cărnos și roșiatic, cu un gust plăcut. De aceea Hades oferă Persephonei un sâmbure de rodie pornind de la credința că acest fruct aducea nemurirea și că acela cu care împărți mâncarea, împărți și viața. Rodia joacă rolul unui elixir al dragostei, simbolizând acceptarea lui Hades de către fiica Demetrei. Ovidiu (*Metamorfoze*, V, 540-551) afirmă că Ceres l-a transformat în bufniță pe Ascalaphos, fiul lui Acheron și al unei nimfe a Styxului, deoarece a fost unicul martor care a văzut-o pe Persephona mâncând dintr-o rodie. Rodiul era interzis în cultul Persephonei (Pausanias, VIII, 37).

³ Hades își dă seama că purtarea lui nu este cinstită și el se ferește de privirile lui Hermes, care se așteaptă ca Persephona să comită imprudența de a mușca din sâmburele rodiei.

Și Aidoneus, cârmuitorul atâtor umbre, înhămă
La carul său turnat în aur nemuritorii telegari.
Ea se urcă în chilnă; biciul și hățurile-n mâini le prinse,
Suind alături, Argicidul voinic și val-vârtej ieșiră
Afară din palat; gonacii zburau cu-avânt de bună voie.
Și lungul drum îl străbătură în scurtă vreme; nici
noianul,
Nici apa fluviilor repezi și nici vâlcelele-nverzite,
Nici piscurile nu opriră nemuritorii cai din goană;
Treceau deasupra lor și norii de nepătruns îi spintecau.
La templu-nmiresmat opriră, acolo unde adăsta
Demetra cu cununi pe frunte; văzându-i, dânsa a sărit
Ca o menadă¹ ce aleargă prin sihlele din munți
umbroși.

La rându-i Persephona (după ce-a cunoscut frumosul
chip)²

¹ Din text nu rezultă limpede dacă este vorba de o menadă dionisiacă (nu se vorbește nicăieri de Dionysos), sau de o femeie cuprinsă de nebunie.

² Întrucât în unicul manuscris (M) care conține imnul *Către Demetra* (I) versurile 387-395 lipsesc sau sunt parțial ilizibile, Jean Humbert (*op. cit.*, p. 54) a lăsat un spațiu gol în dreptul lor. Thomas W. Allen (*Homeri Opera*, V, Oxford, 1965, p. 16) a completat versurile lacunare redând între paranteze textul reconstituit de un copist din secolul al XVI-lea. Întrucât am folosit ediția lui Allen pentru tot restul operelor atribuite lui Homer, ne-am slujit de sugestiile ei. Ni s-a părut că într-o scenă cheie ca aceea a reîntâlnirii mamei cu fiica ei răpită, o completare fie ea și posterioară este mai expresivă decât niște savante

Al mamei, năprian lăsându-și (departe carul și sirepii),¹
Fugi întruna (și se prinse de gâtul ei, înlăcrimată;)²
În vreme ce (ținea în brațe odrasla multiubită, dânsa;)³
A (bănuir o viclenie și s-a cutremurat de groază;)⁴
Lăsând de-o parte (mângâierea, i-a pus această
întrebare:)⁵

„Copilă, cât ai (stat în lumea de jos, nu ți s-a dat să
muști)⁶

Un rod? Vorbește (că-i mai bine să știm aceasta
amândouă!)⁷

Doar de te-ntorci (pe nemâncate de lângă nemilosul
Hades)⁸

Cu mine-alături și cu tatăl (Cronide-ncins de negri
nori,)⁹

Vei viețui cinstită pururi (de către toți nemuritorii.)¹⁰
Altfel te vei întoarce iarăși zburând (spre celălalt
tărâm,)¹¹

Și an de an vei sta acolo a treia parte (dintr-un leat,)¹²
Iar două părți din timp cu mine și (zeii veșnici)¹³ vei
petrece.

Când fel și fel de flori ce poartă mires(me) de
primă(vară)¹⁴

puncte, puncte. Așa procedează și Anton Weiher în ediția sa bilingvă
(*op. cit.*, p. 26-27), cu precizarea că el dă textul stabilit de ediția
engleză apărută la Oxford în 1936.

¹⁻⁸ Vezi n. 2, p. 27

⁹⁻¹⁴ În textul original, aproape fiecare al doilea hemistih are cuvinte
mutilate care au putut fi deduse prin analogie cu alte versuri, având

Vor înflori în câmp, atuncea din sânul beznei neguroase
Vei reveni ca o minune, uimind pe zei și muritori¹
Dar cum te-a amăgit temutul (Stăpân cu oaspeți fără
număr)²?”

Și preafrumoasa Persephonă i-a dat răspunsul următor:
„Ei bine, mamă, îți voi spune din fir a păr tot
adevărul.

Când a venit la mine Hermes, sol sprinten și folositor,
Din partea tatălui Cronide și-a celorlalți Uranieni³
Ca din Ereb să mă aducă și tu, văzându-mă aieveja,
Să nu mai ai pe zeii veșnici nici urmă de necaz și ciudă,
Eu am sărit de bucurie numaidecât; ci el, pe-ascuns,
În mână mi-a vârât un sâmbur de rodie cu gust plăcut:
Împotrivindu-mă zadarnic, am fost silită să-l mănânc.
Cum m-a răpit el după sfatul dat într-ascuns chiar de
Cronide,
Deși mi-e tată, și-n străfundul pământului m-a adus apoi,

un conținut identic. Aceste lacune sunt date de ediția lui Jean Humbert cu un alt corp de literă.

¹ Urmează o lacună de câteva versuri în care Persephona își recunoaște vina de a fi mușcat dintr-o rodie. Dacă Demetra n-ar fi aflat de la fiica ei acest lucru, întrebarea ce urmează nu și-ar fi avut rostul.

² Vezi n. 9-14, p. 28

³ Urmașii lui Uranus, personificare a Cerului. Printre ei se numără și Cronos, tatăl lui Zeus.

Ți-oi spune și pe îndelete voi depăna ce vrei să știi:
 Eram cu toate împreună pe pajiștea fermecătoare¹,
 Adică Phaino, Leukippe, Electra și voioasa Ianthe,
 Melite, Iache, însoțite de Kallirhoe și Rhodeia,
 Melobosis și, lângă Tyche, trandafiria Ocyrhoe,
 Apoi Chryseis și Ianeira, ca și Acasta și Admeta,
 Rhodope, Pluto și, cu ele, Kalipso, chip fermecător,
 Styx și Urania aproape de Galaxaura-ndrăgită
 Războinica fecioară Pallas, arcașa veselă Artemis².
 În joacă noi rupeam cu mâna frumoase flori din jurul
 nostru,
 Șofranii cei suavi și gingași, zambilele și stânjeneii,
 Boboci de trandafiri și crinii, minunății ce-ncântă ochiul,
 Narcisul care pe întinsul pământ răsare ca șofranul;
 Voioasă culegeam buchete de flori din glia de sub mine
 Se cască și din ea răsare temuta Gazdă cu mulți
 oaspeți.

¹ Citând trei hexametri din imnul *Către Demetra* (I), Pausanias (IV, 30) redă începutul povestirii Persephonei și suita de nimfe din versurile 2 și 4, omițând adică pe Melite, Iache, Kallirhoe și Rhodeia.

² În *Teogonia* sa (v. 349-361) Hesiod înșiră 31 de oceanide. În această listă întâlnim doar 15 din cele 21 de nimfe menționate de autorul imnului *Către Demetra* (I), Leukippe, Phaino, Melite, Iache, Ianeira și Rhodope nefigurând deloc. Menționăm că tot Hesiod o pomeneste la urmă pe Styx, deși o socotește „prima dintre toate”. Același lucru se întâmplă și în imnul de față cu Pallas și Artemis, divinități mult mai însemnate decât oceanidele.

Cu toate zbaterile mele, am fost purtată sub pământ
De carul său turnat în aur, deși strigam din răspuțeri.
Acesta este adevărul rostit de mine, obidita!“

Și astfel petrecură ziua cu-aceleași calde simțăminte;
Prisosul lor de fericire umplea și inima și mintea,
Stârnind îmbrățișări voioase: durerea-n suflet amuțea
Și semnele de bucurie erau cu drag împărtășite.
La ele a venit Hecate cu strălucită diademă,
Pe fiica ta, Demetră sfântă, a strâns-o lung la sânul ei!
Crăiasa îi deschide calea și o urmează ca părtașă¹.
Zeus cu puternic glas de tunet încredință solia lui
Pletoasei Rheeā, ca să-i ceară Demetrei cu cernite văluri
La rudele-i zeiești să vină, făgăduindu-i ca răsplată
Măririi oricâte, dintre cele primite de nemuritori.
Și-a dat apoi încuviințarea ca în răstimpul unui an
A treia parte să-i rămână copila-n bezna nesfârșită
Și să petreacă pururi două treimi cu mama și cu zeii.

Așa-i vorbi. Primind solia lui Zeus, nu șovăi zeița
Ci repede-și luă avântul din culmile olimpiene
Și-n Rharion² sosi de-a dreptul, sân de pământ nespus
de darnic,

¹ Astfel se justifică rolul însemnat jucat de Hecate în cadrul misterelor. Primăvara o preceda pe Zeiță iar toamna o urma.

² Câmpie în apropiere de Eleusis; din cerealele crescute aici se făceau niște prăjituri rituale (Pausanias, I, 38, 6).

Mai înainte, dar acuma cu totul sterp: nepăsător
Zăcea lipsit de orice iarbă; își ascunsese orzul alb,
Supus îndemnului Demetrei cu glezne lungi. În scurtă
vreme

Avea să-l năpădească însă tulpini de grâu abia-nspicat,
În primăvară, după care va geme lutul brazdei grase
Sub peria de spice grele, legate mai apoi în snopi.
Aici se coborî zeița din cerul vast întâia oară:
Când se văzură amândouă, din inimă se bucurară.
Îi zise fiicei sale Rheea cu strălucită diademă:

„Copilă, vino căci te cheamă Zeus cu puternic glas
de tunet

La zeii înrudiți cu tine, făgăduindu-ți ca răsplată
(Măririi oricâte dintre cele)¹ primite de nemuritori
(Și-a dat apoi încuviințarea)² ca în răstimpul unui an
(A treia parte să-ți rămână copila-n bezna)³ nesfârșită
(Și să-și petreacă pururi două treimi cu mama)⁴ și cu
zeii.

(Așa a spus c-o să se)⁵-ntâmples și creștetul și-a înclinat.
(Deci hai, copila)⁶ mea, ascultă și nu mai fi din
cale-afară

^{1-4, 6-9} Unicul manuscris original al imnului prezintă și aici o lacună, ceva mai mică decât în cazul precedent (p. 27, v. 1; p. 28, v. 1-14 și p. 29, v. 1-13). Din fericire, versurile 462-470 au putut fi ușor reconstituite,

(De mâniată pe)⁷ Cronide ce-adună negri nori grămadă,
(Fă să răsară grabnic)⁸ grâul, cel ce hrănește omenirea!“

A(șa grăi și se)⁹ supuse Demetra cu cununi pe frunte;
Lăsă să se-implinească rodul ogoarelor umplând grânare.
Întreg pământul fără margini se înveli cu mii de frunze
Și flori; iar ea, purtându-și pașii la regii care-mpart

dreptatea,

I-a învățat pe Triptolemos, Diocles, vizitiul strașnic¹⁰,
Și pe puternicul Eumolpos, Keleos, fruntea țării sale,
Cum să-implinească slujba sacră și i-a deprins cu-nalte
taine

(Pe Triptolemos, Polyxeinos, nu l-a uitat nici pe
Diocles)¹¹

Și ritul sfânt, cu neputință de încălcat, de iscodit
Sau de dezvăluit, căci teama de zei încremenește glasul¹².

fiindcă Rheea reproduce în stil direct conținutul unui pasaj anterior. Jean Humbert (*op. cit.*, p. 57) redă textul mutilat cu alt corp de literă, în timp ce Thomas W. Allen (*op. cit.*, p. 19) folosește parantezele.

⁵ Versul a fost completat după ediția engleză, întrucât cea franceză a lăsat spațiu alb în dreptul primului hemistih.

¹⁰ Tot Pausanias citează acest vers împreună cu următoarele două (II, 14).

¹¹ Jean Humbert (*op. cit.*, p. 58) pune acest vers între paranteze deoarece îl socotește interpolat, singurul element nou pe care îl aduce fiind numele lui Polyxeinos.

¹² Discreția și cumpătarea erau poruncile de bază ale oricărui cunoscător al tainelor zeiței.

Ferice pământenii care cunosc misterele deplin!
Cel neinițiat în taine sau nepărtaș¹ nicicând nu are
Aceeasi soartă, chiar când moartea îi zvârle-n beznele
jilave.

Și după ce divina Zee statornici aceste datini,
Se-ntoarse în Olimp, atrasă de adunările cerești.
Zeițele trăiesc alături de Zeus, înveselit de fulger,
În rang înalt și venerate. Preafericit e orișicare
Din pământenii ce arată că merită iubirea lor,
Căci în cuprinsa-i casă ele trimit ca oaspe nelipsit,
Pe Plutos², zeul care-mparte averile la muritori.

Voi, cei ce stăpâniți pământul plin de miresme din
Eleusis

Și Parosul cu brâu de valuri, Antronul³ străjuit de
stânci,

¹ Versul anterior face aluzie la cel care a căpătat inițierea totală, definitivă (*epopteia*) spre deosebire de cel care a fost inițiat în prima treaptă a misterelor (*teletē*), sau care n-a avut încă parte de nicio inițiere prealabilă (*myēsis*).

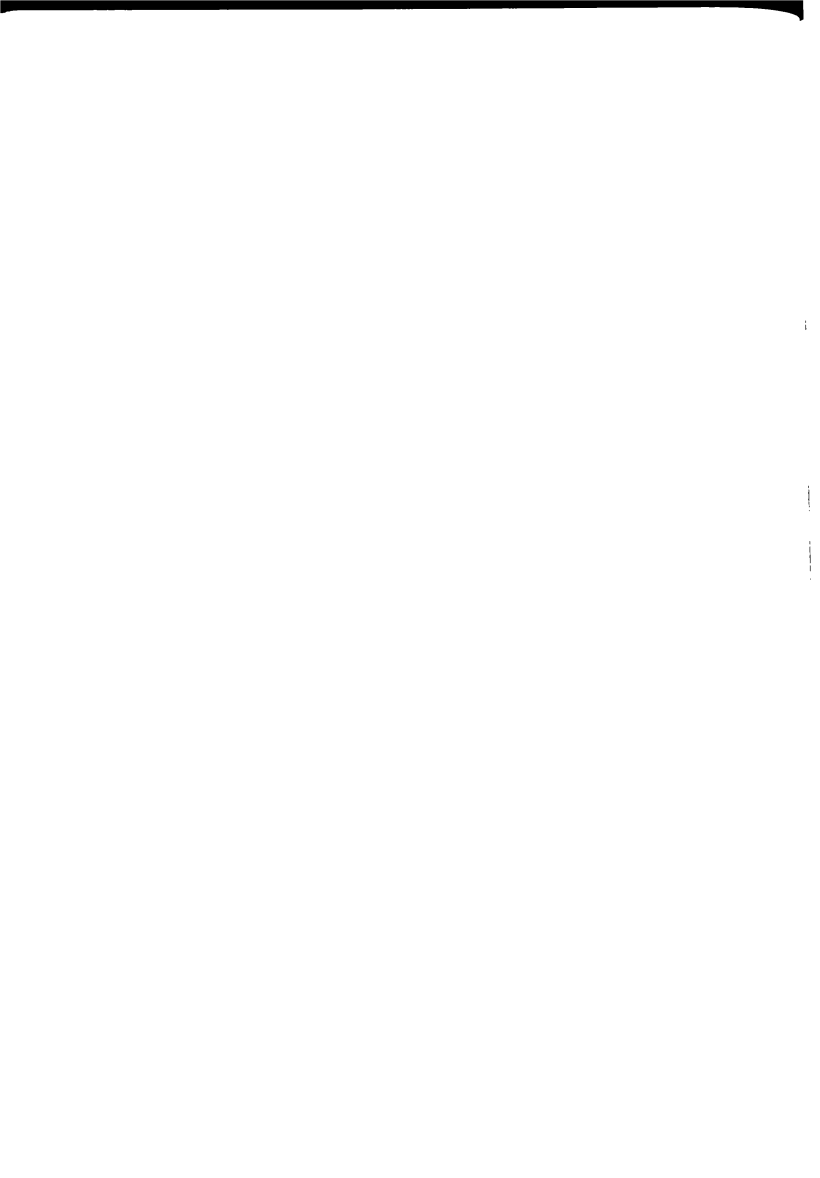
² Hesiod (*Teogonia*, 969) îl socotește pe Plutos, zeul bogățiilor, fiul Demetrei, întrucât zeița era izvorul averilor pământești. În perioada când a fost compus imnul, beneficiul inițierii era material, întrucât în timpul vieții inițiatul avea o locuință bună. Profanul, nici după moarte, nu se bucura de aceeași soartă ca inițiații.

³ Cele două sanctuare ale Demetrei menționate de poet sunt Antron, oraș din Tesalia, situat la poalele muntelui Oita și Paros, străvechea așezare prehelenică și colonie cretană.

Crăiasă Deo, preaslăvită și darnică în anotimpuri,
Și tu, și chipeșa copilă cum nu e alta, Persephona,
În schimbul cântecelor dați-mi plăcutul trai îmbelșugat!
Zeită, nu te-oi da uitării nicicând în imnurile mele!

CĂTRE DEMETRA (II)

Cânta-voi pe zeița mare, Demetra cu frumoase plete,
Pe ea și pe copila-i mândră cum nu e alta, Persephona.
Salut, Zeiță! Tu ne cruță cetatea și inspiră-mi cântul!



CĂTRE APOLO (I)

Către Apolo Delianul

Îl cânt și nu-l voi da uitării pe-Apolo, agerul arcaș!
Când el pătrunde în palatul olimpic, zeii se-nspăimântă
Și la sosirea lui cu toții din jilțurile lor se scoală
De câte ori li-i dat să vadă că-ntinde arcul său vestit.
Doar Leto¹ stă pe loc în preajma lui Zeus, înveselit de
tunet;

Zeița îi destinde arcul, apoi închide tolba sa
Și de pe viguroșii umeri cu mâna ei desprinde arma,
Punând-o într-un cui de aur înfipt în marmura coloanei
Pe lângă tatăl său; ea însăși îl însoțește pân' la tron.

¹ Leto sau Latona, fiica titanului Koeos și a titanidei Phoibe, sora Asteriei și a Ortygiei. Înainte de a naște pe „gemenii lui Zeus“, Apolo și Artemis, ea a fost urmărită de ura geloasei Hera, care interzisese oricărui meleag pământesc s-o găzduiască pe rivala ei. Peripețiile legate de aducerea pe lume a lui Apolo constituie subiectul primei părți a imnului homeric.

Părintele-i întinde grabnic nectaru-n aurita cupă,
Cu ea feciorul și-l primește¹; soborul zeilor atunci
Se-așază și de bucurie tresaltă vrednica Latonă
Că a născut un fiu puternic, arcaș de nimeni întrecut.
Salut, Latonă fericită ce-ai zămislit copii vestiți
– Stăpânu-Apolo și Artemis, săgetătoarea pătimeșe –
Colo,-n Ortygia², pe dânsa, și-n Delosul stâncos, pe el,
Când te-ai proptit de-naltul munte, de-ntinsul povârniș
din Kynthos³
Chiar lângă palmier, pe malul scăldat de unda lui

Inopos⁴.

¹ Când Hera se întoarce din muntele Ida în Olimp (*Iliada*, XV, 84-86), toți zeii se grăbesc s-o întâmpine cu pocalele pline. În timp ce noi obișnuim să ciocnim paharele și să bem împreună cu prietenii sau cunoscuții, politețea omului antic se oprea cu modestie la simpla oferire a unei cupe pline.

² Jean Humbert (*op. cit.*, p. 79, n. 2) și Anton Weiher (*op. cit.*, p. 143) sunt de părere că Ortygia indică aici un loc aproape de Efes, unde Artemis avea cel mai renumit sanctuar al ei. Delos, adică „Insula prepeișelor“, fiind de origine semitică, grecii i-au tradus numele, spunându-i Ortygia (de la *ortyx* – prepeișă). Nu numai Delos, ci mai ales Rheneea, insuliță aflată în imediata ei vecinătate, avea același nume. Așadar poetul a folosit dubletul grec al Insulei Delos pentru a evita repetiția sau pentru a indica insula apropiată. Legenda spune că gemenii Latonei s-au născut în același loc. Chiar dacă Efesul nu se află prea departe de Insula Delos, se știe că Artemis din Efes era o divinitate de origine asiatică pe care grecii au găsit-o în Ionia la sosirea lor acolo. Ea trecea drept zeiță a rodniciei pământului și nu avea nimic comun cu Artemis din mitologia elină în afară de nume.

^{3, 4} Munte și pârâu din Insula Delos.

Cum să te preamăresc pe tine, slăvit de toți în zeci
de imnuri?

E obiceiul pretutindeni să ți se-nchine cânturi, Febus,
Pe insule și pe pământul ce satură juncane multe.
Te-mbie scrutătoare piscuri și creste dornice să-ntreacă
Spătoșii munți, șuvoaie repezi mereu în goană spre
ocean

Și țărmlul cotropit de valuri ca și limanurile mării!
Să spun întâi cum, bucurându-i pe oameni, te-a născut
Latona

Când s-a proptit de piscul Kynthos, gurguiul insulei
stâncoase,
În Delosul cu brâu de spume? De pretutindeni negrul val
Venea spre mal, mânat de vânturi cu adieri
murmuritoare.

Pornind cândva de-aici, ajuns-ai stăpânul
omenirii-ntregi!

Popoarele adăpostite de Creta și ținutu-Atenei,
Aigina¹ ca și Eubeea, vestită-n lume prin corăbii,
Apoi Peiresiai² și Eghe³ și Peparethos⁴, straja mării,

¹ Insulă din dreptul Pireului, ai căror ostași au plecat la Troia sub comanda lui Diomedea, fiul lui Tideu (*Iliada*, II, 562).

² Localitate situată pe coasta Magneziei, regiune orientală a Tesaliei. În alte ediții (Thomas W. Allen) figurează Eiresiai, insulă menționată de Pliniu în Golful Thermaic.

³ Eghe (*Aigai*) este un nume pe care și-l dispută două din insulele

Și Athos¹, megieș cu tracii, și Pelion² cu-nalte creste,
Îndepărtatul Samos tracic³ și Ida⁴ cu-adumbrite plaiuri,
Și Imbros⁵ cu frumoase case, și Lemnos cu pământul
rodnic⁶,

Divina Lesbos, cârmuită de Macar⁷, fiul lui Eol,
Vestita Skyros⁸, și Foceea⁹, și Autocane¹⁰, munte-abrupt,
Și Chios, insulă mănoasă cum rar întâlnești în largul mării,
Stâncosul Mimas¹¹, și Corycos¹², cu vârfurile lui semețe,
Mereu strălucitorul Claros¹³, și piscul povârnit Aisages¹⁴,

Arhipelagului Egean. Insula de care vorbește Homer (*Iliada*, XIII, 21) ascunde în străfundurile ei un palat al lui Neptun. Jean Hubert (*op. cit.*, p. 81) presupune că aici avem de-a face cu o insulă în apropierea Eubeii. Ea nu trebuie confundată cu orașul menționat în imnul *Către Poseidon* (vezi p.158, v. 3).

⁴ Insulă din grupul Cicladelor situată la sud-est de Magnezia.

¹ Munte din extremitatea răsăriteană a tridentului Peninsulei Calcidice, învecinat cu Tracia.

² Munte de pe coasta tesaliană, situat la sud de Olimp și Ossa.

³ Adică Samotrake, insulă din preajma fluviului tracic Hebru.

⁴ Munte din Troada, de unde Zeus urmărea ca spectator desfășurarea ostilităților dintre troieni și ahei în *Iliada* (VIII, 47). Aici a venit Afrodita la frumosul Anchise (vezi imnul *Către Afrodita* (I), p. 118, v. 12) și tot aici s-a născut viteazul Enea (*Iliada*, II, 21).

⁵ Insulă de lângă coasta tracică, situată la sud de Samotrake.

⁶ Lemnos (azi Limnos) este una din puținele insule din Marea Egee unde se cultivă grâul. De aici și epitetul ei.

⁷ Macar(eu), rege al Insulei Lesbos, este menționat în treacăt de Homer (*Iliada*, XXIV). Dar unii îl socotesc fiul lui Helios, silit să se exileze din Rodos datorită uciderii fratelui său Tenages. Alții îl consideră fiul lui Crinacos, venit din Ahaia în fruntea unei cete peștiște de greci, după potopul lui Deucalion, pentru a înființa în Lesbos o

Și Samosul¹⁵ brăzdat de ape, Mycale¹⁶ culmea
îndrăzneță,
Miletul¹⁷ cel bogat și Cosul¹⁸, cetatea unde stau meropii,
Și Cnidos¹⁹ cu înalte maluri, Carpatos²⁰, țărm bătut de
vânturi,

colonie prosperă. Numele insulei a fost dat de un ginere al regelui, lapitul Lesbos. Mai există însă o legendă conform căreia Macar era fiul lui Eol, iar fiica lui, Amfissa, a fost iubită de Apollo. De altfel era firesc ca regele celei mai importante insule a Eoliei să fie numit fiul lui Eol. Regele din Lesbos a fost adesea confundat cu Macareu, fiul lui Eol, care a nutrit o dragoste incestuoasă pentru sora lui, Canace, cuplul lor figurând și în *Heroidele* lui Ovidiu (*Epistola a XI-lea*).

⁸ Insulă din grupul Sporadelor Nordice, situată la nord-vest de Chios.

⁹ Oraș din Ionia, așezat pe malul fluviului Hermos, pomenit și în *Viața lui Homer*, atribuită lui Herodot (paragrafele XV-XVIII).

¹⁰ Promontoriu din Eolida, aproape de Foccea. Existența orașului cu același nume a fost confirmată de monedele cu efigia lui Apollo, descoperite în zilele noastre.

¹¹ Promontoriu din Peninsula Erytreea, situată față în față cu Insula Chios. Este menționat și în *Viața lui Homer*, atribuită lui Herodot (paragraful XVII).

¹² Promontoriu din Erytreea, la nord de Mimas.

¹³ Orașel și templu ca un oracol al lui Apollo, aflat în Ionia lângă Colofon. Apare și în imnul *Către Artemis* (I), p. 146, v. 5.

¹⁴ Unii socotesc că Aisages este un munte lângă Claros (A. Weiher, *op. cit.*, p. 160), în timp ce alții cred că este vorba tot de un munte, dar din apropierea Samosului (Jean Humbert, *op. cit.*, p. 81).

¹⁵ Insulă de lângă coasta Ioniei cunoscută și prin orașul cu același nume, unde se înalță un templu al Herei.

¹⁶ Promontoriu din Ionia, față în față cu Insula Samos.

¹⁷ Oraș comercial din Caria, provincie a Asiei Mici.

¹⁸ Insulă din grupul Sporadelor Sudice. Meropii erau vechii locuitori ai acestor meleaguri.

Întinsa Naxos¹, alba Paros², Rheneea, un meleag
pietros,

În toate-aceste locuri Leto veni să-l nască pe Apolo,
Sperând că unul dintre ele va ști să-i găzduiască fiul.
Oricare tremura de frică și nimeni nu se-ncumeta,
În ciuda rodniciei sale, să-i dea lui Febus un sălaș
Mai înainte ca în Delos s-ajungă venerata Leto
Și s-o întrebe de îndată rostind cuvinte avântate:

„Scumpe leagăn pentru pruncul Febus Apolo vrei să
fii, o, Delos,

Lăsându-l să-și întemeie aici un templu minunat?
Un altul n-o să-ți calce țărnul din nou, necum să te
cinstească.

Nu cred să fii de-acum încolo bogată-n vite și-n mioare,
Nici înzestrată cu podgorii sau cu puzderie de spice.
Dar găzduiește numai templul săgetătorului Apolo
Și oamenii, venind înapoi de peste nouă mări și țări,
Îi vor aduce hecatombe³: mereu vor crește nori de
șfară,

¹⁹ Oraș situat pe promontoriul Triopion din Asia Mică, cu un templu al Venerei.

²⁰ Insulă între Creta și Rodos.

¹ Cea mai mare insulă a Cicladelor, unul din presupusele locuri de baștină ale lui Dionysos.

² Insulă lângă Naxos, renumită pentru marmura ei albă.

³ Jerfa de o sută de animale care se aducea în diferite prilejuri solemne.

Și singură vei fi în stare să-ți saturezi toți locuitorii
Prin truda brațelor străine, căci prea e sterp tărâmul
tău!“

Așa-i grăi și bucuroasă rosti aceste vorbe Delos:

„O, Leto, glorioasa fată a uriașului Koeos¹

Pe regele arcaș, vlăstarul ce va să-l naști, îl voi primi
Cu brațele deschise. Sigur că omenirea se-ngrozește
De mine și pe-această cale aş dobândi o mare cinste.
Dar eu mă tem de ce se spune și nu-ți ascund nimic,

Latona!

Așa se-aude, că Apolo va da dovadă de-o mândrie
Nemăsurată și că printre nemuritori și muritorii
Trăind pe glia roditoare va fi stăpân atotputernic.
De-aceea inima îmi bate și groaza mi-a pătruns în suflet,
Că, de îndată ce-o să vadă lumina zilei prima oară,
Disprețuindu-mă pe mine, o biată insulă stâncoasă,
Voi fi-mbrâncită cu piciorul și-n hăul mărilor împinsă²,

¹ Unul dintre titani. Din unirea lui cu titanida Phoibe s-au născut atât Leto, cât și Asteria, mama Hecatei. După ce a devenit tatăl gemenilor Latonei, Zeus s-a îndrăgostit și de Asteria. Spre a scăpa de insistențele lui, zeița s-a preschimbat într-o prepeliță și s-a aruncat în mare, fiind metamorfozată într-o insulă numită inițial Ortygia (vezi p. 40, n. 2) și ulterior Delos, unicul petec de pământ care a găzduit-o pe Latona să nască.

² Probabil Delos face aluzie la legenda conform căreia ea a fost o insulă rătăcitoare și, abia după nașterea lui Apolo, a fost fixată pe o temelie de patru coloane.

Și-n timp ce valuri mari vor trece de-a pururi peste
fruntea mea,
El o să plece să-și găsească un alt pământ, pe placul său,
Acolo să-și înalțe templul în crângul sfânt și rămuros.
Voi fi schimbată în iatacul de caracatițe și-n casa
În care huzuresc foci negre, în lipsa foștilor stăpâni.
Făgăduiește-mi deci, zeiță, rostind solemnul jurământ
Că mai întâi în locu-acesta el va dura un falnic templu
Ce va s-ajungă un oracol al oamenilor, mai apoi
Al lumii-ntregi, căci pretutindeni va fi întruna
pomenit!“

Când ea sfârși, rosti Latona solemnul jurământ zeiesc:
„Să-mi fie martori și pământul, și cerul larg boltit
deasupra,
Și Styxul care-și duce apa spre hău!! Nu-i legământ
mai mare
Sau mai cumplit pe care zeii preafericiți și-l pot lua!
Da, Febus va avea de-a pururi aici altaru-nmiresmat
Și crângu-i sfânt! Vei fi cinstită de dânsul mai presus
de toate!“

¹ După spusele lui Herodot (*Istorie*, VI, 74) arcadienii credeau că Styxul izvora dintr-o stâncă aflată în preajma orașului lor Nonacris și se scurgea în râul Crathis, care dădea în legendarul fluviu subteran, deși în realitate el se vărsa în Golful Corintului. Pausanias (VIII, 18) ne asigură că a jura pe apa Styxului arcadian însemna a te lega printr-un greu jurământ.

Îndată ce jură Latona, pecetluindu-și legământul,
Se bucură din suflet Delos că-i leagăn regelui Arcaș.
Iar Leto timp de nouă zile și nouă¹ nopți nu a putut
De chinul facerii să scape. Pe insulă veniră toate
Zeițele desăvârșite, stând lângă ea: Dione², Rheeia
Și Themis³ Ichneana, veșnic învolburata Amfitrite⁴
Și-atâtea altele, afară de Hera, braț marmorean⁵,
Căci rămăsese în palatul lui Zeus, ce strânge oști de
nori⁶.

Doar ea n-aflase, Ilithya ce-alină facerilor chinul;
Sub norii aurii, în vârful Olimpului se așezase.
Așa o sfătuisă Hera cu braț marmorean, cuprinsă
De gelozie că Latona ce are-n păr zulufi frumoși

¹ Numărul nouă joacă un rol însemnat în mitologia indo-europeană, fiind o cifră rituală.

² Titanidă pe care Homer (*Iliada*, V, 370) o numește mama Afroditei, contrar părerii că Zeița frumuseții s-ar fi născut din spuma mării. Dione avea un cult străvechi în Atica.

³ Altă titanidă, a doua soție a lui Zeus, după Metis. Themis personifica ordinea naturală stabilită prin legea divină și totodată dreptatea divină. În imnul *Către Zeus* ea este înfățișată ca sfetnica tatălui zeilor alături de care tronează. Epitetul de Ichneana îi vine de la orașul tesalian Ichne (Ichnai), unde era adorată.

⁴ Nereidă răpită de Poseidon, cu care l-a avut pe Triton. Era socotită regina mării.

^{5, 6} Jean Humbert (*op. cit.*, p. 82) pune aceste versuri între paranteze pledând pentru înlăturarea lor. Nu credem totuși că e vorba de o interpolare.

Va odrăsli în scurtă vreme un fiu voinic și arătos.

I-au spus zeițele lui Iris ca-n insula cu muri frumoși
Pe Ilithya s-o aducă, făgăduindu-i salbă mare
Din fir de aur împletită și lungă de vreo nouă coți¹.
I-au poruncit s-o cheme fără să afle Hera, braț de nea,
Și să încerce prin cuvinte să-mpiedice plecarea ei².
Când auzi acestea, Iris ce umblă repede ca vântul
Porni vijelios și-n urmă lăsă distanțele degrabă.
De cum ajunsese în semețul Olimp, zeiască așezare,
Ea izbuti curând s-o cheme pe Ilithya din palat.
Și în cuvinte avântate îi spune tot ce porunciră
Zeițele cu multă vază în casele olimpiene.
Pe dată inima ce bate în pieptul ei a-nduioșat-o;
S-au dus pe jos pășind grăbite ca hulubițele fricoase³.
Sosi în Delos Ilithya ce-alină facerilor chinul;
C-un geamăt de durere Leto se pregăti să-și nască
pruncul.

¹ Colierul de aproape patru metri lungime era făcut probabil din spirale de aur.

² Din îndemnul mamei sale, Ilithya întârziase nașterea lui Heracle de către Alcmena, aducându-l pe lume înainte de vreme pe Eurysteu, pentru ca el și nu fiul lui Zeus să fie regele Argosului (vezi Homer, *Iliada*, XIX, 95-124).

³ La această comparație face aluzie Aristofan în comedia sa *Păsările* (v. 575) când Pistheteros spune că Homer a asemuit-o pe Iris cu o porumbiță sperioasă.

Stătu cu mâinile-ncleștate de palmier¹ și-n iarba moale
Își afundă adânc genunchii: pământul surâdea sub ea.
Apolo a țâșnit spre soare: zeițele au scos un chiot!

În apa de cleștar, o, Febus, acolo te-au scăldat pe tine
Cu palme sfinte și curate; te-au învăscut în scutec alb,
Subțire, nou-nouț și-o fașă de aur ți-au legat în jur.
N-a supt la sânul mamei zeul cu paloș daurit, Apollo:
Nectar, ambrozie cerească i-a dat în loc de lapte Themis
Cu mâna-i tânără de-a pururi. Ce veselă părea Latona
Că a născut un fiu puternic și meșter să strunească
arcul!

De cum te-ai înfruptat, o, Febus, din hrana veșnicilor
zei,
Nu ți-au strunit zburdălnicia strânsoarea feșelor de aur
Și nu te-ai poticnit în scutec: ai dat înlături orice stavili.
Zeițelor, pe dată Febus Apollo iată ce v-a zis:

„Aduceți lira ce mi-e dragă și arcul meu încovoiat!
Voi spune lumii prin oracol ce-o hotărât aievea Zeus!”²
Așa grăi, pornind pe glia cu nesfârșite drumuri Febus,

¹ Întâlnind-o pentru prima oară pe Nausicaa, Ulise o asemuiește cu lujerul de palmier răsărit în preajma altarului lui Apollo din Delos (*Odiseea*, VI, 162). Hesiod și Callimahos vorbesc și ei despre palmierul din Delos care figurează și pe monede. El putea să fie văzut și în vremea lui Pliniu cel Bătrân (secolul I d.Hr.).

² De cum se naște, Apollo nu numai că pretinde atributele sale divine, dar își afirmă și harul său profetic. De aceeași precocitate va da dovadă și Hermes, în al cincilea imn din prezenta culegere.

Arcaș cu pletele netunse nicicând. Eternele făpturi
Se minunau și pretutindeni se-acoperea cu aur Delos
Ce nu se sătura să vadă lăstarul vostru, Zeus și Leto,
Și, fericită că-i lăcașul ales de zeu și mai presus
De insula și țări întinse o așeza iubirea lui,
Se-mpodobise ca un munte pe care codri dau în floare!

Stăpân cu arc de-argint, Apolo ce-n jur departe

săgetează,

Ba până-n creștetul lui Kynthos cu stânci golașe te urcai,
Ba iar îți începeai colindul pe insule și printre oameni!
În Lycia¹ domnești, o, rege, și în Maionia² plăcută
Și în Milet, fermecătoarea cetate de pe malul mării.
În schimb în Delosul cu brâul de valuri ești

atotputernic³.

(Ai numeroase temple-n lume și rămuroase salbe sacre,
Te-mbie scrutătoare piscuri și creste dornice să-ntreacă
Spătoșii munți, șuvoaie repezi mereu în goană spre
ocean.)⁴.

¹ Ținut din partea sud-vestică a Asiei Mici, situat între Caria și Pamfilia.

² Vechea denumire a Lydiei, regiune din Asia Mică care trecea drept patria lui Homer: de aici și numele lui de Maionide.

³ Acest vers împreună cu celelalte două care îl preced, apar în alte ediții înainte de Suita pythică. Jean Humbert (*op. cit.*, p. 85) le-a plasat aici considerând că ele constituiau textul străvechi, fiind înlocuite, în urma decăderii Asiei Mici, de către versurile pe care editorul francez le dă între paranteze.

⁴ Două din cele trei versuri puse între paranteze figurează și la începutul imnului (p. 41, v. 4-5)

N-ai inimă mai mulțumită niciunde, Febus, ca la Delos
 Când vin încoace ionienii având tunica pân' la glezne¹.
 Și împrejurul lor copiii și credincioasele soții;
 Se-ntrec în luptele cu pumnii, în dănțuială și-n cântări
 Și rânduiesc cu bucurie întreceri în onoarea ta².
 Ar zice că-s făpturi scutite de moarte și îmbătrânite,
 Acel ce dă din întâmplare de ionienii adunați,
 Căci frumusețea tuturor a l-ar face să-i tresalte pieptul
 Văzând în jurul lui bărbații, femei cu mândră
 cingătoare,

¹ Bătrânii atenieni din vremea lui Thucydide rămăseseră credincioși tunicii lungi purtate de ionienii din Delos (*Războiul peloponesiac*, I, 6, 3)

² Citând cinci versuri (146-150) din imnul *Către Apolo*, Thucidide (*op. cit.*, III, 104) dă o versiune întrucâtva diferită de cea a manuscriselor care ni s-au păstrat. Acest fapt l-a determinat pe Jean Humbert (*op. cit.*, p. 85) să reproducă succesiv ambele versiuni. Din dorința de a nu întrerupe lectura imnului repetând același pasaj care prezintă deosebiri neînsemnate, am preferat să redau în subsol versiunea antică, lăsând cititorului libertatea de a le compara:

*„Nu-ți este sufletul mai vesel niciunde, Febus, ca la Delos
 Când vin încoace ionienii purtând tunica pân' la glezne,
 Și-n preajma templului și-adună ciorchine de copii și soațe;
 Se-ntrec în luptele cu pumnii, în dănțuială și-n cântări
 Și rânduiesc cu bucurie întreceri în onoarea ta”.*

Menționăm că Delosul era un loc de pelerinaj panhelenic încă din secolul VII î.Hr., deoarece în timpul primului lor război cu spartiații din 744 î.Hr. messenienii au adus aici o jertfă în cinstea lui Apolo, iar un cor a executat un imn compus de Eumene din Corint.

Înaripatele corăbii împovărate cu de toate¹.

În schimb minunea fără seamăn, cu faimă-n veci

nepieritoare

Sunt delienele copile slujind pe agerul arcaș.

Și după ce îl preamăriră pe Febus mai întâi de toate,

Apoi pe Leto și Artemis, săgetătoarea pătimășe,

Și-aduc aminte de vitejii din vremi străvechi și de

femei,

Și imn de slavă le închină: rămân mulțimile uimite

Căci toate limbile din lume, pestrița lor bolboroseală²

La fel răsună: fiecare se jură că-și aude glasul

Cu-atâta măiestrie cântul fermecător se mlădiază!

Bunăvoință arătați-mi, Apolo, da și tu, Artemis!

Rămâneți sănătoși cu toții! Pe mine țineți-mă minte,

Iar mai târziu, de-o fi să vină un pământean rătăcitor,

¹ Apolodor povestește că ionienii aduceau cu ei multe bagaje și o întreagă armată de bucătari și slujitori pentru a face față mulțimii adunate.

² După cum rezultă din spusele poetului, Deliadele slujeau pe zeul Apolo în cinstea căruia executau un dans religios. Fetele înfățișau probabil lungul drum al Latonei și sugerau limba și dansurile popoarelor întâlnite de ea înainte de a poposi la Delos. Ele imitau impecabil atât dialectele grecești, deoarece fiecare își recunoștea glasul, cât și bolboroseala „barbarilor“ cu care aveau de-a face grecii din Asia Mică. Alți editori în loc de pestrița lor „bolboroseală“ adoptă varianta „și zvonurile de crotale“, lăsând să se înțeleagă că deliadele nu imitau pe barbari, ci instrumentele lor. Crotalele erau un fel de castaniete cu care se acompaniau aceștia.

Străin ce-a pătimit destule în viața lui și-o să vă-ntrebe:

„Voi, fete, cine-i cântărețul cu cele mai frumoase
cânturi,

Din rându-aezilor din preajmă și care v-a plăcut mai
mult?“

Voi ca răspuns, de bună seamă, să-i spuneți toate
într-un glas:

„Bărbatul orb ce locuiește în Chios, patrie muntoasă,
Căci toate cântecele sale sunt primele întotdeauna!“¹

Iar faima voastră voi purta-o în lung și-n lat atâta
vreme

Cât printre oameni voi străbate pământul cu orașe mari:
La dâșii voi găsi crezare, căci adevăru-l voi rosti.

Nu voi mai conțeni slăvirea țințașului dibaci, Apolo
Cu arcul de argint, feciorul Latonei, zeea cea pletoasă!

Suita pythică

În zvonul strunelor pornește feciorul preamăritei
Leto:

Cântând din lira-i arcuită, ajunge în stâncosul Pytho;
Divine straie-nmiresmate îl înveșmântă, iar lăuta,

¹ Thucydide citează și acest pasaj (*op. cit.*, III, 104) pentru a aduce o mărturie străveche a pelerinajelor la Delos, căzute în desuetudine și reînviolate de Pisistrate, în vremea căruia atenienii au reinstituit jocurile, adăugându-le cursele de cai. Anticii au văzut în aedul orb din Chios pe Homer însuși.

De plectru¹-i auriu atinsă, ivește sunete plăcute.
De pe pământ, la fel de iute ca gândul, urcă în Olimp,
La casele lui Zeus, că-i dornic să stea cu zeii adunați.
Numaidecât nemuritorii râvnesc doar lira și cântarea.
Răspund și cele nouă muze cu glasurile lor frumoase,
Slăbesc prinoasele primite de zei și soarta chinuită
A oamenilor care rabdă, prin vrerile cerești, atâtea,
Și viețuiesc lipsiți de minte și vlagă, fără să găsească
Un leac ce-i apără de moarte și-i scapă de îmbătrânire.
Charitele² cu mândre plete și Horele³, făpturi voioase,
Și Harmonia⁴, Hebe⁵, fata lui Zeus, vestita Afrodită,
Se țin de-ncheietura mâinii și împreună dănuiesc,
Deloc urâtă sau mărunță, în rând cu ele saltă-n joc,
Uimindu-te prin frumusețe și prin semeața ei statură,
Artemis, veselă arcașe și soră geamănă cu Febus.
În hora lor s-au prins și Ares și Argicidul cu priviri
Iscoditoare; Febus face să glăsuiască lira lui;

¹ Mică placă de lemn, metal sau ivoriu, ascuțită la un capăt, cu care se ciupeau strunele lirei, jucând același rol ca pana mandolinei, dombrei etc.

² Charitele sau Grațiile erau fiicele lui Zeus și ale Eurynomei, trei personificări ale frumuseții feminine. Locuiau în Olimp alături de muze, fiind și însoțitoarele Afroditei. Pausanias a văzut la Elis statuile Charitelor purtând atributele zeiței iubirii.

³ Fiicele lui Zeus și ale lui Themis care vegheau asupra ordinii în natură și asupra anotimpurilor. Trei la număr, ca și Charitele, însoțeau pe Hera sau Afrodită.

⁴ Fiica lui Ares și a Afroditei, soția lui Cadmos.

⁵ Fiica lui Zeus și a Herei, zeița tinereții veșnice.

Călcând solemn, cu pasul mare, lumină-n jurul său
revarsă,

Văpăi împrăştie piciorul şi minunata lui tunică.

Latona cu-aurite plete şi Zeus, cugetătoru-adânc,
Se bucură din cale-afară în sinea lor când li se-arată
Feciorul scump ce viersuieşte în rândul veşnicilor zei.

Cum să te preamăresc pe tine, cel preamărit de-o
lume-ntreagă?

Să-ţi cânt păţaniile tale ca peţitor şi-ndrăgostit?

Cum ai cerut-o pe-Azantida¹ copilă şi ţi-a fost rival
Zeiescul Ischys cu sirepii focosi, urmaşul lui Elatos?
Cum Phorbas² înrudit cu Triops şi Amarynthos³

te-nfruntară,

¹ Adică din Azania, ţinut din Arcadia, provincie a Peloponesului. Textul face aluzie la Coronis, care a fost iubită de Apolo şi l-a născut pe Asclepios. Dar mama zeului medicinei era fiica lui Phlegyas, regele din Orhomenos, oraş al Beoţiei. Un oraş cu acelaşi nume exista şi în Arcadia. Ar putea fi vorba de o confuzie între legenda beoţiană a lui Coronis şi cea peloponesiacă a lui Arsinoe, fiica lui Leukippos, rege al oraşului laconian Amicle, care se trăgea din Atlas (unii editori optează pentru Atlantida, în loc de Azantida). După ce l-a conceput pe Asclepios împreună cu Apolo, Coronis a fost sedusă de Ischys, fiul lui Elatos, drept pedeapsă, fiind apoi arsă pe rug de Artemis. Apolo smulse din sânul mamei răpuse pe Asclepios şi pruncul nevinovat scapă cu viaţă. Şi Arsinoe trecea drept mama lui Asclepios.

² Personaj legendar înfăţişat de Plutarh (*Vieţile paralele*, Numa, IV) ca favorit şi nu ca duşman al lui Apolo. Phorbas se mai numea şi un luptător cu cestul învins de Apolo.

³ Poate un fiu al lui Narcis. Nu se ştie cu ce prilej a fost rival în dragoste cu Apolo.

Sau cum de dragul soaței sale te-ai măsurat și cu
 Leukippos¹,
 Tu pedestraș iar el călare și nicidecum mai slab ca
 Triops?
 Să spun, țințașule Apolo, cum străbăteai cândva
 pământul
 Să afli temelie pentru oracolul dintâi al lumii?
 De cum ai coborât Olimpul, Pieria² ți-a stat în față;
 Lăsat-ai nisiposul Lectos³, pe cunoscuții enieni⁴
 Și pe perrhebi⁵; în scurtă vreme te-ai și văzut ajuns
 în Iolcos⁶,
 Urcând Keneul⁷ Eubeii vestită-n lume prin corăbii;
 Ai stat și-n pajiștea Lelantos⁸, dar inima nu
 te-a-ndemnat

¹ Soția lui Leukippos a fost probabil Dafne care, pentru a scăpa de urmărirea lui Apolo, s-a preschimbât în dafin (vezi Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 452-567).

² Ținut din Macedonia, situat la granița cu Tesalia, în vecinătatea muntelui Olimp.

³ Promontoriu din apropierea Troiei, la poalele muntelui Ida. Poate că și alt promontoriu al coastei tesaliene purta același nume.

⁴ Populație din sudul Tesaliei viețuind pe malurile fluviului Spercheios.

⁵ Popor pelasgic din Tracia locuind nu departe de Dodona, pe malurile lui Titaresias, un afluent al fluviului tesalian Peneios.

⁶ Port din Magnesia situat în Golful Pagasetic.

⁷ Promontoriu din nord-vestul Eubeii (azi Capul Lithada).

⁸ Câmpie din sudul Insulei Eubee situată pe fluviul Lelantos.

Să ți-o alegi drept loc de templu și sfântă selbă
rămuroasă.

De-acolo ai trecut Euripul¹, Arcaș ce săgetezi departe;
Suit-ai sacrul munte verde²: l-ai părăsit curând, atras
De Mycalessos³ și Teumessos⁴ cu fraged așternut de
iarbă;

Purces-ai și-n ținutul Tebei, pe-atunci acoperit de codri,
Căci muritorii n-aveau încă în sfânta Tebă locuințe⁵;
Nici urmă de cărări sau drumuri pe-ntinsul șesului
teban

Bogat în holde aurite: cât vezi cu ochii doar păduri!
Urmându-ți calea mai departe, Arcaș ce săgetezi departe,
Ajuns-ai tocmai în Onchestos⁶, la mândrul crâng al lui
Poseidon.

Cârlanu-abia deprins cu hamul aicea fornăie întruna
Trăgând căruța lui frumoasă, iar vizitiul cel mai bun

¹ Strâmtoarea dintre Beoția, Atica și Insula Eubeea.

² Muntele Messapios din Beoția.

³ Oraș situat tot în Beoția, în apropiere de Tanagra.

⁴ Localitate în preajma Tebei.

⁵ Teba va fi înființată de Cadmos, fiul regelui fenician Agenor care dă ascultare oracolului din Delfi. Legenda întemeierii orașului este povestită de Ovidiu în *Metamorfoze* (III, 1-130). Cadmos va ucide un balaur tot așa cum Apolo va răpune la rândul său șarpele Pyto.

⁶ Situat în câmpia Lacului Copais, orașul beoțian Onchestos și crângul consacrat lui Neptun sunt pomenite de autorul *Iliadei* (II, 506) și de Pindar. Templul și statuia zeului mării ca și crângul evocat de Homer mai puteau fi văzute în timpul lui Pausanias (IX, 26).

Coboară singur de pe capră, mergând pe jos; atunci
gonacii

Își zdrăngăne căruța goală, lipsiți de orice călăuză.
Iar dacă ea se hârbuiește în crângul sfânt și rămuros,
De cai se îngrijesc stăpânii, dar lasă restu-n părăsire,
Cum cere datina străveche: cu toții înalță ruga lor
Stăpânitorului, iar carul în seama zeului rămâne¹.
(De-acolo ți-ai urmat colindul Arcaș ce săgetezi departe.
Ajuns-ai până la Kephisos², un râu ce farmecă privirea
Și din Lilaia își trimite șuvița undei cristaline.
Ai străbătut și Ocaleea³ mănoasă, iscusit Arcaș,
De-acolo în sfârșit sosit-ai în înverzitul Haliartos⁴)⁵
Ai dat la urmă de Telfusa⁶: tihnitul loc ți s-a părut

¹ Ritul care se celebra în crângul lui Poseidon din Onchestos nu este menționat decât în aceste versuri. Nu poate fi vorba de o superstiție locală, ci de o practică religioasă cu un scop divinatoriu sau de consacrare.

² Kephisos izvora de sub muntele Parnas, în preajma orașului focidian Lilaia și se vărsa în lacul Copais.

³ Localitate beoțiană între Haliartos și Alakomenai.

⁴ Oraș din Beoția lângă Lacul Copais.

⁵ Deoarece călătoria lui Apolo conține multe incongruențe, editorii au presupus existența unui pasaj interpolat și, fie că l-au omis, fie că l-au dat între paranteze ca Jean Humbert (*op. cit.*, p. 89).

⁶ Izvor beoțian de pe malul sudic al Lacului Copais, mai jos de muntele cu același nume, situat în apropiere de Alakomenai. Telfusa întâlnită aici de Apolo nu trebuie confundată cu cea din Arcadia. În multe manuscrise vechi figurează și forma Delfusa, socotită de unii savanți autentică și înrudită cu Delfi.

Că-i nimerit să-nalți un templu în crângul sfânt și
rămuros.

Tu te-ai oprit chiar lângă dânsa și i-ai grăit aceste
vorbe:

„În preajma ta doresc, Telfusa, un falnic templu să-mi
durez,

Lăcașul meu de prorocire slujind pe oameni și mereu
Încoace vor mâna, șiraguri, desăvârșite hecatombe
Acei ce stăpânesc mănoase ogoare în Pelopones
Și cei ce stau în Europa¹ și-n insule cu brâu de spume,
Toți doritori să-mi ceară sfatul: voi da eu însumi
orișicui

Răspunsul drept, rostind preziceri în templul plin de
avuții!“

Întocmai a grăit Apolo și-a pus zidirii temelii
Cuprinzătoare și întinse cât vezi cu ochii. Le-a privit
Cu silă-n inimă Telfusa, spunând cuvintele acestea:

„Arcașule puternic, Febus, la vorba mea să iei aminte
De vreme ce dorești ca-n preajmă un falnic templu
să-ți durezi,

¹ Fiica lui Agenor și sora lui Cadmos răpită de Iupiter și dusă în Creta, unde a dat naștere lui Minos, Radamante și Sarpedon. Ulterior a devenit regina Cretei iar după moarte a fost divinizată, dând numele continentului nostru. În căutarea ei a plecat Cadmos când a întemeiat Teba. Europa apare aici pentru prima oară în sensul de pământ, situat la nord de Golful Corintului.

Lăcașul tău de prorocie slujind pe oameni ce mereu
Încoace vor mâna, șiraguri, desăvârșite hecatombe.
Ascultă-mi vorbele și-n cuget întipărește-ți-le bine!
De caii tropotind năvalnic vei fi întruna necăjit
Și de catării ce se-adapă din sacrul meu izvor adesea.
Chiar oamenii de-aici se-arată cu mult mai dornici să
zărească

Căruțele frumos lucrate și repezi cai ropotitori,
Decât un templu foarte mare și înțesat de bogății.
De crezi cumva că am dreptate, căci și prin vază și prin
rang

Mă-ntreci, o, rege, și, desigur, ai o putere fără margini –
Înălță templul tău la Crisa¹, sub povârnișul din Parnas.
Pe-acolo carele frumoase nu trec deloc și n-o să urce
Nici tropote de cai în preajma altarului cu zid temeinic.
Iar când slăvitul neam de oameni cu daruri pentru
Ie-Pean²

Spre tine va veni, atuncea, tu, bucuros nevoie mare,
Vei dobândi de la localnici prinosurile strălucite!“

¹ Oraș din Focida situat la sud-est de Delfi (azi Khryso). Se pare însă că autorul imnului îl identifică aici cu Delfi (vezi E. Romagnoli, *op. cit.*, p. 31).

² Primele două cuvinte ale unui imn religios (cf. *Te Deum*). La Aristofan (*Cavalerii*, v. 408) întâlnim verbul *iepaionizein*, a cânta *Ie-Peanul*. Peanul era un cântec caracteristic cultului lui Apolo. Sensul cuvântului pare să fie „*cel care vindecă bolile cu atingerea lui magică*“.

Cu vorbele-i goni Arcașul, ca pe pământ doar ea,
 Telfusa,
 Să aibă parte de renume și nicidecum Săgetătorul!
 De-acolo ți-ai urmat colindul, Arcaș ce săgetezi departe
 Și în oraș la flegienii nesocotiți¹ ai poposit.
 Ei, fără să se sinchisească de Zeus, trăiesc pe-acest
 pământ
 În valea lor încântătoare din preajma lacului Kephisos².
 Grăbindu-te să-ți iei avântul, de-aici te-ai năpustit spre
 culmi
 Și-n Crisa mi-ai sosit, la poala Parnasului de-a pururi
 nins.
 Stă măgura întoarsă către Zefir³ și-i spânzură deasupra
 Un șir de stânci iar jos se cascadează o vale-adâncă și
 pietroasă⁴.
 În locu-acesta craiul Febus Apolo hotărî să-și facă
 Un templu drag din cale-afară zicând în sinea lui așa:
 „Dorința mea e ca prin preajmă un falnic templu
 să-mi durez

¹ Popor din Tesalia, emigrat ulterior în Beoția și stabilit în orașul Panope pe lângă Lacul Copais. Flegienii erau pe jumătate sălbatici și în vremea lui Cadmos au jefuit Teba, iar apoi au incendiat templul din Delfi. Zeul i-a pedepsit, stârpindu-i cu totul.

² Alt nume al Lacului Copais în care se varsă râul Kephisos.

³ Adică spre apus, deoarece Zefirul sufla dinspre apus.

⁴ Poetul descrie împrejurimile cu exactitatea unui geograf. Stânca se numește Fedriada (de apus), iar valea adâncă este locul unde curge Castalia, izvor închinat în Antichitate muzelor.

Spre-a fi lăcaș de prorocie slujind pe oameni, și mereu
Încoace vor mâna, șiraguri, desăvârșite hecatombe,
Acei ce stăpânesc mănoase ogoare în Pelopones
Și cei ce stau în Europa și-n insule cu brâu de spume,
Toți doritori să-mi ceară sfatul: voi da eu însumi orișicui
Răspunsul drept, rostind preziceri în templul plin de
avuții!“

Întocmai a grăit Apolo și-a pus zidirii temelii
Cuprinzătoare și întinse cât vezi cu ochii, iar deasupra
Au așternut un prag de piatră Trophonios și
Agamedes¹,

Feciorii lui Erginos: zeei nemuritori îi îndrăgesc.
Jur-împrejur mai multe neamuri de oameni, din cioplite
pietre,

Au ridicat anume templul spre-a fi cântat în veci de veci.
Pe-aproape un izvor aleargă: aici, cu arcul său puternic
Din Zeus coborâtorul rege a săgetat balauroaica²,

¹ Trophonios și Agamedes au fost regi în orașul beoțian Orhomenos și ctitorii templului lui Apolo din Delfi, ultimul dintre frați fiind cinstit și ca prezicător. Pausanias îi socotește niște arhitecți semilegendari cărora li se atribuiau multe construcții celebre în Grecia arhaică. Ei sunt făuritorii unui templu reconstruit după pieirea rând pe rând a altor trei temple mai vechi din Delfi. Edificiul înălțat de ei a fost distrus de incendiu în 538 î.Hr.

² Simbol al cultului lui Gaia-Themis, eclipsat de cel al lui Apolo. Glia, prima profetă, este întruchipată de un animal care a impresionat puternic imaginația omului. Fiara zămislită de măruntaiele pământului pe vremea potopului se numea Python și era înzestrată cu darul prezicerii.

O namilă nesățioasă, cumplită fiară ce-a stârnit
Necazuri multe pretutindeni și printre pământeni înșiși,
Și printre turmele fugare: o scorpie scăldată-n sânge!

Ea căpătase de la Hera cu tron de aur și-l crescu
Pe hâdul și funestul Typhon¹, blestem pe capul omenirii.
Atunci îl zămislise Hera când tatăl Zeus o îndârjise
Că pe Atena mult vestită o concepu Cronidul însuși
Din țeasta sa. Slăvita Hera pe loc se-aprinse de mânie
Și chiar în sânul adunării nemuritorilor grăi:

„Voi, zeilor și voi, zeițe, cer ascultarea tuturor!
Aflați că Zeus ce-adună norii mă înjosește cel dintâi
Pe mine, pildă de soție desăvârșită, credincioasă!
El zămisli acuma singur pe-Atena, ochi de peruzea²,
Ce-ntrece toți preafericiții nemuritori cu prisosință.
În schimb priviți-l cum colindă în rândul zeilor beteag
Hefaistos cu picioare strâmbe, el, rodul pântecului meu!³

¹ Monstru înspăimântător cu o sută de capete de șerpi și cu un trup uriaș, dovedind o putere foarte mare. *Iliada* (II, 781) îl înfățișează ca pe un titan prăvălit de Zeus sub muntele Arima. Hesiod spune că el fusese zămislit de Gaia și de Tartar pentru a răzbuna pe titanii învinși de Zeus (*Teogonia*, 807-880). În cele din urmă Typhon sau Typheu este biruit și zvârlit tot în Tartar, unde devine tatăl vânturilor.

² Ochii Atenei erau albaștri-verzi („aux jeux pers” traduce J. Humbert, adică culorile pe care le are îndeobște peruzeaua.

³ În legătură cu nașterea lui Hefaistos există două legende: cea din poemele homerice, unde zeul focului este fiul lui Zeus și al Herei (*Odissea*, VIII, 312) și cea din *Teogonia* lui Hesiod (v. 927), unde se afirmă că Hera și-a zămislit fiul singură, în semn de sfidare. Autorul

L-am prins în mână, aruncându-l în largul mării
 nesfârșite,
 Dar Thetis, zeea cu picioare de-argint, copila lui
 Nereus,
 Mi l-a luat să-l îngrijească, într-ajutată de surori¹.
 De-ar fi găsit o altă cale să placă zeilor slăviți!
 Biet urzitor de șiretlicuri, azi ce isprăvi mai pui la cale?
 De ce mi-ai zămislit tu singur pe-Atena, ochi de
 peruzea?
 N-aș fi putut s-o nasc eu însămi? Și totuși ca soția ta
 Mă cunoșteau nemuritorii, stăpânii zărilor întinse!
 Ia seama, pun la cale fapte păgubitoare-n viitor!
 De-acuma toată osteneala mi-o dau să-l pot întruchipa
 Pe fiul meu ce n-o să aibă pereche printre zeii veșnici.
 Ci nu voi pângări prin asta divinul nostru așternut.
 M-am hotărât să nu mai intru în patul tău, dar chiar
 fugind

imnului adoptă prima versiune, deoarece cealaltă făcea imposibilă
 mânia Herei că Zeus zămislise tot de unul singur pe Atena.

¹ Și în *Iliada* (XVIII, 395-405) se povestește faptul că Hera, vrând
 să scape de odrasla ei schiloadă, a aruncat-o în mare. Hefaistos a fost
 îngrijit de Evrinoma și de sora ei Thetis, viitoarea mamă a lui Ahile.
 Thetis fusese crescută de Hera, și de aici se trage prietenia lor. Dar tot
 în *Iliada* (I, 590-594) aflăm că nu Hera, ci Zeus a fost acela ce l-a
 aruncat pe Hefaistos în Insula Lemnos, deoarece a încercat să o apere
 pe mama lui într-o dispută de familie.

De tine, nu voi sta departe de ceilalți zei nemuritori!¹“
Așa vorbi și, mânioasă, în preajma zeilor plecă.

Ci Hera cu ochi mari, de juncă, numaidecât rosti o rugă:

„O, auziți-mă acuma, Pământ și Cer boltit deasupra,
Făpturilor trăind sub glie, vecinii marelui Tartar,
Nemuritori titani, din care se trag și oamenii și zeii²,
Azi ascultați-mă cu toții și dăruiți-mi un fecior
Dar fără Zeus, iar el să aibă putere încă pe atâta,
La fel cum Zeus cu glas de tunet l-a întrecut cu mult pe

Cronos!“

Așa a zis pornind să bată cu mâna-i zdravănă țărâna³;
Pământul darnic în bucate s-a clătinat: ea l-a văzut
Și mult s-a bucurat, convinsă că poate să-și atingă ținta.

¹ Prin ceilalți nemuritori Hera înțelege probabil zeii din generația anterioară lui Zeus și îndeobște potrivnică acestuia: Gaia, Uranos, titanii și urmașii lor etc.

² Copiii lui Uranos (Cerul) și Gaia (Pământul), titanii alcătuiau prima generație de zei. Cronos, cel mai tânăr dintre titani, l-a detronat pe Uranos, fiind detronat și el de propriii săi copii în frunte cu Zeus. Titanii s-au răzvrătit și au sărit în ajutorul fratelui lor mazilit, dar au fost biruiți de reprezentanții celei de-a doua generații divine, zeii olimpieni, care i-au prăvălit în Tartar, o regiune subpământeană situată mai jos decât Infernul. Dar nu numai zeii se trăgeau din titani, ci și oamenii prin intermediul lui Prometeu, fiul titanului Iapet care i-a făurit pe muritori din lut și i-a însuflețit cu ajutorul focului furat de el din cer.

³ În *Iliada* (IX, 568) Althea invocă printr-un gest asemănător divinitățile subpământene pentru a-l pedepsi pe fiul ei Meleagru, ucigașul unchilor săi.

Ci din aceeași clipă, până la împlinirea unui an
N-a mai intrat deloc în patul lui Zeus, cel ce prevede
totul,

Nici n-a mai stat ca altădată în jilțul ei lucrat cu artă
Să poată chibzui acolo la înțelepte hotărâri.

Ci petrecându-și toată vremea în templul năpădit de
rugi,

Primea voioasă daruri Hera slăvită și cu ochi de juncă.

Când astfel, lună după lună, trecură zilele în șir,

Și anu-și împlini sorocul din nou, iar Horele veniră,

Ea zămisli o arătare ce nu părea nici zeu, nici om,

Pe hâdul și funestul Typhon, blestem pe capul omenirii.

Slăvita Hera, ochi de juncă, pe loc a și încredințat

Cumplita fiară altei fiare: balauroaica l-a crescut¹

(Ea a stârnit atâtea chinuri vestitei stirpe omenești.)²

Oricine se-ntâlnea cu dânsa vedea cu ochii ceasul morții,

Mai înainte s-o dea gata arcașu-Apolo cu săgeata-i

Necruțătoare. Sfârtecătă de chinuri groaznice, năpârca

Zăcea și horcăia năprasnic, rostogolindu-se-n țărână;

Se auzea un geamăt crâncen, spăimântător și-n codru

fiara

Se zvârcolea ba aici, ba colo cu furie și, dându-și duhul,

¹ Un monstru nu putea fi crescut decât de alt monstru. Prin acest artificiu se motivează digresiunea referitoare la Typhon.

² Vers interpolat.

Cu sânge împrășca. Ci Febus Apolo spuse cu mândrie:

„Aici să putrezești de-acuma în glia ce hrănește
oameni!

N-ai să mai superi muritorii ce viețuiesc în lumea largă,
Iar cei îndestulați de hrana pământului cu mii de roade,
Încoace vor mâna, șiraguri, desăvârșite hecatombe!

De moartea nemiloasă nimeni n-o să te scape, nici
Typheu,

Și nici Himera¹ cea hulită ci-n putred stârv te va
schimba

Pământul negru și, din slavă, Hyperion strălucitorul!“

Semeț grăit-a zeul; bezna învălui privirea fiarei.

Și sfânta soarelui dogoare făcu din ea o putrejune.

De-atunci se cheamă locul Pytho și însuși regele ajunse

Să se numească Pythianul, căci tocmai în acel ținut

Aprinsa soarelui văpaie balauroaica a stârpit-o².

În sinea lui atunci și Febus Apolo pricepu, desigur

Că-l înșelase pârâiașul cu șerpuiți fermecătoare.

¹ Animal fabulos cu trei capete, unul de leu, altul de capră și ultimul de balaur. Hesiod (*Teogonia*, 319-322) o socotește fiica lui Typhon și a Echidnei. Monștrii se ajută între ei, fiind întruchipări ale răului.

² Încercând să arate pricina pentru care Apolo a primit porecla de Pythianul, poetul găsește o explicație etimologică: „*pytho*“ în grecește însemnând „*a putrezi*“. Am încercat să sugerăm acest lucru printr-un verb care evocă sonoritatea, nu și sensul intraductibil al cuvântului.

Mânia-l poartă spre Telfusa: cât ai clipi din ochi sosește
Oprindu-și pașii lângă dânsa și-i spune cele ce

urmează:

„Telfusa, nu vei fi în stare să mă înșeli și să-ți

păstrezi

Încântătorul loc prin care să-ți curgă unda cristalină,
Iar gloria în bună parte va fi și-a mea, nu doar a ta!“

Așa grăi arcașu-Apolo, apoi deasupra prăvăli
Potop de pietre dintr-un munte și îngropă pe veci

izvorul.

El singur își zidi altarul din crângul sfânt și rămuros.

În preajma râului cu ape sprintare și acolo toți

Pe rege îl invocă pururi cu numele „Telfusianul“¹,

Căci apa sfântă a Telfusei cu mâna lui a înjosit-o.

Tot frământându-și mintea, Febus Apolo

chibzui-ndelung

Ce fel de oameni să-și aleagă drept slujitorii săi divini,

Să aibă-n grija lor altarul din Pytho străjuit de stânci.

Muncit de-aceste gânduri zeul văzu cum pe cernita mare

Plutea corabia zglobie cu mulți bărbați de neam ales,

Cretani din Cnossos, așezarea lui Minos: pentru rege ei

Vor face slujbele divine, vestind poruncile lui Febus

¹ Poetul motivează în felul acesta un alt epitet al lui Febus Apolo
(vezi *Prefața*, p. XVII).

Apolo cu-aurită spadă, oracole dezvăluite

De el în crengile de laur¹ sub văgăuna din Parnas!

Cu treburi de negoț pe neagra corabie călătoreau
Atrași de nisiposul Pylos², de oamenii născuți acolo.

Nu se codi să iasă Febus Apolo înaintea lor.

Se aruncă din largul mării cu-nfățișare de delfin

Și poposi pe nava iute – dihanie cumplită, mare.

Acei ce cutezau o clipă să-l cerceteze cu privirea

Se pomeneau zvârliți cât colo: le zgâlțâia catargul navei.

Năierii rămâneau pe punte încremeniți și muți de

spaimă,

Pe vasul arcuit și negru niciunul nu slăbea odgonul

Și de pe prora-ntunecată nu cobora niciunul pânza;

Lăsându-și vela cetluită de funii, ca și pân-acum,

Așa pluteau: zoritul Notos³ din urmă împingea

năvalnic

¹ La Delfi laurul juca un rol de seamă în cultul zeului și trepiedele erau împodobite cu frunze de dafin. Pythia, preoteasa care rostea preziceri, zgâlțâia un laur din apropierea sanctuarului, de câte ori intra în transă. Acest copac este menționat și în peanul lui Aristonous, descoperit în zilele noastre cu prilejul săpăturilor făcute în incinta sanctuarului și este unul din vestigiile dendrolatriei din timpurile preheleneice.

² Trei orașe din vestul Peloponesului purtau acest nume: în Elida, la sud de Peneios, în Triphylia, la sud de Alfeu și în Messenia, lângă muntele Aigaleos. În Pylosul din Elida, săpături recente au scos la iveală ruinele unui palat asemănător cu cel din Tyrint sau Micene.

³ Zeul vântului cald din sud. Frații săi erau Boreas, Euros și Zefirul.

Corabia zglobie. Astfel întâi trecură de Maleia¹
 Și de-a Laconiei câmpie; sosiră-aproape de orașul
 Împrejmuit de mare, vatră a Soarelui ce-ncântă omul,
 Tainaros², unde pasc de-a pururi mioarele cu lână
 moale,
 Averea Soarelui, stăpânul acestei țări a desfătării.
 Năierii plănuiau să tragă la mal și, coborând pe țărm,
 Minunăția s-o admire, să vadă chiar cu ochii lor
 Dihania de-o să rămână pe puntea netedă a navei
 Sau de-o să sară iar în valul noianului brăzdat de pești.
 Corabia-njghebată trainic nu asculta deloc de cârmă
 Ci o porni pe lângă țărmul mănوسului Pelopones;
 Pe drumul ei cu ușurință Apolo, regele Țintaș,
 O conducea slujit de vânturi, iar nava și-a urmat fâgașul
 Și-a dat în calea-i de Arene³, de minunata Argyrhea⁴,
 De Thyron, unde treci Alfeul prin vad și de-ntăritul
 Aipy⁵,

¹ Promontoriu din extremitatea sud-estică a Laconiei (azi Capul Malio di San Angelo).

² Promontoriu situat mai la vest de Maleia cu un templu al lui Poseidon (azi Capul Matapan).

³ Oraș din Elida peste care domnea Nestor.

⁴ Oraș din Elida pomenit și în alte izvoare, dar neidentificat.

⁵ Același vers se întâlnește și în *Iliada* (II, 592). Thyron – oraș situat pe fluviul Alfeu, la granița dintre pylieni și eleeni. Aipy – oraș din regatul lui Nestor, aflat foarte aproape de Thyron, socotit de unii epitetul primului oraș.

Apoi de nisiposul Pylos și oamenii născuți acolo;
A mai trecut pe rând de Crunoi¹, de râul Chalkis² și de
Dyme³

(Și de Elida cea divină, ocârmuită de epei⁴.

Sosind cu bine pân' la Fea⁵, căci Zeus le-a dat un vânt
prielnic,

Năierii deslușiră piscul Itacăi⁶, într-un nimb de nori
Apoi Dulichium și Same, Zakynthos, insula silhuie.⁷

Dar de îndată ce întregul Pelopones îl ocoliră

Și înaintea lor văzură nemărginitul golf al Crisei⁸

Punându-se de-a curmezișul mănosului Pelopones,

Chiar Zeus stârni un vânt puternic, Zefir ivit ca din

senin

¹ Ținut și totodată râu în Elida.

² Ținut și râu din sudul Elidei, nu departe de Crunoi.

³ Oraș de pe coasta apuseană a Ahaiei, aproape de Golful Corint (azi Caminitza).

⁴ Acest vers se întâlnește și în *Odiseea* (XV, 298). Epeii, locuitorii străvechi ai Elidei de nord, sunt pomeniți de câteva ori și în *Iliada*.

⁵ Port pe coasta Elidei, menționat atât în *Odiseea* (XV, 297), cât și în *Iliada* (VII, 135).

⁶ Insulă din Marea Ionică, patria lui Odiseu, străjuită de un mune înalt de 700 de metri.

⁷ Acest vers apare de nenumărate ori în *Odiseea*. Dulichium – insulă situată la sud de Itaca. Same este Chefalonia de azi, iar Zachintos – Zante. Tot pasajul este interpolat, de aceea l-am pus între paranteze.

⁸ Adică marele golf al Corintului care despărțea de continent Insula lui Pelops, întrucât anticii socoteau Peloponesul o insulă.

Ce se dezlănțui anume din slava cerului, ca nava
Să-și isprăvească grabnic drumul de-a lungul apelor
sărate.

Spre Aurora și spre Soare-Răsare iarăși înturnați
Pluteau și-i cârmuia feciorul lui Zeus, Apolo
domnitorul.

Și au găsit liman la Crisa, întrezărită printre vii,
Iar nava ce despică valul urcă pe nisiposul mal.
Sări îndată de pe punte săgetătorul crai Apolo
La fel ca astrul ce sclipește în plină zi: scânteii o mie
Țâșneau din el și strălucirea le-ajunse tocmai sus, pe
boltă.

În sanctuar pătrunse printre trepiedele de mare preț;
Acolo el aprinse focul ce împrășca săgeți de pară.
Se luminează întreaga Crisă și-au început atunci să țipe
Și crisienele neveste și fetele cu brâu frumos
Când Febus năvăli: o spaimă puternică le stăpânea.
De-aicea repede ca gândul zburând, sări pe punte iar
Și aducea la-nfățișare c-un om puternic, un bărbat
În floarea vârstei, lat în umeri, cu plete revărsate-n
lături.

Vorbindu-le, rosti pe dată aceste inimoase vorbe:

„Voi cine sunteți și de unde sosiți pe umede cărări
Străinilor? Veniți cu mărfuri? Plutiți la voia întâmplării

De-a lungul mării ca tâlharii ce rățăcesc râvnind mereu,
Cu prețul vieții lor, s-aducă prăpădu-n țări necunoscute?
Ce-mi stați înmărmuriți pe punte, nici gând să pogorâți
pe țărm

Și nici să adunați găteala de pe corabia cea neagră?
Și totuși, mâncătorii pâinii așa se poartă pretutindeni
Atunci când negrele corăbii din larg se-apropie de mal
Lăsându-mi-i sleiți de trudă și fiecare simte-ndată
În pieptul său cum dă năvală nevoia prânzului gustos!“

El a grăit așa și-n inimi curajul s-a întors din nou
Iar căpetenia cretană, la rândul ei, a zis acestea:

„Străinule, atâta cât nu arăți ca pământenii
La-nfățișare și statură, ci semeni cu nemuritorii,
Noroc și multă bucurie! Să-ți dea prosperitate zeii!
Dezvăluiește-mi adevărul să știu și eu de-a fir a păr
Ce țară-i? Ce pământ aflat-am? Ce muritori trăiesc
prin jur?

Eram mânați de alte gânduri când am pornit pe-ntinsul
hău;

Spre Pylos drumețeam din Creta: că-i suntem fii, o
spunem mândri!

Dar iată că-n pofida noastră corabia ne-a dus aici,
Zoriți să facem cale-ntoarsă pe alte căi, prin alte locuri,
Căci ne-a purtat încoace unul din zeii veșnici cu de-a
sila!“

Țintașul iscusit, Apolo, i-a dat răspunsul următor:
„În Cnossos cu copaci o mie, străinilor, ați locuit
Cândva, în schimb acuma soarta nu-ngăduie să mai vedeți

Cetatea voastră minunată și-n casa-i mândră fiecare
Să-și regăsească soața scumpă: aici, în templul meu bogat

Veți locui de-acum încolo cinstiți de oameni numeroși.
Aveți în față pe feciorul lui Zeus: mă laud că-s Apolo!
Călăuzindu-vă încoace pe hăul necuprins al mării,
N-am fost mânat de gânduri rele: aici, în templul meu bogat,

Veți locui de-acum încolo cinstiți mereu de oameni mulți.

Voi veți cunoaște hotărârea nemuritorilor ce vor
Ca voi s-aveți de-a pururi parte de preamărirea tuturor.
Degrabă aplecați urechea la fiecă îndemn al meu!
Mai înainte strângeți pânza slăbind curelele din chingă,
Apoi corabia negrie târâți-o până sus, pe mal,
Golindu-i arcuitul pântec de scule și de bogății.
Ci îngrijiți-vă să-mi faceți alături de noian altarul,
Aprindeți focul și în flăcări făină albă să-mi jertfiți,
Ca mai pe urmă împrejurul altarului să vă-nchinați.
Și întrucât de prima dată țâșnind din marea neguroasă,
Am răsărit pe puntea voastră cu-nfățișarea de delfin,

În rugă să-mi spuneți de aceea „Delfinianul“¹, iar altarul
Numit în lume „Delfianul“ mereu va ispiti privirea.

Și lângă sprintena și neagra corabie vă ospătați,
Vărsând libații pentru zeii preafericitului Olimp.

Odată potolită pofta de pâine – cea mai dulce miere –
Veniți la mine și întruna cântați-mi Ie-Peanul, până
Veți poposi în locul unde bogatu-mi templu veți păzi!“

Așa vorbit-a el: năierii l-au ascultat și s-au supus.
Mai înainte strâns-au pânza, slăbind curelele din chingă,
Au pus la adăpost catargul cu deznodatele odgoane,
Ei înșși, după toate-acestea, au coborât pe malul mării,
Carena sprintenă au tras-o din valuri până sus, pe plaja
Cu mult nisip și împrejură-i au grămadit proptele mari;
S-au îngrijit apoi să facă alături de noian altarul,
Aprins-au focul și în flăcări făină albă au jertfit;
Cum li s-a spus, s-au strâns în jurul altarului și
se-nchinară.

Chiar lângă sprintena și neagra corabie s-au ospătat,
Vărsând libații pentru zeii preafericitului Olimp.

Odată potolită pofta de băutură și mâncare,
S-au dus: în frunte însuși fiul lui Zeus, Apolo

domnitorul

¹ Poetul găsește o explicație legendară unei alte porecle a lui Apolo, „Delphinios“, legând-o în același timp de delfinul văzut de cretani și de numele de Delfi.

Înainta cu lira-n mână și, viersuind fermecător,
În mersul voinicesc și nobil izbea cu talpa lui pământul.
Cretanii-l însoțeau pe Pytho și intonau un Ie-Pean,
Cum sunt peanele-ndeobște în Creta, unde zeea muză
A răsădit în pieturi darul atât de dulce al cântării.
Urcară piscul cu piciorul neobosit și-n scurtă vreme
Sosiră în Parnas, meleagul de basme, care le va fi
O locuință-nconjurată de slava miilor de oameni.
Chiar zeul le-arată și sacrul altar și templul său bogat
Și inima adânc mișcată zvâcnea în pieptul lor pios.
Spre Apolo cătând, fruntașul cretanilor așa grăi:

„O, rege, după ce departe de țara noastră și prieteni
Ne-ai îndrumat – desigur, totul s-a împlinit cu voia ta –
Cum vom trăi de-acum încolo? Te conjurăm să
chibzuiești.

Pământul nu-i făcut să aibă butuci de vie, sau pășuni,
Ca să-nlesnească viața noastră și s-ajutăm

pe-nchinători!“

Cu zâmbetul pe buze fiul lui Zeus, Apolo îi răspunse:

„Voi, oameni fără judecată, nefericiți atrași mereu
De griji, de grelele ponoase, de frământarea

sufletească,

Mi-e lesne să vă dau răspunsul, iar voi să-l țineți bine
minte!

În mâna dreaptă fiecare să țină un cuțit menit
Să-njunghie mereu berbecii: veți aduna belșug de
jertfe

Aduse pân-aici de oameni, o seminție multvestită.
Păziți-mi templul și într-însul primiți această seminție
Ce se va strânge de îndată la înțeleptul meu îndemn,
Chiar dacă-n vorbă și în faptă voi dovedi deșertăciunea
Și-acea trufie întâlnită la pământenii muritori.

Asemenea bărbați cu timpul vor fi conducătorii voștri.
Voi veți rămâne cu de-a sila în veci de veci supușii lor!¹
Ți-am spus acum tot și-n cuget păstrează cele auzite!“

Primește-mi așadar salutul, fiu al lui Zeus și al

Latonei!

Voi știi să-mi amintesc de tine și-n cântecele viitoare...

¹ În prima prorocie a sa, Apolo face probabil aluzie la amenințarea pe care o va avea de înfruntat oracolul din Delfi cu prilejul Războiului Sacru din 590 î.Hr., sau la alte evenimente mai vechi legate de existența templului lui Apolo.

CĂTRE APOLO (II)

O, Febus, lebăda măiastră te cântă prin bătai de aripi¹
Când de pe maluri se afundă în râul cu vâltori, Peneios²!
În schimb rapsodul cu grai dulce și glasnică lăută-n
brațe
Pe tine te alege primul și ultimul prilej de cânturi.
Primește-mi dar salutul, rege! Să te câștige viersul
meu!

¹ Printre oamenii antichi era răspândită părerea că renumitul cântec al lebedei, *aidoma* celui de greiere, se datora bătailor de aripi. Acest imn are un conținut asemănător cu o strofă din *Păsările* lui Aristofan care (în versul 769) atribuie bătailor de aripi ale lebedei un rol de acompaniament.

² Cel mai important râu al Tesaliei, Peneios (azi Salambria) izvorăște din Munții Pindului și se varsă în Golful Termaic (azi Golful Salonic), trecând prin valea Tempei, unde Apollo avea un templu celebru în Antichitate.

CĂTRE HERMES (I)

O, Muză, cântă-mi-l pe Hermes, feciorul Maiei¹ și-al
lui Zeus,
Cârmuitorul din Kyllene² și-Arcadia cu turme multe³
Și îndatoritorul crainic al zeilor, născut de Maia,
Cârlionțata nimfă demnă de slavă, care s-a iubit
Cu Zeus. De ceata fericită a zeilor stătea departe
Și-n peștera întunecată hălăduia. Aici Cronidul
Cu nimfa lui cârlionțată se drăgostea în bezna nopții
Când somnul o fura pe Hera cu brațele ca de zăpadă –
Nedibuiți de zeii veșnici sau pământenii muritori.
Dar când se împlini aievea voința zeului suprem
– Căci se zărea a zecea lună, găsindu-și locul sus, pe
boltă –

¹ Fiica lui Atlas și a Pleionei, cea mai frumoasă dintre Pleiade.

² Munte la granița dintre Arcadia, Ahaia și Sicyona, locul de baștină a lui Hermes.

³ Arcadia era situată în centrul Peloponesului „mănos“.

Și când ieșiră la lumină, de-a gata, faptele-i slăvite,
A zămislit și nimfa pruncul viclean și bun de-nșelăciuni.
Tâlhar și răpitor de turme și călăuză pentru vise,
Iscoada nopților, pândarul intrărilor ce-nfăptui
De timpuriu isprăvi vestite în rândul veșnicilor zei.
Născut în zori, pe la amiază el și cânta din alăută,
Furând țințașului Apollo, spre seară, turma de juncane.
Era-n a patra zi a lunii când Maia l-a adus pe lume.

Îndată ce-a ieșit din sânul nemuritor al mamei sale,
În leagănu-i divin o vreme îndelungată n-a rămas,
Ci s-a sculat grăbit să afle pe unde-i turma lui Apollo.
De pragul peșterii înalte trecând, a întâlnit o broască
Țestoasă, pricină firească de desfătări nenumărate,
Căci Hermes făuri întâiul izvor de cântec din făptura
Pe care el o întâlnise în curtea lui, pe pragul porții,
Când înaintea casei sale păștea în pajiștea-nflorită,
Cu mers domol. Folositoarea odraslă a lui Zeus, văzând-o,
A răs cu poftă¹ și pe dată i-a spus cuvintele acestea:

„A dat norocul peste mine: ploconul nu-i de lepădat!
Salut, făptură dragă, soața ospețelor, părtașa horei,
Ivirea ta mă fericește. De unde vii tu, jucărie,
Smălțată carapace, oare ești o țestoasă de la munte?

¹ Broasca-țestoasă îi face și astăzi să râdă pe oamenii simpli din Grecia.

Acum te duc la mine-acasă. Îți vei vădi curând folosul.
Nu-ți voi purta dispreț: sunt primul pe care-l vei sluji
cu sârg.

O duc mai bine înăuntru, căci statu-afară nu priește.¹
Cât vei trăi, ți-e dat a pune pe fugă farmecele rele.²
Iar dacă moartea te-o răpune, vei ști să cânti cu
măiestrie!“

Atât a zis și-a ridicat-o de jos cu mâinile-amândouă,
Apoi s-a înturnat acasă ducând frumoasa jucărie.
Acolo a scobit cu dalta de fier aidoma cenușii
Și-a scos țestoasei de la munte făptura ei de carne
moale.

Întocmai ca atunci când gândul înaripat străbate mintea
Bărbatul ce se frământă, muncit de griji nenumărate,
Sau când în ochi zărești rotirea învăpăiatelor scânteii,
La fel urzea vreodată vorba și fapta gloriosul Hermes.
A-nfipt tulpinelor de trestii, tăiate toate pe măsură,
În găurile din spinarea țestoasei tare ca o piatră.

¹ Acest proverb a fost repetat în poemul *Munci și zile* de Hesiod, pe care scoliastul imnului îl învinuiește de furțișag. Jean Humbert (*op. cit.*, p. 118) crede că e vorba de o citare glumeață a lui Hesiod. Versul putea să ajungă aici din greșeală sau să provină din rândul proverbelor populare.

² Broasca-țestoasă era socotită în Antichitate ca o pavăză împotriva farmecelor rele. Existau amulete cu forma acestui animal. Carnea broaștei-țestoase era folosită în farmaceutică și în magie.

În jurul ei cu iscusință a-ntins o piele de buhai.
 I-a împlântat și două brațe îngemânate de-o vergea,
 I-a pus și șapte corzi făcute din măruntaie de mioară
 Și isprăvind, a dus cu sine fermecătoarea jucărie.¹
 Cercat-a strună după strună cu plectrul și sub mâna lui
 Vibră puternic lira. Zeul o îngâna fermecător
 Cu stihuri făurite-n grabă ca tinerii ce-n floarea vârstei
 Se dojenesc pe la oștețe și se zeflemisesc pe rând.
 El îl cânta pe Zeus Cronidul, pe Maia cu zelești sandale
 Și cum gustară împreună din desfătărilor iubirii
 (Înfățișându-și astfel singur și strălucita-i zămislire)²
 Și soațele și strălucitul lăcaș al nimfei proslăvea,
 Trepiedele, podoaba casei și trainicele căldărușe.
 Cânta aceste lucruri, totuși urzea sub frunze alte planuri.
 La leagănu-i divin aduse și înăuntru așeză

¹ Versurile acestea reprezintă cea mai veche descriere a lirei. După ce a golit în prealabil carapacea, Hermes face câteva găuri în partea ei dorsală și introduce în fiecare câte o tijă de trestie. Tijele slujesc de cordar, capetele de jos ale celor șapte coarde din intestine de oaie fiind prinse de ele. Cutia de rezonanță este îmbrăcată în piele de bou. Brațele lirei numite *pehéis* ieșeau probabil prin deschizăturile laterale ale carapacei și erau fie din lemn îndoit, fie din trestie, ca în cazul de față. Tot din lemn sau trestie era confecționată și vergeaua transversală numită *zygon*, de care se fixa celălalt capăt al corzilor. Instrumentul reprezintă o formă primitivă a *fórmings*-ului aezilor ionieni.

² Jean Humbert (*op. cit.*, p. 119) pune acest vers între paranteze socotindu-l un adaos explicativ.

Boltita alăută; pofta de carne mi-l răzbi deodată.
Din miresmata încăpere el o zbughi în cercetare
Și mintea lui pune la cale blestămății la fel ca toți
Tâlharii ispitiți de jafuri la ceas târziu de noapte neagră.

Ci Soarele, lăsând în urmă pământul, scăpa-n Ocean,
Cu car și armăsari deodată; în goana lui sosi în munții
Pieriei bogată-n umbră și Hermes, căci aici păstrau
Preafericiții zei, în țarcuri, juncanele nemuritoare
Ce pasc în pajiști minunate și necosite niciodată.
În locu-acela, Argicidul cu ochiul ager, fiul Maiei,
Și-a însușit din grosul turmei cincizeci¹ de vaci
mugind avan

Și le-a mânat – dibace cursă – prin niște locuri
nisipoase,

De-a-ndoasele. N-a vrut să uite de șiretlicurile sale,
Făcând s-apară înainte copitele de dinapoi,
Și cele dinapoi, în față; anapoda mergea el însuși.²
Zvârli sandalele degrabă cât colo pe nisipul mării
Și-și făuri-ncălțări ciudate, de nedescris, un lucru rar,
Împletitură de nuiele de tamarisc și-un soi de mirt.

¹ Hermes ia din turmele fratelui său jumătatea unei hecatombe care era adusă îndeobște jertfă lui Apolo.

² Același șiretlic a fost folosit și de Cacos atunci când a furat o parte din cirezile luate de Heracle lui Geryon (vezi Vergiliu, *Eneida*, VIII, 190-267).

Legând mănunchiul de lăstare abia-nfrunzite în pădure,
Nestingherit și-a prins la glezne sandale lesne de purtat
Și pline de frunziș: cu totul le-a smuls vestitul Argicid.
Lăsă Pieria cu grija de-a nu se obosi prea mult,
Drumeț grăbind pe-o cale lungă cu năzdrăvanele-i
opinci.

Un moș¹ ce meșterea o vie înfloritoare l-a zărit
Cum prin pășunea din Onchestos zorea întruna spre
câmpie.

Ci renumitul fiu al Maiei i-a spus, luând-o înainte:
„Sădești butașii tăi, moșnege cu umerii încovoiați,
Și-n vin vei înoata la toamnă, atunci când se culege via.
Tu n-ai văzut ce vezi acuma și nici n-auzi ce-ți spun, fii
surd!

Să taci chitic atâta vreme cât nu-i atins avutul tău!“

Grăind așa, își mână iarăși juncanele cu creștet falnic.
Și multe piscuri adumbrite și văi cu minunat ecou,
Destule pajiști înflorite a străbătut slăvitul Hermes.
Cu bezna-i proteguitoare divină Noapte se scursese
În bună parte; Aurora cea harnică stătea să iasă;
De-acum spre locul ei de până se îndrepta cereasca Lună.

¹ În legenda povestită de Ovidiu în *Metamorfoze* (II, 676-707).
Hermes a pus la încercare discreția bătrânului care se numea Battus și
era ciobanul lui Neleu, dar întrucât acesta s-a dovedit trădător, zeul îl
preschimbă în stâncă.

Copila vajnicului Pallas¹ Megamedide; între timp
La vadu-Alfeului² aduse feciorul vajnic al lui Zeus
Juncanele cu frunte lată furate zeului Apolo.

Și vitele nedomolite sosiră la înaltul staul
Cu-adăpătoarele în preajma pășunii fără de pereche.
Păscând pe săturate iarba, juncanele cu muget lung
Îngrămădite laolaltă au fost mânate în ogradă
Când încă mai pășteau dulci lotuși sau chiparoși

înrouați.

Lemn berechet a strâns și arta de-a face focul a găsit-o:
A smuls frumosul ram de dafin ce-n palma lui se potrivea,
L-a răsucit pe-un lemn de rodiu³ și abur cald s-a

înălțat.

Întâiul foc, aprins de Hermes a fost o pildă pentru toți.

În groapa bine adâncită a pus grămezi de lemn uscat.
Zvâлинд într-însa trunchiuri groase: ci flacăra

se-nvâlvora

Departe revărsând dogoarea pojarului împurpurat.

¹ Unul dintre titani. În imnul *Către Helios* (p. 169, v. 6), Selene este numită fiica lui Hyperion. Nu se știe cine a fost Pallas, fiul lui Megamedes, pomenit numai aici.

² Alfeu – fluviu din Elida. Așadar Hermes se afla în Pelopones, aproape de muntele Kyllene.

³ Sistem primitiv de a aprinde focul în care dafinul joacă rolul de lemn activ, iar rolul de lemn pasiv revine rodiului sau unui arbust din preajma Lacului Copais.

În timp ce marele Hefaistos stârnea văpăile năvalnic,
A tras din staul două vite cu muget lung și mers domol,
În dreptul focului, căci zeul era voinic nevoie mare.
Le-a doborât pe amândouă, icnind, cu spatele-n țărână,
A-ngenuncheat, le-a-ntors pe-o rână și măduva le-a
sfârtecat-o.

Tăie trebăluind întruna hălci împănate cu grăsimi
Și fripse laolaltă cartea înfiptă în frigări de lemn,
Spinarea, strașnică bucată și închegatul sânge negru
Închis în măruntaie: toate zăceau acolo pe pământ.
Cât despre pieile rămase, pe-o piatră sacră le-a întins,
Că ele dăinuie și-acuma, deși s-a scurs amar de vreme
Și nimeni n-ar mai ști să spună cât a trecut de-atunci.¹

Apoi
Și-a scos din foc voiosul Hermes agoniseala lui
frumoasă
Pe-o piatră netedă și lată, tăind-o în douăsprezece;
Le-a tras la sorți și fiecare² s-a bucurat de-ntreaga
cîinste.

¹ Pielile victimelor erau întinse la uscat abia după jertfă. Poetul îl face pe Hermes să se abată de la regulă, întrucât urmărește să explice înfățișarea aparte a unor stânci din preajma vreunei peșteri închinată zeului.

² Hermes se gândește la cei doisprezece zei de frunte ai panteonului grec cărora vrea să le închine o jertfă după cîinstea cuvenită fiecăruia. Întrucât și el va face parte din această duzină, Hermes nu uită să se pună la socoteală.

Apoi dori slăvitul Hermes din carnea sacră să mănânce;
Îmbietoarele mirosuri, deși era nemuritor,
Îl tulburau. Alesu-i suflet nu l-a lăsat să-și facă pofta,
Ca multrâvnitele bucate să treacă prin gâtlejul sfânt¹
Ci el îngrămădi acolo în staulul înalt osânza
Și clădăriile de carne, le atârnă apoi de boltă,
Serbându-și proaspăta hoție; morman de crengi uscate
strânse

Și flăcările mistuiră de-a valma capete, picioare.
Când toate-acestea după datini le-ndeplini întocmai, zeul
Zvârli sandalele-n Alfeul cu adânci vâltori nenumărate,
Cărbunii-i stinse și cenușa cea sură el o risipi
În ceasul nopții: de deasupra vărsa frumoasa-i rază
Luna.

Sus, pe divina înălțimea a lui Kyllene reveni
În zori, dar nu-ntâlni pe nimeni deși bătuse cale lungă,
Nicio făptură muritoare și niciun zeu preafericit
Și nu-l lătră măcar un câine. Feciorul darnic al lui Zeus
Se strecură pieziș în casă, pe sub închizătoarea ușii,²

¹ Abstenența tânărului zeu se explică prin faptul că nemuritorii nu puteau suporta prezența unui cadavru.

² Mulți traducători îl fac pe Hermes să intre în peșteră „*prin gaura cheii*”, ceea ce e în spiritul basmului, dar nu și al originalului. Nu este vorba de o broască, ci de un zăvor tras de o curea. Despre umbra pe care Minerva o trimite la Penelopa, neliniștită de soarta lui Telemah, Homer spune (*Odiseea*, IV, 802): „*Se furișă-n iatac pe la curea / De la zăvor*”... (traducere de G. Murnu, p. 114).

Aidoma cu boarea toamnei, ca negura unduitoare.
Intrat în peșteră, ajunse la-mpodobitul ei altar;
Umblând tiptil să nu se-audă obișnuitul zvon de pași,
Numaidecât slăvitul Hermes se furișă din nou în leagăn.
Cu umerii ascunși în feșe ca orice prunc gânguritor,
Zăcea mototolind în palme un scutec ce-nvelea
genunchii

Și între timp cu mâna stângă ținea iubita-i carapace.¹
Mi-l dibăci cu toate-acestea zeița-mamă, care-i spuse:
„Șiretule, ce-ai pus la cale? De unde-mi vii în toiul
noptii

Gătit în straietele sfruntării²? Acuma cred că în curând
Cu coaste bine-nfășurate în lanțuri greu de dezlegat,
Sub brațul fiului Latonei vei trece pragul ușii noastre,
Să nu-ți mai dea vreodată mâna să tâlhărești prin văi și
munți.

Să piei din ochii mei! Pe tine te-a zămislit slăvitul tată
Să-i necăjești pe zeii veșnici ca și pe bieții muritori!“

Ci Hermes i-a răspuns îndată, urzind cuvinte iscusite:
„O, mamă, pentru ce mă sperii cu-aceste vorbe
parc-aș fi

¹ Această scenă este înfățișată pe un vas aflat în Muzeul Vaticanului.

² Aceeași expresie jignitoare o folosește Ahile când izbucnește cearta dintre el și Agamemnon (*Iliada*, I, 149).

Un biet copil cu mintea plină de chibzuite-nvățături,
Viteaz ce tremură de frica muștruluielilor mămichii?
Dar voi alege meșteșugul cel mai folositor prin care
Vom propăși întotdeauna și eu, și tu; nu pot răbda
Ca printre zei fără moarte să fim lipsiți de rugi și
daruri
Și veșnic să fim dați deoparte noi amândoi, cum vrei
matale.

E mai plăcut să stai întruna de taină cu nemuritorii,
Bogat și înstărit și fără griji, decât să zaci chircit
Acasă-n bezna grotei tale; iar cât privește preamărirea,
Voi dobândi pe drept eu însuși aceeași slavă ca Apollo.
Și dacă tatăl meu nu-i gata să-i dea ce-i cer, ei bine, da,
Tot nu mă las, căci pot ajunge o căpetenie de hoți,
Poftească numai să mă-nhațe feciorul falnic al Latonei!
Socot că grabnic îl va paște un alt necaz cu mult mai
mare:

Atunci m-oi duce pân' la Pytho, răzbind în marele-i
lăcaș,
De-acolo voi căra trepiede, minunăție de lighene,
Aurărie fără număr, grămezi de fier strălucitor
Și straie multe. Toate-acestea le poți vedea oricând
poftești!“

Astfel de vorbe își rostiră și îndelung se sfătuiră.

Slăvita Maia și feciorul lui Zeus, ce poartă-n mâini
egida.

Copila dimineții, Eos¹, lumina-n lume aducând-o,
Se și ivise din Oceanul cu mari vârtejuri când Apolo
Ajunse tocmai la Onchestos, frumosul crâng al zeității
Ce zguduie cu vuiet mare pământul.² Lângă drum găsi
Un slut moșneag trudind să taie din gardul viei
mărăcinii

Și fiul multvestitei Leto fu cel ce cuvântă întâi:
„Moșneag ce seceri mărăcinii în câmpul verde din
Onchestos,

Vin din Pieria și umblu în căutarea unor vite –
E vorba numai de juncane ce poartă coarne răsucite
Și sunt din turma mea. Căci singur păștea deoparte
negrul taur;

Zăvoii cu priviri de fiară îl întovărășeau de-aproape;
Se-nțelegeau ca niște oameni tuspatri câini: ei mi-au
rămas,

Și taurul, ca și dulăii – un lucru foarte de mirare.³
Cât despre vaci, nici n-apucase s-apună soarele că ele

¹ Personificarea Aurorei matinale (vezi p. 128, n.1).

² Crângul sfânt al lui Poseidon de lângă Onchestos a fost pomenit și în imnul *Către Apolo* (I) (vezi p. 57, n. 6).

³ Dacă tâlharul ar fi fost un muritor, atunci el ar fi căutat să înlăture mai întâi câinii și apoi să atragă taurul.

S-au dus din frageda livadă și din gustoasa lor pășune.
Moșneag împovărat de vârstă, tu spune-mi: n-ai văzut
cumva

Un om trecând mai adineauri cu vacile prin preajma ta?“

La rândul său vorbi moșneagul, dând zeului acest
răspuns:

„Dar, dragul meu, e grea corvoadă să depeni tot ce
vezi aievea

Cu ochii tăi: colindă drumul, firește, călători destui
Și dintre cei cu gânduri bune, și dintre cei cu gânduri
rele.

Se duc și vin și nu-i de șagă să-l dibăcești pe fiecare.
Iar eu de dis-de-dimineasă și pân' la scăpătat de soare
Am tot săpat pământul darnic în jurul viei roditoare
Îmi pare, scumpule – prea sigur nu știu – dar cred că
am văzut

Un băiețaș ducând juncane cu coarne falnice pe frunte.
Era un prunc c-o vargă-n mână, mergea-n cruciș și-n
curmeziș,

Mâna de-a-ndoaselea cireada cu capul vitelor spre el!“

Pe moș mi-l ascultă Apollo și drumul și-l urmă grăbit.
Văzând o pasăre cu aripi întinse a ghicit îndată
Că s-a născut de-acum tâlharul fecior al marelui

Cronide.

Cârmuitorul-Apolo, fiul lui Zeus, porni ca o furtună
Spre Pylosul divin¹, să afle juncanele cu mers domol,
Un nor întunecat plutindu-i în jurul umerilor lați.
Deasupra urmelor Arcașul se aplecă grăindu-și sieși.

„O, zeilor, minune mare în fața ochilor zăresc!

Aceste urme sunt lăsate de vacile cu frunți semețe.
Dar uitate, toate sunt întoarse spre pajiștea cu asfodele².
Desigur, pașii de alături nu-s de bărbat, nici de femeie
Și nici de lup cu blană sură, ba nici de urs și nici de leu,
Nu cred să fie nici centaur cu coamă mare pe grumaz
Să poată merge, și-ncă iute, cu-așa picioare fioroase.
În stânga drumului te sperii, în dreapta lui e și mai și!“

Grăind astfel, Apollo, fiul lui Zeus, porni vijelios.
Sosi în muntele Kyllene gătit cu strai de codri verzi,
La tainicul și adumbritul lăcaș de stâncă, unde nimfa
Nemuritoare zămisli pe pruncul marelui Cronide.
Pluteau suavele esențe³ în jurul muntelui divin
Și turme cu picior subțire pășteau pe plaiuri smoc de
iarbă.

Aici făcu popas pe pragul de piatră, coborând grăbit

¹ Poetul se referă la Pylosul din Trifilia, aproape de gura Alfeului și nu la cetatea lui Nestor.

² În *Odiseea* (XI, 539) Homer strămută pajiștea cu asfodele în Infern.

³ Suavele miresme ale muntelui se datorează nu unor cauze naturale, ci prezenței supranaturale a zeilor.

În peștera întunecoasă, săgetătoru-Apolo însuși.
Îndată ce-l văzu feciorul lui Zeus și-al Maiei pe Apolo,
Țintașul zării, foc și pară că rămăsese fără vaci,
În scutecele miresmate se mistui întocmai cum
Tăciunii dintr-o buturugă dispar sub stratul de cenușă;
La fel se-ascunse la vederea Săgetătorului și Hermes.
Apoi își ghemui degrabă genunchii, coatele și capul
Ca pruncul scos din scăldătoare și îmbiat de somnul
dulce;

La drept vorbind stătea la pândă cu carapacea subsuoară.
Nu se lăsa prostit vlăstarul din sângele lui Zeus și Leto,
Recunosc frumoașa nimfă de munte și pe fiu-i drag,
Un princhindel din cale-afară de prefăcut și de viclean
Și, iscodind în urmă toate arcanele întinsei case,
Luă o cheie lucitoare și descuie trei sanctuare
Umplute toate cu nectarul și cu ambrozia gustoasă.
Aflai de-asemeni înăuntru grămezi de aur și de-argint,
Și multe straie de-ale nimfei, ori purpurii, ori alburii,
Ca-n orice sfântă locuință a zeilor nemuritori.
Iar după ce scrută cu grijă arcanele întinsei case,
Așa mi-l dojeni feciorul Latonei pe slăvitul Hermes:
„Copil ce dormi în leagăn, spune-mi pe unde-i turma
mea de vaci,

Dar iute, altfel împreună ne răfuim urât de tot.

Te-nșfac, apoi te-arunc de-a dreptul în fundul negrului
Tartar,

În firoasa-i beznă fără sfârșit! Nici mama ta, nici tatăl
Nu te-or mai scoate la lumină, ci, sub pământ rătăcitor,
Tu vei călăuzi de-a pururi pe oamenii puțini la trup!¹“

Își ticlui răspunsul Hermes, rostind cuvinte iscusite:
„Fiu al Latonei, ce te face să-mi spui așa cuvinte grele
Venind aici în căutarea juncanelor ce pasc pe câmp?
Eu n-am văzut, nu știu nimica, n-am auzit vorbind pe
nimeni,
N-am știri și nici n-aștept răsplata aducătorului de vești
Și n-am deloc înfățișarea de hoț de turme, om voinic.
Nu mă privesc aceste lucruri, am alte griji mai potrivite.
Mă străduiesc să dorm cât șapte, să sug la sânul mamei
mele,

Să am pe umeri rotocoale de feșe și o baie caldă.
Ia seama să nu afle nimeni de unde ni se trage cearta;
Înmărmuriți de uluire vor fi atunci nemuritorii:
Un fraged prunc să fie-n stare să treacă singur pragul
casei

¹ Oamenii cu statură mică reprezentau sufletele răposaiilor. Pe de altă parte Hermes, ca nou-născut, nu putea călăuzi decât copii de vârsta lui. Faptul de a fi *psychopompós* nu era o pedeapsă, ci un atribut al lui Hermes pe care Homer nu-l cunoaște ca atare. El nici nu-l numește vreodată „zeul din Kyllene“, cu excepția primelor versuri din cântul XXIV al *Odiseei*.

Furând juncane de pe pajiști?! Spui lucruri fără nicio
noimă:

Născut chiar ieri, am tălpi gingașe, pământu-i tare
dedesubt.

Solemnul jurământ pe capul părintelui îl fac, de-mi ceri!
Mărturisesc că nu-s eu însumi făptuitorul fărdelegii,
Că n-am văzut deloc pe furul juncanelor ce-ți aparțin,
Mai știu și eu ce turmă-i asta: aud de ea întâia oară!“

Așa grăi și pe sub gene privirile îi scăpărau,
Mișca sprâncenele întruna, când ici, când colo se holba
Și șuieră prelung, ca unul sătul de vorbe fără rost.

Surâzător, arcașu-Apolo i-a cuvântat precum urmează:
„Ștregar dibaci în șiretlicuri și vicleniri, te cred în
stare

Să te strecori oricând ai poftă în locuințe înstărite.
Nu vei sili pe unul singur să-și pună pragul căpătâi,
Golindu-i casa fără zgomot, de vreme ce vorbești așa.
Pe mulți ciobani în preajma stânei îi vei lăsa cu jalea-n
suflet

Prin văile din munți atuncea când, zgândărit de pofta
cărnii,
Vei întâlni în drum cireada de vaci sau turma de mioare.
Sus, altfel ți-ai dormit acuma, desigur, somnul cel din
urmă,

Coboară-te din leagăn, haide, cirac al nopții fără lună!
Vei dobândi măcar în rândul nemuritorilor răsplata
Să porți de-a pururea porecla de căpetenie de hoți!
Sfârșindu-și vorbele, Apolo înhăță pruncul ca să-l
ducă.

Atunci a pus ceva la cale nebiruitul Argicid.
Când Febus l-a săltat în brațe, a slobozit o prorocie,
Smintit argat al burții sale și vestitor nerușinat,
Ba s-a grăbit să și strănute¹ apoi: Apolo, auzindu-l,
Pe dată l-a scăpat din brațe, în colb, pe gloriosul
Hermes.

Zorit să plece mai departe, în fața lui s-a așezat
Și batjocoritor privindu-l pe Hermes, astfel i-a grăit:
„Nu-ți pierde firea, prunc în fașă, copilul Maiei și-al
lui Zeus,
Eu voi descoperi azi-măine juncanele cu capul zdravăn
Așa cum sună prevestirea: ai să-mi arăți tu însuși
drumul!“

¹ La Homer strănutul este de bun augur. Astfel strănutul lui Telemah care răsună după ce Penelopa își exprimase dorința ca Ulise să se reîntoarcă în patrie spre a pedepsi pe pețitori este interpretat de cei prezenți ca o prevestire îmbucurătoare. În același sens îl interpretează și Apolo, în timp ce Hermes se grăbește să adeverească titlul care i s-a acordat. Și zgomotul care precede strănutul lui Hermes este un semn bun, jucând în farse rolul de parodiare a fulgerului lui Iupiter (Aristofan, *Cavalerii*, v. 38).

L-a ascultat și în picioare sărit-a Hermes din
 Kyllene,
 luându-și pașii; își cuprinse în mâini
 urechile-amândouă,
 Deși simțea că-l strâng la umăr pelincile, și cuvântă:
 „Dar încotro mă duci Arcașe, cel mai sălbatic dintre
 zei?
 Mă asuprești stârnit de faptul că vacile ți-au dispărut.
 O, zei, faceți să piară neamul cornutelor! Căci n-am
 furat
 Nimic din turma de juncane și n-am văzut pe furul ei,
 Mai știi și eu ce turmă-i asta: aud de ea întâia oară!
 Dreptatea s-o găsim în fața lui Zeus Cronidul amândoi!“
 Și multă vreme fiecare și-a spus pe îndelete oful,
 Păstorul de mioare Hermes și fiul nobil al Latonei,
 Dar amândoi cu firi opuse: rostind doar adevărul, unul
 Nu pe nedrept vroia să-l aibă la mână pe vestitul
 Hermes;
 Iar altul, craiul din Kyllene, prin șiretlicuri, vorbe
 dulci,
 Se străduia să-l păcălească pe cel cu arcu de argint.
 Atâta doar că pișicherul avea de-a face c-un isteț
 Și-acum îi sfârâia călcâiul mergând pe drumul nisipos
 În față și de-aproape fiul lui Zeus și Leto îl urma.

Curând sosiră sus în piscul Olimpului înmiresmat,
Să-l afle pe Cronidul tată, feciorii chipeși ai lui Zeus.
Acolo cumpăna dreptății¹ îl aștepta pe fiecare.
Un murmur năpădi Olimpul întroienit și înapoia
Lui Eos cea cu tron de aur se-ngrămădiră zeei veșnici.
Și cică Hermes și Apolo cu arc de-argint au stat naintea
Genunchilor lui Zeus, iar craiul ce fulgeră în slăvi
cerești

Și-a întrebat feciorul falnic și iată cum a cuvântat:
„De unde ne aduci, o, Febus, această pradă
năzdrăvană,
Un nou-născut în care bănuiești înfățișarea unui crainic?²
Grea pricină va sta în fața înaltului județ zeiesc!“
Ci regele arcaș, Apolo, ia dat răspunsul următor:
„O, tată, în curând afla-vei o pozna tare încurcată,
Tu ce mă dojenești de parcă doar eu sunt lacom după
pradă!

Descoperit-am pruncul ăsta, un hoț cum nu s-a pomenit,
În vârful muntelui Kyllene, dar după multă drumeție;
Șiret cum este, nu-și găsește în rândul zeilor pereche,

¹ Cântarul de aur pe talgerele căruia Zeus punea soarta danailor și a troienilor (*Iliada*, VIII, 70), sau cea a lui Hector și Ahile (*Idem*, XXII, 210), slujește aici drept cumpănă a dreptății, fiind vorba de doi nemuritori.

² Zeus ghicește ocupația viitoare a lui Hermes.

Nici printre oamenii ce-ncearcă să-mbrobodească
lumea toată.

Mi-a strâns juncanele din pajiști și dus a fost pe
înserate

Și le-a mânat pe malul mării cu zgomotoasele talazuri
Spre Pylos: urmele lăsate, deși perechi, erau ciudate
Că m-au uimit nespus, întocmai ca fapta unui zeu
vestit.

Iar vitele, întipărimdu-și în pulberea negrie pașii,
Aveau copitele întoarse spre pajiștea cu asfodele.
Făptașul rămânea o taină nedeșlegată. Nisiposul
Ținut nu-l străbătuse dânsul nici cu piciorul, nici cu
mâna:

Prin născocirea minții sale brăzda cu pașii lui cărări
De uriaș, părând că are drept încălțări stejarii¹ tineri.
Atâta vreme cât sub talpă a întâlnit nisipul moale
În tină fiecare urmă se deslușea destul de bine;
Când în sfârșit rămase-n urmă întinsa cale nisipoasă
Pieriră ca prin farmec toate – și urma vacilor, și-a lui –
Prin locuri mai stâncoase. Furul a fost văzut de-un
muritor

Pe când mâna spre Pylos neamul juncanelor cu fruntea
lată.

¹ Stejarii pot avea aici sensul de arbori în general, deoarece Apolo nu putea să confunde cu stejarii tineri tamariscul și mirtul din care Hermes își confecționase sandalele lui silvestre.

Iar după ce-a închis cireada în liniște și-a mai făcut
Când într-o parte, când într-alta a drumului un cerc de
foc¹,

Degradă s-a culcat în leagăn: părea cu noaptea neagră
geamă

În peștera purtând zăbranic de beznă. Nu l-ar fi văzut
Nici cea mai ageră privire de vultur. Veșnic se freca
La ochi cu mâinile, căci alte înșelăciuni punea la cale.
Îndată vorbele acestea el însuși mi le-a spus pe șleau:
«Eu n-am văzut, nu știu nimic, n-am auzit vorbind
pe nimeni,

N-am știri și nici n-aștept răsplata aducătorului de
vești!»“

Sfârșindu-și cuvântarea, Febus Apolo se lăsă în jilț.
Iar pe de altă parte Hermes dădu răspunsul următor:
Și-ntinse brațul spre Cronide² păstorul cetelor de zei:
„Părinte Zeus, până-ntr-o iotă voi spune numai
adevărul!

De felul meu sunt foarte sincer, minciuna mi-a rămas
străină.

El a venit la noi să-și afle juncanele cu mers domol

¹ Probabil o vrăjitorie care consta în a desena repede un cerc de foc cu ajutorul unui cărbune aprins.

² Hermes întinde brațul spre Zeus nu cu intenția de a-l amenința, ci pentru a face gestul tipic al celor care iau cuvântul într-o adunare, atitudine reprezentată frecvent în sculptura antică.

Azi dimineață chiar în clipa când soarele a răsărit
Și n-a adus vrun zeu ca martor sau unul care m-a văzut.
Cu multă samavolnicie mi-a poruncit să mă destăinui,
M-a speriat că mă aruncă în hăul marelui Tartar,
Că-i doar a lui gingașa floare a tinereții preamărite,
Când eu venit-am ieri pe lume – el știe asta foarte

bine –

Și n-am deloc înfățișarea de hoț de turme, om voinic.
O, crede-mă, căci spui cu fală că ești chiar scumpul meu
părinte!

N-am dus juncanele acasă – așa să am noroc pe
lume –

Nici n-am călcat pe pragul nostru: nu-ncape nicio
îndoială!

Cinstesc pe Helios din suflet ca și pe zeii ceștilalți;
Pe tine te iubesc, de dânsul mă tem. O știi prea bine
singur,

Că vină n-am. În încheiere, rostesc supremul jurământ:
Nu, pe portalele mărețe prin care trec nemuritorii!
Voi răzbuna odată faptul că-n rândul hoților m-a pus,
Oricât de tare-i el. Tu vino în ajutorul tinereții!“

Așa grăi clipind călăul lui Argus, zeul din Kyllene.
Păstra pe brațul său un scutec și nici măcar nu-l da
deoparte.

Zeus nu mai contenea să râdă văzând copilul pișicher
Mințind cu-atâta iscusință¹ că n-a furat nicio juncană.
Le porunci la fiecare să caute cu-nsuflețire
O înțelegere și-n frunte pristavul Hermes să pășească
Și fără gânduri tănuite s-arate pân' la urmă locul
În care a pitit el însuși juncanele cu creștet falnic.
Încuviință din cap Cronidul; slăvitul Hermes se supuse:
Ușor te-nduplecă voința lui Zeus, ce poartă-n mâini
egida.

Luțindu-și pașii fiecare, feciorii chipeși ai lui Zeus
Sosiră-n nisiposul Pylos, la vadul râului Alfeu.
Apoi ajunseră pe plaiuri, la staulul cu stâlpi înalți
În care peste noapte turma găsisese adăpost și hrană.
Pătrunse Hermes mai pe urmă în peștera boltită-n stâncă
Și readuse la lumină juncanele cu cap vânjos.
Zărint în depărtare fiul Latonei pieile de vacă
Pe stânca povârnită, grabnic descoase pe slăvitul Hermes.
„Dar cum ai izbutit, viclene, să spinteci singur două
vaci

¹ Hermes se ferește să jure strâmb: el n-a dus juncanele acasă, ci le-a închis în grota din Pylos și totodată n-a călcat pragul peșterii lui deoarece la întoarcere s-a metamorfozat în negură, strecurându-se pe lângă zăvorul ușii. Zeus râde de Hermes că e un mincinos care se ferește cu dezinvoltură să fie sperjur, un lucru inadmisibil pentru un zeu.

Tu, nou-născut, copil cu mintea necoaptă! Mă uimesc
eu însumi

De viitoarea ta putere! N-ar trebui să fii lăsat
Să crești prea mult de-acum încolo, zeu din Kyllene
fiul Maiei!“

Așa grăi și peste brațe îi puse trainicele lanțuri¹
Din ramuri de răchită: ele au prins sub talpa-i rădăcini
În locu-acela și, de-a valma înfășurate una-n alta,
Încolăciră lesne toate juncanele de pe imaș
Prin voia agerului Hermes; Apolo urmărea minunea
Cu uluire. Argicidul puternic aruncă atunci
Jur-împrejur priviri piezișe și ochii lui vărsau scânteii²,
Doar, doar s-ascundă lira: tocmai așa cum își dorise
singur,
Îl îmblânzi ușor pe fiul Latonei, strașnicul Țintaș,
Deși era cu mult mai tare. Își puse lira-n partea stângă,
Cercându-i strună după strună cu plectrul, și sub mâna
lui

¹ Înlanțuirea zeilor apare frecvent în mitologia indo-europeană. Unele ediții (Allen, Romagnoli) presupun aici existența unei lacune în care se arăta cum s-a debarasat Hermes de lanțurile lui, înfăptuind alte minuni.

² Jean Humbert (*op. cit.*, p. 133) susține că din textul original lipsesc aici câteva versuri în care poetul dezvăluia strădaniile lui Hermes de a-și ascunde lira. Anton Weiher (*op. cit.*, p. 148) nu este de aceeași părere socotind că textul are suficientă continuitate.

Ea răsună puternic. Febus Apolo începu să râdă
Înveselit: îl săgetase în inimă plăcutul viers
Al glasului divin și-o dulce dorință sufletu-i cuprinse
În timp ce-o asculta. Din liră ivi un cântec minunat
Și se-așează copilul Maiei în partea stângă a lui Febus
Apolo, potolit acuma. Strunind melodioasa liră
Ce-l însoțea cu zvonu-i dulce, și-a înălțat îndată glasul
Și-a ridicat în slăvi pe zeii nemuritori, pământul negru,
A spus cum s-au ivit aceștia, ce soartă au avut cu toții,
Iar dintre zei a preamărit-o întâi și-ntâi pe Mnemosyne¹,
Pe mama Muzelor, menită a-l ocroti pe fiul Maiei.
De fiecare după ranguri spunea cum a venit pe lume,
Așa slăvea nemuritorii feciorul nobil al lui Zeus
Și le-nșira frumos pe toate cu lira prinsă într-o mână.
Simțind că sufletu-i tânjește, cuprins de-o aprigă
dorință,

Apolo a rostit îndată aceste vorbe-naripate:

„Casap de vaci, viclean și harnic, zelos tovarăș de
ospețe,

Această sculă prețuiește cincizeci de vaci cu prisosință;
Socot că-n chipul cel mai pașnic vom pune capăt harței
noastre.

¹ Fiica lui Uranus și a Gaiei, mama celor nouă Muze și personifi-
carea memoriei. Hermes era socotit și zeul elocinței, oratorii antici
obișnuind să-și învețe pe de rost discursurile.

Acuma spune-mi verde mie, vicleanule copil al Maiei,
Ai dobândit chiar din născare această zestre minunată,
Ori unul dintre zeii veșnici sau poate dintre muritori
Ți-a pus mărețul dar în mână și te-a-nvățat divinul
cântec?

Urechea-mi soarbe glasul ăsta fermecător și-atât de nou
Și cred că până astăzi taina nu i-o cunoaște niciun om
Și nicio veșnică făptură ce stă-n palatul din Olimp,
Ci numai tu o știi, tâlhare, feciorul Maiei și-al lui Zeus!
Ce meșteșug, ce har te face să uiți de griji neiertătoare?
Ce drum te duce pân'la dânsul? Pe toate trei le
întrunește:

Și bucuria, și iubirea, și somnul dulce – după plac!
Ci muzelor olimpiene le sunt tovarăș de nădejde
Și-n seama lor rămâne hora¹, aleasa cale a cântării,
Înfloritoarea melodie, îmbietorul zvon de fluier.
Nimic nu m-a robit vreodată atât de mult ca viersul tău,
Nici iscusitele refrene de la ospețele de tineri!
Fiu al lui Zeus, mă uluiește ce dulce știi să zici din liră.
Acum fiindcă din pruncie ești pus pe fapte năzdrăvane,
Drăguțul meu, ia loc și-ascultă cuvântul celui mai în
vârstă.

¹ Este vorba de corul antic care cânta și dansa în același timp, poetul nefăcând deosebirea între muzică și coregrafie.

Curând veți dobândi renume în rândul veșnicilor zei
Și tu, și mama ta iubită. Ți-o spun aceasta sus și tare:
Da, jur pe lancea mea cioplită din lemn de corn¹: te las
să pleci

Ca printre zei să fii pristavul bogat și pururi preamărit.
Ți-o da eu însumi scumpe daruri și n-am să te înșel la
urmă!“

Și ca răspuns rostit-a Hermes aceste vorbe iscusite:

„Tu mă descoși cu dibăcie, Arcașule! Cât despre

mine,

Nu mă arăt deloc potrivnic să te deprind cu arta mea.

Vei fi stăpânul ei de astăzi! Vreau să mă port frumos cu
tine,

Să-ți dau învățături și sfaturi, căci mintea ta pricepe

totul.

Fiu al lui Zeus, ai loc de frunte în rândul veșnicilor zei,

Ești vrednic și voinic; pe tine Zeus chibzuitul te iubește

Cu toată-ndreptățirea – dânsul ți-a dat neprețuite

daruri.

Spun toți că harul proprocirii l-a pogorât asupra ta,

Săgetătorule! Divinul cuvânt ne vine de la Zeus.

Eu însumi știu cu prisosință ce mare-i bogăția ta.

¹ La fel se jură pe toiagul său cioplit din lemn și Ahile (*Iliada*, I, 234) că nu va mai lupta împotriva troienilor, iar papa de la Roma că nu va ierta păcatele lui Tannhäuser.

Deci tu ai totul la-ndemână să-ți însușești râvnita artă.
De vreme ce dorești din suflet să cânti pe strunele
lăutei,

Hai, cântă, fă-o să răsunе, te lasă-n voia desfătării
Ce ți-am încredințat-o: însă, prietene, sporește-mi
faima!

Să viersuiești ținând în mână tovarășa cu glas vrăjit,
Ea care știe să grăiască frumos și bine despre toate.
Adu cu inima-mpăcată la-mbelșugatele ospețe,
La horele fermecătore și zgomotoasele serbări
Răsfățul zilei și al nopții. Cel care îndrăgește lira
Și, când o-ncearcă, dă dovadă de iscusință și măsură,
Prin cântul său prilejuiește înalta minții încântare,
Căci bucuroasă ea ascultă de mâini ușoare și dibace,
Fugind de chinurile caznei. În schimb nepriceputul care
De prima dată o încearcă cu-nverșunare, se alege
Cu sunete de scripcă proastă și trudă risipită-n vânt.¹
Ci tu ai totul le-ndemână să-ți însușești râvnita artă,
A ta să fie astă liră, vestit coborător din Zeus!
La rândul meu, arcaș de frunte, voi paște boii-n
libertate

¹ Acest pasaj a fost înlăturat pe nedrept de Matthiae, traducătorul latin al *Imnurilor homerice*, ca fiind o interpolare datorată unui pedant dintr-o epocă ulterioară compunerii imnului. Această străveche artă poetică se integrează perfect în text.

Pe pajiști cocoțate-n munte și-n câmpul ce hrănește
caili.

Acolo vaci împreunate cu tauri fată din belșug
Vițele și viței, de-a valma. Se cade dar, deși ești zeul
Atât de lacom de câștiguri, să curmi mânia ta cumplită!“

Așa-i grăi și-ntinse lira; Apolo i-o luă din brațe,
Apoi îi dăruî lui Hermes, în schimb, un bici strălucitor,
Încredințându-i paza turmei: feciorul Maiei îl primi
Înveselit¹. Cu mâna stângă a apucat atunci lăuta
Feciorul falnic al Latonei, Apolo regele-arcaș;
Cercat-a strună după strună cu plectrul și sub mâna lui
Vibră puternic lira; zeul cânta și el cu glas frumos.

Ci împreună spre pășunea divină au mânat de-acolo
Juncanele; apoi și dâșii, feciorii chipeși ai lui Zeus,
Grăbiră îndărăt spre culmea Olimpului întroienit
Purtați de vraja lirei: tare se bucură Zeus chibzuitul,
Făcându-i pe-amândoi să fie prieteni buni². De-atunce
Hermes

¹ Veselia lui Hermes se datorește faptului că primește însemnul unei puteri zeiești: din divinitate pastorală, Apolo devine zeul inspirației poetice, iar descoperitorul lirei ia biciul păzitorilor de turme.

² Louis Dimier (*op. cit.*, p. 34) presupune aici existența unei lacune în care Hermes îi cere lui Apolo să-i împărtășească taina divinației despre care Febus va spune mai încolo că fiul Maiei i-a vorbit adesea.

L-a îndrăgit nespus pe fiul Latonei; drag și azi îl are.
O dovedește însuși faptul c-a dat Țintașului pe veci
Iubita-i liră, iar acesta o ia în mâini și-i știe taina.
Tot el, cu-aceeași dibăcie a inventat o nouă artă,
Făcând și câmpenescul fluier ce se aude-n depărtare.¹
Și după toate-acestea, fiul Latonei i-a grăit lui

Hermes:

„Dar eu mă tem, fecior al Maiei, pristav șiret ca
nimeni altul,
Că-mi vei fura odată lira și arcul meu încovoiat.
Chiar Zeus ți-a dat înalta cinste ca tu să-ntemeiezi
negoțul.
În rândul oamenilor care trăiesc pe rodnicul pământ.
Dar dacă mi te prinzi degrabă prin strașnic jurământ
zeiesc
Și-l întărești clintindu-ți capul sau chemi cumplita apă,
Styxul,
Îți voi privi prietenește oricare faptă viitoare!“
Clintindu-și capul, fiul Maiei făcu solemnul legământ,
Că din comoara lui Apolo nu va fura nicicând nimic
Și că-n lăcașul său puternic nu va pătrunde; Latonidul
În semn de dragoste și bună-înțelegere, dădu din cap

¹ După filologul german Radermacher, imnul se termină inițial aici restul fiind un adaus posterior. Flautul primitiv inventat după alții de Pan și utilizat de păstori, se numește Syrinx.

Făgăduind că n-o să-i fie un alt nemuritor mai scump.
Nici zeu și nici bărbat din spița lui Zeus. I-a zis: „Te
fac tălmăciul

Recunoscut de zei și oameni drept cel mai bun
mijlocitor¹

Spre care eu privesc cu cinste și-ncredere; apoi sunt gata
Să-ți dau nuiuaa minunată a fericirii și averii:

Ea-i aurită, cu trei frunze și-o să te scape de primejdii
Făcând să se-mplinească cele sortite – prin cuvânt sau
faptă²

Să folosească și pe care chiar Zeus mi le-a dezvăluit.
O, frate, mi-ai vorbit adesea de arta prevestirii, însă
Se-mpotrivește tocmai soarta s-o stăpânești sau tu, sau
zeii.

Ea-i cunoscută doar de mintea lui Zeus, iar eu, părtașul
lui,

M-am juruit, clintindu-mi capul, legat prin strașnic
jurământ,

Că în afara mea niciunul din zeii ce trăiesc în veci

¹ Apolo face din Hermes mijlocitorul unora dintre prevestirile pe care vrea să le dezvăluie oamenilor și, ca simbol al acestei slujbe, îi încredințează nuiuaa cu trei frunze, amintind caduceul. Păstrează însă pentru sine arta prorocirii și privilegiul de a comunica cu oamenii prin oracolele sanctuarului său.

² Textul original prezintă aici unele neclarități care se reflectă și în traducerea de față.

Să nu cunoască hotărârea lui Zeus cu nepătrunse vreri.
Tu însuși, frate, cu nuiua de aur, nu-mi veni să-ți spun
Soroacele păstrate-n cuget de Zeus ce vede toate cele.
Voi păgubi pe unii oameni și-n schimb voi ocroti pe alții.
Mă voi abate des la neamul de pământeni disprețuiți.
Ajută glasul meu profetic pe cei ce vor veni crezând
În strigătele și în zborul de păsări cu oracol sigur;
Slujească-se de prevestire și nu-i voi înșela deloc!
Acelora ce cred aievea în păsările mincinoase
Și împotriva vrerii mele doresc să-ntrebe un oracol
Râvnind să-ntreacă în știință pe zeii dăinuind în veci¹,
Le spun: «Porniți pe căi greșite!» chiar dacă darul li-l
primesc.

Mai am să-ți dau și altă veste, o, preamărit fecior al
Maiei

Și al lui Zeus purtând egida, zeu dătător de binefaceri!
Se află-n lume trei Ursite², surori tustrele prin născare,
Fecioare pline de mândrie că poartă aripi iuți pe umăr,

¹ Poetul se referă la pelerinii care, mulțumiți că și-au plătit ofranda, făceau ei înșiși profeții după zborul păsărilor întâlnite.

² Aluzie la oracolul Triilor, femei cu darul prezicerii care trăiau la poalele Parnasului și ghiceau cu ajutorul pietricelelor. Aceste trei ființe numite în manuscrise „Ursitele“ sunt înfățișate ca femei și ca albine totodată. O placă de aur descoperită la Camiros înfățișează o femeie înaripată cu abdomen de albină. Despre acest oracol al albinelor nu se știe nimic.

Au capetele presărate cu dalbă pulbere de orz¹
 Și și-au ales ca locuință o văgăună din Parnas.
 De sine stătătoare-nvață ghicitul, artă ce-am deprins-o
 Pe când pășteam, ca țânc, juncane: dar tatei nu-i păsa
 de ele;
 Pornesc din văgăuni spre slavă zburdând încolo și
 încoace;
 Dau iama-n faguri și la capăt își duc prezicerile lor.
 Când în colinda lor se-arată sătule de bălaia miere
 Cuprinse de delir profetic, consimt să spună adevărul;
 Când, dimpotrivă, sunt lipsite de-acea zeiască hrană
 dulce,
 Se străduiesc să ne îndrume departe de cărarea bună.
 Pe-acestea ți le dau cu totul². Tu pune-le-ntrebări
 deschise,
 Desfată-ți inima cu ele. Învăță orice muritor,
 Și va simți adesea suflul profetic, dacă-i norocos.
 Tu ia odată cu acestea și vacile cu mers domol.

¹ Făina de orz care se presară asupra jertfelor. Jean Humbert (*op. cit.*, p. 138) traduce pasajul prin cuvintele „*pulbere strălucitoare*” presupunând că este vorba de polenul cu care se mânjesc albinele.

² Triile nedepinzând de mantica apolinică, singura care dezvăluia hotărârile lui Zeus, Apolo le poate ceda copilului Hermes fără să-și calce jurământul menționat mai înainte.

Rămâie-n seama ta sirepii și măgărușii răbdători¹
Și leii cu priviri cumplite, mistreții cruzi cu colți de
fildes,

Dulăii, turmele hrănite de pământenele întinsuri
Și peste fiecare stână domnească preamăritul Hermes!
Doar el va fi pe lângă Hades pristavul fără de cusur:
Cel care nu redă nimica, pe dânsul totuși îl redă²!“

Și astfel regele Apolo a dovedit că-l îndrăgește
Pe fiul Maiei, iar Cronidul se-arată protectorul lui.
El iese-n calea tuturor, nemuritori sau muritori,
Aduce multe binefaceri și-n schimb pândește nencetat
Sub oborocul nopții spița de pământeni cu viața scurtă.

Salutul meu primește-l dară, fecior al Maiei și-al lui
Zeus!

Voi ști să-mi amintesc de tine și-n cântecele viitoare.

¹ Anumite particularități ale originalului l-au determinat pe Jean Humbert să creadă că aici ar fi vorba de o lacună însemnată (*op. cit.*, p. 139, n. 2).

² Hades nu obișnuiește să restituie pe niciunul dintre cei care au ajuns până la dânsul. Hermes se bucură de privilegiul excepțional de a se reîntoarce de la Hades ori de câte ori ajunge acolo „în interes de serviciu“, călăuzind sufletele morților în Infern.

CĂTRE HERMES (II)

Îl cânt pe Hermes din Kyllene, cel care l-a răpus pe
Argus,

Cârmuitorul din Kyllene și-Arcadia cu turme multe,
Și îndatoritorul crainic al zeilor, născut de Maia,
Copila lui Atlas zeița slăvită care s-a iubit
Cu Zeus. De ceata fericită a zeilor stătea departe
Și-n peștera întunecată hălăduia. Aici Cronidul
Cu nimfa lui cârlionțată se drăgostea în bezna nopții
Când somnul o fura pe Hera cu brațele ca de zăpadă;
Nu-i dibuiau nici zeii veșnici, nici pământenii muritori.
Salutul meu primește-l dară, fecior al Maiei și-al lui
Zeus!

Cu tine începând, voi trece la noul imn în cinstea ta.
Salut, împărțitor de haruri, tu, crainic, darnic în averi!

CĂTRE AFRODITA (I)

O, muză, preamărește-n fapte pe Afrodita daurită,
Pe Kypris¹ ce-n divine piepturi sădi adânc dorința dulce,
Și birui întreaga stirpe a omenirii muritoare
Și păsările din înalturi mulțimea de sălbăticiuni,
Nenumărate guri hrănite de glie și de hăul mării:
Cu toții jignesc favoarea încoronatei Kythereea²!

Ea doar trei inimi de zeiță nu-nduplecă sau amăgește:
Copila ta, Zeus cu egidă, Atena ochi de peruzea,
Urăște muncile-mplinite de Afrodita daurită.
În schimb războiul, meșteșugul lui Ares, lupta, bătălia,
O ispitesc, dar ocrotește și meseriile alese;
Ea a deprins întâia oară pe făurarii pământeni,

¹ Afrodita poartă această denumire datorită faptului că Insula Cipru (gr. Kypros) era socotită patria ei – ca în imnul *Către Afrodita* (III) v. 1 – și totodată locul unde se bucura de cea mai mare cinste.

² Insula Kythera de lângă țărmul Laconiei era unul din centrele cultului Afroditei, fapt care i-a adus epitetul utilizat de poet.

Să-njghebe mândrele căruțe și carele turnate-n bronz,
Pe fetele cu chipul fraged ce zăbovesc mai mult în
casă

Le-a învățat munci iscusite și-n pieptul lor sădit-a
râvna.

Nici pe Artemis, zgomotoasa zeiță cu săgeți de aur,
N-a prins-o-n mrejele iubirii surâzătoarea Afrodită;
Ea îndrăgește arcul care răpune fiarele în munți,
Și alăutele, și hora, și chiotele-asurzitoare,
Pădurile ce zac în umbră, cetățile cu oameni drepti.
Nu-i plac isprăvile-Afroditei nici Histiei¹, neprihănită
Fecioară: iscusitul Cronos a zămislit-o cea dintâi
Și cea din urmă², după vrerea lui Zeus, ce mânuie
egida;

Pe rând, Poseidon și Apolo pețiră nobila zeiță³

¹ Histie (forma ioniană și doriană a numelui de Hestia) trecea drept cea mai vârstnică dintre fiicele lui Cronos și ale Rheeli, soră mai mare a lui Zeus și a Herei. Nu cobora niciodată din Olimp și era socotită protectoarea căminului, având atribuții identice cu ale Vestei, fiica lui Saturn, veche divinitate romană.

² Aluzie la strategema descrisă de Hesiod în *Teogonia* (v. 495 și următoarele): când Zeus l-a silit pe Cronos să vomite copiii pe care-i înghițise pe măsură ce-i năștea Rheea, Hestia, fiind prima victimă, a fost ultima care a ieșit din pântecul tatălui ei hapsân.

³ Nu avem nicio altă mărturie despre dragostea lui Poseidon și a lui Apolo pentru Hestia. Doar Pausanias (V, 26, 2) ne informează că la Olimpia exista un grup statuar înfățișând pe Poseidon, Amfitrite și Hestia.

Dar ea se-mpotrivi nuntirii și răspicat le spuse nu;
Depuse jurământul mare ținut cu multă strășnicie
Și creștetul lui Zeus ce poartă egida, dânsa îl atinse:
Fecioara va rămâne pururi, zeiță fără de prihană!
Iar tatăl Zeus, ca dar de nuntă, i-a dat răsplata

cuvenită:

Primind un loc ales în casă, de jertfe grase are parte.
Se bucură de mari onoruri în toate templele divine
Și-n cinstea dată ei de oameni stă mai presus de orice
zeu¹.

Aceste inimi nu se lasă înduplecate, amăgite.
Încolo nu găsești un altul să fi scăpat de Afrodita –
De-ar fi să-l cauți printre zeii preafericiți sau printre
oameni.

A răătăcit și judecata lui Zeus înveselit de fulger:
Nu-i nici un zeu atât de mare și nici atât de preamărit!
Ademenește după toate pe Zeus cu mintea înțeleaptă
Și-l pune să se drăgostească cu muritoarele femei,
Uitării dând pe Hera, sora și totodată soața lui
Ce-ntrece mult în frumusețe nemuritoarele zeițe,
Ea, zămislită întru slavă de însuși Cronos iscusitul
Și mama Rheea: împăratul cu neclintite horărâri

¹ Din imnul *Către Hestia* (I) (v. 4-6) reiese că atunci când făceau libațiuni, oamenii dădeau întâietate acestei zeițe, cea mai vârstnică fiică a lui Cronos.

Făcu din dânsa o soție desăvârșită, venerată.

Și-n pieptul ei, drept răzbunare sădit-a Zeus dorința
dulce

Din dragoste să se unească c-un muritor și-n scurtă
vreme

Să nu rămână numai dânsa de patul omenesc străină,
Să nu se mai fâlească iarăși și-n cetele cerești să spună
Surâzătoarea Afrodită ce chicotește minunat
Că ea sili pe zei să aibă iubite printre pământene,
Născând odrasle muritoare nemuritorilor părinți,
Și pe zeițe să-și găsească iubiții printre muritori.

Zeus i-a trezit dorința dulce să-și dea iubirea lui

Anchise,

Păstorul juncilor pe plaiuri de munte unde curg pâraie,
În Ida: după-înfățișare părea un zeu nemuritor¹
Când l-a zărit întâia oară surâzătoarea Afrodită
L-a îndrăgit și pătimașa dorință i-a robit simțirea.
Zori spre Cipru și pătrunse în templul plin de mirodenii,
În Pafos², unde-și are crângul și aromatul ei altar³
Intră și trase după dânsa strălucitoarele canaturi.
Aici Harite o scăldară și-o unseră cu untdelemnul⁴
Nemuritor ce licărește pe busturi veșnice de zei⁵

¹ Anchise, fiul lui Capys și al lui Themis, era renumit pentru frumusețea lui incomparabilă.

² Oraș din partea de apus a Insulei Cipru, cu un templu al Afroditei.

³⁻⁵ Versuri împrumutate aproape textual din *Odiseea* (VIII, 363-365).

Unsoarea sacră și plăcută umplând-o toată de
parfumuri¹

Apoi și-acoperi făptura cu cele mai frumoase straie
Și dauritele-i podoabe surâzătoarea Afrodită;

Spre Troia o porni și-n urmă lăsa înmiresmatul
Cipru;

Ea străbătu degrabă drumul trecând prin norii din înalt.
Ajunse-n Ida cu pâraie o mie, maică de dihăanii;
Porni de-a dreptul peste munte spre staul; după ea
veneau

Ca să gudure cuminte lupi cenușii, lei paralei²
Și urși, și repeziți pardoși ce nu se satură de ciute.
Iar la vederea lor zeița s-a bucurat în sinea ei,
Stârnindu-le în piept dorința: și câte se aflau acolo,
Perechile se-mpreunară în umbra văilor adânci.

Ajunse în sfârșit ea însăși pân' la temeinicul sălaș
Și singur mi-l află-n colibă, stingher de ceilalți ciraci,
Pe vajnicul Anchise: zeii i-au dat plăcută-nfățișare.
Ai lui ducându-se să-i pască pe pajiștile verzi juncanii,
Rămas acasă, în colibă, stingher de ceilalți ciraci,
Pășea în sus și-n jos agale și iscusit cânta din liră.

¹ Un vers identic întâlnim și în *Iliada* (XIV, 172).

² Sălbăticiunile care o însoțesc pe Afrodita amintesc de cele de la curtea vrăjitoarei Circe (*Odiseea*, X, 212).

Și tocmai Afrodita, fata lui Zeus, a stat în fața lui;
Părea înaltă de statură, cu chipul pur și feciorelnic,
Ca nu cumva să-l înspăimânte când ochii lui o vor zări.
Îndată ce-o văzu, Anchise o cercetă înmărmurit
De boiul plin de măreție și orbitoarele-i veșminte.
Purta un peplu¹ lângă care văpaia focului pălea.
Brățări nespuse de mlădioase, flori cu petale sclipitoare²
Și salbe neasemuite în jurul gâtului gingaș,
Frumos și felurit lucrate din aur; sânul virginal
Îi licărea la fel ca luna – priveriște de neuitat!
Robit de dragoste, Anchise cu-aceste vorbe o primi:
„Crăiasă, bun venit, oricare zeiță mi-a pătruns în

casă,

De ești Artemis³ sau Latona, sau Afrodita daurită,
Sau Themis, nobila făptură, Atena, ochi de peruzea!
Dar tu ce-ai poposit la mine și ești poate una dintre

Grații

Ce însoțesc pe zei de-a pururi și li se zic nemuritoare,

¹ Tunică femeiască lungă și fără mâneci, prinsă la umeri cu niște agrafe sau mantie scurtă purtată de zeițe.

² Brățelele mlădioase pot fi spiralele duble întâlnite în mormintele miceniene. Florile metalice slujeau fie ca podoabe de prins în păr, fie ornau cerceii zeiței.

³ Cuvintele cu care Anchise o întâmpină pe Afrodita amintesc de felul cum se adresează Ulise frumoasei Nausicaa, atunci când naufragiază în Insula Feacilor (*Odissea*, VI, 149-151).

Ori ești o nimfă cu sălașul în minunate selbe sacre,
Trăind în muntele din preajmă, pe plaiurile lui frumoase,
În apa râurile sale, pe iarba pajiștilor verzi?
Pe-o înălțime ce se vede din depărtări, cu mâna mea
Voi ști să-ți făuresc altarul ca să-ți aduc alese jertfe
În orice anotimp¹; arată-mi bunăvoința ta deplină,
Fă să devin bărbat de seamă, recunoscut de toți troienii
Și neamul meu să aibă parte de-un mare viitor, iar mie
Dă-mi viață lungă și tihnită, să pot privi lumina zilei
Bogat și-n mijlocul mulțimii s-ajung la pragul bătrâneții!“

Așa-i răspunse Afrodita, copila tatălui olimpic:

„Anchise mai presus în faimă de cei născuți pe-acest
pământ,

Nu sunt zeiță! Ce te face să mă socoți nemuritoare?²

O muritoare sunt și-o biată femeie m-a adus pe lume.

Vestitul crai Otreus³ mi-e tată, vei fi aflat și tu de
dânsul,

¹ Jertfele se aduceau de obicei la începutul fiecărui anotimp. Anchise se referă probabil la această tradiție străveche.

² Cuvinte asemănătoare adresează Ulise lui Telemah, atunci când destăinuie fiului său cine este și, cu ajutorul Minervei, din cerșetorul zdrențaros se preschimbă în regele Itacăi (*Odiseea*, XVI, 187).

³ Otreus, fiul lui Dymas și fratele lui Migdon, este pomenit de Homer în *Iliada* (III, 186) ca regele al Frigiei, ținut din Asia Mică, situat la răsărit de Troia. Priam povestește că în tinerețea lui sărise în ajutorul frigienilor, când aceștia au fost atacați de amazoane. Afrodita caută să dea faptelor scornite de ea un aer cât mai verosimil.

Și-ntreaga Frigie cu ziduri puternice i se supune.

Eu pot vorbi și limba voastră și limba noastră

deopotrivă;

Acasă am avut o doică troiană care m-a crescut:

Pe mâna ei m-a dat măicuța din fragedă copilărie

Și de aceea limba voastră o stăpânesc atât de bine.

Azi Argicidul care poartă nuiua de aur m-a răpit

Din hora Artemidei care iubește chiotul și arcul.

Cu zeci de nimfe și fecioare ce-aduc părinților cirezi¹

Jucam, iar gloata uriașă făcuse roată-n jurul nostru.

M-a dus de-acolo Argicidul ce poartă-n mâini nui de

aur;

Am străbătut ogoare multe pe care-asudă muritorii,

Coclauri unde nu sunt loturi, nici locuințe, însă umblă

Sălbăticiunile flămânde din văgăuni întunecoase.

Părea că nici nu calc pe fața pământului, izvorul vieții.

Mi-a spus că-n palatul lui Anchise primi-voi numele de

soață

Legitimă și-s hărăzită să-i dăruiesc feciori frumoși.

Așa mi-a prevestit și-ntocmai m-a sfătuit, apoi spre

neamul

Nemuritorilor plecat-a nebiruitul Argicid;

¹ Textul face aluzie la zestrea pe care ginerele o dădea socrilor pentru a lua în căsătorie pe fiica lor, cirezile ținând locul banilor.

Iar eu m-am îndreptat spre tine, silită de porunca
soartei.

Ah, în genunchi te rog fierbinte pe Zeus și pe părinții
tăi

De neam ales – căci oameni simpli nu pot avea un fiu
ca tine¹ –

Întâmpină-mă ca pe o fată străină jugului iubirii!

Tu du-mă așadar la tatăl și mama ta cu minte coaptă
Și nu-ți lăsa deoparte frații, când au același sânge-n vine,
Să nu mă creadă o soție de rând, ci demnă de-nrudire.
Trimite-ți iute olăcarul la frigienii cu cai pagi
Să-i spună tatălui de mine și mamei mele-ngrijorate.
Socot că-ți vor trimite straie țesute și grămezi de aur.
Primește darurile-acestea nenumărate și frumoase.
Când totu-i gata, pregătește ospățul nunții mult râvnite
Ce bucură nespus pe oameni ca și pe zeii-nveșniciți!“

Cu vorba i-a sădit zeița în piept dorința pătimașă.
Robit de dragoste, Anchise a prins a glăsui astfel:

„Deci muritoare ești și-o biată femeie te-a adus pe
lume,

Vestitul crai Otreus ți-e tată, așa cum sună spusa ta,

¹ Un compliment asemănător face și Menelau fiilor lui Nestor și Odiseu atunci când Pisistrate și Telemah vin la dânsul spre a se interesa de soarta regelui Itacăi (*Odissea*, IV, 64).

Și solul fără moarte, Hermes a vrut să poposești aici:
Atunci pe drept ți se va spune în veci de veci soția mea!
Și niciun fel de zeităte, nicio făptură muritoare
Nu va putea să mă oprească să te cuprind cu drag
în brațe

Acuma și aici; chiar dacă arcașul zărilor, Apolo
Din arcu-i de argint asupra-mi ar slobozi săgeți durute,
M-aș învoi oricând, femeie, din creștet până-n tălpi zeiță,
Să urc în patul tău și-n urmă să pier în casele lui
Hades!“

Așa grăi și-i prinse mâna; surâzătoarea Afrodită
Întoarse capul și, plecându-și frumoșii ochi, se îndreptă
Spre patul pregătit anume ca pentru somnul unui prinț.
Avea drept așternut plocade pufoase și deasupra lor
Tronau nenumărate blănuri de urși și lei răgând
cumplit

Pe care i-a răpus voinicul cu mâna lui în munții falnici.
Și astfel după ce urcară în patul tainic amândoi
El scoase mai întâi acele podoabe mândre de pe trup,
Brățări nespuse de mlădioase, agrafe, salbă și paftale¹;
Desprinse cingătoarea, scoase strălucitoarele-i veșminte
Apoi le înșiră pe jilțul bătut în ținte de argint
Anchise însuși! după care, prin voia zeilor și-a sorții

¹ Vers împrumutat din *Iliada* (XVIII, 401).

El a dormit cu o zeiță, fără s-o știe lămurit.

Dar pe la ceasul când păstorii spre țarcuri mână
îndărăt

Juncane și mioare grase din pajiștile înflorite¹,
Atunci asupra lui Anchise un dulce somn adânc trimise
Zeița, și-n această vreme își puse straiete bogate.
Când trupul și-l găti cu toate podoabele, zeița sfântă
Se înălță în încăpere și trainicele grinzi le-atinse
Cu creștetul² și-o frumusețe nepieritoare strălucea
Pe chipul ei, vădind aievea pe Kythereea-ncoronată!
Ea mi-l trezi din somn și iată cuvintele rostite-acum:

„Sus, Dardanidule³ Cum oare mai poți dormi așa
adânc?

Mărturisește dacă una și-aceeași par a fi acum
Cu cea pe care au zărit-o mai adineaori ochii tăi?“

Așa vorbi; el se supuse, trezindu-se numaidecât.
Dar cum văzu de-aproape gâtul, frumoșii ochi ai Afroditei

¹ Poetul urmează obiceiul lui Homer de a spune cât este ceasul prin intermediul ocupațiilor cotidiene, fie urbane (*Odiseea*, XII, 439-440), fie rurale (*Iliada*, XI, 86-89).

² Un miracol identic are loc și în imnul *Către Demetra* (I) (vezi p. 15, v. 8-9), ceea ce vădește o influență exercitată de unul dintre poeme asupra celuilalt. În vreme ce în primul caz miracolul durează foarte puțin și nu este motivat, aici el este firesc și voit, fapt care ne face să credem că în primul imn era vorba de o contaminare, și nu viceversa.

³ Adică urmașul lui Dardanos, fiul lui Zeus și al Electrei și strămoșul legendar al troienilor și totodată întemeietorul dinastiei troiene.

Se sperie; întoarce capul, privind cu totu-n altă parte,
Apoi ascunse sub plocadă fermecătorii lui obraji.

Cu glasul rugător îi spuse aceste vorbe avântate:

„Cum te-am văzut întâia oară crăiasă, înaintea mea,
Am bănuir că ești zeiță, dar tu mi-ai depănat povești.
În numele lui Zeus ce poartă egida, îți cuprind genunchii,
Nu mă lăsa să duc de-acuma un trai de om neputincios!
Îndură-te de mine! Sigur n-ajungi bărbat în floarea
vârstei¹

De ți-a fost dat să dormi în prejma zeițelor

nemuritoare!“

La rândul-i Afrodita, fiica lui Zeus, i-a dat acest

răspuns:

„Anchise, mai presus în faimă de cei născuți pe-acest
pământ,

Fii curajos și nu te teme în sinea ta din cale-afară!

N-ai grijă, nu doresc eu însumi a-ți cășuna o supărare,

Nici fericirii zei din slavă, căci tuturora le ești drag.

Un fiu iubit ți se va naște, o căpetenie a Troiei;

Copiii lui avea-vor parte întotdeauna de copii!

¹ Muritorul care se unește cu o zeiță riscă să devină neputincios și să moară; păstorul Attis, iubit de Kybele, este silit să se automutileze, iar iubirea Afroditei i-a grăbit sfârșitul lui Adonis. Acestei concepții specific asiatică i se opune credința din țările helenice conform căreia căsniciile dintre pământenii și zeițe n-au urmări nefaste: de pildă Ulise și Calypso, Thetis și Peleu etc.

Iar numele-i va fi Eneas, ca să-mi arăt cumplitul¹ chin
De-a fi intrat de bunăvoie în așternut de muritor.
Acela dintre pământenii ce seamănă mai mult cu zeii
La-nfățișare și statură se trag mereu din neamul vostru.
Căci pe bălanul Ganymedes Zeus înțeleptul mi-l răpi
Doar pentru mare-ai frumusețe, ca printre zeii fără
moarte

Paharnicul divin să fie în casa tatălui olimpic.
E greu să crezi ce prețuire i-arată toți nemuritorii
Acelui care toarnă roșul nectar din chiupul² daurit:
Durerea grea robise pieptul lui Tros ce nici nu bănuia
Spre ce meleag l-a dus cerescul vârtej³ pe scumpul său
fecior.

În fiecare zi sărmanul nu contenea să plângă-n hohot.
Dar Zeus s-a îndurat de dânsul răscumpărând răpitul fiu
Cu telegarii iuți ca vântul mânați de zeii fără moarte.
I-a dat în veșnică păstrare⁴, iar Argicidul olăcar

¹ Joc de cuvinte intraductibil, asociind numele lui Aineas și *ainos* – cumplit. Această etimologie nu era luată în serios nici de oamenii antici.

² În original *crater*, vas cu două toarte în care se amestecă vinul înainte de a fi turnat în cupe.

³ Zeus l-a răpit pe frumosul troian cu ajutorul unui vârtej așa cum a procedat și cu fiicele vrăjmașului său Pandareus (*Odissea*, XX, 66). Legenda conform căreia Zeus l-a răpit pe Ganymedes cu ajutorul unui vultur, des reprezentată plastic, era de dată mai recentă.

⁴ Despre caii dăruți de Zeus lui Tros pentru a-l răscumpăra pe Ganymedes pomeneste și *Iliada* (V, 265-268). O altă legendă susține că Zeus a dăruit tatălui lui Ganymedes nu niște cai, ci o viță de aur făurită de Hefaistos (vezi *Iliada mică*, fragm. IV).

Îndeplini porunca dată de Zeus, zicându-i pe-ndelete:
«Nemuritor e Ganymedes, scutit de bătrâneți, ca zeii».
Când la urechea lui ajunse solia tatălui olimpic,
Tros și-a curmat îndată plânsul și-n sinea lui s-a bucurat
Și telegarii iuți ca vântul l-au dus cu inima-mpăcată.
La rândul ei răpi și Eos¹ cu tron de aur pe Tithonos²,
Un alt vlăstar din neamul vostru ce semăna cu zeii
veșnici,

Venind să-l roage pe Cronide cu nimb de nori

posomorâți

Să-i dăruiască nemurirea, să fie pururi trăitor:

Zeus își dădu consimțământul și împlini dorința ei.

Slăvitei Eos nu-i trecuse prin minte – ce nesocotită! –

Să-i ceară să-l păstreze june, ferit de bătrânețea hâdă.

¹ Zeița dimineții, una și aceeași cu Aurora din mitologia romană. În zori de zi cobora din cer și, gonind în carul ei tras de cai înaripați, vestea răsăritul soarelui. Era fiica lui Hyperion și a Theiei și sora lui Helios și a Selenei. Surprinzând-o odată pe Afrodita împreună cu Ares, zeița dragostei a făcut din ea o eternă îndrăgostită. Împreună cu Tithonos a avut în Etiopia doi fii, pe Emathion și Memnon, regele etiopian răpus de Ahile pentru a răzbuna moartea prietenului său Antilochos, fiul lui Nestor. La stăruințele mamei lui, Zeus a făcut și din dânsul un nemuritor. Epitetul aplicat Aurorei amintește de epoca prehelenică, când tronul era adorat ca un semn al divinității.

² Strănepotul lui Tros, fiul lui Laomedon, întemeietorul Troiei și fratele mai mare al lui Priam. Genealogia prinților troieni este înfățișată pe larg de Eneas, fiul lui Anchise, înainte de a se măsura cu Ahile (*Iliada*, XX, 215-241).

Cât timp s-a bucurat Tithonos de-nfloritoarea tinerețe,
Copila zorilor de ziuă cu tron de aur l-a iubit
Trăind la marginile lumii, pe unde spumegă Oceanul.
Atunci când prima cărunțeală a început să-l năpădească
Pe tâmpla lui fermecătoare ca și-n bărbia-i minunată
A conținut slăvita Eos cu el să-mpartă așternutul.
L-a dădăcit zeița însăși, păstrându-l în palatul ei:
I-a dat ambrozie și hrană, l-a îmbrăcat în straie

scumpe;

Când urâcioasa bătrânețe l-a copleșit de tot pe dânsul
Că nu putea să-și miște brațul și nici piciorul să-și
ridice,

În sinea ei luă zeița o hotărâre nimerită:

Vârându-l în iatac, închise strălucitoarele-i canaturi;
El turuia acum întruna: n-a mai rămas un singur strop
Din vlaga ce-o avea Tithonos în sprintenele-i mădulare.
Eu n-aș vrea să te văd aievea în rândul veșnicilor zei
Nemuritor de soiul ăsta și viețuind la nesfârșit.

Doar dacă s-ar putea să dăinui cu chipul și

asemănarea

Pe care-o ai în clipa asta chemându-se că-mi ești bărbat,
Atuncea n-ar pătrunde jalea în pieptul meu nedomolit.
Adastă gata să te-nhațe neiertătoarea bătrânețe
Cu oarba ei înverșunare în calea omului ivind

Pierzania și suferința ce-i umple și pe zei de silă!
De-acum încolo totdeauna în întrunirile zeiești
Voi fi amarnic înjosită din vina ta, de bună seamă.
Toți se temeau odinioară de vorba și voința mea,
Căci eu pe toți nemuritorii îi împingeam să se unească
Cu muritoarele: de-a valma gemeau sub jugul vrerii
mele.

Acum nu cutez nici gura s-o mai deschid spre a vorbi
Olimpienilor de asta, căci rătăcirea mea e mare,
Cumplită, greu să-i afli nume: de-a dreptul mi-am
ieșit din minți

Și port un prunc sub cingătoare, unindu-mă c-un
muritor.

Când va vedea lumina zilei, copilul meu va fi crescut
De ceata nimfelor muntene cu sâni doldora de lapte.
Acestea locuiesc pe-aproape în muntele semeț și sfânt
Și nu fac parte dintre oameni, nici dintre zeii fără
moarte.

Se bucură de-o viață lungă, mâncând bucatele cerești;
Se prind în hore minunate alături de nemuritori;
Mereu silenii¹ și călăul lui Argus, paznic fără somn,
În colțuri tainice din peșteri îmbietoare – le iubesc.

¹ Nu este vorba de Silene, fiul lui Pan, semizeul din suita lui Dionysos care era unul singur. Această denumire era purtată de satiri la bătrânețe.

Și în același timp cu ele din glia ce hrănește oameni,
Răsar și se-nfiripă brazii, stejarii cu făloase frunți,
Copaci frumoși urcând în voie pe coama munților semeți.
Cresc uriași, ajung să fie numiți de toți divina sihlă
A zeilor, și nu-i doboară cu fierul niciun muritor.
Dar când ursita hotărăște că ceasul morții le-a sunat,
Deasupra gliei minunații copaci încep să se usuce,
Jur-împrejur le crapă scoarța și crengile din vârf se
frâng.

Și duhul nimfelor cu dâșii se stinge din lumina zilei.¹
Copilul meu o să rămână în grija lor să crească mare;
(Îndată ce-l vor ști aproape de pragul tinereții dulci,
Zețele ți-l vor aduce înapoi, să-ți cunoști feciorul.)²
Mă voi înfățișa eu însumi să-ți amintesc de toate-acestea
La numai patru ani de zile, venind cu fiul meu de
mână.³

¹ Digresiunea referitoare la nimfe este una din cele mai timpurii dovezi că în credința vechilor greci exista o strânsă legătură între natura însuflețită și divinitate, ființa vegetală a arborilor situându-se la jumătate drumului dintre oameni și zei.

² Cele două versuri au fost puse între paranteze deoarece lipsesc din unele manuscrise.

³ O tradiție asiatică atestată la vechii perși (Herodot, I, 136) cerea ca copiii să nu fie înfățișați tatălui lor până la vârsta de cinci ani și să rămână în grija femeilor în prima perioadă a copilăriei. Obiceiul grecesc consemnat în versurile puse între paranteze, îngăduia ca Eneas, după pilda lui Ahile și Iason, să fie crescut de nimfe până ce va ajunge un adolescent.

Când vei avea întâia oară în fața ochilor vlăstarul,
Ai să te bucuri la vederea-i, căci tare seamănă cu zeii,
Și-l vei călăuzi degrabă spre Troia, cuib bătut de
vânturi,

Iar de-o să-ntrebe poate unul din pământenii muritori
Pe fiul tău iubit ce mamă sub cingătoarea l-a purtat,
Tu nu uita să spui acestea aidoma poruncii mele:

«Se zice că-i născut de-o nimfă mai fragedă ca
trandafirul

Din cele care-și au sălașul pe muntele cu strai de codri!»
Dar dacă dai pe față totul fălindu-te nechibzuit
Că te-a iubit și-ai strâns în brațe pe

Kythereea-ncoronată,
Te va lovi Zeus mâniosul cu fulgerele fumegânde.¹
Ți-am spus acuma tot, ai grijă, păstrează-n sinea ta
secretul

Și nu-l dezvălui: te teme de aspra furie divină!“

Așa-i grăi, apoi se duse spre cerul cel bătut de
vânturi.

Salut zeiță, domnitoare în Ciprul cu zidiri frumoase,
Cu tine-am început și iată, mă și îndrept spre noul imn!

¹ Anchise n-a ținut seama de sfatul Afroditei și la un ospăț s-a lăudat că fiul lui are drept mamă o zeiță. Zeus l-a pedepsit orbindu-l cu fulgerul său.

CĂTRE AFRODITA (II)

Pe venerata Afrodită, frumoasa cu cununi de aur,
O voi cânta ca pe-o crăiasă a meterezelor din Cipru,
Pământ cu brâu de ape unde, stârnind puternica-i
suflare,

Zefirul umed a mânat-o pe valul mării zgomotose
În gingaș pat de spume.¹ Hore cu diademele de aur
Voioase i-au ieșit în cale, i-au dat zeieștile veșminte,
Pe fruntea ei nemuritoare i-au pus minune de coroană
Lucrată iscusit din aur și prin urechi i-au petrecut
Cercei cu flori întruchipate de orihalc² și aur scump.

¹ Spre deosebire de imnul precedent, unde Afrodita era fiica lui Zeus și a Dionei, prezentul imn respectă versiunea conform căreia zeița dragostei și a frumuseții s-ar fi născut din spuma mării (Hesiod, *Teogonia*, 191).

² Nu se știa exact ce era orihalcul încă de pe vremea lui Platon. Poate fi vorba de un metal pur, deși ulterior termenul a ajuns să denumească un aliaj de aramă și zinc.

În jurul gâtului subțire gătiră pieptul de argint
Cu coliere aurite, purtate după pilda ei
De Horele cu diademe de aur, orișicând pornesc
Spre minunatele alaiuri de zei, la casa părintească.
Divinu-i trup împodobindu-l cu numeroasele odoare,
Au dus-o printre zeii veșnici. Se bucurară privitorii,
Cu brațe-ntinse o primiră și toți doreau în sinea lor
S-o facă soață legiuită, s-o țină-n propriul palat
Robiți de vraja Kythereei purtând ghirlânzi de vioarele.

Zeită cu priviri de pară și zâmbet mângâios, salut!
Dă-mi biruință în concursuri și binecuvântează-mi
cântul!

Voi ști să-mi amintesc de tine și mai târziu în alte
imnuri!

CĂTRE AFRODITA (III)

O voi cânta pe Kythereea născută-n Cipru! Ea
răsfață
Cu daru-i dulce muritorii, în timp ce-n chipu-i
drăgăstos
Și pururi zâmbitor vezi floarea biruitoarei frumuseți.
Stăpânitoare-n Salamina¹ cu minunații muri și-n
Ciprul
Scăldat de val, salut, zeiță! Frumoase cânturi
dăruiește-mi!
Voi ști să-mi amintesc de tine și mai târziu, în alte
imnuri!

¹ Nu este vorba de celebra insulă a Peloponesului, din dreptul orașului Eleusis, unde Temistocle i-a învins pe perși în anul 480 î.Hr., ci de orașul Salamina din Insula Cipru, întemeiat de salaminianul Teucru (azi Porto Constanza).

CĂTRE DIONYSOS (I)

Voi povesti de Dionysos, feciorul vrednicei Semele,
Cum s-a ivit cândva pe țărmul noianului nepotolit,
Pe-o stâncă avântată-n valuri, în chip de tânăr cu
tuleie¹:

Frumoasa coamă vineție îi flutura în jurul tâmplei,
Iar sus, pe umerii puternici veșmânt de purpură purta.
Dar pe-o corabie cu punte temeinică și buni vâslași
S-au arătat curând tâlharii din largul mării ghiurghiulii
Tirenieni² mânați de-o soartă vrăjmașă; la vederea lui

¹ Tipul de Dionysos tânăr și imberb a apărut în sculptura greacă antică pe la jumătatea secolului V î.Hr. Dacă imnul ar data din perioada alexandrină, poetul l-ar fi înfățișat pe Dionysos cu trăsăturile de efeb având forme rotunjite, așa cum l-a popularizat arta lui Praxitele.

² Acești tirenieni nu sunt etrusci – pirăți la rândul lor –, ci o populație „pelasgică” care ar fi locuit în Insula Lemnos, ocupând și o parte a Aticii (Tucidide, IV, 109). Tirenienii pomeniți de Hesiod în *Teogonia* (v. 1016) locuiau în „insulele divine”.

Făcându-și semne, ei săriră pe mal și-l înșfăcă ră iute.
Și după ce l-au dus pe punte în sinea lor s-au bucurat:
Pe el îl socoteau mlădiță a regilor iubiți de Zeus
Și urmăreau să-l lege cobză cu funii ce pătrund în carne.
Dar funia părea zvârlugă, zbura cât colo gânjul gros,
Depart de picior și brațe. El rămânea nepăsător,
Zâmbeau întruna ochii negri: cărmaciul a băgat de
seamă,

Către ciracii săi îndată strigând cuvintele acestea:

„Pe cine puneți voi în funii, smintiților, ce fel de zeu
Puternic? Vasul nostru zdravăn abia-abia de-l poate
duce!

Căci el e Zeus sau e Apolo cu arcu numai de argint,
Sau chiar Poseidon: nu-i asemeni cu pământeni
muritori,

Ci face parte dintre zeii ce-și au lăcașul în Olimp.
Deci hai să-l coborâm degrabă pe țărnu nesfârșit și
negru,

Deloc să nu-l loviți cu mâna ca nu cumva, întărat,
Asupra noastră să abată cumplite vânturi și furtuni!“

Așa grăi: certându-l aspru, chiar căpetenia îi zise:

„De vânt prielnic te-ngrijește, înalță pânzele,
sărmane,

Desfă-ți odgoanele! Bărbații vor ști să vadă de băiat.

Eu trag nădejdea să ajungem cu el în Cipru sau
Eghipt,
La hiperboreeni¹ sau poate și mai departe. Pân'la urmă
O să ne spună singur totul: prietenii și avuția
Și frații lui. De bună seamă un zeu l-a scos în calea
noastră!“
Zis și făcut: au pus catargul desfășurându-și pânza
lor.
Când vântul a umblat la mijloc vântreaua, sloboziră-n jur
Odgoanele. Dar dintr-odată s-au petrecut minuni
nespuse.

Întâi pe sprintena și neagra corabie a curs vinațul,
Licoare dulce, aromată ce răspândea mereu miresme
Divine și, văzând aceasta năierii toți s-au îngrozit.
Pe urmă vișele-de-vie ajunse până sus, pe pânză,
Se cățărără pretutindeni: se legănau nenumărați
Ciorchini, iar iedera verzuie, încolăcită pe catarg,
Era-nflorită și pe vreju-i frumoase fructe atârnav;
O vâslă nu rămase fără ghirlandă². La vederea lor,
Năierii repede strigară cârmaciului să-ntoarcă prora
Spre țarm. Dar zeul dinăuntrul corăbici s-a preschimbat

¹ Hiperboreenii erau un popor legendar din capătul de miazănoapte al pământului. Ei locuiau dincolo de munții Rhiphaei din Sciția și, după spusele lui Hellanicos, erau vegetarieni și respectau legile.

² Dionysos își dezvăluie prezența cu ajutorul plantelor consacrate lui – adică vișe-de-vie și iedera.

În leu cumplit și de pe teugă răgea turbat; mai către
mijloc
A plăsmuit și-un urs cu părul zbârlit – un alt prilej de
spaimă.

Stătea în două labe ursul; din înălțimea prorei leul
Rotea priviri ucigătoare. Tâlharii au fugit spre pupă
Împrejmuiindu-l pe cârmaciul ce dovedise-nțelepciune.
Stăteau și tremurau, dar leul spre căpetenie sări
Și-o prinse: martorii-ntâmplării, ferindu-se de soarta
crudă

Cu toții s-au aruncat grămadă în sânul sacrului noian
Și s-au făcut delfini. Dar zeul avut-a milă de cârmaci
Și l-a oprit, rostindu-i vorbe prin care și-a vădit
blândețea:

„Divin Hecator, nu te teme, din inimă de îndrăgesc!
Sunt zgomotosul Dionysos și m-a născut Semele, fata
Lui Cadmos¹, după ce iubirea a dus-o-n brațele lui
Zeus!“

Fiul chipeș al Semelei, slavă! Nu-i cu puțință
nicidecum
Să făuresc un dulce cântec când nu te port în gândul
meu!

¹ Fiul lui Agenor, regele Feniciei și fratele Europei, răpită de Zeus. Plecând în căutarea ei, Cadmos întemeiază cetatea Teba și se căsătorește cu Harmonia, fiica lui Ares și a Afroditei. Printre numeroșii lor copii se numără și Semele, mama lui Dionysos.

CĂTRE DIONYSOS (II)

Cânt pe voiosul Dionysos cu iederă încununat,
Vestitul fiu adus pe lume de Zeus și vrednica Semele,
Primit de nimfele pletoase din mâna tatălui regesc,
Hrănit și legănat în poală, vegheat cu dragoste de ele
În văgăunile din Nysa¹. Crescu prin vrerea părintească
În grota plină de miresme, fiind socotit nemuritor.
De cum ajuns-a, mulțumită zeitelor, vestit și mare,
A început să rătăcească prin văile sâlhui purtând
Cununi de iederă și laur; venea în urma lui alaiul

¹ Munte împădurit situat în Egipt. Imnul evocă copilăria lui Dionysos rămas orfan înainte de a se naște. Împinsă de gelozie, Hera a sfătuit-o în chip perfid pe Semele să-i ceară lui Zeus să i se înfățișeze în toată splendoarea sa divină. Zeus i-a îndeplinit ruga dar, neputând suporta orbitoarea priveliște, Semele cade fulgerată și naște înainte de vreme. Zeus adăpostește copilul în coapsa lui de unde, la sorocul potrivit, Dionysos se naște viu și nevătămat. El a fost crescut de șapte nimfe-surori, fiicele lui Atlas și ale Pleionei, numite Hyade. Zeus le-a transformat într-o constelație spre a le scăpa de răzbunarea Herei.

De nimfe: el era în frunte; vuia nemărginitul codru.

Mărite ție, Dionysos, stăpânul miilor de struguri!
La fel de veseli să ajungem în viitoarele-anotimpuri
Iar, după ce vor trece ele, și-n anii care vor urma!

CĂTRE DIONYSOS (III)

(Două fragmente dintr-un imn mai mare)

.....
„Prunc sfânt cu chip de țăp, spun unii că chipurile la
Dracanos¹

Sau în Icaria² bătută de vânturi, alții că la Naxos³,
Ori, dimpotrivă, sus, pe malul Alfeului cu-adânci vâltori,
Semele te-a născut, odrasla lui Zeus înveselit de tunet.
Stăpâne, zice-se de-așemenea că ai venit pe lume-n Teba,
Minciuni! Când el te zămislise, părintele de zei și
oameni,

Pe pământeni îi ocolise, ascuns de Hera, braț-de-nea.
Se află oareunde Nysa, un pisc semeț cu codri verzi,
Fenicia rămâne-n urmă, aproape-i egipteanul fluviu...⁴

¹ Promontoriu și totodată oraș al Icariei, insulă din Marea Egee.

² În original Icaros, probabil un oraș din Insula Icaria (Doliche) care nu mai apare deloc în alte izvoare antice.

³ Cea mai mare insulă din Arhipelagul Cicladelor, consacrată lui Dionysos.

⁴ Primele nouă versuri nu figurează în manuscrise și sunt citate de

.....
„Și-n cinstea ta vor pune-n temple un mare număr de
statui.

Cum te-au tăiat în trei pe tine, întotdeauna la trei ani¹
Primi-vei jertfă de la oameni desăvârșite hecatombe!“

Grăi și se-nvoi Cronidul prin semnul negrelor
sprâncene.²

Stăpănu-și revărsă atuncea din creștetul nemuritor³
Podoaba pletelor divine; se clătină Olimpul mare.⁴
Așa a zis; Zeus chibzuitul a consimțit, clintindu-și capul.

Zeu plin de furia iubirii, o, țap, fii bun! Căci noi,
poetii

Începem și sfârșim cântarea cu tine! Nu e cu puțință
Să făurim un cântece sacru când tu lipsești din gândul
nostru.

Primește-mi așadar salutul, o, Dionysos, zeul-țap,
De-asemeni maica ta Semele ce se mai cheamă și
Tyone⁵!

Diodor (III, 66) împreună cu următoarele șase versuri, ca alcătuind un imn homeric. Manuscrisul principal al *Imnurilor homerice* (M) începe cu versul 10. Dar întrucât cele două fragmente nu au nicio continuitate s-a presupus existența unei lacune.

¹ În această legendară tăiere în trei bucăți a lui Dionysos se căuta probabil originea sărbătorii triennale a zeului.

²⁻⁴ Versuri împrumutate din *Iliada* (I, 528-530).

⁵ Dionysos a coborât în Infern ca să găsească umbra mamei sale și să-i redea viața. Hades s-a învoit să i-o dea și zeul a dus-o pe Semele în Olimp, unde ea a căpătat numele de Tyone.

CĂTRE MARTE

Viteaz cu coif de aur, Marte¹, povara carelor de luptă,
Cu scut și platoș de-aramă, izbăvitorul de orașe,
Neobositul braț cu lance temută, meterez olimpic,
Tu, tatăl rodnicei Victoriei², Dreptății³ credincios tovarăș,
Tiran cu cei potrivnici, rege al oamenilor legiuîți,
Purtând al bărbăției sceptru, rostogolești roșcatul disc
Spre înșeptitul drum de astre al cerului pe unde pururi
Focoșii armăsari te poartă deasupra crugului al treilea⁴,
Ascultă-mă, limanul lumii și vistierul tinereții,

¹ În original Ares. Am prefera numele roman al zeului deoarece imnul acesta oferă unicul exemplu, cu excepția Lunii și a Soarelui, al identificării unui personaj mitologic cu un astru (planeta Marte).

^{2, 3} În original Nike, zeița Victoriei și Themis, zeița Dreptății.

⁴ Pornind de la Saturn, cea mai îndepărtată planetă, vizibilă cu ochiul liber din cele șapte, câte cunoștea Antichitatea, Marte, cu scânteierea ei roșiatică este a treia. Culoarele atribuite planetelor denotă influența teoriilor caldeene care au pătruns și în lumea greacă antică, spre declinul acesteia.

Din cer trimite-ți raza blândă asupra mea cât voi trăi,
Dar și tăria ta de Marte să fiu în stare să veghez.
Ca rușinoasa lașitate nicicând să nu-mi păteze fruntea,
Să țin în frâu înșelătorul avânt al sufletului meu,
Strunind pornirea pătimașă a inimii ce m-ar mâna
În crâncen vălmășag să intru. Zeu fericit, tu, dimpotrivă,
Dă-mi cumpătarea să-mi duc traiul în legea trainică a
păcii
Scăpat de luptele vrăjmașe și sorții silnicei pieiri!

CĂTRE ARTEMIS (I)

Grăiește-mi, Muză, de Artemis, de sora marelui Arcaș,
Fecioara săgetând voioasă, crescută-alături de Apollo!
De cum și-adapă caii-n Meles¹, râu năpădit de păpuriș,
În car cu totul și cu totul de aur trece-n zbor prin
Smyrna²,
Spre Claros, pivniță de vinuri: Apollo, zeu cu arc
de-argint,
Aici adastă să sosească zeița săgetând voioasă.
Pe tine și pe voi, zeițe, cu viersul meu vreau să vă
bucur.
Întâi și-ntâi te cânt pe tine, la începutul stihuirii,
Și iarăși începând cu tine, sunt gata să-ți închin alt imn!

¹ Râu din Ionia, provincie maritimă a Asiei Mici, pe malul căreia, zice-se, s-a născut Homer.

² Oraș portuar din Ionia situat în preajma râului Meles (azi Izmir).

CĂTRE ARTEMIS (II)

Cânt pe Artemis, zgomotoasa zeiță cu săgeți de aur,
Fecioara castă și arcașa ce hărțuiește cerbii-n codru
Și-i soră dragă lui Apolo încins cu paloș daurit.
Prin munții adumbriți și-n piscuri pe unde veșnic

vântuiește

În zarva vânătorii zvârle din încordatul arc de aur
Săgeți cumplit de dureroase. Spinarea munților semeți
Se zguduie și lung răsună umbroșii codri unde fiare
Scot strigătele lor cumplete; pământul însuși se-nfioară
Și marea doldora de pește. Având o fire vitejească,
Ea se rotește și răpune sălbaticul popor codrean.¹

Dar când s-a săturat arcașa să vadă-n juru-i doar
dihănii

Și are inima-mpăcată, își lasă arcul mlădios

¹ Descrierea zeiței Artemis din *Odissea* (VI, 102-109) are aceeași factură cinegetică.

Ca să se-ndrepte spre mărețul lăcaș al fratelui iubit,
La neamul credincios lui Febus Apolo, în bogatul Delfi,
Și să pornească dansul gingaș dansat de Muze și de
Grații.

Acolo îți atârnă tolba și arcul mlădios în cui,
Pe trup își pune minunate podoabe și pășește-n frunte,
Drept călăuza horei: toate, cu glasul lor divin slăvesc
Pe Leto cu frumoase glezne, spunând cum zămisli copiii
Ce printre zei sunt pururi primii prin vorba și prin fapta
lor.

Copii născuți din Zeus și Leto cu plete mândre, vă
salut!

O să-mi aduc de voi aminte și-n alte imnuri de-ale
mele.

CĂTRE HERA

O cânt pe Hera, fata Rheel, cu tronul făurit din aur,
Crăiasă printre zeii veşnici şi frumuseţea cea dintâi,
Şi sora, totodată soaţa lui Zeus cu trăsnetul în mână,
Zeîta ce-n Olimpul falnic din partea tuturor primeşte
Aceeşi slavă şi cinstire ca Zeus, înveselit de fulger!

CĂTRE MAMA ZEILOR¹

Pe mama ce-a născut toți zeii și oamenii din
lumea-ntreagă
S-o proslăvești, măiastră Muză, copila falnicului Zeus!
Îi place zvonul de crotale² și tobe, cântecul de fluier,
Și urletul de lup și glasul leoaicei cu priviri cumplite
Și larma care umple munții și văile împădurite.
Pe tine te salut și toate zeițele nemuritoare!

¹ „Mama tuturor zeilor“ și ocrotitoarea vegetației era Kybele, divinitate de origine frigiană. Ea era deseori confundată cu Rhea, mama lui Zeus și soția lui Cronos, lucru confirmat și de prezentul imn. Hesiod o socotea doar mama zeilor (*Teogonia*, 453), iar Pindar, străbuna comună a oamenilor și zeilor (*Nemeenele*, VI, v. 1 și urm.). În Atica i se spune „Mama“ și avea un templu celebru în Atena. De la Phidias încolo leul era animalul ei simbolic.

² Un fel de castagniete folosite de preoții zeiței Kybele.

CĂTRE HERACLE

Cânta-voi pe Heracle, fiul lui Zeus, voinic cum n-a
fost altul!

În Teba cu frumoase daruri pe lume l-a adus Alcmena¹
Îmbrățișată de Cronidul încins de nori întunecați.
A colindat mai înainte pământul, marea uriașă
Și-a suferit, dar pân'la urmă a biruit ca un viteaz,
El singur săvârșind atâtea isprăvi ce-n lume n-au
pereche.

Acuma tocmai în lăcașul Olimpului de-a pururi nins
Trăiește fericit, alături de Hebe cu frumoase glezne².

Salut, stăpâne, Zeus ți-e tată! Dă-mi bogăție și virtute!

¹ Fiica lui Electryon, regele Micenei, și soția lui Amfitrion, regele Tebei și mama lui Heracle, celebrul înfăptuitor al celor douăsprezece munci impuse lui de Eurystheu, fiul lui Sthenelos și al Nicippei, devenit regele Micenei (menționat într-o versiune a versului 5, adoptată de Allen, dar neacceptată de J. Humbert).

² Vers care amintește de un stih din *Odissea* (XI, 603). Hebe era fiica lui Zeus și a Herei, zeița tinereții veșnice. Turna nectar în cupele zeilor la masă până când a fost înlocuită de Ganymedes. După apoteozarea lui Heracle, a devenit soția acestuia.

CĂTRE ASCLEPIOS

Cânta-voi pe lecuitorul de molime, Asclepios¹,
Feciorul lui Apolo. Viață i-a dat Coronis² cea divină,
Copila regelui Phlegyas, în șesul de la Dotion³,
Să-i bucure nespus pe oameni, scăpându-i de cumplite
chinuri.

Pe tine te salut, stăpâne! Slujească-mi imnul și ca
rugă!

¹ Zeul medicinei și legendarul părinte al primilor medici din *Iliada*, Machaon și Podalirus, precum și al zeiței sănătății, Hygiea. Sofocle i-a închinat un imn care nu ni s-a păstrat. Asclepios avea un templu vindecător la Epidaur, oraș din Argolida.

² Fiica lui Phlegyas, regele din Orhomenos și mama lui Asclepios, pe care l-a crescut centaurul Chiron și l-a inițiat în tainele lecuirii. Iubirea dintre zeul Apolo și nimfa Coronis și copilăria lui Asclepios au fost descrise de Pindar în *Pythica a III-a* (vezi p. 55, n. 1).

³ Partea răsăriteană a șesului tesalian, la poalele muntelui Ossa, lângă Lacul Boibe.

CĂTRE PAN

O, Muză, cântă-l pe feciorul lui Hermes, zeu cu două
coarne,

Copite-aidoma cu șapii, setos de zarvă, călătorul
Prin văi umbroase împreună cu nimfele dănțuitoare!
Urcând pe creste țuguiate și neatinse, ele cheamă
Pe Pan cu chica încâlcită, divin ocrotitor de turme¹,
Căci lui i-au fost sortite toate colinele înzăpezite
Și munții cu semețe piscuri și pietruitele poteci².

În lung și-n lat mereu colindă nestrăbătutele hățișuri,
Îl cheamă uneori la ele pâraiele curgând agale
Iar alteori mi se preumblă pe stânci abrupte și se urcă
Pe cel mai mare vârf de unde veghează turmele ce pasc.

¹ Pan era prin excelență protectorul turmelor și al păstorilor, fapt pentru care și trecea drept fiul lui Hermes.

² Patria lui Pan este Arcadia din centrul Peloponesului, regiunea cea mai muntoasă din Grecia cu vârfuri renumite ca Kyllene, Mainalos și Lycaion.

Străbate-adesea munții falnici cu fruntea orbitor de albă
Sau hărțuindu-le pe-o culme, răpune fiarele pădurii,
Căci are ochii ageri¹. Seara o umple singur de cântări
Când vine de la vânătoare zicând din ciobănescul nai²
Un viers duios. Nu izbutește cu niciun chip să mi-l
întreacă

Nici pasărea ce-n primăvara înfloritoare printre frunze
În focul tânguiri sale revarsă triluri minunate.

Atuncea nimfele muntene cu glasul lor armonios
Îl însoțesc zorindu-și pașii și la fântâna-ntunecată
Încep să cânte, iar ecoul în vârful muntelui răsună.

Ba ici, ba colo saltă zeul și-n sânul horei se ivește
Cu mersul sprinten; pe spinare și-a pus o

blană-nsângerată

De linx și inima-și desfată cu melodiile suave

Pe pajiștea molcuță unde șofran, zambile fără număr

Și cu corole-nmiresmate se-amestecă în iarba deasă.

Prin imnuri toți slăvesc pe zii preafericiți, Olimpul

mare,

Pe binefăcătorul Hermes mai mult decât pe orișicine:

¹ Această privire ageră făcea din el protectorul vânătorii. Într-o idilă (VII, 107) Teocrit povestește că tinerii arcadieni obișnuiau să arunce cu ceapă în statuia zeului atunci când nu vâneau nimic.

² Pan era socotit inventatorul naiului (*syrinx*), făurit din tulpine de trestie.

De dânsul spun că-i solul iute, slujind pe toți nemuritorii
Și că-n Arcadia brăzdată de râuri, leagănul de turme,
A poposit pe locul unde se-ntinde crângul din Kyllene.
Cu toate că-i un zeu, pe-aicea păscut-a turma colbuită
A unui muritor: mijise în pieptu-i patima gingașă
De-a se uni cu nimfa Dryops¹, să-i mângâie frumosul
păr.

Serbară tinereasca nuntă iar mama zămisli acasă
Pe fiul îndrăgit de Hermes, spăimântător, cu două
coarne,
Copite-aidoma ca ȕapii, setos de zarvă, zâmbitor.
Dar ea sărind, fugi de-acolo și pruncul singurel
rămase:

Se sperie când fu să-i vadă obrazul hâd, cu barba mare.
Ci binefăcătorul Hermes pe loc mi-l ridică în brațe,
La pieptul său strângându-l: tatăl se bucură nevoie
mare.

Porni degrabă spre lăcașul nemuritorilor și pruncul
Și-l înveli în blana deasă a unui iepure de munte.
Apoi se așeză alături de Zeus și alți nemuritori,
Înfățișându-le copilul: și zeii toți se-nveseliră,

¹ Nimfa are același nume cu regele dryopilor din Epir, tatăl Dryopei, iubită de Apolo. Hermes s-a iubit probabil cu nimfa unui stejar (în grecește *drys*, *dryops*).

Din cale-afară, mai cu seamă slăvitul Dionysos Bacchos¹,
I-au zis cu toții Pan, de vreme ce toți² s-au veselit,
privindu-l.

Așadar, fii slăvit, o rege! Prin cântul meu înalț o
rugă!

Voi ști să-mi amintesc de tine și-n alte imnuri de-ale
mele!

¹ Bucuria lui Dionysos se explică prin faptul că Pan urma să facă parte din cortegiul zeului.

² Joc de cuvinte intraductibil: *Pan* în grecește înseamnă *tot*. La orfici el a devenit un mit care a făcut din Pan sufletul universului.

CĂTRE HEFAISTOS

Măiastră muză, adă slavă multiscusitului Hefaistos!
Tu, ochi de peruzea, Atena și el ați învățat cândva
Înălțătoare meșteșuguri pe pământeni de-altădată¹
Ce viețuiau în munți, prin peșteri, alături de sălbăticiuni.
Deprinși cu munca de Hefaistos, vestitul meșter², azi cu
toții

Trăiesc o viață lesnicioasă de-a lungul anului întreg,
Sălășluind în locuințe pe care le-au zidit ei înșiși.

Ne-ascultă păsul, o, Hefaistos! Virtute și belșug
împarte!

¹ În dialogul intitulat *Critias*, Platon afirmă că Hefaistos și Atena au conlucrat, amândoi fiind creatorii culturii atice. Hefaistos avea de altfel un singur templu și anume la Atena (Pausanias, I, 14, 6): aici el era pus alături de Atena, ca și în imnul nostru.

² Același epitet (*klytotéhnes*) îl întâlnim și la Homer (*Iliada*, I, 571).

CĂTRE POSEIDON

Întâi și-ntâi te cânt pe tine, Poseidon, zeu cu nume
mare,
Zguduitorul de noiane și de pământuri, craiul mării
Având sub sceptru-i Heliconul¹, și Eghe² cu întinse
țărături!
Clătinător al gliei, zeii ți-au dat o cinste îndoită:
Să domolești sirepii aprigi, crușând armata de corăbii,
Poseidon, zeu ce-ncingi pământul cu plete-albastre, te
salut!
Bunăvoința ta vădește-o și mântuie corăbierii!

¹ Munte din Beoția consacrat Muzelor și lui Apolon (azi Zagora).

² Oraș din Ahaia, situat în Golful Corintului, aproape de Helike, sediu al cultului lui Poseidon, ca și insula cu același nume din Arhipelagul Egean, menționată în imnul *Către Apolo* (I) (p. 41, n. 3).

CĂTRE ZEUS

Prin Zeus eu voi slăvi pe zeul cel mai de seamă și mai
mare!

Departe-văzător, puternic, el duce totul pân-la capăt,
Schimbând cuvinte înțelepte cu Themis¹, care-i stă
alături.

Departe-văzător Cronide, puternic și vestit, ne-ajută!

¹ În *Teogonia* sa (901-906) Hesiod o numește pe Themis a doua soție a lui Zeus și mama Horelor și a Parcelor. În *Munci și Zile*, același poet o pune pe Dike (Dreptatea), fiica lui Zeus și a lui Themis, să stea în preajma tatălui ei pentru a se plânde de nedreptul cuget al muritorilor (*op. cit.*, v. 259-260). Îndeobște zeițele nu pot vorbi între patru ochi cu Zeus, decât stând în genunchi înaintea lui. În calitatea ei de zeităte a Dreptății și de sfătuitoare a lui Zeus, Themis se bucură de privilegiul de a sta în preajma acestuia, fără niciun fel de protocol.

CĂTRE MUZE

Pe voi vă cânt întâi, o, muze, și pe Apolo și pe Zeus,
Căci datorită vouă, muze, și săgetarului Apolo¹
Se află pe pământul nostru rapsozi, mânuitori de liră,
Cum de la Zeus ne vin toți regii. Ferice omul îndrăgît!
De muze: gura lui ajunge izvor de vorbe dulci ca
mierea.²

Eu vă salut, zeiești vlăstare! Dați cinste cântecului
meu!
O să-mi aduc de voi aminte cu dragoste și-n alte
înnuri!

^{1. 2} Versuri împrumutate din *Teogonia* lui Hesiod (94-97), care începe cu un amplu imn închinat muzelor.

CĂTRE ATENA (I)

Încep s-o preamăresc pe Pallas Atena, strașnica zeiță,
Cu ochi de peruzea, mintoasă, cu inima nedomolită,
Puternica și venerata fecioară izbăvind cetăți,
Tritogenia¹ zămislită de însuși chibzuitul Zeus
Din țeasta lui dumnezeiască: purta războinică armură
De aur sclipitor. Văzând-o, au fost cuprinși de-un sfânt
fior

Toți zeii veșnici. Înaintea lui Zeus, stăpânul cu egidă,
Ea se ivi țâșnind năvalnic din creștetul nemuritor,
În mâini c-o lance ascuțită². S-a clătinat Olimpul mare

¹ Tritogenia este un epitet al zeiței Atena. Sensul și originea lui sunt obscure. Anticii vedeau în acest epitet o aluzie la râul Triton din Beoția, lângă Alacomenai, unde zeița avea un templu vestit. Unii savanți moderni dau epitetului sensul de „adevărata fiică a lui Zeus“.

² Mitul nașterii Atenei din capul lui Zeus este menționat și de Hesiod în *Teogonia* (924-925), ca și de imnul *Către Apolo* (I) (p. 63, v. 7-8, 13 și p. 64, v. 6). Ecouri ale acestui imn se întâlnesc și în *Olimpica a VII-a* a lui Pindar.

Împovărat de zeitatea cu ochi de peruzea. În jur
Spăimântător vui pământul, se zbuciumă noianu-adânc
Stârnind talazurile sale de purpură. Deodată valul
Încremeni. Învăpăiatul fecior al lui Hyperion
Ținu în loc sirepii sprinteni în vreme ce fecioara Pallas
Atena dezbracă divina-i armură și-și descoperi
Nemuritorii umeri. Vesel se arată Zeus chibzuitul.

Pe tine te salut, copila lui Zeus, stăpânul cu egidă!
Voi ști să-mi amintesc de tine și-n imnuri de-ale mele.

CĂTRE ATENA (II)

Încep s-o preamăresc pe Pallas Atena, scutul de
cetăți,
Zeița aprigă deprinsă, ca Ares, cu-nclăștarea luptei¹,
Cu jefuitele orașe și chiotele de război:
Ea sprijină pe cei ce pleacă în bătălii sau se întorc.
Salut, zeiță, și adu-ne noroc și multă fericire!

¹ Atena apare alături de Ares și în *Iliada* (XIII, 127).

CĂTRE HESTIA (I)

O, Hestia, tu pretutindeni, în mândre case locuite
De zeii veșnici sau de oameni, cei ce străbat întreg
pământul,
Aflat-ai pururi loc de frunte cerut de faima ta
străveche¹,
Primind omagiu și cinstire! Căci fără tine nu-i ospăț
Să nu-ți ofere muritorii la început și la sfârșit
Libație de vin ca miedul, zeiței Hestia-nchinată².
Și tu, care-ai ucis pe Argus, feciorul Maiei și-al lui
Zeus,
Cerescul sol cu aurită nuia, izvor al bogăției,
Mă ocrotește împreună cu venerata zee care

¹ După cum arată și Hesiod în *Teogonia* (v. 454), Hestia e cea mai vârstnică odraslă a lui Cronos și Rhea.

² Prima libație cu care oamenii obișnuiau să-și înceapă festinele era închinată Hestiei, de unde și proverbul: „*Să-ncepem cu Hestia*”.

Îți stă aproape¹. Împreună cu pământenii locuiți
În casele încântătoare. Cu dragă inimă, voi doi,
Când săvârșesc frumoase fapte, le dați și minte, și
junețe.

Salut, copilă a lui Cronos, și Hermes cu nuia de aur!
O să-mi aduc de voi aminte și-n alte imnuri de-ale mele.

¹ Conform unei mentalități tipic grecești, Hestia, zeița căminului era asociată cu Hermes, zeul călătoriilor și al negoțului, care împiedica pe vrăjmași să pătrundă în casă.

CĂTRE HESTIA (II)

O, Hestia, tu care-n Pytho, divina țară, străjuiești
Lăcașul sfânt al lui Apolo, atotputernicul arcaș,
Și-ți picură mereu din plete stropi de ulei mirositor¹,
Acestei case trece-i pragul cu gânduri bune, îndemnată
De chibzuitul Zeus. Primește prinosul cântecului meu!

¹ Acest fapt simboliza probabil avuția casei.

CĂTRE GLIE

Cânta-voi Glia¹, mama lumii cu temelii nepieritoare,
Străbuna ce hrănește toate făpturile de pe pământ!
Tot ce străbate țărna sfântă și-n apa mărilor înoată,
Și tot ce săgetează cerul din avuția ei se-nfruptă.
Copii frumoși, belșug de roade au de la tine pământeni,
Zeiță, tu insuflă viață în piepturile muritoare,
Apoi le-o iei! Ferice-i omul pe care-l înconjuri cu grija
Și prețuirea ta: acela nu duce lipsă de nimic.
Ogoru-i geme sub povara recoltelor și pe izlaz
Sporește turma lui iar casa și-o umple zilnic de averi.
Prin drepte legi ocârmuiește cetăți cu chipeșe femei,
Îl însoțesc mereu norocul nemărginit și bogăția.
Feciorii lui întruchipează îmbobocita tinerețe,

¹ Gaia, personificare a pământului, socotită drept elementul primordial al lumii. În *Teogonia* (126-138), Gaia zămislește cu de la sine putere Cerul înstelat, munții și marea.

Copilele-i se prind voioase în horele sărbătorești
Și printre flori le vezi cum saltă în iarba moale de pe
pajiști.

Aleșii tăi au soarta asta, zeiță darnică, slăvită!

O, mama zeilor, soție a Crugului¹ stelar, salut!
Din toată inima dă-mi sprijin să dobândesc prin cântec
hrană.
Voi ști să-mi amintesc de tine și-n alte imnuri de-ale
mele!

¹ Uranos, personificare a Cerului, soțul Gaiei, cu care a avut copii numeroși printre care Oceanul, titanii, ciclopii și Cronos, predecesorul lui Zeus.

CĂTRE HELIOS

O, muză Calliope¹, fata lui Zeus, glorifică întâi
Pe Helios cu nimb de flăcări: Euryphaessa² cea
ochioasă
L-a zămislit cu fiul Gliei și-al Cerului podit cu stele!
Soție și-a luat slăvitul Hyperion pe sora-i bună,
Euryphaessa, iar aceasta odrasle chipeșe i-a dat:
Trandafiria Auroră, Selene cu frumoase bucle
Și Helios neobositul asemeni cu nemuritorii³,

¹ Muza poeziei epice, mama legendarului Orfeu.

² Euryphaessa (*Cea-care-strălucește-până-departe*) nu este pomenită decât în acest imn, fiind probabil o ipostază a lunii. În *Teogonia* lui Hesiod (371-374) părinții celor trei astre sunt Hyperion și Theia din rândul titanilor. Ei sunt frate și soră și se iubesc întocmai ca Soarele și Luna din folclorul nostru, cu deosebire că etica populară îi împiedică să aibă copii împreună.

³ *Teogonia* lui Hesiod (v. 19) trece în rândul nemuritorilor pe Helios și Selene. Imnurile homerice închinat lor le acordă rangul de semizei, fapt care reiese limpede și din ambele invocații finale.

Cel ce inundă cu lumină și oamenii, și zeii veșnici,
Purtat de caii lui. Cumplite priviri îi scapără din ochi
Sub coiful aurit; dintr-însul emană splendidele raze
Cu licăr orbitor. Obrajii ce varsă împrejur văpăi
Și tâmpilele vădesc conturul înflăcăratului său chip
Sclipind în zări. Îi scânteiază deasupra trupului

măiestrul

Veșmânt învolburat de vânturi când armăsarii săi

aleargă.

Și după ce-și oprește carul cu jug de aur și sirepi...¹

Din largul cerului coboară să se afunde în Ocean²

Salut stăpâne, dăruiește-mi o viață după placul meu!
Cu tine începând, cânta-voi dintre cuvântătorii oameni
Pe semizei, căci muritorii cunosc prin zei isprava lor!

¹ Editorii semnalează aici o lacună de câteva versuri.

² Seara Helios cobora în apele Oceanului, unde își scălda și răcorea armăsarii, după care se odihnea într-un palat de aur.

CĂTRE SELENE

Slăviți înaripata¹ Lună voi, muzelor cu viersul dulce,
Copilele lui Zeus Cronidul atât de meștere în imnuri!
Cerească strălucire umple pământul nostru, izvorând
Din fruntea-i veșnică: răsare desăvârșita frumusețe
În licărul văpăii sale. Străluminează bolta neagră
Cu daurita ei coroană și raze năpădesc văzduhul
Întotdeauna când divina Selene în ocean se scaldă
Și-n straietele strălucitoare îmbracă minunatu-i trup,
Punând în hamuri armăsarii învăpăiați, cu creștet
falnic.

Sirepii cu bogată coamă gonesc de cum se înserează
Și-i tocmai jumătatea lunii. Se întrecește discul mare
Iar astru-n creștere trimite de sus lumina lui deplină,
Să afle-n ceruri muritorii o mărturie și un semn.
Cu ea s-a drăgostit Cronidul odinioară-n patul său

¹ Nicăieri luna nu mai apare înzestrată cu aripi.

Și, rămânând însărcinată, născu o fată, pe Pandeea¹.
Îi strălucește frumusețea în rândul veșnicilor zei.

Salut, crăiasă și zeiță cu braț imaculat, Selene,
Buclată și prietenoasă. Cu tine începând eu cânt
Vitejii semizei prin fapte glorificate de poeți
Statornici slujitori de muze ce viersuiesc cu glas plăcut!

¹ Nu posedăm alte mărturii mitologice care să ateste existența unei fiice a lunii, numită Pandeea. Ar putea fi un epitet: „Atotluminoasă“, după pilda Selenei „Strălucitoare“.

CĂTRE DIOSCURI (I)

Voi, muzelor cu ochi de pară, cântați pe gemenii lui
Zeus

De neam tyndaric, fiii mândri ai Ledei¹ cu frumoase
glezne,

Pe Castor îmblânzind sirepii și Pollux fără de cusur²!
La poala crestei ce-ncunună Taigetul³ muntele înalt,
Cald dezmiertată de Cronidul încins de nori-întunecați,

¹ Leda, fiica lui Thestios, soția lui Tyndar, regele Lacedemonei. Din iubirea ei cu Zeus s-au născut Castor și Pollux (frații Elenei și ai Clytemnestrei), numiți și Dioscuri. Amândoi au săvârșit împreună minuni de vitejie. După moarte, Zeus i-a transformat în Constelația Gemenilor.

² În *Odiseea* (XI, 300) întâlnim un vers identic, singura deosebire fiind că acolo Pollux primește alt epitet: „dibaci în lupta cu pumnul”. Probabil o aluzie la episodul din expediția argonauților, în care Pollux învinge în lupta cu pumnii pe uriașul rege al bebricilor Amycos, biruință descrisă de Teocrit în *Idila a XXII-a* și de Apollonius din Rodos în *Argonautica* sa.

³ Munte în Laconia, unde domnea Tyndar, regele Spartei.

Ea, Leda, zămisli feciorii ce mântuie pe pământeni
Și sprintenele lor corăbii, când se dezlănțuie furtuna
De iarnă măturând noianul necruțător. Atunci pe punte
Năierii cheamă pe copiii lui Zeus, de nimeni întrecut,
Și juruind miei dalbi, se-adună în colțul cel mai ridicat
Al pupei¹. Vânturi îndârjite și valul mării ațâțate
De-acum corabia scufundă. Deodată gemenii apar,
Văzduhurile săgetează cu aripi revărsând scânteii²
Și potolesc pe loc furtuna cu vânturile-i fioroase
Și-n sclipitorul larg de ape talazurile netezesc
Semn bun pe care fără trudă l-aduc năierilor.

Văzându-i,
Se-nveselesc cu toți că-și află sfârșitul jalnicele chinuri.

O, Tyndarizi, mărire vouă, călări pe armăsari

năvalnici!

O să-mi aduc de voi aminte și-n alte imnuri de-ale mele.

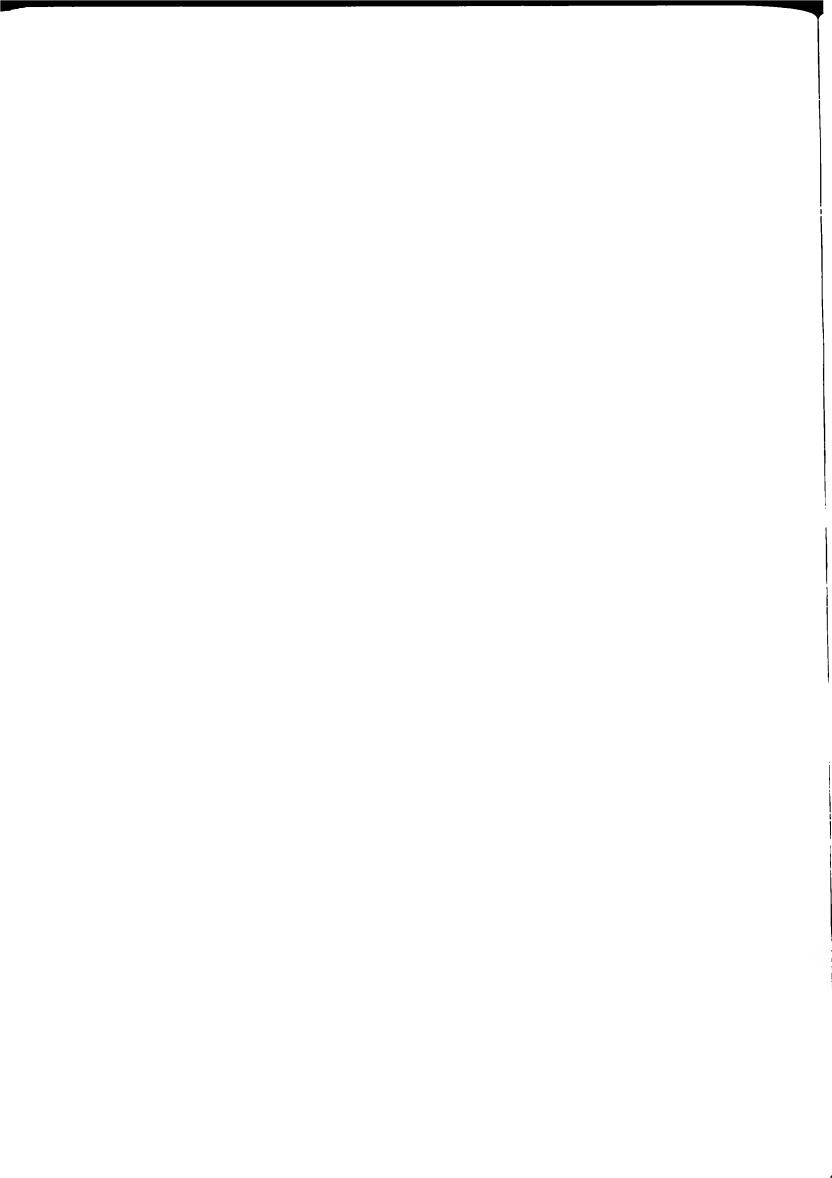
¹ Statuile divinităților protectoare se aflau la prora corăbiilor antice. Dar întrucât cârma se găsea la pupă, marinarii se retrag acolo pentru a încerca să se salveze printr-o ultimă manevră și pentru a aduce jertfe de înduplecare a zeilor.

² În timpul furtunilor, din pricina electricității care se adună în vergi și odgoane, deasupra catargelor apar uneori scânteii. Acest fenomen luminos se numește „Focul Sfântului Elmo“. Marinarii Antichității socoteau că Dioscurii își manifestă prezența prin intermediul acestor scânteii, lucru la care face aluzie și imnul.

CĂTRE DIOSCURI (II)

Pe Castor și pe Pollux cântă-i, o, muză, glas
fermecător,
Frați tyndarizi ce se nascură din Zeus olimpicul
părinte!
I-a zămislit slăvita Ledă la poala muntelui Taiget,
Pe-ascuns iubită de Cronide¹, încins de norii-întunecați.
O, Tyndarizi, mărire vouă, călări pe armăsari
năvalnici!

¹ Pentru a se putea apropia de frumoasa regină spartană, Zeus a trebuit să ia înfățișarea unei lebede.



PARODII

*„Musă! ce lui Omir odinioară
Cântași Vatrachiomahia,
Cântă și mie, fii bunișoară...”*

I. BUDAI-DELEANU

RĂZBOIUL ȘOARECILOR CU BROAȘTELE (BATRAHOMIOMAHIA)

Lista personajelor animaliere¹

BROAȘTELE

Physígnathos: „Cel cu obraji umflați” (Falcă umflată) =

Față-gogonată

Peleús: „Cel care trăiește în nămol” (Nămoleanu) =

Glodilă

Hydromédousa: „Crăiasa-apelor” (Crăiasa Apiloaia) =

Crăiasa-undei

¹ Năzuința de a reda fidel spiritul comic al *Batrahomihomahiei* ne-a determinat să traducem numele personajelor animaliere, spre a nu încărcă subsolul paginilor cu explicarea fiecăruia în parte. Așa a procedat și I. Caragiani, primul traducător al *Batrahomihomahiei* în românește, tălmăcire în proză apărută împreună cu *Odissea* lui Homer (Iași, 1876). În traducerea sa realizată tot în proză (Paris, 1868), Leconte de Lisle juxtapune numele grecești și sensul lor sub formă de epitete, soluție inacceptabilă într-o traducere în versuri. P. Giguet în

- Hypsibóas*: „*Cel cu strigătul asurzitor*“ (Strigătare) =
Asurzitorul-bălții
- Peleíon*: „*Cel care viețuiește în noroi*“ (Nămoleanu) =
Mocirlan¹
- Seutlaíos*: „*Cel care se hrănește cu (frunze de) sfeclă*“
(Lobodeanu) = Papă-sfeclă
- Polýfonos*: „*Cel care vorbește mult*“ (Guraliu) = Gură-
mare
- Limnóharis*: „*Cel căruia îi place balta*“ (Bălțeanu) =
Băltărețu
- Okimídes*: „*Verde ca busuiocul*“² = Verde-busuioc
- Costofágos*: „*Cel care mănâncă rădăcini frumos
mirositoare*“ (Mănâncă-curechi)³ = Pap-rădăcini
- Calamínthios*: „*Cel ce se plimbă printre testii*“
(Trestian) = Păpurilă

Oeuvres complètes d'Homère (Paris, 1876) începe traducerea în proză a *Batrahomíomahiei*, ca la o piesă de teatru, cu *Noms des personnages* în ordinea intrării în scenă, explicând înțelesul fiecăruia. Am procedat la fel și am grupat eroii pe specii, lămurind sensul numelor lor transliterat. Am redat apoi în paranteze traducerea lor în versiunea lui I. Caragiani, de sugestiile căruia ne-am folosit uneori și, în sfârșit, felul în care apar numele grecești în traducerea noastră.

¹ Moise Nicoară traduce astfel pe Peleus, tatăl lui Physignatos, aluzie glumeață la Peleu, fiul lui Aiacos, părintele vestitului Ahile.

^{2, 5} Versurile unde apar Okimídes și Origanion nu figurează în versiunea românească din 1876. Probabil că ele lipseau din ediția care a stat la baza traducerii profesorului ieșean.

Borborokoites: „*Cel ce doarme în mîzgă* (Glodilă) =
 Zace-n-mîzgă
Hydróharis: „*Cel căruia îi place apa*“ (Apilă) =
 Răsfățatul-apei
Prassaíos: „*Verde ca prazul*“ (Prăjean) = Praz-verde
Crambobátes: „*Cel care umblă în varză*“ (Calcănglod)⁴
 = Umblă-n-varză
Craugasídes: „*Cel care s-a născut strigînd*“
 (Strigărescu) = Orăcăilă
Origaníon: „*Cel care seamănă cu maghiranul*“⁵ =
 Măghiran

ȘOARECII

Psihárpax: „*Cel care prinde în gură firimituri*“
 (Fărămăturescu) = Înhap-firimituri
Troxártes: „*Cel care roade pâinea*“ (Roadepâine) =
 Roade-jimblă
Leihomýle: „*Cel care linge pietrele de moară*“
 (Lingefăină) = Linge-pietrele-de-moară
Pternotróctes: „*Cel care roade șuncă*“ (Roadecălcâi)
 = Roade-șuncă
Leihopínax: „*Cel care linge talere*“ (Lingetalger) =
 Linge-blide

^{3,4} I. Caragiani a folosit o altă variantă unde, în loc de *Costofágos*, apare *Crombofágos*: „*Cel care mănâncă curechi*“ și în loc de *Crambobátes* apărea *Pelobátes*: „*Cel care umblă în glod*“.

- Embasihytros*: „Cel care găurește brânza“ (Pișcă-brânză) = Bortă-n-brânză
- Leihénor*: „Cel care linge oameni“ (Lingău) = Lingărețul
- Troglodýtes*: „Cel care locuiește prin borte“ (Înrânbortă) = Șade-n-bortă
- Artofágos*: „Cel care mănâncă pâine“ (Mănâncăpâine) = Roade-pâine
- Tyrofágos*: „Cel care mănâncă brânză“ (Pișcăbrânză) = Roade-brânză
- Pternoglýfos*: „Cel care găurește șunca“ (Roade colțuri) = Bortă-n-șuncă
- Litraios*: „Cel care cântărește o litră“ (Litreanu) = Litreanu
- Meridárpax*: „Cel care fură porții“ (Furăparte) = Șterpelește-porții
- Cnáison*: „Cel care roade“ (Pande-pâine) = Ronțăilă

Întâi și-ntâi ruga-voi corul de muze de pe Helicon
 La mine-n cuget să coboare anume pentru noul cânt
 Acoperind acum tăblițe¹ proptite de genunchii mei,
 Ca lunga harță, fapta plină de zarva crâncenului Ares,

¹ Este vorba de tăblițele dreptunghiulare acoperite cu un strat de ceară pe care anticii obișnuiau să scrie texte de mică întindere cu ajutorul unui condei numit *stilus*.

Prin râvna mea s-o afle toate urechile de pământeni,
Căci vitejește șorecimea a dat năvală peste broaște
Și pilda lor a fost isprava giganților¹ născuți de Glie,
Cum umblă vestea printre oameni; dar iată cum a
început.

Cândva un șoarec mort de sete, scăpat din ghearele
pisicii,

Muie avida lui bărbie în tăul din apropiere,
Dulceața apei desfătându-l din plin; pe dânsul mi-l zări
O guralivă băștinașă a bălții și-i grăi așa:

„Străine, cine ești? De unde sosiși pe mal? Din ce
părinți

Te tragi? Rostește adevărul și nu-ncerca să-mi spui
minciuni!

Te aflu demn să-mi fii prieten? Pe loc poftindu-te acasă.
Nenumărate, mândre daruri de ospetie îți voi da.

Sunt craiul Față-gogonată cel preamărit în lung și-n lat
De-ntregul tău și printre broaște, de când mă știu
ocârmuiesc.

Am fost crescut de bunul tată Glodilă și crăiasa-undei

¹ Giganții erau niște făpturi monstruoase și uriașe, fiind înzestrați cu o forță de neînvins. Deși de origine divină, ei puteau fi omorâți doar de un zeu, cu ajutorul unui muritor. Gaia (Pământul) i-a născut ca să-i răzbune pe titani, frații ei zvârliți de Zeus în Tartar. Giganții au luat cu asalt cerul dar au fost răpuși de zeii olimpieni cu ajutorul lui Heracle într-o spectaculoasă *Gigantomahie*.

Cu care el se drăgostise pe unde curge Eridanul¹
Da, văd că ești voinic și chipeș, cu mult deasupra
celorlalți.

Un rigă purtător de schiptru, războinic fără de pereche
Te-arată-nfățișarea: haide, numește-ți neamul mai
degrabă!“

Înhap-firimituri, la rându-i, i-a dat răspunsul următor:
„De ce vrei tu să-mi afli neamul? Cu vârș și îndesat
îl știe

Tot natul și nemuritorii și păsările din văzduh.
Înhap-firimituri mă cheamă pe mine; Roade-jimblă este
Mărinimosul meu părinte iar Linge-pietrele-de-moară,
Crescută în palatul rigăi zis Roade-șuncă, mi-a fost
mamă.

Ea m-a născut într-o cămară și m-a hrănit cu bunătăți,
Cu nuci cojite și smochine și alte soiuri de bucate.
Cum vrei s-ajungem buni prieteni când nu
ne-asemănăm deloc?

Căci viața ta se desfășoară în apă; eu am obiceiul
Să ronțai ceea ce mănâncă toți oamenii: nu mi-e străină
Făina de trei ori râșnită, ajunsă pâine-n coș rotund,
Plăcintele cu falduri late și brânza plină cu sesam,

¹ Numele câtorva fluvii din Europa urmărind să confere o aură de
noblețe regelui broaștelor.

Nici halca de jambon, ficatul înveșmântat în prapur alb,
Nici cașul proaspăt ce deunăzi s-a închegat din lapte
dulce,

Așijderi turtele cu miere, de fericirii zei râvnite,
Nimic din câte bucătarii dau oaspeților la chiolhanuri
În cratițele garnisite cu felurite mirodenii.
De zarva bătăliei grele nu știu să fi fugit vreodată:
Intrând în vâlmășag de-a dreptul, mă îndesam în primul
rând.

Eu nu mă tem deloc de oameni, deși au trupuri uriașe,
Mă cațăr până și-n crivaturi, le mușc buricul de la deget,
Le rod călcâiul, dar bărbații nu simt nici urmă de durere,
Căci mușcătura-mi niciodată n-alungă somnul lor adânc.
Doar două lucruri de pe fața pământului mă îngrozesc:
Eretele și cu pisica mi-aduc necazul ăl mai mare,
Și cursa jalnică în care vicleana moarte stă la pândă.
Mai mult pisica mă-nspăimântă, din cale-afară de
voinică;

Ea, orișicât mă vâr în bortă, mă caută-n bârlogul meu.
Nu-mi plac ridichile-de-lună, nici verzele, nici
dovleceii,

Nu gust din frunzele de sfeclă și nici de țelină¹ măcar:

¹ În epopeile homerice nu sunt pomeniți dovleceii, ridichile și țelina, cu toate că aceste plante existau în bazinul estic mediteranean la începutul mileniului I î.Hr.

Cu ele vă hrăniți, desigur, voi, cei ce viețuiți în baltă!“

Surâse Față-gogonată și drept răspuns grăi așa:

„Străine, îți ridici în slavă doar pântecul. În schimb
la noi,

În tău și pe uscat afla-vei minunății nenumărate,

Căci broaștelor le-a dat feciorul lui Cronos două vieți¹
aparte,

Pământul să-l străbată-n salturi și trupu-n apă să-și
afunde,

Sălășluind mereu în două stihii atât de osebite.

De vrei să vezi aceste lucruri cu ochii tăi, e foarte
lesne:

Hai, suie-n cârcă și te ține de mine, nu cumva s-aluneci,
Și vei sosi voios și teafăr acasă, în palatul meu!“

Așa grăi, apoi întinse spinarea: el sui degrabă,
Cu mâinile² încolăcindu-i ușor grumazul lunecos.

Întâi fu vesel căci aproape era limanul și-i plăcu

Cum știe Față-gogonată să-noate; însă pân' la urmă,

Scăldat de unda-ntunecată, vărsă nenumărate lacrimi.

¹ În original *amfibios*, nume caracteristic pentru ființele care trăiesc și în apă, și pe uscat.

² Nu trebuie să ne mire faptul că șoarecele are mâini. În *Panciatantra* întâlnim în strofa 25 din *Povestea întâi*, Cartea întâi, următoarea cugetare: „Ușor se umple un biet pârâiaș; ușor se umplu mâinile întinse rugător ale unui șoarece“ (vezi *Panciatantra*, „BPT“ nr. 506, 1969, p. 15).

Căința lui era târzie, zadarnic perii și-i smugea,
Strângând picioarele sub pântec, iar inima-i zvâcnea în
piept,

Din lipsă de obișnuință și pe uscat dorea s-ajungă;
Cumplit gemea, cuprins de cazna gerosului fior al fricii.
Codița lui și-o afundase în apă tocmai ca pe-o vâslă
Scăpată și ruga fierbinte pe zei să-l ducă la liman.
Simțea cum unda-ntunecată îl scaldă, mult se văicărea,
Și ia te uită ce cuvinte rosti atunci cu gura lui:

„Nu și-a purtat la fel povara iubirii pe spinarea lui
Nici taurul ce-a dus în Creta pe Europa peste mare¹
Întocmai cum înot mă poartă pe mine pân-la el acasă
Broscoiul înălțându-și trupul gălbui din unda
sclipitoare!“

Deodată se ivi un șarpe de apă – o, ce chip sinistru
În calea lor: stătea cu capul deasupra apei înălțat.
Zărindu-l, Față-gogonată s-a dat la fund, nu s-a gândit
Că de izbeliște își lasă ciracul hărăzit pieirii,
Ci bândâbâc s-a dus în știoalnă și piaza-rea la ocolit.

¹ Îndrăgostindu-se de Europa, fiica lui Agenor și sora lui Cadmos, Zeus s-a transformat într-un taur alb și s-a culcat la picioarele ei. Când Europa s-a urcat în spinarea lui, taurul a răpit-o, străbătând împreună marea din Fenicia până în Creta. Răpirea Europei a fost frecvent înfățișată nu numai de către poeți, ca de pildă Moschos în una din idilele sale, ci și de pictori și ceramiști. Mania aluziilor mitologice era parodiată cu subtilitate.

Iar celălalt, lipsit de sprijin, cu fața-n sus căzu în apă,
Își frânse mâinile-nclăștate și chițăi în gheara morții.
Îl înghiți adesea balta și reveni adeseori,
Zbătându-se, la suprafață: nici gând să scape de ursită!
Vai, perii uzi făceau s-atârne mai greu și mi-l trăgeau
în jos;

Și totuși, gata să se-nece rosti cuvintele acestea:

„N-ascunzi, tu, Față-gogonată, vicleanule, isprava ta,
Căci de pe trup ca de pe-o stâncă ți-ai prăvălit
naufragiatul!

Dar pe uscat n-ai fi mai tare, mișelule, în nicio probă,
La luptă dârză¹, trântă, fugă: dar tu m-ai dus
cu-nșelăciuni

Și m-ai zvârlit în apă. Zeul cu ochi răzbunători te vede!

¹ În original *pancration*, competiție athletică mixtă, îmbinând lupta corp la corp cu boxul. Toate mijloacele erau admise: înclăștarea brațelor, piedica sau lovitura cu pumnul gol, spre deosebire de pugilat, unde pumnii erau înfășurați în curele de piele prevăzute cu bucăți de fier sau plumb, aceste „mănuși“ numindu-se *cest*. După ce adversarii se prăvăleau la pământ, lupta continua cu și mai mare îndârjire, până ce unul dintre atleți se recunoștea singur învins. Trânta se numea *órthe pále*, adică luptă dreaptă în care atleții se bazau numai pe forța brațelor, fiecare căutând să-l pună cu spina la pământ pe celălalt. În cadrul întrecerilor orânduite cu prilejul funeraliilor lui Patrocle are loc o asemenea trântă între Aias Telamonianul și Odiseu (*Iliada*, XXIII, 708-732). După această trântă urmează descrierea altei probe a „pentatlonului“ – alergarea, în care competitorii se întreceau fugind înarmați și cu scutul în mână.

Pedeapsa ți-o aduce oastea de șoareci, nu e chip să
scapi!“

Întocmai glăsui și-n baltă își dete duhul. Linge-blide,
Întâmplător aflat în preajmă pe malul moale, mi-l zări.
Gemu cumplit și într-un suflet aduse veste șorecimii.
Aflând sfârșitul lui, cu toții au fost cuprinși de-o grea
mânie

Și crainicilor porunciră degrabă ca în zorii zilei
La sfat să cheme șorecimea în casele lui Roade-jimblă,
Nefericitul tău părinte, Înhap-firimituri! În baltă
Îți răschiraseși hoitul țeapăn cu fața-n sus plutind acum,
Dar nu pe lângă mal, sărmane, ci tocmai hăt, în largul
apei!

Când șoarecii sosiră zornici spre ziuă, primul se sculă
Mâhnit că și-a pierdut feciorul, el, Roade-jimblă, și grăi:
„Ah, dragii mei, deși eu singur am îndurat necazuri
multe

Din partea broaștelor, azi însă grea cumpănă pe toți
ne-ncearcă!

Sunt abătut din cale-afară, căci mi-am pierdut tustrei
feciorii.

Mi l-a răpit pe cel mai mare de petrecanie să-i facă
Dușmanul nostru aprig, mîța: din gaură l-a tras afară.
Pe-al doilea oameni fără milă l-au condamnat apoi la
moarte

Prin meșteșuguri noi stârpindu-l cu șiretlicul lor din
lemn

Știut sub numele de cursă, grea pacoste pe bieții
șoareci!

Pe-al treilea, îndrăgit din suflet de mine și cinstita-i
mamă,

Îl duse Față-gogonată și-l înecă în ape-adânci.

Hai, înarmați-vă degrabă! Vrajmașii noștri să-nfruntăm,
Gătiți din creștet până-n talpă cu măiestrit lucrate zale!“

Grăind așa, au fost cu toții înduplecați să se-narmeze
Și Ares, cel ce se-ngrijește de bătliei, i-a înzăuat.

Întâi pe coapsele-amândouă și-au pus pulpare făurite
Din teci plesnite de bob verde, croite pe măsura lor
De vreme ce o noapte-ntreagă le-au ros cu nentrecută
râvnă.

Aveau și platoșe din trestii acoperite cu o blană,
Căci izbutiră să jupoaie cu dibăcie o pisică.

Din țuguia¹ ciob de opaiț făcură scut; purtau și suliți,
Lungi ace, toate din aramă, o născocire de-a lui Ares,
Drept coifuri așezând pe tâmpile păstăi de mazăre
răsfărnte.

¹ În original *mesómfalos* (*buricul din mijloc*), probabil aluzie la centrul bombat al scutului, această proeminență constituind partea lui cea mai rezistentă. Opaile antice aveau anume gurguie laterale care puteau sugera țuguilul scutului.

Așa se înarmau de-a valma toți șoarecii. Când i-au
zărit

Sărit-au broaștele din apă și, repede întrulocate,
Au început pe dată sfatul legat de crâncenul război.
Când se-ntrebau de unde vine dihonă și hărmălaia,
Un crainic le-a venit aproape și-n mână lui ținea un
sceptru.

Numitul Intră-n-oale, fiul lui Bortă-n-brânză, suflet
mare,

Purtând războinică solie, a cuvântat precum urmează:
„O, broaștelor, vin de la șoareci cu-amenințare și
îndemn

Să vă-narmați ca pentru lupte și sângeroase bătălii,
Căci fost-a oblicit în baltă Înhap-firimituri, ucis
De Față-gogonată, craiul ales de voi. La arme dar,
Voi care sunteți printre broaște vitejii cei mai renumiți!“

Aceasta-i fu solia. Știrea pătrunse-n fiecă ureche,
Umplând de supărare pieptul băltenilor cu fire mândră.
Orăcăit de toți, se scoală și zice Față-gogonată:

„O, scumpii mei, dar niciun șoarec n-am omorât și
n-am văzut

Pierind. S-o fi-necat desigur când se juca în preajma
bălții

Și se trudea și el să-noate ca broaștele, iar ei, mișeii,

Pe un nevinovat ca mine dau vina. Hai să chibzuim
Cum oare să stârpim degrabă vicleanu neam al
șorecimii.

Eu vă voi spune care cale o cred a fi mai nimerită.
Cu trupurile-acoperite de zale, toți să stăm la pândă.
Pe creasta malului în pantă, pe unde locu-i mai abrupt;
Când șoarecii pornind asaltul s-or năpusti asupra
noastră,

Să prindem coiful celui care se pregătește să ne-atace
Și cu armura lui întreagă pe dată să-l zvârlim în baltă.
Cum n-au habar să-noate, lesne îi înecăm pe toți și-aici
Vom înălța voioși trofeul nimicitorilor de șoareci!“

Cu-aceste vorbe le convinse să se-narneze până-n
dinți.

Numaidecât și-acoperiră cu frunzele de nalbă pulpa;
Aveau și platoșe croite din frunze mari de sfeclă verde;
Din foi de varză făuriră cu dibăcie scuturi bune,
Se înarmară toți cu suliți din ascuțite trestii lungi
Și-n loc de coif purtau pe creștet subțiri cochilii de
culbeci.

Cu-aceste arme se-nșirară pe creasta malului înalt
Cu sulițele-n cumpănire și vrajbă-n fiecare piept.

Dar între timp Zeus îi adună pe zei în cerul înstelat,
Le-arătă crâncenele cete de luptători voinici cât șapte;

Erau și mulți, și mari, și-n mână purtau lungi sulii,
năvălind

La fel ca oastea de centauri¹ și de giganți odinioară.

Privirea-i zâmbitoare-ntreabă: pe broaște cine mi
le-ajută

Și cine pe-ndârjiții șoareci? Apoi se-ntoarce spre
Atena:

„Copilă dragă, te vei duce să sprijini hoardele de
șoareci,

Când toată ziua bună ziua ei țopăie în templul tău
Sătui de aburii grăsimii și de bucatele jertfite?“

Întocmai a grăit Cronidul, dar iată ce-a răspuns
Atena:

„O, tată, n-am s-alerg vreodată în ruptul capului să
sprijin

Pe șoarecii jigniți, căci dâșii doar pagube mi-au
cășunat,

Stricând cununile, spărgându-mi opaițe² cu untdelemn.

¹ Poetul se referă la războiul dintre centauri (ființe monstruoase, jumătate oameni și jumătate cai) și lapiți, locuitori străvechi ai Tesaliei. Poftiți de Piritou la ospățul nunții sale cu Hippodamia, centaurii au încercat să-i răpească mireasa și au fost învinși și siliți să părăsească muntele Pelion. Războiul dintre centauri și lapiți a fost descris magistral de poetul latin Ovidiu în *Metamorfoze* (Cartea a VIII-a).

² Opaițele din temple erau din lut ars sau din bronz, se umpleau cu untdelemn și aveau mai degrabă un rol ritual decât acela de a ilumina. Astfel în templul Atenei Polias, opaițul ardea și ziua, ca o candelă.

Azi inima mi-o amărăște buclucu-n care m-au vârât.
Mi-au ros tunica de zeiță¹, cu mâna mea țesută trudnic
Din cea mai gingașă urzeală și dintr-un fir subțire
toarsă

Și mi-au făcut-o ferfeniță, iar croitorul mă-ncolțește
Cerând dobândă pe deasupra. Curată pacoste zeiască!
Mi-a dres pe datorie straiul și n-am de unde să-l
plătesc!

Dar n-aș dori ca toate-acestea măcar pe broaște să
le-ajut.
Nici ele nu-s cu mintea-ntreagă, căci, întorcându-mă
deunăzi

De la o bătlie-n care m-am ostenit din cale-afară,
Aveam nevoie de odihnă, iar zarva lor nu m-a lăsat
O clipă barem să-nchid ochii, ci fără somn am stat
culcată

Și m-a durut, vai mie, capul pân'la cântatul de cocoși.
Dar hai să încetăm odată, o, zei, să-i ajutăm pe-aceștia,
Ca să nu fim răniți niciunul de vreo săgeată ascuțită

¹ În original *peplos*, mantie sau tunică pe care o purta de obicei Atena, după cum reiese și din reprezentările ei statuare. În ultima zi a Panateneelor un grup de tinere fete de neam mare purtau un *peplos* alb țesut de mâna lor și îmbrăcau cu el o veche statuie a Atenei cioplită dintr-un măslin sfânt. Pe *peplos* era înfățișată victoria Atenei asupra gigantilor.

Și să ne pomenim cu trupul zdrelit de suliță sau paloș¹:
Piepțiș sunt gata să se lupte, și-un zeu de le-ar aține
calea.

Ci împreună vom petrece, privind din ceruri
încleștarea!"

Întocmai a grăit, iar zeii din jurul ei au ascultat-o;
Cu toții s-au adunat grămadă în unul și același loc.
Atunci s-au arătat fânțarii ducând cu dâșii surle mari.
Și aprig trâmbițară zvonul încăierării: hăt, din slavă,
A prevestit și Zeus Cronidul prin tunet crâncenul război.

Răni Asurzitorul-bălții cu sulița-i pe Lingărețul
Aflat în primul rând și arma răzbi în vintre la ficați.
Iar el căzu în bot și colbul îi murdări blănița moale;
Căzu bufnind și zornăiră amarnic zalele pe dânsul.²
Apoi izbește Șade-n-bortă cu sulița pe Mocirlan
Și-n pieptul lui împlântă arma vârtoasă: el se
prăvălește

Învăluit de noaptea morții și-i zboară sufletul din trup.³
Îl nimerește Papă-sfeclă în inimă pe Intră-n-oale
Și Roade-pâine mi-l plătește în pânțece pe Gură-mare;
El cade la pământ și-ndată suflarea lui pe veci se
stinge.

¹ Aluzie la rănirea Afroditei și a lui Ares de către Diomedee, instigat de Atena (*Iliada*, X, 336, 858).

^{2,3} Versuri împrumutate din diverse bătălii ale *Iliadei*.

Când află însuși Băltărețu că-i mut acuma Gură-mare
Săltând un bolovan cât piatra de moară, iute își

pocnește

Potrivnicu-n grumazu-i moale: pe ochii lui se-ntinde

bezna.

Iar Verde-busuioc mâhnitul înfinge trestia-n dușman

Și nici n-apucă să și-o smulgă din cel rănit, că

Lingărețul¹

Mi-l vede și spre el aruncă o suliță strălucitoare

Și fără greș îi și străpunge ficații. Martoru-ntâmplării,

Pap-rădăcini o șterge iute și sare de pe malu-nalt.

Dar și de jos se războiește rănindu-și propriul vrăjmaș,

Ce cade și rămâne-acolo: în timp ce purpuriu-i sânge

Roșește balta, el se-ntinde cât e de lung pe lângă mal

Și mațe grase se revarsă jur-împrejur din burta lui.

Pe-același maluri de asemeni a fost răpus și

Roade-brânză.

Se înspăimântă Păpurilă, cu ochii dând de Bortă-n-șuncă,

O ia la fugă, zvârle scutul cât colo și se-aruncă-n tău.

Neîntrecutul Zace-n-mâzgă îl isprăvește pe Litreanu;

Ucide Răsfățatul-apei pe însuși craiul Roade-șuncă,

¹ După ce a fost răpus prima oară de Asurzitorul-bălții, Lingărețul moare a doua oară de mâna lui Mănâncă-rădăcini. Și unii eroi homerici mor reapărând teferi după câteva cânturi. Până și aceste scăpări ale textului *Iliadei* sunt parodiate în *Butrahomimahia*.

Pălindu-l c-un pietroi în creștet, încât și creierii s-au
scurs

Pe nări, așa că el mânjește cu sângele-i regesc pământul.
Neîntrecutul Zace-n-mâzgă a fost străpuns de

Linge-blide

Cu sulița și bezna-i stinge lumina ochilor holbați.
Praz-verde, martoru-ntâmplării, apucă leșul de-un picior
Prinzându-l de călcâi cu mâna și-l trage-n tău, să
moară-n pace.

Înhap-firimituri¹ se luptă spre-a răzbuna ciracii morți
Și pe Praz-verde mi-l împunge în burtă, tocmai la ficați
Ci cade-n fața lui broscoiul, și zboară sufletu-i la

Hades.

Mi-l vede Umblă-n-varză: zvârle o mână de nămol
într-însul

Nu numai că-i mânjește chipul, ci cât pe ce să-l și
orbească.

Atuncea furiosul șoarec cu brațul său voinic ridică
O uriașă piatră care zăcea în câmp, povara gliei:
Pe Umblă-n-varză mi-l pălește aproape de genunchi,
zdrobindu-i

¹ Altă fantomă reanimată și adusă pe câmpul de luptă. Înhap-firimituri a fost pricina războiului și a pierit înecat la începutul poemei.

Cu totul glezna dreaptă: cade în colb cu fața-n sus
rănitul.

Îl apără Orăcăilă, se năpustește spre dușman,
Și-l nimerește drept în burtă, pe la buric: tăiosul vârful
Al trestiei adânc se-nfîge iar când cu mâna lui vârtoasă
Își trage lancea, pe țărână vezi măruntaie-mprăștiată.
Pe malul bălții Șade-n-bortă, scârbit de-această
grozăvie,

Se trage șchiopătând din luptă: părea nespus de abătut
Și ca să scape de amarul sfârșit, sări în primul șanț.
În vârful labei Roade-jimblă lovi pe Față-gogonată
Ce pân'la urmă drept în baltă sări, aleanul să-și înece.
Praz-verde oblicind un șoarec căzut cu sufletul la gură,
Ieși din linia de luptă și țeapa trestiei zvârli,
Dar nu-i străpunse scutul: vârful de sulită rămase-acolo.
Nu-i găuri la rându-i coiful cât patru oale de măreț
Divinul Maghiran, asemeni la chip cu însuși zeul Ares,
Fiind singur care în mulțimea de broaște se-arăta
viteaz;

Pe el au tăbărit vrăjmașii; văzându-i însă, n-a rămas
Eroii falnici să-i înfrunte și-n fundul bălții s-a topit.

Era-ntre șoareci și un tânăr de seamă,

Șterpelește-porții,

Fiu îndrăgit de Ronțăilă, desăvârșit pândar al pâinii;

Tătâne-său, întors acasă la luptă și-a trimis feciorul;
Acesta se fălea că-i gata să curețe de broaște lumea.
Se-apropie mânat de pofta năprasnicei încăierări
Și, despicând apoi la mijloc o nucă-n gemene bucăți,
Își puse cojile-amândouă în jurul mâinilor, ca zale,
Și toate broaștele-ngrozite săriră repede în baltă.
Din cale-afară de puternic, el și-ar fi dus la capăt

gândul

De nu-l vedea îndată tatăl Zămislior de zei și oameni;
Cronidul se-ndură de broaște aflate-n pragul nimicirii
Și, clătinându-și capul, iată ce vorbe a rostit atunci:

„Vai mie, ce minunăție mi-e dat să văd cu ochii mei!
De-a dreptul mă-ngrozește faptul că-n baltă

Sterpelește-porții

Vrea să aducă printre broaște prăpădul: iute să

trimitem

Pe Pallas ce stârnește zarva războiului sau chiar pe

Ares,

Din încleștare să-l alunge, cu toată îndârjirea lui!“

Așa grăi Cronidul; Ares răspunse după cum urmează:

„Fiu al lui Cronos, nici puterea Atenei și-a lui Ares

însuși

Nu poate izbăvi pe broaște de moartea crudă ce

le-adastă.

Să mergem dar cu mic, cu mare să le dăm sprijin.

Lancea ta

Cu care ai doborât titanii¹ de-o vitejie fără margini
S-o scuturi doar! În felul-acesta i-ai biruit pe cei mai
vajnici:

Așa l-ai doborât odată pe Capaneu², bărbatul aprig
Pe uriașul Encelade³ și pe giganți, sălbatic neam!“

Întocmai glăsuind, Cronidul azvârle orbitorul trăsnet.
Sloboade mai întâi un tunet ce zguduie Olimpul mare
Iar dup-aceea și un fulger, divina-i armă de temut,
Trimite val-vârtej; el zboară departe de regeasca mână
Și în căderea-i înspăimânta și șorecimea și broștimea.

Dar oastea șoarecilor totuși nu se-mblânzi, ci mai

avan

Trăgea nădejdea să stârpească băltana stirpe bățăioasă
De n-ar fi fost milos Cronide cu broaștele și din Olimp
N-ar fi trimis în grabă mare broșcoilor un ajutor.

¹ Primele versuri ale *Batrahomihiei* făceau aluzie la *Gigantomahia*, iar acum este menționată *Titanomahia*, care a precedat-o.

² Fruntaș din Argos, unul din cei șapte eroi care au pornit expediția împotriva cetății Teba. Întrucât a sfidat cu vitejia lui puterea lui Zeus, a fost fulgerat de către acesta.

³ Cel mai puternic dintre giganții care au uneltit împotriva lui Zeus. Acesta a slobozit asupra lui fulgerul, prăvălindu-l în adâncurile muntelui Etna.

Veniră deci făpturi cu-spate-de-nicovală,

gheare-strâmbe,

Cu-mers-anapoda, chiorâșe, cu-foarfece-și-carapace,

Osoase, cu-spinare-lată, cu-umerii-strălucitori

Și șchioape, și cu-mâna-lungă, cu-ochii-așezați-în-piept,

Cu-opt-picioare, două-antene, nedomoliți: le spune raci

Poporul; ei tăiau în două, cu gura, cozile de șoareci,

Așijderi și labe și picioare, ba chiar și sulițe frângeau.

Se speriară bieții șoareci nefiind în stare să-i înfrunte

Și-o rupseră curând la fugă: și tocmai soarele-apunea.

Așa luă sfârșit războiul ce n-a durat decât o zi!

MARGITES

(*Fragmente*)

- I. Din Colofon porni în lume divinul cântăreț bătrân,
Slujind pe Muze și pe zeul ce săgetează-n zări

Apolo;

Ținea în brațe lira lui, un instrument melodios...

(Atilius Fortunatianus, p. 288, Keil)

- II. Pe dânsul nu-l făcură zeii nici grădinar și nici

plugar

Și nici n-avea destulă minte, străin de orice

meserie...

(Aristotel, *Etica Nicomahică*, VI, 7)

- III. Știa nenumărate lucruri, dar le știa pe toate prost...

(Platon, *Alcibiade*, II, 147 b)

- IV. Știa vulpoiul multe lucruri, ariciul însă unul

singur...

(Zenobius, v. 68)

CERCOPII

(Fragment)

Au fost odată doi frați în stare de orice blestemăție și lumea le spunea *Cercopii*, poreclă pe care și-au dobândit-o prin faptele lor nelegiuite. Unul se numea Passalos, celălalt Acmon. Văzând isprăvile lor, mama lui Memnon i-a sfătuit să se ferească din calea Omului cu spatele negru, fiind vorba de Heracle¹.

Acești *Cercopi* erau copiii Theiei și ai lui Okeanos. Cică ei au fost preschimbați în stane de piatră întrucât au încercat să-l păcălească și pe Zeus.

¹ Ca tâlhari înrăiți ce erau, fiii oceanidei Theia au încercat să-l jefuiască până și pe Heracle, adormit pe marginea unui drum din Beoția. Eroul i-a prins și i-a legat de capătul bătei sale, spre a-i duce Deianirei. Spânzurați cu capul în jos, Cercopii au văzut că Heracle avea spatele păros, și și-au amintit de prevestirea mamei lui Memnon. Totuși, prizonierii nu și-au pierdut buna dispoziție și prin glumele lor l-au înveselit pe Heracle, care i-a eliberat. Ulterior Zeus, indignat de nelegiuirile lor, i-a preschimbato în maimuțe, sau în stane de piatră.

Cercopii: oameni dibaci, şireţi, prefăcuţi, linguşitori, care, aşa cum vulpile duc de nas câinii de vânătoare, tot astfel şi ei prosteau pe cei săraci cu duhul prin vorbele lor ticluite. Zice-se că *Cercopii* erau:

*Vicleni şi mincinoşi în stare de fapte nemaipomenite,
Dibaci înşelători. Pământul l-au colindat în lung şi-n lat,
Au păcălit destulă lume, pe mulţi pieirii hărăzindu-i.*

(*Lexiconul Suda*, 90)

CICLUL EPIC

EPOCA, VIAȚA ȘI FIREA LUI HOMER, PRECUM ȘI REZUMATUL EPOPEILOR SALE

Poeți epici au fost cu duiumul. Cei mai de seamă dintre ei sunt: Homer, Hesiod, Peisandros¹, Panyassis² și Antimah³. Dar la Homer nu-i deloc ușor să arăți din ce familie se trage și care este patria lui. Căci în

¹ Peisandros din Rodos (secolul VI î.Hr.) își datora celebritatea unei epepei, astăzi pierdută, *Heracleida*, în care stabilea ordinea desfășurării celor douăsprezece „munci” și principalele date cronologice ale biografiei lui Heracle.

² Panyassis din Halicarnas, rudă a istoricului Herodot, mort în lupta pentru libertatea patriei sale, amenințată de tiranul Lygdamis (cca 460 î.Hr.). Numit și „ultimul homerid”, el a compus o *Heracleidă* în 14 cărți (circa 9000 de versuri). Influența lui s-a extins până în perioada elenistică, când s-au făcut încercări de reînviere a epicii secolelor VII și VI î.Hr.

³ Antimah din Colofon, discipolul lui Panyassis și contemporanul lui Platon, este autorul *Tebaidei*, pentru care unii scriitori alexandrini îl socoteau drept rivalul lui Homer. E. Rhode îl consideră înnoitorul eposului străvechi, creatorul „narațiunii lirice”.

această privință el însuși nu suflă niciun cuvânt, iar cei care au vorbit despre dânsul au păreri felurite și, întrucât nicio lămurire nu apare în opera poetului, fiecare a avut deplina libertate să-și arate preferința pentru o anumită versiune.

Iată de ce l-au proclamat unii originar ba din Chios, ba din Smyrna, ba din Ios, iar alții din Cyme. Pe scurt, fiecare oraș și-l dispută pe Homer în dauna celorlalte, fapt care ne îndreptățește să-l numim cetățean al lumii întregi¹.

Cei care ni-l înfățișează ca fiu al Smyrnei, susțin că tatăl poetului a fost Maion și că el însuși s-a născut pe malul râului Meles, de unde i s-a tras numele de Melesigenes; trimis fiind ca ostatic în Insula Chios, el s-a chemat mai apoi Homer².

Alții spun că, dimpotrivă, numele lui vine de la faptul că și-a pierdut lumina ochilor, deoarece la eolieni orbii sunt numiți *homeri*³.

¹ În original *cosmopolites*. În *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* (paragraful XXIV) se spune că toate cetățile ioniene i-au acordat poetului dreptul la cetățenie.

² În grecește *homeros* înseamnă *ostatic*.

³ Amănunte referitoare la afirmația aceasta se întâlnesc în *Viața lui Homer* atribuită lui Herodot, paragraful XIII.

Hellanicos¹, Damastes² și Ferekides³ urcă obârșia lui până la Orfeu. Căci, după spusele lui Maion, tatăl lui Homer și Dios, tatăl lui Hesiod, au fost feciorii lui Apellis, la rândul său fiul lui Melanopos, fiul lui Epifrades, fiul lui Harifemos, fiul lui Filoterpes, fiul lui Idmon, fiul lui Eucles, fiul lui Dorion, care l-a avut ca părinte pe Orfeu. Georgias din Leontinoi⁴ îl socotește pe poet urmașul muzelor.

În legătură cu sfârșitul lui Homer s-a răspândit următoarea legendă. Cică întrebând el odată oracolul cum să se pună la adăpost de toate primejdiile, Zeul i-ar fi răspuns astfel:

*„Jos, patrie a mamei tale, pe țărmul ei te va primi
Să mori; tu însă te păzește de ghicitoarea celor tineri”⁵.*

¹ Hellanicos din Mitylene (495-411 î.Hr.), unul dintre primii cronicari greci cunoscuți sub numele de logografi. Scrierile lui istorice erau pline de genealogii fabuloase și legende mitologice.

² Damastes din Sigeion, contemporan mai tânăr sau, după Lexiconul Suda, chiar discipolul logografului Hellanicos.

³ Ferekides din Atena (secolul V î.Hr.) mitograf și autor de genealogii preocupat de legendele lui Perseu, Heracle etc.

⁴ Orator și sofist celebru din secolul V î.Hr.

⁵ Același oracol în versuri îl întâlnim în *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* (paragraful III) ca și în aproape toate biografiile homerice (vezi și *Viața lui Homer* atribuită lui Plutarh, paragraful IV).

Zice-se că Homer a ajuns cu o corabie în Insula Ios și acolo, aciuându-se pe lângă Creofil, a scris *Cucerirea Oichaliei*, poem pe care i l-a dat în semn de recunoștință și acum trece drept opera lui Creofil¹.

În timp ce ședea odată pe o stâncă de pe malul mării, Homer zări niște pescari și, apucându-se să-i descoase, îi întrebă după cum urmează:

„*Pescuitorilor din țara Arcadiei, ați prins ceva?*“

Unul din cei ce se apropiau îi răspunse:

„*Cei prinși au fost lăsați acolo; i-aducem doar pe cei neprinși!*“

Homer n-a fost în stare să dezlege această enigmă, și atunci pescarii i-au povestit că, pescuitul lor dovindu-se nenorocos, s-au apucat să se caute de păduchi: cei care au fost prinși și-au găsit sfârșitul acolo, iar cei care le-au scăpat printre degete vin împreună cu dânșii.

Și astfel pe când Homer se îndepărtă abătut și năpădit de gânduri negre, pricepând tâlcul oracolului de odinioară, alunecă, se lovi de o piatră și muri după trei zile. De bună seamă această pățanie trebuie cercetată

¹ Într-una din *Epigramele sale* (VI), Callimahos susține că însuși Creofil a compus epopeea pe care unii o atribuie ilustrului său oaspete (vezi *Cucerirea Oichaliei*, p. 249).

mai pe-ndelete. M-am apucat să depăn legenda de mai sus tocmai pentru a nu vă lăsa pradă neștiinței.¹

După părerea mea, toți cei ce spun că Homer a fost orb n-au niciun dram de minte. Căci n-a mai fost pe lume un alt om care să vadă așa de bine ca el.

Unii îl fac pe Homer văr primar al lui Hesiod, și-și dovedesc cu prisosință nepriceperea lor în ale poeziei. Căci amândoi sunt tot atât de puțin înrudiți prin nașterea, pe cât de deosebită este și opera lor poetică.

De asemeni, ei n-au avut vreodată prilejul să se ia la întrecere unul cu celălalt. Săraci cu duhul sunt și cei care au plăsmuit această epigramă misterioasă:

*Vă-nchină, Hesiod, o, muze din Helicon, trepiedu-acesta
Semn că l-a întrecut la Chalcis cu imnu-i – pe
Homer divinul²*

Dar ei s-au lăsat înșelați de poemul *Munci și zile* al lui Hesiod. Numai că pasajul cu pricina are alt tâlc.³

¹ Faptul că Proclus nu omite în nota sa biografică anecdota cu pescarii pe care, cu excepția lui Pseudo-Herodot, o reproduc toate „Viețile homerice“ inclusiv *Întrecerea dintre Homer și Hesiod*, demonstrează largă răspândire a acesteia.

² Același distih îl întâlnim și în *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* (paragraful XIV).

³ Aluzie la versurile 650-659 din poemul *Munci și zile* în care Hesiod mărturisește că n-a călătorit decât o singură dată pe mare, din Aulida la Chalcis, în Eubeea, pentru a lua parte la întrecerile orânduite de Amfidamas. Obținând victoria printr-un imn, el a primit un trepied pe care l-a consacrat muzelor. Dacă Hesiod l-ar fi întrecut atunci pe Homer și nu pe un rapsod oarecare, el n-ar fi trecut sub tăcere acest lucru.

Cât privește vremea când a trăit Homer, discipolii lui Aristarh¹ susțin că el a fost contemporan cu colonizarea Ioniei², care a avut loc după șaiszeci de ani de la întoarcerea Heraclizilor³, iar la sosirea Heraclizilor trecuseră optzeci de ani de la Războiul Troian. Discipolii lui Crates⁴ îl fac să trăiască mai înainte, adică chiar în timpul războiului pentru cucerirea Troiei.

Mai mult ca sigur că Homer a murit la adânci bătrâneți, deoarece neasemuita pătrundere a lucrurilor trădează o vârstă înaintată. Că el a colindat în lung și-n lat lumea reiese limpede din cunoașterea temeinică a locurilor. Acest lucru ne îngăduie să credem că avea o avere mare. Călătoriile lungi se fac cu cheltuieli mari și în vremurile acelea nu puteai străbate mări și țări fără primejdii și nu era ușor să intri în legătură cu oamenii.

¹ Aristarh din Samotrake (160-88 î.Hr.), celebru critic grec, șeful școlii din Alexandria care a revizuit și comentat poemele homerice, împărțindu-le în 24 de cânturi.

^{2,3} Litoralul Asiei Mici din dreptul Arhipelagului Egeii, colonizat de ionieni și ahei în urma invaziei doriene. În poezia lirică doriană s-a perpetuat amintirea acestei invazii legată de numele lui Heracle și a fiilor lui. Migrația dorienilor în bazinul Mării Egee s-a terminat, în linii mari, în secolul XI î.Hr.

⁴ Crates din Mallos (sec. II î.Hr.), filozof stoic și gramatic grec, șeful școlii din Pergamon care a polemizat cu Aristarh în legătură cu poemele homerice.

Homer a scris două epopei: *Iliada* și *Odiseea*, dar Xenon și Hellanicos¹ neagă că ultima ar fi tot a lui. Totuși cei vechi îi atribuie și întreg ciclul epic. Pe deasupra îl socotesc autorul unor poeme comice ca *Margites*, *Războiul broaștelor*², *Capra tunsă de șapte ori*³ și *Cercopii goi*.

(Proclos, *Crestomația*⁴, I)

¹ Gramaticul grec Hellanicos își datorează celebritatea teoriei sale conform căreia numai *Iliada* ar fi opera lui Homer, nu și *Odiseea*. Primul care a formulat această ipoteză a fost însă Xenon. Amândoi au evidențiat numeroasele contradicții de amănunt dintre *Iliada* și *Odiseea*, primind denumirea de *chorizontes* (*separatiști*). Ajutat de marea lui autoritate, Aristarh a reușit să împiedice răspândirea acestei „erezii“ homerice, și l-a atacat deschis pe Xenon, aducând contra-argumente care au dus la înlăturarea teoriei „separatiștilor“, reluată de unii savanți din zilele noastre.

² *Batrahomahia* sau *Miomahia* în original.

³ *Heptápecton aîga*, titlu care apare și în *Viața lui Homer*, atribuită lui Herodot, paragraful XXIV, dar sub o altă formă, *Heptapaktiké*, fapt care ne-a determinat să-l traducem acolo prin *Lira cu șapte strune*. Nu se cunoaște nici sensul exact al titlului, nici conținutul poemului.

⁴ Cele patru cărți ale lucrării lui Proclos s-au pierdut. Ne-au parvenit însă mai multe extrase din *Crestomația* sa, cele mai ample păstrându-se în *Bibliotheca* patriarhului bizantin Fotios (vezi *Prefața*, p. XXI).

CICLUL EPIC¹

... Proclos se ocupă și de așa-numitul ciclu epic, începând cu fabuloasa împreunare a Cerului cu Glia, în urma căreia s-au născut trei copii cu o sută de brațe² și trei ciclopi³. Urmează apoi faptele care sunt puse pe

¹ În aproape toate edițiile, printre care și cea a lui Thomas W. Allen, rezumatele poemelor ciclice din *Crestomația* lui Proclos și puținele lor versuri (circa 90) citate incidental de scriitorii antici în operele care ni s-au păstrat, sunt date separat. Ni s-a părut mai potrivit să le dăm în continuare, așa cum procedează în traducerea sa maghiară Devecseri Gábor (*Iliász. Odüsszeiá. Homéroszi költemények*, Magyar Helicon, 1967). Am tradus numai fragmentele în versuri, care ni s-au părut mai semnificative și am eliminat referirile în proză, aluziile mitologice etc.

² Hecatonhirii Gyges, Cottos și Briareus sau Aigaion – monștrii cu o sută de brațe și cincizeci de capete, zămisliți de Uranos și Gaia – au luat parte la războiul titanilor (Titanomahia) ca aliați ai zeilor olimpieni.

³ Arges, Brontes și Steropes – uriași cu un singur ochi în frunte – nu trebuie confundăți cu ciclopul păstor din Sicilia, ciracii lui Polifem, orbit de Odiseu, nici cu ciclopul făurari, ajutoarele lui Hefaistos, uciși de Apolo. Înlănțuiți de Uranos, apoi de Cronos, și eliberați definitiv de Zeus, ciclopul uranieni i-au dăruit acestuia

seama zeilor în legende grecești, ba chiar și cele adevărate de istorie. Și ciclul epic, dus până la capăt de poeți diferiți, se încheie cu întoarcerea lui Odiseu în Itaca, unde acesta este ucis de propriul său fiu, Telegonos, care nu-l cunoștea deloc. Proclus arată că poemele din ciclul epic au fost păstrate și cercetate cu asiduitate de către mulți, nu atât pentru valoarea lor deosebită, cât mai ales pentru că în ele aflau o desfășurare firească a evenimentelor. El pomenește numele și patria celor care au înjghebat ciclul epic. Tot dânsul vorbește despre poemul *Cipriile*, pe care unii îl atribuie lui Stasinos din Cipru, în timp ce alții îl socotesc opera fie a lui Hegesinos din Salamina, fie chiar a lui Homer. Cel din urmă a dăruit-o chipurile lui Stasinos drept zestre pentru fiica lui, iar lucrarea a căpătat numele de *Cipriile* după locul de baștină al presupusului ei autor.

(Fotios, *Bibliotheca*, cod. CCXXXIX)

fulgerul, lui Hades un coif care îl făcea nevăzut și lui Poseidon un trident, contribuind astfel la înfrângerea titanilor.

TITANOMAHIA¹

I. Cel care a alcătuit *Titanomahia*, fie că e Eumelos din Corint sau Arctinos sau oricum s-ar mai chema el, a glăsuat astfel în Cartea a doua:

*Brăzdând în lung și-n lat noianul, pești muți cu solzii
auriți*

Străbat înot și puși pe joacă nemuritoarele talazuri...

(Athenaios, *Ospățul sofștilor*, VII, 277)

II. Eumelos din Corint sau Arctinos îl pune undeva pe Zeus să joace zicând:

Și la mijloc, zămislitorul de zei și oameni dănțuia...

(Athenaios, I, 22 c)

¹ *Titanomahia* făcea parte din ciclul mitologic împreună cu o *Teogonie* și o *Gigantomahie*.

III. Berytios Hermippos îl numește înțelept pe centaurul Chiron, despre care autorul *Titanomahiei* spune mai întâi următoarele:

*Prin el știu oamenii ce-i legea, căci i-a deprins cu
jurământul,*

Cu jertfele ispășitoare și corurile din Olimp.

(Clemens din Alexandria, *Stromata*, i.c. 15)

TEBAIDA¹

I. Oidip și-a blestemat feciorii din pricina unei cupe de vin, precum susține ciclicul poet al *Tebaidei*: Polynike a pus înaintea tatălui său o cupă a cărei folosire o interzisese acesta. Iată și spusele povestitorului:

*Atunci bălanul Polynike, erou coborâtor din zei,
În fața lui Oidip așază întâi o masă de argint,
Frumoasă zestre a lui Cadmos cel foarte înțelept, apoi
În aurita-i cupă mândră îi toarnă vin aromitor
Îndată ce zărește-n față strălucitorul dar primit
De tatăl lui, Oidip se simte cuprins de-o aprigă mânie²;*

¹ *Tebaida* făcea parte din ciclul *teban*, fiind precedată de *Oidipodia* și urmată de *Epigonii*. În *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* (paragraful XVII), atât *Tebaida*, cât și *Epigonii* sunt atribuite lui Homer.

² Darul fusese primit probabil de Laios în timpul domniei sale. Neputând suferi niciun obiect al tatălui său pe care îl ucisese, luându-i soția, Oidip vede în această întâmplare o jignire premeditată și nu o simplă neglijență.

*El se grăbește să arunce asupra ambilor feciori
Blesteme grele ce nu scapă deloc Eriniei divine:
În înțelegere frățească să nu-și împartă ei domnia
Părintelui și între dâșii să fie vrajbă și războaie...*

(Athenaios, IX, 465 E)

II. Eteocle și Polynike care obișnuiau să dea tatălui lor Oidip câte o bucată din spinarea fiecărui animal jertfit, uitându-și bunul obicei fie din nepăsare, fie din altă pricină, i-au trimis odată o coapsă; iar acesta fiind un om mic la suflet și plin de josnicie, i-a blestemat cumplit pe amândoi feciorii, de care se socotea neglijat. Autorul *Tebaidei ciclice* povestește următoarele:

*Oidip, când vede coapsa jertfei, trântind-o la pământ,
își zice:*

*„Vai mie, vor să mă înjosească cu daru-acesta fii mei.”
De craiul Zeus ca și de ceata nemuritorilor se roagă
Să se ucidă între dâșii, alături coborând în Hades.*

(Scolie la versul 1375 din *Oidip la Colonos* de Sofocle)

CIPRIILE¹

Zeus împreună cu Themis pun la cale Războiul Troian. În vreme ce petreceau la ospățul de nuntă al lui Peleu, apare din senin Eris² și, datorită ei, își dispută întâietatea în frumusețe Atena, Hera și Afrodita care la porunca lui Zeus sunt călăuzite de Hermes până în muntele Ida, spre a se supune judecății unui pământean. Dornic să se căsătorească cu Elena, Paris³ se pronunță în favoarea Afroditei. Apoi, la îndemnul zeiței, Paris își făurește o corabie și Helenos prevestește soarta care-i așteaptă pe toți. Afrodita poruncește lui Eneas să ia parte la călătoria lui Paris pe mare. La rândul ei, Cassandra prorocește viitorul Troiei.

¹ *Ciclul troian* începe cu *Cipriile* și se sfârșește cu *Telegonia*.

² Nefiind poftită la ospăț, Eris, zeița vrajbei a aruncat în mijlocul nuntașilor un măr de aur pe care stătea scris: „Celei mai frumoase“.

³ În original apare pretutindeni Alexandru, un nume mai puțin cunoscut al lui Paris, de aceea ne-am permis să-l înlocuim.

Coborând pe țărmul Lacedemonei¹, Paris este mai întâi oaspetele fiilor lui Tyndar², iar mai apoi al lui Menelau, la Sparta. În timpul ospățului de bun venit, Paris oferă daruri Elenei. După aceea, Menelau pornește cu corăbiile spre Creta, poruncind soției sale să poarte de grijă oaspeților până la plecarea acestora.

Atunci Afrodita o împinge pe Elena în brațele lui Paris și, după ce se drăgostesc, ei aduc pe corabie cea mai mare parte a bogățiilor lui Menelau și la căderea nopții se avântă în larg. Dar Hera trimite în calea lor o furtună. Împins de vânturi până în portul Sidonului, Paris cucerește orașul. De aici el ajunge cu bine în Ilion, unde are loc nunta lui cu Elena.

Între timp Castor și Pollux răpesc turma lui Idas și Lynkeus³. Prinși asupra faptului, Castor este ucis de Idas, iar Lynkeus și Idas pier la rândul lor de mâna lui Pollux. Și Zeus s-a învoit ca, o zi din două, Castor și Pollux să se bucure de nemurire⁴.

¹ Lacedemona sau Laconia, regiune meridională a Peloponesului și totodată nume de oraș.

² Tyndar, fiul lui Oibalos, era regele Lacedemonei și tatăl Dioscurilor.

³ Idas și Lynkeus, fiii regelui Messenei, erau verii Dioscurilor care, după o altă legendă, le-au furat logodnicele, pe Hilaira și Phoibe.

⁴ Ca fiu al lui Zeus, Pollux era nemuritor, în timp ce Castor, fiul lui Tyndar, era muritor. Dar Pollux n-a vrut să se despartă de fratele lui nici după moartea acestuia și Zeus i-a îndeplinit ruga, Dioscurii petrecând

După aceea Iris vestește lui Menelau ce s-a petrecut în palatul lui. Întors acasă, Atridul plănuiește împreună cu fratele său o expediție împotriva Ilionului iar apoi Menelau se duce la Nestor. Ca o întregire la pățania lui bătrânul îi povestește cum a pierit Epopeus¹ datorită faptului că a necinstit-o pe fata lui Lycos, ce soartă a avut Oidip, cum și-a pierdut mințile Heracle² și cum s-a purtat Teseu cu Ariadna³. Apoi amândoi strâng laolaltă pe conducătorii de oști și străbat Grecia în lung și-n lat. Odiseu s-a străduit să pară nebun deoarece nu vroia să se alăture expediției, dar grecii l-au făcut să se dea de gol cu ajutorul lui Palamede, care i-a sfătuit să-l răpească pe fiul lui Telemah, lăsând să se creadă că-l vor căsăpi.

După aceea se adună cu toții în Aulida⁴ și aduc jertfe zeilor. Apoi este descrisă minunea cu șarpele și

alături o zi printre zeii veșnici și o zi în Infern. Moartea lui Castor este descrisă în fragm. V.

¹ Rege legendar din Sicyona care a sedus-o pe fata lui Lycos sau Licurg și a fost pedepsit pentru nelegiuirea lui.

² Urmărindu-l cu mânia ei divină, Hera ia mințile lui Heracle care într-un acces de furie își ucide copiii. Această legendă i-a inspirat lui Euripide tragedia sa *Heraclizii*.

³ Ariadna, fiica lui Minos, s-a îndrăgostit de Teseu și l-a ajutat să-l biruiască pe Minotaur și să scape din coridoarele întortocheate ale Labirintului, dar a fost părăsită în Insula Naxos.

⁴ Portul beoțian Aulis era situat în Golful Eubeii.

păsările¹, prin tălmăcirea căreia Calhas prezice cum se va sfârși expediția lor. Apoi grecii se avântă în larg și, aruncând ancora înaintea Teutraniei², încep asediul, convinși că au în fața lor Ilionul. Telefos³ sare în ajutorul cetății împresurate îl ucide pe Tersandros⁴, fiul lui Polynike și este rănit la rândul lui de Ahile. Părăsind Mysia, flota greacă este surprinsă de o furtună și împrăștiată. După ce poposește în Skyros, Ahile se însoară cu Deidamia⁵, fiica lui Lycomedes. La îndemnul unui oracol, Telefos se duce în Argos și Ahile îi tămăduiește rana pe care i-a făcut-o odinioară, dar smulge

¹ În timp ce căpeteniile oștilor ahee aduceau jertfe zeilor la umbra unui platan secular, un șarpe se urcă până în vârful copacului și înghiți opt pușori împreună cu mama lor, adăpostiți cu toții într-un cuib. Apoi șarpele se prefăcu într-o stană de piatră. Calhas le tălmăci minunea astfel: ei vor asedia timp de nouă ani Troia, deoarece șarpele înghițișe nouă păsări și abia în al zecelea an vor izbuti să cucerească orașul.

² Oraș din Mysia, ținut în Asia Mică, reședința regelui Teutras, tatăl adoptiv al lui Telefos.

³ Fiul lui Heracle și al Augeei, părăsit de mama lui deoarece era copil din flori și crescut de niște păstori. Îndrumat de un oracol, Telefos o regăsește pe mama lui la curtea lui Teutras, este adoptat de rege și se căsătorește cu Astyoche, una din fiicele lui Priam, cu care a avut un fiu, pe Eurypylos. Ahile vindecă rana lui Telefos presărând puțină pulbere de fier de pe vârful sulitei cu care-l rănisese în urmă cu opt ani.

⁴ Nepotul lui Oidip și Adrast, participant la expediția epigonilor împotriva Tebei.

⁵ Mama lui Neoptolem sau Pyrrhos.

de la el promisiunea că va fi călăuza corăbiilor grecești până la Ilion.

În timp ce flota se strângea a doua oară în Aulida, Agamemnon, care săgetase o ciută în timpul unei vânători, se lăuda că țintește mai bine decât Artemis. Cuprinsă de furie, zeița îi împiedică pe greci să plece mai departe și dezlănțuie pe mare furtunile. Calhas dă în vileag mânia zeiței și cere ca Ifigenia să fie jertfită spre a o îmbuna pe Artemis; fecioara este adusă în tabără chipurile ca să-și serbeze nunta cu Ahile, dar într-ascuns se fac toate pregătirile pentru sacrificarea ei. Artemis o răpește, ducând-o până în Taurida¹, și îi dăruiește nemurirea, după ce mai întâi a înlocuit-o la altar pe tânăra fată cu o ciută.

Pe urmă grecii ajung în Insula Tenedos. În timpul unui ospăț Filoctet este mușcat de un șarpe și însoțitorii lui îl părăsesc în Insula Lemnos datorită faptului că rana lui răspândea o duhoare groaznică. Ahile se hărțuiește cu Agamemnon întrucât acesta l-a chemat să ia parte la expediție în urma tuturor.

Apoi troienii îi împiedică pe greci să coboare pe țărmul Ilionului și Protesilaos² este ucis de Hector. În

¹ Crimeea de azi.

² Fiul lui Iphiclos, regele Tesaliei. Fiind cel dintâi care a pășit pe țărmul troian, conform prezicerilor a fost și primul dintre eroii greci care

cele din urmă Ahile pune pe fugă oastea dușmană și-l răpune pe Kycnos¹, fiul lui Poseidon. Cei căzuți în luptă sunt înmormântați și, printr-o solie trimisă la Troia, grecii cer înapoierea Elenei și a tuturor bogățiilor răpite odată cu ea. Troienii nu vor să cadă la învoială și atunci grecii asediază cetatea. După aceea ei cotropesc țara și pustiesc orașele învecinate. Apoi Ahile dorește s-o vadă pe Elena, și întâlnirea lor are loc cu ajutorul Afroditei și al lui Thetis.

Mai târziu Ahile îi împiedică să se întoarcă acasă pe aheii gata de plecare. Tot el fugărește turma de juncane a lui Eneas, jefuiește Lyrnessos, Pedassos și numeroase orașe din împrejurimi și îl ucide pe Troilos². Patrocle îl duce pe Lycaon³ în Insula Lemnos și îl vinde ca sclav. Din prăzile de război Ahile se alege cu Briseis iar Agamemnon cu Hriseis. Urmează apoi

și-au dat viața în acest război. Aflând de moartea lui, Laodamia s-a sinucis pentru a-și urma soțul în Infern.

¹ Întrucât Kycnos era invulnerabil, Ahile a fost nevoit să-l sugrume. După moarte, Poseidon l-a metamorfozat pe fiul lui în lebedă.

² Cel mai mic dintre fiii lui Priam și al Hecubei.

³ Fiul lui Priam cu Laothoe. După ce a fost făcut prizonier de Ahile și vândut ca sclav la Lemnos, Etion din Imbros l-a răscumpărat și l-a trimis la Troia, unde o nouă întâlnire cu Ahile i-a fost fatală.

moartea lui Palamedes¹, hotărârea lui Zeus de a ușura soarta troienilor, împingându-l pe Ahile să rupă frăția lui de arme cu grecii și, în sfârșit, catalogul aliaților Troiei.

(Proclos, *Crestomația*, I)

I. Zice-se că pământul, gemând de mulțimea fără număr a oamenilor care nu dădeau nici cea mai mică dovadă de evlavie, s-a rugat de Zeus să-i ușureze povara. Iar Zeus a dezlănțuit mai întâi războiul teban, în care și-au găsit sfârșitul foarte mulți. Mai apoi s-a slujit însă de sfatul lui Momos², lucru pe care Homer îl numește *vrerea lui Zeus*³, deși putea foarte bine să-i nimicească pe toți cu ajutorul fulgerelor. Dar întrucât Momos l-a împiedicat să facă una ca asta, la îndemnul

¹ Palamedes se bucura de multă trecere în rândul asediatorilor Troiei datorită înțelepciunii și a priceperii lui de a vindeca rănille. Purtându-i pică pentru faptul că l-a dat de gol atunci când a refuzat să ia parte la expediție și a simulat nebunia, Ulise a hotărât să-i facă de petrecanie. Cu șiretenia lui proverbială și cu dovezi ticluite, Ulise îi convinge pe greci că Palamedes s-a pregătit să-i trădeze pe greci și să treacă de partea lui Priam. Moartea nevinovatului Palamedes a fost răzbunată de tatăl său Nauplios, atunci când grecii s-au întors acasă după cucerirea Troiei.

² Personificarea sarcasmului și a zeflemei răuvoitoare.

³ În al doilea hemistih al versului 5 din *Iliada* lui Homer, hemistih cu care se încheie fragmentul citat.

aceluiși¹ a pus la cale nunta lui Thetis cu un muritor și venirea pe lume a preafrumoasei copile, din ambele pricini izbucnind războiul dintre greci și barbari, care a atras după sine ușurarea pământului prin pierirea multora. Această poveste o întâlnim la Stasinos, autorul *Cipriilor*, în următoarele versuri:

*Pe vremuri seminții o mie întreg pământul colindau
...² în lung și-n lat întinsa glie.
Se-ndură Zeus, văzând aceasta; adâncu-i cuget hotărâște
De oameni să despovăreze pământul, doica tuturor,
Și să dezlănțuie războiul lui Ilion, atât de crâncen,
Scutind de apăsare glia prin mii de morți; în
câmpul Troiei
S-au prăpădit eroii: vrerea lui Zeus a fost îndeplinită.
(Scolie la Homer, *Iliada*, I, 5)*

II. Autorul epopeii *Cipriile*, Hegesias sau Stasinos, pomeneste florile din care se împletesc cununi: căci Demodamas din Halicarnas sau Milet spune în cartea sa închinată Halicarnasului că *Cipriile* aparțin unui poet originar chiar din orașul Halicarnas. El susține că, oricine va fi scris-o glăsuiește în prima carte astfel:

¹ În *Crestomația* lui Proclus Zeus pune la cale Războiul Troian împreună cu Themis.

² Lacună în text.

*Îndată cete de Charite¹ și Hore i-au gătit făptura
Cu straie pline de mireasma primăvăraraticelor flori,
Prin grija Horelor ivite, precum șofranul și zambila,
Și vioreaua, trandafirul cu floarea lui, frumoasă foarte,
Îmbătătoare ca nectarul și cu divinile calicii,
Flori de narcis cu stropi de rouă strălucitori:*

deci Afrodita

Era-mbrăcată cu veșminte ce revărsau arome multe.

(Athenaios, I, 682 D)

III. Același poet arată că știe la ce folosesc cununile atunci când spune:

*Când slujnicele strânse-n jurul surâzătoarei Afrodite...
Din flori de pajiști împletindu-i cununi cu-mbătător
miros,*

Le-au pus pe creștetul zeiței gătit cu sclipitoare

panglici,

Atuncea nimfe și Charite și Afrodita daurită

Au înălțat frumoase cânturi pe Ida cu izvoare multe...

(Athenaios, I, 682, F)

IV. Nu pierd din vedere faptul... că și autorul poemului *Cipriilor*, sau că e un cipriot oarecare, sau

¹ În mitologia romană Grațiile (vezi p. 54, n. 2).

Stasinos, sau oricum s-ar chema el, o face pe Nemesis¹ să fie fugărită de Zeus și să ia înfățișarea unui pește în următoarele versuri:

*Al treilea prunc adus pe lume, Elena, i-a uimit
pe oameni...*

*Chiar Nemesis cu mândre plete a zămislit-o, căci a fost
De craiul zeilor iubită și-mbrățișată cu de-a sila.
Ea a fugit dorind să scape de patima nesățioasă
A tatălui ceresc, Cronidul: era cuprinsă de rușine
Și nu-l răbda; de-a lungul gliei și-a apelor pustii
și negre*

*Gonea zeița prigonită de Zeus nerăbdător s-o prindă;
Acuma o zăreai în valul noianului cu veșnic vuiet
Cum preschimbată într-un pește întreaga mare răscolea,
Acum străbătea oceanul, sosind în granițele lumii;
Acuma colinda pământul întins: mereu întruchipa
Un animal hrănit de glie, doar-doar să scape
de prigoană...*

(Athenaios, VIII 334 B)

V. Cel care a scris *Cipriile* glăsuiește astfel (despre Dioscuri):

*Lynkeus degrabă
Urcă încrezător Taigetul purtat de iușile-i picioare.*

¹ Fiica Noptii (Nyx), personificarea răzbunării divine.

*În lung și-n lat el iscodește din piscuri insula
lui Pelops¹
Născut din Tantal; renumitul erou cu agera-i privire
Numaidecât în scorburosul stejar îi vede pe-amândoi,
Pe Castor domolind sirepii și Pollux, primul
în întreceri;
Pe-ntâiul îl străpunge...*

(Scolie la Pindar, *Nemeenele*, X, v. 114)

VI. ... Așa zice (despre vin) poetul *Cipriilor*, oricine
ar fi el:

*O, Menelau, desigur vinul a fost creat de zei anume
Să uite oamenii mai lesne de grijile apăsătoare...*
(Athenaios, II 35 C)

¹ Pelops, fiul lui Tantal, regele Frigiei, a împrumutat numele său Peloponesului. Lynkeus era renumit pentru privirea sa pătrunzătoare.

ETIOPIDA

Întâmplările pomenite în prima carte își află continuarea lor firească în *Iliada* lui Homer, după care urmează cele cinci cărți ale *Etiopidei* lui Arctinos din Milet și iată conținutul lor.

Amazoana Pentesileea, fiica lui Ares, originară din Tracia, sosește dornică să lupte alături de troieni, săvârșește minuni de vitejie, dar este ucisă de Ahile și troienii o înmormântează. Tot Ahile îl omoară pe Tersit, care îl copleșise cu ocări și batjocuri pentru așazisa lui iubire față de Pentesileea¹. Atunci în rândul aheilor izbucnește o răzmeriță ca urmare a omorării lui Tersit. De aceea Ahile pleacă în Insula Lesbos și aduce jerfe în cinstea lui Apolo, Artemis și Leto, iar Odiseu îl spală de păcatul vărsării de sânge.

¹ Impresionat de frumusețea fiicei lui Ares, Ahile se îndrăgostește de amazoana răpusă, iar Tersit își bate joc de tristețea lui și străpunge cu sulița un ochi al Pentesileei, fiind ucis pe loc de mâniașul erou.

Fiul Aurorei, Memnon¹, care avea armura făurită de Hefaistos însuși, vine în ajutorul troienilor. Thetis prezice fiului ei ce soartă îl așteaptă pe Memnon. În timpul unei ciocniri Antiloh cade răpus de mâna lui Memnon, iar acesta este ucis la rândul lui de Ahile. Și atunci Aurora stăruie pe lângă Zeus și obține pentru fiul ei nemurirea.

Ahile pune pe fugă oastea dușmană și, în clipa când se năpustește să cucerească orașul, este doborât de Paris ajutat de Apollo. O luptă crâncenă se încinge în jurul trupului său neînsuflețit pe care Aias îl smulge din încăierare și-l duce până la corăbii, în timp ce Odiseu, venind din urmă, respinge atacul troienilor.

Apoi aheii îl înmormântează pe Antiloh și expun trupul lui Ahile. Sosește Thetis însoțită de muze și de surorile ei și-și bocește feciorul. După aceea Thetis își răpește fiul de pe rugul aprins și-l duce în Insula Leuke².

¹ Memnon, regele Etiopiei, era fiul troianului Tithonos și al zeiței Eos. După moartea lui Memnon, tovarășii lui de luptă au fost preschimbați în păsări numite memnonide, nedespărțite de mormântul fostului lor rege. Lacrimile mamei nemângâiate stropeau în fiecare dimineață țărâna sub forma picăturilor de rouă iar uriașa statuie ridicată în amintirea lui cânta de fiecare dată la ivirea Aurorei.

² Leuke (Insula Albă) era situată în Pontul Euxin la gurile Danubiului (azi Insula Șerpilor). Înconjurat de tovarășii lui de luptă preferați, Ahile ducea împreună cu Elena sau Ifigenia o viață de petreceri și lupte. Aici se înălță un templu, unde navigatorii veneau să aducă jertfe în cinstea eroului zeificat.

Deasupra mormântului, aheii înalță o movilă și rânduiesc jocuri în cinstea lui Ahile. Din pricina armelor eroului izbucnește o ceartă între Odiseu și Aias.

(Proclos, *Crestomația*, II)

I. (Notă la ultimul vers al *Iliadei*.)¹ Unii citesc:

*Așa mi-l comândau pe Hector când a sosit și
amazoana,
Copila vajnicului Ares ce căsăpește luptătorii.*

(Scolie la Homer, *Iliada*, XXIV, 804)

¹ *Iliada* lui Homer se încheie cu comândul lui Hector și ultimul vers sună astfel:

„*Așa mi-l comândau pe Hector, domolitorul de sirepi*”.

Etiopida, care continua nemijlocit *Iliada*, începea probabil cu distihul citat de scoliast și, reluând ultimul vers homeric, îi modifica doar finalul.

ILIADA MICĂ

Vine la rând *Iliada mică*, în patru cărți, lucrarea lui Lesches din Mitylene, având următorul conținut.

Are loc judecata pentru atribuirea armelor lui Ahile pe care le obține Odiseu prin voința Atenei; Aias își pierde mințile, cășunând pagube mari turmelor prădate de ahei și își pune singur capăt zilelor.

După aceea, Odiseu îl prinde într-o capcană pe Helenos. Prizonierul prezice apropiata cucerire a orașului, așa că Diomedea îl aduce pe Filoctet din Insula Lemnos. Vindecat de Machaon, Filoctet se luptă de unul singur cu Paris și-l ucide. Leșul acestuia, batjocorit mai întâi de Menelau, este luat până la urmă de troieni și înmormântat. Apoi Deifob se însoară cu Elena. Neoptolem este adus din Insula Skyros de către Odiseu, care îi încredințează armele tatălui său. Umbra lui Ahile apare înaintea lui Neoptolem.

Eurypylos¹, fiul lui Telefos, vine în ajutorul Troiei și, după ce se acoperă de glorie pe câmpul de luptă, este ucis de Neoptolem. Troienii sunt asediați. La îndemnul Atenei, Epeos făurește calul de lemn. Împrumutând o înfățișare jalnică, Odiseu se furișează în Ilion ca iscoadă și este recunoscut de Elena, cu care pune la cale cucerirea cetății. Odiseu ucide câțiva străjeri troieni și se întoarce teafăr la corăbii. Pe urmă, ajutat de Diomedede, răpește din Ilion așa-zisul palladion².

Apoi cei mai viteji ahei sunt închiși înlăuntrul calului de lemn, iar ceilalți greci pleacă cu flota până la Tenedos. Convinși că au scăpat de nenorociri, troienii dăruie o parte a zidului, aducând calul de lemn în cetate, după care petrec de parcă i-ar fi învins aievea pe greci.

(Proclus, *Crestomația*, II)

¹ Telefos a călăuzit flota aheiană până la Troia, dar n-a luat parte la război. Eurypylos a fost convins să vină în ajutorul troienilor de către mama lui, Astyoche, sora lui Priam, după ce a primit de la acesta vița de aur pe care Zeus i-a dăruit-o lui Laomedon, când l-a răpit pe Ganymedes.

² Chipul cioplit în lemn al Atenei, căzut cândva din cer și care era păstrat cu sfințenie în templul zeiței. Cât timp acest palladion se afla în incinta cetății, Troia nu putea fi cucerită.

I.¹ Aias și Odiseu aveau păreri opuse în ceea ce privește întâietatea lor în vitejie, așa cum spune autorul *Iliadei mici*. Nestor i-a sfătuit atunci pe greci să trimită câțiva oameni de-ai lor sub zidurile Troiei, ca să tragă cu urechea la spusele vrăjmașilor despre bărbăția celor doi eroi. Trimișii grecilor auziră cum se contraziceau niște fetișcane, dintre care una susținea că Aias e cu mult mai curajos decât Odiseu, prin următoarele cuvinte:

*Căci Aias a săltat pe urmă, scoțându-l din vârtoarea
luptei*

Pe-Ahile, faptă nedorită și de divinul Odiseu.

Îmboldită de Atena, o altă fetișcană i-a răspuns astfel:
*Ce spui? Ce tot înșiri acolo cuvinte fără nicio noimă?
Chiar și femeia duce-n cârcă povara pusă de bărbat,
Dar să se lupte nu-i în stare; și-ar pierde cumpăntu-n
război!*

(Scolie la Aristofan, *Cavalerii*, 1056 și Aristofan, *ibidem*)

¹ Primele două versuri din *Iliada mică* fiind citate în *Viața lui Homer* atribuită lui Herodot (paragraf. XVI, p. 217), nu le-am mai redat aici.

II. Unii cred că Ahile a fost condus de Thetis până la Skyros¹ autorul *Iliadei mici* povestind că, după ce a părăsit țara lui Telefos, Peleianul a tras la țarm acolo:

*Orcanul mi-l mână în Skyros pe-Ahile, fiul lui Peleu,
Și în limanu-i neprielnice ajunse în aceeași noapte.*

(Scolie la Homer, *Iliada*, XIX, 326)

III. Cărturarii spun că Ahile a deprins mânăuirea sulitei de la Chiron, și că de la Peleu n-a învățat mai nimic. Și poetul *Iliadei mici* zice:

*... în jurul sulitei sclikepe
Inel² de aur și într-însul erau înfipite două vârfuri.*

(Scolie la Homer, *Iliada*, XVI, 142)

IV. Unii susțin că după ce l-a răpit pe Ganymedes, Zeus l-a împăcat pe tatăl acestuia dăruindu-i nu niște cai³, ci o viță de aur, așa cum se spune în poemul ciclic:

¹ Despre popasul lui Ahile în Skyros după expediția în Mysia și căsătoria acestuia cu Deidamia a pomenit rezumatul lui Proclus la *Cipriile* (p. 182).

² Sulita cioplită din lemn de frasin avea la capăt un inel care fixa vârful armei.

³ Așa sunt înfățișate lucrurile de către Homer în *Iliada* (V, 265-268) și în imnul homeric *Către Afrodita* (I) (p. 127, v. 13-14). Dar la Homer tatăl lui Ganymedes este Tros, fiul regelui Erychtonios și nu Laomedon, tatăl lui Priam, care în genealogia tradițională era nepotul celui răpit de Zeus.

*În schimbul fiului, Cronide i-a dat părintelui o viță
De aur, toată-mpodobită cu frunze ce-ncântau privirea
Și struguri făuriți cu artă chiar de Hefaistos chiar pentru
Zeus:*

Lui Laomedon dăruind-o, răscumpără pe Ganymedes.
(Scolie la Euripide, *Oreste*, 1391)

V. După ce troienii păcăliți de viclenele scorniri ale lui Sinon, târâseră în cetate calul de lemn și căzuseră pradă beției, veseliei și somnului, Sinon însuși, așa cum fusese înțelegerea, făcu semne grecilor cu niște torțe aprinse, atunci când:

Pe cer, în miez de noapte luna se înălța strălucitoare...¹
(Scolie la Licofron, 344, *Eudocia*, 38 fl.)

*Atunci când Menelau la Troia văzu în față pe Elena
Cu sânii goi, de bună seamă că sabia și-a asvârlit-o!*

Această scenă a fost descrisă de Lesches din Pyraia² în *Iliada mică*.

¹ I. Tzetzae repetă acest vers de două ori în poemul său intitulat *Posthomericcele* (720 și 773). Și tot pe baza lui, într-o scolie la Euripide, *Hecuba*, 892, se precizează că Troia a fost cucerită nu la 22 mai, cum pretend unii istorici, ci la 12 iunie, întrucât doar atunci putea să se ivească luna nouă la miezul nopții.

² Ținut din Tesalia. Proclus spune însă că Lesches era originar din Lesbos.

VII. Lesches, care a scris *Iliada mică*, istorisește că Neoptolem, fiul lui Ahile, i-a primit ca robi pe Andromaha și Enea, ducându-i cu el în Farsalia, patria tatălui său. Poetul glăsuiește astfel:

*Atunci feciorul fără seamăn al nenfricatului Ahile,
A dus pe văduva lui Hector spre pântecoasele corăbii,
Răpind pletoasei doici copilul pe care l-a-nșfăcat
de glezne*

*Și de la sân l-a smuls, trântindu-l din turn, iar
pruncul, în cădere,*

*Cuprins de moarte purpurie, avu o nemiloasă soartă.
A dus-o deci pe Andromaha, lui Hector credincioasă
soață*

*Cu brâul minunat: i-au dat-o frunțașii cetelor ahee
Să-i fie roabă și răsplată ce-ncântă fiece bărbat.
Pe prorele ce pot străbate noianul, l-a urmat ca rob
Vestitul fiu al lui Anchise, Eneas¹ ce strunește caii,
Cel mai de seamă dar din prada cu care s-au ales danaii.*

(Scolie la Licofron, *Alexandru*, v. 1268)

¹ În rezumatul său la *Nimicirea Troiei*, poemul lui Arctinos din Milet, Proclus arată că Eneas și familia lui au părăsit Troia după ce Laocoon și unul din fiii săi au fost răpuși de doi șerpi uriași, adică înainte de cucerirea cetății și nu în timpul nopții care i-a fost fatală, așa cum se petrec lucrurile în *Eneida* lui Vergiliu. Din faptul că al doilea fiu al lui Laocoon a scăpat, Eneas a dedus că o parte a neamului troian va pieri, iar alta se va salva prin intermediul lui și al eneazilor.

NIMICIREA TROIEI

După aceea urmează *Nimicirea Troiei* în două cărți, poemul lui Arctinos din Milet, având următorul conținut.

Aflarea calului de lemn nu inspiră încredere troienilor care, adunați în jurul lui, se sfătuiesc ce măsuri trebuie să ia: câțiva sunt de părere ca el să fie aruncat într-o prăpastie, unii cer să i se dea foc, iar alții susțin că e un dar sfânt și ca atare se cuvine să fie închinat Atenei. Până la sfârșit triumfă părerea celor din urmă.

Bucuroși din cale-afară, troienii se țin de ospete de parcă ar fi scăpat într-adevăr de război. Între timp apar doi șerpi și-l răpun pe Laocoon, necruțându-l nici pe unul din cei doi feciori ai lui¹. Însălmântați de acest semn ceresc, Eneas și familia lui o pornesc în mare taină spre piscul Muntelui Ida.

¹ În celebrul grup statuar al lui Laocoon, ca și în *Eneida* lui Vergiliu șerpii încolăcesc și răpun odată cu tatăl și pe cei doi fii ai lui.

Sinon, care și-a jucat fără greș rolul său de om prefăcut, face semne aheilor, agitând torțe aprinse. Oastea revine din Insula Tenedos, luptătorii ascunși în calul de lemn se năpustesc asupra vrăjmașilor și, măcelărindu-i cu duiumul, iau orașul cu asalt.

Neoptolem îl ucide pe Priam care își căutase scăparea pe altarul lui Zeus Herceus¹. Menelau o descoperă pe Elena și o duce la corăbiile lui, după ce mai întâi îl ucide pe Deifob. În timp ce o smulgea cu brutalitate pe Cassandra, Aias, fiul lui Oileus, doboară străvechea statuie de lemn a Atenei, de care se agățase prizoniera. Exasperați de sacrilegiul comis, grecii vor să-l facă una cu pământul pe Aias, dar acesta se refugiază pe altarul Atenei și scapă astfel de primejdia care-l pândea².

Apoi grecii dau foc orașului și o jertfesc pe Polyxena³ la mormântul lui Ahile. Odiseu îl ucide pe Astyanax, și Neoptolem o primește în dar pe Andromaha. Este

¹ Epitet dat lui Zeus invocat ca protector al unei case.

² Prin doborârea statuii de lemn a Atenei, Aias putea dezlănțui mânia zeiței asupra grecilor, care vor să-l lapideze, pentru a pedepsi sacrilegiul comis. Aidoma lui Priam, Aias își caută salvarea, refugiindu-se pe un altar, spre a se pune sub protecția zeilor și a deveni tabu. În cazul regelui Troiei, Neoptolem nu respectă acest obicei străvechi.

³ Cea mai mică dintre fiicele regelui Priam și ale Hecubei. A fost îndrăgită de Ahile, printre sclavele căruia se număra. Jertfirea ei a fost cerută chiar de umbra eroului ahean.

împărțit și restul prăzii de război. Demophoon și Acamas o descoperă pe Aithra¹ și o iau cu ei acasă. După aceea grecii ridică pânzele și Atena uneltește pieirea lor în largul mării.

(Proclos, *Crestomația*, II)

Unii pretind că nu toți vracii se bucură de un renume asemănător ci, cât privește pe Machaon, destui spun că nu s-a ocupat decât de chirurgie; în schimb Podalirios vindeca bolile. Și ca o dovadă a acestui fapt, Agamemnon (*Iliada*, IV, 193), cu prilejul rănirii lui Menelau², nu-i cheamă pe amândoi să-l vindece, ci doar pe Machaon. De aceeași părere este și Arctinos în *Nimicirea Troiei*, când zice următoarele:

*Căci nu i-a înzestrat întocmai Poseidon, tatăl lor vestit³
Pe amândoi, ci fiecare era vestit în alt tărâm.*

Deci unuia i-a dat o mână ușoară spre a scoate lesne

¹ Teseu, ajutat de Pirithous, a răpit-o din Laconia pe încă foarte tânăra Elena care a fost eliberată de frații ei, Castor și Pollux, în lipsa lui Teseu din Atena. Cu acest prilej Dioscurii au luat-o în robie pe Aithra, mama lui Teseu, care a însoțit-o pe Elena la Troia. Demophoon și Acamas, fiii lui Teseu și ai Phaedrei, au fost alungați din Atena de Menestheus și au luat parte la Războiul Troian reușind s-o dezrobească pe bunica lor, de soarta căreia nu mai știau nimic.

² Rana lui Menelau a fost provocată de săgeata lui Pandaros.

³ Machaon și Podalirios erau socotiți îndeobște fiii lui Asclepios sau Esculap, zeul medicinei.

*Săgeata ce s-a-nfipt în carne, vindecător de orice răni.
În mintea celuiilalt sădit-a o agerime fără seamăn
Să vadă relele ascunse, să lecuiască orice boală:
El, cel dintâi ghici că Aias a fost cuprins de nebunie,
Căci ochii-i scăpărau întruna iar mintea lui era năucă.*

(Eustathios, scolie la Homer, *Iliada*, XXIII, 515)

ÎNTOARCEREA EROILOR DE LA TROIA

Șirul întâmplărilor este reluat de *Întoarcerea eroilor de la Troia*, în cinci cărți, lucrarea lui Hagias din Trezene, având următorul conținut.

Atena stârnește între Agamemnon și Menelau o ceartă în legătură cu plecarea lor spre patrie. Agamemnon rămâne să potolească mânia Atenei iar Diomedede și Nestor ridică pânzele și ajung acasă cu bine. După aceștia pleacă Menelau și ancorează în Egipt cu cinci corăbii, restul flotei sale pierind în largul mării. Calhas, Leonteus, Polypoites și soții lor călătoresc pe uscat până la Colofon, unde îl înmormântează pe Tiresias¹, care s-a săvârșit acolo.

¹ Prorocul Calhas este confundat cu Tiresias, vestit prezicător din Teba care a dezvăluit vina lui Oidip și a murit foarte bătrân, luând calea pîriebiei, în urma înfrîngerii suferite de tebani în fața epigonilor. Greșală a copistului.

Când Agamemnon și oștenii lui sunt gata de plecare, li se arată umbra lui Ahile care încearcă să-i oprească, prezicând cele ce-i așteaptă acasă. Apoi este descrisă furtuna de la stâncile Capharide¹ și pieirea lui Aias din Locroi.

Povățuit de Thetis, Neoptolem face cale-ntoarsă pe uscat; când ajunge în Tracia, îl întâlnește pe Odiseu la Maroneia; de aici străbate drumul care i-a mai rămas până acasă și, întrucât Phoinix moare în timpul călătoriei, se îngrijește de înmormântarea lui. El însuși poposește la moloși și este recunoscut de Peleus. Urmează uciderea lui Agamemnon de către Egist și Clytemnestra, răzbunarea lui pusă la cale de Oreste și Pilade și, în sfârșit, sosirea lui Menelau acasă.

(Proclos, *Crestomația*, II)

¹ Dornic să răzbune moartea fiului său Palamede, victima uneltirilor lui Odiseu, Nauplios, regele eubeenilor, pune la cale pieirea vinovaților. Când flota grecească, întorcându-se de la Troia, trece noaptea prin dreptul primejdiosului Cap Caphareus, Nauplios aprinde pe înălțimile prăpăstioase focuri mari, iar corăbiile se sfărâmă de stânci. Aias, fiul lui Oileus moare, dar Odiseu scapă. Aflând că acesta e teafăr, Nauplios se sinucide, aruncându-se în mare.

TELEGONIA

După aceea urmează *Odiseea* lui Homer, apoi vin la rând cele două cărți ale *Telegoniei* lui Eugamon din Cirene, având următorul conținut.

Peșitorii Penelopei sunt înmormântați de familiile lor, Odiseu aduce jertfe nimfelor, apoi călătorește pe mare până în Elida, spre a vizita niște staule de vite și este găzduit de Polyxenos, care îi dăruiește un vas mare înfățișând atât povestea lui Trophonios și Agamedes¹,

¹ Trophonios și Agamedes, fiii lui Erginus, rege din Orchómenos sunt menționați în imnul *Către Apolo* (I) (p. 62, v. 9) ca arhitecți ai templului din Delfi. Ei au mai construit și edificiul care adăpostea comoara lui Hyrieus, regele Beoției. Cei doi frați au lăsat o intrare tainică pe unde puteau pătrunde oricând să prade. Când regele descoperă fapta lor, Trophonios îl ucide pe Agamedes ca să nu fie divulgat. Fratricidul a fost pedepsit pe dată, întrucât pământul s-a deschis și l-a înghițit pe Trophonios. Această legendă amintește de povestea egipteanului Rampsinitos, relatată de Herodot în *Istoriile* sale.

cât și pe Augias¹. Apoi Odiseu revine în Itaca și împlinește jertfele pe care i le-a prescris Tiresias².

Mai târziu el ajunge în Thesprotia³ și o ia de soție pe Kallidike, regina ținutului acela. Apoi izbucnește războiul dintre thesproți, în frunte cu Odiseu, și brigi. Oastea lui Odiseu este pusă pe fugă de Ares, dar Atena sare în sprijinul celui dintâi. Apollo îi desparte pe cei doi potrivnici. După moartea Kallidikei, rege al thesproților este ales Polypoites, fiul lui Odiseu, iar eroul se reîntoarce în Itaca.

Tocmai atunci Telegonos care colinda mările în căutarea tatălui său debarcă în Itaca și devastează insula. Sărind în ajutorul itacienilor, Odiseu este ucis de propriul său fiu care nu bănuia strânsa lor înrudire. Descoperindu-și greșeala, Telegonos ia cu el trupul

¹ Rege din Elida, vestit pentru nenumăratele sale cirezi de vite. A cincea muncă a lui Heracle a constat în curățirea grajdurilor lui Augias. Ele nu mai fuseseră curățate de treizeci de ani. Eroul s-a legat să le curețe într-o singură zi și a abătut cursurile râurilor Alfeu și Peneu prin mijlocul grajdurilor, ținându-și promisiunea.

² Când Ulise a coborât în Infern, umbra lui Tiresias i-a cerut să aducă o jertfă de îmbunare a lui Poseidon, nu în Itaca, ci l-a povățuit să facă acest lucru după întoarcerea sa acasă, și anume în locul unde va da peste un popor care n-a văzut nicio corabie și unde va fi întrebat de ce duce o vâslă pe umăr.

³ Ținutul thesproților se întindea pe coasta Epirului.

tatălui său și, însoțit de Telemah și Penelopa, se întoarce acasă la mama lui. Aceasta îi face pe toți nemuritori, apoi Telegonos se însoară cu Penelopa iar Telemah cu Circe.

(Proclos, *Crestomația*, II)

CUCERIREA OICHALIEI¹

La Samos a trăit și Creofil, despre care se povestește că, oferind odinioară găzduire lui Homer, acesta i-a dăruit poemul intitulat *Cucerirea Oichaliei*, ca să spună că este lucrarea lui. Într-una din epigramele sale, Callimahos arată că, dimpotrivă, Creofil însuși a compus poemul care este atribuit lui Homer din pricina faptului că Homer i-a fost oaspete:

*Sunt truda omului din Samos, ce-n casa-i pe Homer
divinul*

L-a găzduit, și pe Eurit² nefericitul îl deplâng,

¹ *Cucerirea Oichaliei*, ca de altfel și *Foceida*, face parte din cadrul poemelor necuprinse în *ciclul epic*.

² Regele Oichaliei, știindu-se arcaș iscusit a făgăduit-o pe fiica sa Iole aceluia care-l va întrece în mânăuirea arcului. Fiind învins de Heracles, el a refuzat să-și țină făgăduiala și atunci eroul a cucerit cetatea, l-a ucis pe rege și a luat-o pe Iole în robie.

*Ca și pe blonda Iole: lumea mă crede un poem homeric
Dar asta pentru Creofil, o, Zeus, îmi pare minunat!*

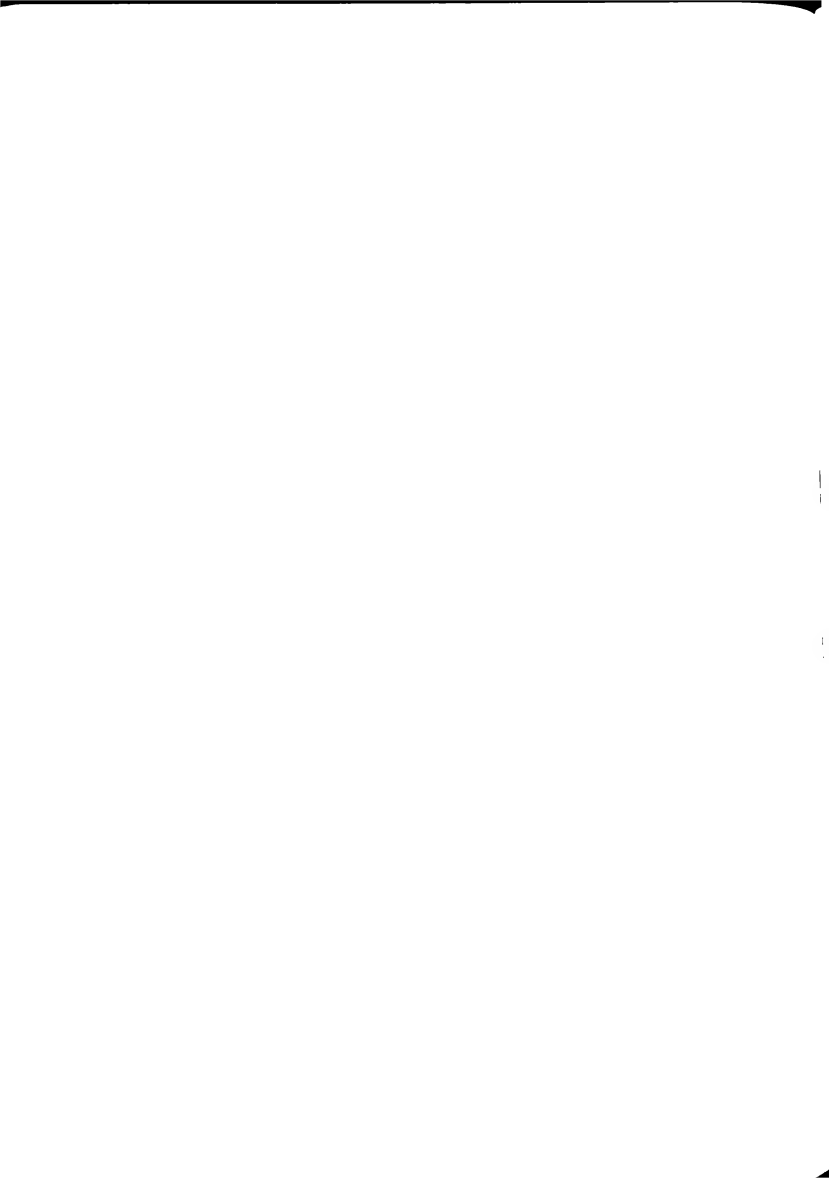
(Strabon, XIV, 638)

B I O G R A F I I

*„Făpturi de-o zi! Ce suntem oare? Ce
nu suntem?*

*Un om e umbra unui vis. Când însă faima
Îi vine de la Zeus,
Lumina orbitoare învăluie bărbatul
Și viața lui devine miere...”*

PINDAR, *PYTHICA A VIII-A*



VIATA LUI HOMER

atribuită lui Herodot

I. Herodot din Halicarnas ne înfățișează cele aflate de el în legătură cu obârșia, vremea și viața lui Homer, străduindu-se să fie cât mai aproape de adevăr.

Odinioară, cu prilejul întemeierii cetății Cyme¹ din Eolia, s-au statornicit acolo neamuri din toate colțurile Heladei, iar printre cei de baștină din Magnesia² se număra și un oarecare Melanopos³, fiul lui Itagenes și nepotul lui Krethon, om fără avere și ducând o viață destul de strâmtorată. Acest Melanopos se însură la Cyme cu fiica lui Homyres și din căsnicia lor se născu o fată care primi numele de Cretheis. Atât Melanopos,

¹ Cyme din Eolia, ținut în Asia Mică, nu trebuie confundat cu Cume, port din Campania, patria Sibillei din *Eneida* lui Vergiliu.

² Regiune a Tesaliei și totodată capitala acesteia.

³ Despre Melanopos din Cyme ca autor al imnului delian către Opis și Hekaerge vorbește Pausanias (V, 7, 8).

cât și soția lui se stinseră din viață; ca atare, copila lor rămase în grija celui mai bun prieten al familiei Cleanax din Argos¹.

II. După un timp, întâmplarea a făcut ca tânăra, iubindu-se în taină cu un bărbat, să rămână însărcinată. La început, ea izbuti să-și ascundă păcatul. Când însă Cleanax prinse de veste, se arătă supărat de această pățanie, o chemă pe Cretheis de-o parte și o copleși cu aspre muștrări, dojenind-o că va ajunge de ocară printre cetățenii lui. În privința asta el luă următoarea hotărâre: locuitorii din Cyme tocmai se pregăteau să întemeieze o colonie în adâncul Golfului Hermos².

Orașului pe cale de a se înființa, Teseu³ îi zise Smyrna, dornic să înalțe un monument întru pomenirea soției sale care se chema așa: adică numele ei fusese chiar Smyrna. Acest Teseu făcea parte din rândurile primilor tesalieni care au pus temeniile Cymeii și se

¹ Oraș din Pelopones, capitala Argolidei. Există și alte orașe cu același nume în Tesalia, Epir, Acarnania, Italia etc.

² Râu din Lydia care se varsă în golful denumit identic (azi Golful Smyrnei).

³ Acest Teseu tesalian nu are nimic comun cu ilustrul erou atenian. Ștefan din Bizanț susține la rândul lui că orașul a fost întemeiat de Tantal, că s-a numit mai întâi Naulochos și ulterior a căpătat numele de Smyrna de la o amazoaică care cucerise Efesul. Smyrna era un centru comercial important al Ioniei.

trăgeau din Eumelos¹, fiul lui Admetos, stăpânul unei averi mari. Cleanax o trimise în taină pe Cretheis acolo, încredințând-o beoțianului Ismenias, unul dintre cei care pleca în colonie și totodată cel mai bun prieten al său.

III. După câțeva vreme, ducându-se să ia parte la o sărbătoare pe malul fluviului Meles², Cretheis, căreia îi sosise sorocul, născu pe Homer, dar nu orb, ci cu vederea sănătoasă. Ea dădu băiatului numele de Melesigenes, împrumutând denumirea pârâului din apropiere. În tot acest răstimp Cretheis viețuise la Ismenias. Plecată mai apoi de la dânsul, hrana pentru copil și pentru ea și-o agonisi prin truda propriilor sale mâini, căutând de lucru când la unul, când la altul; și așa își crescui fiul după puterile ei.

IV. Pe atunci trăia la Smyrna un om care se chema Femiou și de la el învățau copiii orașului scrisul și toate

¹ Fiul lui Admetos, regele cetății Pherai din Tesalia, și al lui Alkestis, eroina piesei cu același nume a lui Euripide. Eumelos a luat parte la Războiul Troian și datorită cailor săi ieși biruitor la jocurile funebre organizate de Ahile cu ocazia înmormântării lui Patrocle (*Iliada*, XXIII, 288-565).

² Unii au identificat apa pe malul căruia s-a născut Homer cu un râu din apropierea Burnabadului de azi. Melesigenes înseamnă: „născut în preajma lui Meles“.

celelalte ramuri ale muzicii¹. Ducând o viață de holtei, acesta o luă în slujba lui pe Cretheis și îi dădu să toarcă lâna pe care o primea ca simbrie de la școlarii lui. De cum începu să muncească pentru el, slujnica se dovedi nespus de harnică și de cuminte și lui Femiu îi plăcu tot mai mult de dânsa.

În sfârșit îi vorbi deschis că vrea s-o ia de soție și, printre numeroasele temeieri pe care i le-a înfățișat în nădejdea că o va convinge, pomeni și de copilul ei, arătându-se gata să-l înfieze; iar dacă acesta va fi crescut și învățat de dânsul, nu se poate să nu ajungă un om mare, fiindcă el băgase de seamă că băiatul este isteț și plin de însușiri alese. În cele din urmă ea se învoi să facă pasul acesta.

V. Înzestrat cu o minte ascuțită și primind o îngrijire și o creștere deosebită, în scurtă vreme băiatul întrecu cu mult pe toți conșcolarii lui. Iar atunci când se făcu mare, atingând vârsta bărbăției, el nu se arătă cu nimic mai prejos în învățătură decât Femiu însuși. Acesta se stinse din viață, lăsând toată averea fiului

¹ În Antichitate muzica nu includea numai cunoștințele indispensabile muzicienilor de profesie, ci și pe cele necesare poetilor, filozofilor, istoricilor etc. Muzica și ramurile ei înglobau toate cuceririle spiritului uman din vremea aceea.

său adoptiv, iar la scurtă vreme după dânsul, și Cretheis închise ochii pentru totdeauna.

Melesigenes trecu în fruntea școlii și, odată ajuns propriul său stăpân, crescuseră mult în ochii oamenilor și dobândi o mare faimă nu numai printre băștinași, ci chiar și în rândul străinilor care treceau întâmplător pe acolo. Căci Smyrna era un târg vestit și aici se adunau mari grămezi de cereale care creșteau din belșug în ținuturile învecinate iar apoi erau transportate aiurea. Așadar străinii, de cum își isprăveau treburile lor negustorești, își petreceau timpul liber în preajma lui Melesigenes.

VI. Printre aceștia se număra și Mentès, un armator din ținutul Leucadiei¹ care venise la Smyrna să cumpere grâu cu propria lui corabie și era un bărbat învățat pentru vremurile acelea și priceput în toate privințele. Mentès îl înduplecă pe Melesigenes să-și părăsească școala și să se îmbarce pe corabia lui, urmând să primească de la dânsul simbrie și toate cele trebuincioase și să cunoască astfel țări și orașe noi, lucru foarte potrivit câtă vreme ești tânăr.

Socot că mai ales asta l-a atras pe Melesigenes, fiindcă el râvnea încă de pe atunci să se dedice numai

¹ Insulă din Marea Ionică, situată în dreptul Acarnaniei (azi Lefkas).

și numai poeziei. Așa că, închizându-și școala, Melesigenes plecă împreună cu Mentis pe mare. Oriunde trăgeau la țarm, el cerceta întregul ținut și căuta să afle ce avea el mai aparte. După care, pentru a-și aduce aminte de toate acestea, găsea de cuviință să le însemneze în scris.

VII. La întoarcerea lor dintr-o călătorie în Tyrnesia¹ și Iberia², amândoi poposiră în Itaca. Aici întâmplarea făcu ca Melesigenes, atins de o boală de ochi, să aibă mult de suferit. Cum bolnavul avea nevoie de îngrijiri, iar Mentis trebuia să-și continue călătoria spre Leucadia, acesta se văzu silit să-și lase tovarășul de drum în seama unui bun prieten al său din Itaca, Mentor, fiul lui Alkimos, pe care-l rugă stăruitor să-i aline suferințele. Urma să vină după dânsul atunci când va face cale-ntoarsă.

Mentor îl îngriji pe Melesigenes cu multă râvnă, căci el ducea o viață îmbelșugată și, pentru că era cinstit și ospitalier, se bucura de o mare faimă în rândul oamenilor din Itaca. Acolo avu prilejul Melesigenes să iscodească și să afle pățaniile lui Odiseu.

¹ Grecii vechi înțelegeau prin Tyrnesia sau Tyrrhenia întreaga Italie. Ulterior această denumire s-a restrâns, referindu-se exclusiv la Etruria (Toscana de azi).

² Denumirea grecească a Hispaniei (Spania).

Itacienii pretind că în insula lor și-ar fi pierdut vederea poetul. Dar eu susțin că dânsul s-a vindecat atunci și că a orbit cu adevărat mai târziu, când a zăbovit la Colofon¹. Chiar și colofonienii sunt de aceeași părere cu mine.

VIII. La întoarcerea din Leucadia, Mentis țărnu în Itaca și-l luă cu el pe Melesigenes. O bună bucată de vreme străbătură iarăși împreună lumea largă. Sosind în cele din urmă la Colofon, Melesigenes fu din nou lovit de boala de ochi și de astă dată nu mai putu scăpa de năpasta care-l păștea, ci își pierdu vederea. Ajuns orb de-a binelea, el se întoarse din Colofon la Smyrna și se dedică în întregime poeziei.

IX. După un timp, nemaiaivând din ce să trăiască în Smyrna, Melesigenes se hotărî să se stabilească la Cyme. Străbătu deci câmpia râului Hermos și ajunse la Neon Teichos², o colonie a locuitorilor din Cyme. Această așezare fusese întemeiată cu opt ani mai târziu

¹ Unul din cele 12 orașe ioniene de pe coasta Asiei Mici, situat nu departe de Smyrna și totodată unul din cele șapte pretinse locuri de baștină ale lui Homer.

² Neon Teichos înseamnă Noul Meterez. Pentru a ajunge de la Smyrna la Cyme, Melesigenes trebuia să străbată câmpia râului Hermos de la sud la nord-est, iar de la Neon Teichos până la destinație să treacă pe sub poalele muntelui Sardene.

decât Cyme. Se zice că, nimerind într-o curelărie, aici ar fi rostit el primele sale versuri:

Lipsit de gazdă și de casă, fiți milostivi cu mine,
oameni
Trăind în falnica cetate, copila chipeșă a Cymeii,
La poala piscului Sardene cu coamă de păduri
pe frunte,
Voi ce sorbiți cereasca undă a râului cu multe volburi,
Divinul Hermos ce se trage din Zeus, nemuritorul
tată!¹

Sardene era muntele înălțat lângă râul Hermos și Neon Teichos. Curelarul se numea Tyhiu. De cum auzi aceste versuri, el luă hotărârea să-l găzduiască pe făuritorul lor. Îi fu milă de dânsul, căci era orb și cerșetor, și, poftindu-l să intre în atelierul său, îi făgădui o parte din tot ceea ce se găsea acolo. Melesigenes trecu pragul și își căută un locșor în atelierul unde se mai aflau și alții, dând la iveală poemele sale, printre care *Expediția lui Amfiaraus*² *împotriva Tebei* și *Imnurile* închinat zeilor. Stând de

¹ Aici începe șirul celor 16 epigrame atribuite lui Homer și citate de Pseudo-Herodot.

² Celebru prezicător și erou grec care a pierit în cursul nefericitei expediții a celor șapte împotriva Tebei. După moarte i s-a ridicat un templu și i s-a întemeiat un oracol în Atica.

vorbă cu cei de față, el își rostea cugetările și în rândul celor care au avut prilejul să-l audă dobândi faima unui om demn de toată stima.

X. În răstimpul pe care l-a petrecut la Neon Teichos singurul mijloc de a-și agonisi pâinea cea de toate zilele a fost poezia. Până și în vremea noastră oamenii din Neon Teichos arată colțul unde obișnuia să se așeze el pentru a-și recita propriile poeme, păstrând o adâncă venerație locului acela. Acolo se află și un plop negru despre care unii spun că ar fi răsărit în timpul când Homer a venit pe meleagurile lor.

XI. După o vreme, ajuns la strâmtoare și dobândindu-și tot mai greu hrana zilnică, poetul se hotărî să meargă la Cyme în speranța că acolo îi va merge mai bine. Gata de drum, el rosti următoarele versuri.

*Mă duceți repede, picioare, spre orașul cu bărbați
vestiți,
Căci firea lor e primitoare și-nțelepciunea lor, aleasă!*

Odată plecat din Neon Teichos, el a ajuns la Cyme alegând drumul care trece prin Larissa¹, deoarece aceasta era calea cea mai bună. Locuitorii din Cyme

¹ Larissa se afla cam la jumătatea drumului dintre Neon Teichos și Cyme, orașul fiind situat mai la apus de muntele Sardene.

spun că pentru regele frigienilor, Midas¹, fiul lui Gordias, el ar fi compus la stăruințele ginerilor acestuia următorul epitaf în versuri care stă scris și acum pe piatra funerară ridicată în amintirea urmașului lui Gordias:

*Sunt o fecioară de aramă, semn al mormântului tău
Midas!
Cât timp vor susura izvoare, și-or înverzi copaci semeți,
Cât timp va străluci și luna, și soarele urcând pe cer,
Și fluvii vor goni în matcă iar marea va scălda
pământul,
Voi sta de veghe pe movila cu mii de lacrimi adăpată
Și voi vesti pe toți drumeții că Midas zace dedesubt!²*

¹ Ultimul rege al Imperiului Frigian, distrus de cimerieni (secolul VII î.Hr.). Regele frigian Midas se bucura de o dublă celebritate: aceea de a preschimba în aur tot ce atingea cu mâna, dar primit de la Dionysos în semn de recunoștință pentru că l-a găzduit de Silenos. Scăldându-se în apele Pactolului, regele a scăpat de această nefericită însușire. O altă pacoste de care n-a mai putut scăpa sunt urechile de măgar cu care l-a împodobit Apolo pentru că i-a dat întâietate lui Pan într-o întrecere muzicală. Bărbierul lui Midas, singurul care cunoștea taina regelui Midas și-a îngropat taina în pământ. Acolo a răsărit o trestie care a dezvăluit tuturor pășania lui Midas.

² Pornind de la părerea că Homer l-a precedat pe Midas, unii autori atribuiau filozofului Cleobul (secolul VI î.Hr.) sau lui Terpandru (poet și muzicant grec din Lesbos, secolul VII î.Hr.) inscripția de pe mormântul lui Midas. Diogene Laertios (I, 90) spune că Homer nu poate fi autorul epigramei, căci a murit înainte de domnia lui Midas.

XII. Așezându-se la răspântia unde obișnuiau să stea la taifas bătrânii din Cyme, Melesigenes le depăna poemele compuse de el și prin vorbele sale vrăjea pe cei care aveau prilejul să-l audă; și totuși aceștia erau cuprinși de admirație pentru dânsul. Când băgă de seamă că poezia lui era pe placul localnicilor și că se bucură de încrederea ascultătorilor, Melesigenes le propuse următoarea înțelegere potrivit căreia, el este gata să facă din Cyme cel mai vestit oraș din lume. Cei care auziră propunerea se învoiră bucuroși cu ea și-l îndemnară să se ducă la Senat pentru a înfățișa sfetnicilor cetății, cu asigurarea că i se va da tot sprijinul.

Melesigenes se lasă convins și, ducându-se la locul unde Senatul se întrunise pentru dezbateri, se rugă de senatorul investit cu această funcție să-l aducă înaintea adunării. Dânsul se învoi și-l introduse în momentul potrivit. Înaintea Senatului Melesigenes repetă propunerea făcută la răspântia orașului în legătură cu întreținerea lui din banii publici. După ce sfârși de vorbit, părăsi adunarea și se așeză la intrare.

Întrucât azi se crede că Homer a trăit în a doua jumătate a secolului VIII î.Hr., nu este exclus ca ei să fi fost totuși contemporani. Așa s-ar explica poate că Homer a fost socotit autorul epitafului lui Midas.

XIII. Senatul începu să dezbată dacă trebui să încuviințeze cererea poetului. Omul care îl adusese pe Melesigenes, precum și vorbitorii care îl auziseră la răspântie și-au dat consimțământul lor. În schimb unul dintre senatori se pronunță împotriva propunerii lui Melesigenes, susținând printre altele că, dacă Cyme va găsi de cuviință să hrănească pe toți orbii, cetatea va fi invadată de o adevărată liotă de oameni de prisos.

De atunci numele de Homer l-a înlăturat pe cel de Melesigenes ca urmare a întâmplării de mai sus. Căci printre locuitorii din Cyme orbilor li se spune *homeri*¹. Așadar omul care mai înainte se chema Melesigenes a căpătat numele de Homer.

XIV. Chiar și străinii îi spun pretutindeni la fel, de câte ori îl pomenesc. În cuvântarea lui arhonte² conchise că nu trebuie să i se asigure lui Homer întreținerea din banii cetății și întreaga adunare fu de aceeași părere.

¹ Numai în orașul eolian Cyme *homeros* avea sensul de orb. Îndeobște cuvântul avea, chiar și la Homer însuși, sensul de „ostatic”. Această etimologie fantezistă este sorgintea multor legende printre care și aceea că Homer ar fi fost ostatic în timpul războiului dintre Cyme și Colofon și că de aici i s-ar trage numele.

² Magistrat însărcinat cu cele mai înalte funcții publice în Atena și în numeroase alte orașe grecești. Arhonții erau în număr de nouă și funcția lor era eligibilă și anuală.

Ieșind afară, fruntașul Senatului¹ se așează lângă poet,
îi aduse la cunoștință cuvintele rostite împotriva
cererii lui, precum și hotărârea cetății. Auzind acestea,
poetul își căină soarta și recită următoarele versuri:

*La naștere, vai, ce ursită mi-a hărăzit Zeus-tatăl mie,
Când am crescut ca prunc nevolnic în poala mamei
mele scumpe*

*În locu-mprejmuit cu ziduri, la-ndemnul tău, Zeus cu
egidă,*

*De către oamenii din Phricon², călări pe cai gonind
ca vântul*

*Voinici însuflețiți de Ares ca de dogoarea unui foc –
Eoliana Smyrnă, portul puternic zguduit de valuri,
Pe unde curge sfântul Meles cu ape pururi străvezii!
De-aici frumoasele copile, vlăstarele lui Zeus porniră
Ca să glorifice divinul pământ, cetatea cu bărbați.
Aceștia prigoniră însă cerescul glas, cuvântul, cântul,
Smintiți cum sunt! Din cei ce fapta o rabdă, va-nțelege
unul*

¹ În original *epistates*. Așa se numea la Atena primul dintre pritanii, senatori care prezidau prin tragere la sorți Adunarea poporului.

² Herodot însuși (*Istorie*, I, 149) pomeneste de Cyme sau Phriconis. Locuitorii din Cyme se numeau și phriconieni. Această denumire vine de la muntele Phrikion din Locrida, după cum susține și Ștefan din Bizanț. Muntele se învecina cu Tesalia, de unde au venit cei care au întemeiat Smyrna și Cyme.

*Că-ntreaga mea nefericire e numai spre rușinea lor?
Cu soarta ce mi-a dat-o zeul din ceasul zămislirii mele
Mă resemnez, întâmpinându-mi cu suflet împăcat
năpasta.*

*Piciorul nu mai vrea să facă un pas prin sacrele
răspântii
De-aici din Cyme și acuma mă-ndeamnă inima năvalnic
La alt popor să plec îndată, așa plâpând cum par a fi!*

XV. După aceea el părăsi Cyme și se îndreptă spre Foceea¹, afurisind pe localnici ca niciodată să nu se mai ivească pe meleagurile lor un poet de seamă cu care să se poată mândri concetățenii lui. Ajuns în Foceea, el își agonisea pâinea cea de toate zilele ca și până atunci, adică se așeza în locul unde se adunau orășenii și își recita poemele.

În vremea aceea trăia în Foceea un oarecare Thestorides. Acest îi învăța pe copii cartea și era un om cu două fețe. Când cunoscă îndeaproape poemele lui Homer, stătu de vorbă cu dânsul și-i făcu următoarea propunere, spunând că este gata să ia asupra lui grija de a-l adăposti și hrăni, cu condiția să-i dicteze epopeile pe care le-a isprăvit și să-i încredințeze totodată și pe cele pe care le va compune de-acum înainte.

¹ Oraș maritim al Ionei, situat nu departe de Smyrna. De aici a plecat colonia care a întemeiat Massilia (Marsilia de azi).

XVI. Auzind despre ce este vorba, Homer găsi de cuviință să primească învoiala, întrucât era la mare ananghie și avea nevoie de îngrijiri. În timpul petrecut la Thestorides, el a isprăvit *Iliada mică*¹ al cărui început sună astfel:

*Când Ilionul și meleagul Dardaniei cu cai vestiți
Și câte le-a fost dat să-ndure danailor, slujind pe Ares!*

De asemenea și așa-zisa *Foceidă*², despre care foceenii spun că Homer ar fi alcătuit-o pe când se afla în mijlocul lor. După ce așternu în scris *Foceida* și toate celelalte epoei homerice, Thestorides își puse în gând să părăsească Foceea, urmărind să treacă pe numele lui poemele lui Homer și începu să nu-i mai poarte de grijă ca până atunci. Acesta îi închină următoarele versuri:

*O, Thestorides, muritorii au multe taine nepătrunse,
Și totuși, cea mai mare taină e mintea oamenilor înșiși!*

¹ Conform spuselor lui Strabon (XIV, 638) și a Lexiconului Suda, Homer dăruise lui Thestorides *Iliada mică* în semn de recunoștință pentru ospitalitatea lui. Într-un comentariu la *Troienele* lui Euripide (v. 822) se spune că *Iliada mică* era atribuită de unii lui Thestorides din Foceea, de alții lui Kinaithon din Lacedemona și, în sfârșit, de o a treia categorie, lui Diodor din Erytreea.

² Pausanias (IV, 33, 7) susține că *Minyada* sau *Foceida* ar avea ca autor pe Prodicos din Foceea. Subiectul epoeii nu ne este cunoscut.

Într-o bună zi Thestorides trecu pe furiș din Foceea în Chios¹ și aici întemeie o școală. Înfățișând epopeile ca și cum ar fi fost ale lui, dobândi de pe urma lor nenumărate laude și avu numai de câștigat. Între timp Homer își ducea viața ca și până atunci, trăind de pe urma propriilor sale poeme.

XVII. Nu după multă vreme câțiva negustori poposiră în Foceea. Și auzind ei întocmai stihurile pe care mai înainte avuseseră ocazia să le afle din gura lui Thestorides, îl vestiră pe Homer că în orașul lor s-a aciuat un dascăl de școală care deapănă aceleași epopei și se bucură de mare faimă. Homer înțelese că nu putea fi altul decât Thestorides și dori din toată inima să plece spre Chios. Coborând în port, nu găsi nicio corabie gata să pornească într-acolo, în afară de câțiva oameni care se pregăteau să plece spre Erytreea. Lui Homer îi venea la-ndemână să facă această călătorie până în Erytreea². Se apropie deci și se rugă de năieri să-l primească pe corabie, rostind o mulțime de cuvinte frumoase prin care nădăjduia să-i înduplece.

¹ Thestorides s-a stabilit în orașul situat pe țărmul răsăritean al insulei cu același nume (Chios).

² Erytreea era un port situat aproape față în față cu orașul Chios, așa că Homer putea lesne să găsească o corabie care să-l treacă dincolo.

Aceștia se arătară gata să-l ia cu dânșii și-l poftiră să se urce pe puncte. Homer îi binecuvântă, fără să-și precupețească laudele. De cum luă loc, recită următoarele versuri:

*Dă-mi ascultare, zeu puternic, Poseidon clătinând
pământul,
Stăpân pe-ntinderi nesfârșite și-n auriul Helicon¹,
Hai, hărăzește vânt prielnic și bun sosit la ei acasă
Năierilor ce poartă grija corăbiei și-o cârmuiesc!
Fă să ajung la țarm, la poala lui Mimas², cu adânci
ponoare
Și să mă-ntâmpine acolo bărbați cinstiți și pururi
drepți,
Să mă răzbun pe omul care, prinzându-mă în mreaja
lui,
Jigni pe Zeus găzduitorul și masa ospitalității.*

XVIII. Sosind în Erytreea după o călătorie fără peripeții, Homer își petrecu noaptea pe corabie. A doua zi el stăruie pe lângă năieri să fie călăuzit de unul dintre ei până la oraș și aceștia îi dădură un însoțitor. În vreme ce băteau drumurile, Homer, după ce băgă de

¹ Poseidon este numit stăpân peste Helicon și în imnul său homeric (p. 158, v. 3), cu această epigramă are unele asemănări.

² Promontoriu din Asia Mică, situat la est de Insula Chios.

seamă că Erytreea era un ținut abrupt și muntos, recită următoarele versuri:

*Slăvit pământ, nespus de darnic în dulci și felurite
bunuri,
Cu-mbelșugarea ta întâmpini pe unii oameni și, în
schimb,
Ești sterp și aspru cu aceia ce ți-au stârnit cumva mânia!*

Când se pomeni în orașul Erytreea, Homer caută să afle cum poate călători până la Chios. Întâlnind un om care avusese prilejul să-l cunoască în Foccea, acesta îl primi cu brațele deschise și se oferă să-i găsească o corabie gata să-l treacă în Insula Chios.

XIX. Deoarece din port nu pleca nicio corabie într-acolo, focceanul îl duse pe Homer până la locul unde pescarii obișnuiau să-și tragă luntrile pe mal. Aici găsiră întâmplător câțiva oameni care se pregăteau să traverseze marea până în Chios și, apropiindu-se însoțitorul lui Homer se rugă de ei să-l ia pe acesta cu dânșii. Pescarii plecară fără să sufle un singur cuvânt. Atunci Homer recită aceste stihuri:

*Năieri rătăcitori pe mare aievea jalnice Orbiri¹,
Având o viață grea, asemeni cu sperioșii cufundari,*

¹ În original Ate, fiica lui Zeus, personificarea rătăcirii care împinge pe oameni la păcat. Descrierea ei se întâlnește în *Iliada* (XIX, 91-95).

*Cinstiți deci darul ospetiei, că-i de la Zeu, stăpân
în cer;*

Zeus ospitalierul crâncen lovește-n cei ce l-au jignit!

Abia ieșiră în larg că se și stârni ca din senin un vânt potrivnic, așa că pescarii se văzură siliți să se întoarcă de unde pleaseră și să-l ia cu ei pe Homer, rămas singur pe țărmul bătut de talazuri. Când prinse de veste că s-au reîntors, acesta le grăi astfel:

*O, călători, un vânt puternic v-a prins în larg! Măcar
acum*

Primiți-mă în luntrea voastră și veți pluti nestingheriți!

Pescarii s-au căit că nu l-au primit de prima dată și l-au asigurat că nu-l vor părăsi iarăși dacă mai dorește să călătorească împreună cu ei. Apoi porniră cu toții în larg și ajunseră cu bine la țărmul dorit.

XX. Pescarii își văzură de treburile lor. În schimb Homer rămase să înnopteze pe malul mării, iar a doua zi, tot umblând și rătăcind, nimeri în locul numit „Pinul“. În timp ce rămase acolo peste noapte, pinul slobozi asupra lui un fruct pe care unii îl numesc coconar¹, iar alții con de pin². Atunci Homer recită stihurile următoare:

^{1,2} În original *stróbilos* și *kónon* însemnând amândouă *fruct de pin*. Dar în vreme ce primul termen are sens de *titirez*, al doilea indică exclusiv *conul* (de pin). Pentru a sugera această deosebire am tradus

*O, pinule, știu eu alt arbor cu fruct mai bun decât
al tău*

*Pe vârful biciuit de vânturi ale Idei cu vâlcele multe.
Acolo vor cunoaște fierul lui Ares pământenii toți
Îndată ce bărbați kebrenici vor stăpâni acest meleag.*

În vremea aceea locuitorii din Cyme se pregăteau să întemeieze o așezare în ținutul Kebrenic¹ și pe acolo se găsea mult fier.

XXI. Sculându-se din somn, Homer porni mai departe îndrumat de zgomotul făcut de niște capre care pășteau prin apropiere. Deodată câțiva câini se năpustiră asupra lui și începură să-l latre iar el strigă după ajutor. Când glasul lui ajunsese la urechile lui Glaucos, căci așa se numea omul care păștea caprele, acesta veni într-un suflet, își chemă dulăii și-i îndepărtă din preajma lui Homer. Apoi stătu multă vreme fără să se dumirească cum de nimerise singur-singurel pe aceste coclauri un orb și ce căuta el aici.

stróbilos prin coconar, arbore conifer ornamental cu coroană în formă de umbrelă care crește în regiunea mediteraneană și are semințe comestibile de formă ovală și cu gust de alună.

¹ Kebren este numele unui fluviu din Troada. Locuitorii din Cyme au întemeiat la poalele muntelui Ida cetatea Kebrenia. În apropierea ei erau mine de fier.

Când se apropie, în sfârșit, de dânsul, Glaucos îl întreabă cine este, cum răzbise până în meleaguri acelea nelocuite și sălbatice și ce vânt îl aduce. Homer îi povestește toate nenorocirile lui și-l mișcă pe căprar până la lacrimi. Căci, precum se vede, Glaucos nu avea o inimă de piatră. Îl luă pe străin de mână și-l călăuzi până la coliba lui, iar acolo căprarul, aprinzând focul, pregăti cina, așternu masa și-l pofti să se ospăteze.

XXII. Fiindcă nu-și primiseră încă tainul, câinii lătrau la cei ce mâncau, după cum fac îndeobște aceste animale, și atunci Homer recită lui Glaucos aceste versuri:

*O, dragă Glaucos, ia aminte la următorul sfat al meu:
Ai grijă, dă întâi mâncare dulăilor la poarta târlei.
E fapta cea mai chibzuită. Căci vor simți îndată câinii
Și omul ce ne dă târcoale și fiara ce dă buzna-n țarc!*

Auzind acestea, Glaucos urmă bucuros sfatul primit și se arată plin de admirație față de oaspetele lui. După ce isprăviră masa, schimbă plăcute vorbe între ei. Când Homer îi vorbește despre călătoriile și despre orașele întâlnite în calea lui, Glaucos îl ascultă mut de uimire. Și întrucât sosise vremea odihnei, amândoi pleacă la culcare.

XXIII. A doua zi, Glaucos se hotărî să se ducă la stăpânul său ca să-l vestească pe Homer. Însărcină pe tovarășul său de robie să pască în lipsa lui caprele și-l lăsă pe Homer în colibă, asigurându-l că se va întoarce curând. Apoi coborî în Bolissos¹, așezat prin partea locului și, când își întâlni stăpânul, îi spuse tot adevărul despre Homer, fără să-și ascundă uimirea pricinuită de sosirea lui, după care îl întreabă ce trebuie să facă cu oaspetele său. Stăpânul nu se prea arătă încântat de veștile lui și fu de părere că Glaucos nu-i în toate mințile dacă se apucă să găzduiască și să hrănească niște oameni betegi. Îi porunci totuși să-l aducă la dânsul pe străinul cu pricina.

XXIV. La întoarcere, Glaucos îi povesti lui Homer cele întâmplate și-l sfătui să-l urmeze fără întârziere, căci acest drum va fi numai spre binele lui. Homer se învoi să-l însoțească iar Glaucos îl luă de mână și-l conduse până la stăpânul său. După ce stătu de vorbă cu Homer, gospodarul din Chios se convinse că a dat peste un bărbat luminat și foarte priceput. Ca atare îl pofti să rămână la el și să devină dascălul odraslelor lui. Locuitorul din Chios avea într-adevăr doi copii de

¹ Față de orașul Chios, Bolissos era situat pe țărmul opus și spre celălalt capăt al insulei.

vârstă încă fragedă. Pe aceștia i-a dat în seama lui să-i învețe carte. Iar Homer făcu acest lucru cu prisosință.

La Bolissos, în casa omului din Chios a compus el *Cercopii*, *Războiul șoarecilor cu broaștele*, *Războiul sturzilor*, *Lira cu șapte strune*, *Cocoșarii* și toate celelalte poeme glumețe care îi sunt atribuite¹. Astfel că Homer ajunsese vestit în tot orașul prin poemele lui. În clipa când a auzit că Homer se află prin preajma lui, Thestorides s-a îmbarcat numaidecât pe o corabie și a fugit din Chios.

XXV. După o bună bucată de vreme, rugându-se de gazda lui să-i dea voie să plece, Homer se mută în orașul Chios. Aici deschise o școală unde copiii deprindeau meșteșugul poeziei. Locuitorii din Chios îl socoteau un om deosebit de înzestrat și mulți dintre ei nu precupețeau să-i arate prețuirea lor. Izbutind să-și agonisească un trai îndestulat, își luă o nevastă de la

¹ Poemele comice pe care le menționează biograful anonim al lui Homer sunt *Cercopas* (la Proclus *Cércopas kenoús* adică *Cercopii goi*), bine-cunoscuta *Batrahomiomahie*, *Psaromahia*, *Heptapactike* și *Epikhlidas*. Dintre celelalte poeme comice atribuite lui Homer, la care face aluzie textul, putem cita *Arahnomahia* (*Războiul păianjenilor*) și *Keramis*, probabil unul și același lucru cu *Caminos* (Cuptorul olarilor), reprodus de Pseudo-Herodot în capitolul XXXII al biografiei sale. Poemul *Cocoșarii* își trage numele de la faptul că Homer, recitându-l în fața unor copii, aceștia i-au dăruit niște cocoșari, o specie de sturzi.

care avu două fete. Una din ele muri nemăritată, iar a doua se căsători cu un bărbat din Chios¹.

XXVI. În poemele pe care le-a compus, Homer și-a arătat recunoștința față de unii oameni, mai întâi față de itacianul Mentor în *Odiseea*, deoarece l-a îngrijit cu atâta râvnă în Itaca pe când suferea de o boală de ochi. Aedul i-a introdus numele în *Odiseea* și a spus că el era tovarășul apropiat al lui Odiseu, făcându-l pe erou, în ajunul plecării sale la Troia, să-i încredințeze propria sa gospodărie, ca unuia care era cel mai destoinic și mai cinstit dintre itacieni. Și în alte dăți i-a arătat Homer prețuire în epopeea sa, punând-o pe Atena să ia înfățișarea lui Mentor ori de câte ori avea de gând să vorbească cuiva.

Recunoștința față de dascălul său Femiū pentru învățătura pe care i-a dat-o și-a vădit-o Homer în *Odiseea*, mai cu seamă în versurile acestea:

*Un crainic așeză degrabă o preafrumoasă liră-n brațul
Lui Femiū, care întrecuse cu mult pe toți viersuitorii.
și mai departe:*

¹ Lexiconul Suda susține că Homer s-a căsătorit în Chios cu Aresiphone, fiica lui Gnotor din Cyme, având doi băieți, pe Eriphos și Teolaos, precum și o fată, care s-a măritat cu Stasinos din Cipru, autorul *Cipriilor*.

Iar el în sunete de strună porni să cânte minunat¹.

Și pe corăbierul alături de care a colindat lumea
și-a văzut orașe și țări nenumărate, pe numele său
Mentes, l-a pomenit în stihurile de mai jos:

*Spun cu mândrie că sunt Mentes, viteazul Anchial mi-e
tată*

Și-s rege peste tafienii vâslind cu drag în largul mării².

N-a uitat să-și arate recunoștința nici față de
curelarul Tyhiu, cel care l-a găzduit la Neon Teichos
atunci când a intrat în atelierul său, și l-a introdus în
următoarele versuri ale *Iliadei*:

*Pe-aproape Aias poartă scutul nalt cât un turn: era
din bronz*

*Și căptușit cu șapte rânduri de piei; îl făurise Tyhiu,
Șelarul nentrecurt de nimeni, având lăcașul său în
Hyle³.*

¹ Autorul biografiei homerice citează versurile 153-155 din primul cânt al *Odiszeii*. Versul 154 sună însă altfel în textul *Odiszeii*, așa cum ne-a parvenit nouă:

Lui Femiū, care de nevoie îi desfăta pe pețitori.

² *Odissea*, I, 180-181. Tafienii erau locuitorii Insulei Tafos, situată lângă țărmul Acarnaniei, aproape de Itaca.

³ *Iliada*, VIII, 219-221. Hyle era un oraș din Beoția. Artă de a prelucra pieile și de a îmbrăca cu ele scuturile era dezvoltată în Grecia Antică.

XXVII. Homer cuceri astfel cu epopeile sale o mare faimă în întreaga Ionie, ba chiar și în Helada se vorbea mult despre el. În vremea când locuia în Chios și își sporea gloria prin poemele lui, veneau numeroși oameni să-l caute și, de câte ori aveau prilejul să-l întâlnească, îl sfătuiau să vină în Helada. Homer se simțea atras de îndemnul lor și dorea din tot sufletul să facă această călătorie.

XXVIII. Dându-și seama că adusese Argosului multe și strălucite elogii, iar Atenei niciunul, Homer incluse în epopeea sa, *Iliada cea mare*¹, o preamărire a lui Erehteu în următoarele versuri din *Catalogul corăbiilor*:

*Oraș condus de inimosul crai Erehteu, pe care fata
Lui Zeus, Atena îl crescuse, deși-l născu pământul
rodnic*².

¹ Precizare necesară, dacă ne gândim că lui Homer i se atribuia și *Iliada mică*.

² În mitologie eroul atenian Erehteu era socotit fiul regelui Pandion, căruia i-a urmat la tron. Făcându-l pe Erehteu să se zămislească din pământul țării, aceste versuri din *Iliada* (II, 547-548) fac aluzie la pretenția ateniienilor, urmași ai lui Erehteu, de a fi socotiți originari din Atica. Mitul autohtoniei figurează în mai toate elogiile Atenei (Tucidide, II, 36; Platon, *Menexenos*, 237 D). El nu lipsește nici din *Panegiricul* lui Isocrate (vezi *Pagini alese din oratorii greci*, vol. I, par. 23-25, p. 128-129, BPT, nr. 516, 1969).

Lăudă și pe căpetenia oastei lor, că se pricepe ca nimeni altul să-și ducă pedestrima și călăreții¹ în bătlălie, și-i închină aceste versuri:

*Mergeau cu Menesteu în frunte, vlăstar din trunchiul
lui Peteos,
Și nu aflai pe-ntreg pământul un alt bărbat mai priceput
Să mâne în război sirepii și oamenii păziți de scut².*

Pe Aias, fiul lui Telamon, împreună cu oamenii lui din Salamina, el îi așează lângă armia atenienilor în *Catalogul corăbiilor*, unde spune:

*Din Salamina cu corăbii douăsprezece vine Aias
Și pune oastea lui alături de cetele ateniene³.*

Pentru *Odiseea*, făuri versurile în care Atena, după ce a stat de vorbă cu Odiseu, s-a îndreptat spre cetatea Atenei, deoarece ea pune orașul acesta mai presus de celelalte:

*La Maraton sosi Zeița și în Atena cu străzi late
Pieri în casa întărită de Erehteu⁴...*

¹ În timpul asediului Troiei, grecii nu cunoșteau cavaleria, caii fiind folosiți numai la carele de luptă. În *Iliada* nu întâlnim nicio trupă de călăreți.

² *Iliada*, II, 552-554.

³ *Iliada*, II, 557-558. Aias, fiul lui Telamon, deși originar din Salamina, insulă în vecinătatea Aticeii, trecea drept erou atenian și dăduse numele său unui trib al Atenei.

⁴ *Odiseea*, VII, 80-81.

XXIX. După ce făcu aceste adausuri epopeilor sale și-și termină pregătirile, Homer, dornic să călătorească pe mare până în Helada, se îndreptă spre Samos. Din întâmplare, localnicii puneau tocmai atunci la cale sărbătorirea *Apaturiilor*¹. Odată ajuns acolo, fu văzut de un localnic care avusese prilejul să-l cunoască în Chios și, ducându-se la fratria² lui, acesta le vorbi despre Homer și avu numai cuvinte de laudă. Membrii fratriciei îi cerură să-l aducă în mijlocul lor pe noul venit. Samianul îl căută pe Homer și-i zise:

– Străine, orașul celebrează acum *Apaturiile* și cei din fratria mea te poftesc să iei parte la sărbătoare, alături de ei.

Homer se arătă gata să facă acest lucru și plecă împreună cu cel care-l poftise.

XXX. În drumul lor au dat peste ceata de femei care aduceau jertfe în cinstea Protectoarei copiilor³ la

¹ *Apaturiile* erau o sărbătoare populară întâlnită și la ionieni și la atenieni. Sărbătoarea avea loc în luna *pyanepsion* (noiembrie) și ținea trei zile. În acest răstimp cetățenii Atenei își înscriau copiii în registrele civile. La Troizene, oraș în Pelopones, *Apaturia* era un supranume al zeiței Atena.

² Inițial *fratria* denumea unitatea gentilică mai mică decât tribul. Ulterior termenul a ajuns să indice orice reuniune de cetățeni care luau parte la aceeași jertfă sau masă comună (un fel de „frăție“).

³ Glia, mama zeilor și a oamenilor, era pretutindeni obiectul unui cult străvechi. În partea de apus a Acropolei ateniene ea era cinstită ca

o răspântie. Dând cu ochii de Homer, preoteasa se răsti la el mâniată:

– Omule, n-ai ce căuta la sacra noastră ceremonie!

Cuvintele acestea îl loviră drept în inimă pe Homer și el întrebă pe însoțitor cine îi vorbise așa și a cărei zeități i se aducea jertfă. Samianul îl lămură că era o femeie care slujea pe Protectoare a copiilor. Când află una ca asta, aedul rosti următoarele versuri:

*„Ascultă-mi ruga, Protectoare a copiilor; femeia asta
Tu fă-o a urî iubirea și așternutul celor tineri.
Să o atragă doar bătrânii cu tâmplele încărunțite
A căror vlagă este stinsă și doar dorința le-a rămas“.*

XXXI. După ce ajunse la membri fratriei și atinse pragul casei unde urma să aibă loc sărbătoreșcul ospăț, fie că în încăpere ardea focul, așa cum spun unii, fie că el a fost aprins abia atunci cum susțin alții, Homer recită cu acel prilej următoarele stihuri:

*Cununa taților sunt fii iar a cetății – meterezul;
Podoaba câmpului sunt caii și-a mării – șirul de corăbii;
Averile sunt sporul casei, ba chiar și regii preamăriți,
Ce stau în agora, sunt fala poporului cătând la ei.*

Protectoarea copiilor (courotrofos) și, înainte de celebrarea misterelor din Eleusis, i se aducea ca jertfă o capră.

*Căminu-n care arde focul desfată cel mai mult privirea!*¹

În sfârșit intră în casă și, așezându-se la masă, luă parte la ospățul fratriei. Gazdele îl înconjurară cu stima și admirația lor. Tot acolo rămase Homer și peste noapte.

XXXII. A doua zi, tocmai când se pregătea să plece mai departe, l-au văzut niște olari care ardeau într-un cuptor vasele modelate de ei în lut și, prinzând de veste că au de-a face cu un om învățat, l-au chemat în mijlocul lor. Apoi l-au rugat să le închine un cântec și i-au făgăduit că-l vor răsplăti cu oale sau cu ceea ce au ei la îndemână.

Și Homer recită următoarele versuri cunoscute sub numele de *Cuptorul olarilor*:

*De voi avea răsplata voastră, olarilor, vă voi cânta:
Atena, vino și asupra cuptorului întinde-ți brațul,
S-ajungă vasele și toate ulcioarele la fel de negre
Și, arse fără de greșală, să aibă prețul ridicat,
Ca să se vândă cât mai multe, nu doar la târg,
ci și pe uliți,
Să dea câștiguri mari din care socot că voi primi o parte.
Dar dacă fără de rușine veți cuteza să mă mințiți,*

¹ Această scurtă poezie apare în *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* într-o versiune întrucâtva diferită.

*Atuncea voi striga degrabă nimicitorii de cuptoare,
Pe Sfarmă-oale, Trosnitorul, pe Foc-nestins și Nenoroc
Și pe Pârjol¹, vrăjmașul aprig al artei voastre iscusite,
În scrum să schimbe vetre, case și, împreună cu cuptorul,
Să pustiască totu-n cale pe când olarii plâng amarnic.
Întruna să scrâșnească hornul ca fâlcile de cai sălbatici
Iar oalele ce stau sub dânsul de-a valma să se facă
țândări.*

*Copila Soarelui², te-arată, o, Circe, meșteră-n otrăvuri,
Presară-ți groaznicele leacuri și irosește munca lor!
Venind și tu, o, Chiron³, adă nenumărații tăi centauri*

¹ Cuptorul olarilor conține elemente de magie străveche care întovăreșeau arta multimilenară a ceramicii, ajunsă la o mare înflorire în Grecia Antică. În a doua parte cântecul se transformă într-un blestem, poetul invocând demonul cuptoarelor de olari: *Sýntriba*, *Smáragos*, *Ásbestos*, *Ábactos* și *Homódamos*. *Sýntriba* se referă la sfărâmarea vaselor, *Smáragos* la zgomotul pe care-l provoacă spargerea sau crăparea oalelor din cuptor, *Ásbestos*, la focul care nu poate fi stins sau domolit, *Ábactos*, la ghinionul olarilor de a-și vedea truda lor distrusă și în sfârșit *Homódamos*, la forța distrugătoare a flăcărilor. Iată cum sună nota lui Costache Aristia la *Cuptorul olarilor*: „Omer, în sborul său poetic mai presus de orice critică, personificază întâmplările, face dintr-însele zeități și le numesc precum sunt aici arătate toate câte pot pricinui pagubă și vătămare olarilor“.

² Circe, celebra vrăjitoare care apare atât în *Odiseea*, cât și în ciclul Argonauților, era fiica lui Helios și a lui Perse.

³ Chiron, cel mai înțelept dintre centauri, a fost rănit din greșeală în timpul luptei lui Heracle cu centaurii și a murit în chinuri groaznice, după ce a fost dezlegat de nemurire.

*Scăpați din mâna lui Heracle, dar și pe cei răpuși de el,
Să calce oalele-n picioare, ba să le surpe și cuptorul,
Chiar dacă vor vedea olarii bocind avutul risipit!
Isprava lor nelegiuită va desfăta privirea mea.
Cei ce se-nclină, iscodindu-și cuptorul, să se pomenească
Cu fața arsă, ca să-nvețe să aibă toți purtări cinstite.*

Homer își petrecu iarna la Samos și la fiecare lună nouă se îndrepta spre casele bogaților, doar-doar se va alege cu ceva și cânta acest cântec numit *Ramura înverzită*¹, călăuzit fiind de câțiva copii samieni care se aflau mereu în preajma lui:

*Ne-apropiem de locuința bărbatului avut și mare
Ce poate multe, dar cârtește, deși e pururi fericit.
Deschideți-vă de la sine, o porți: să intre Bogăția²,
Căci împreună cu averea și Bucuria înflorește
Și Pacea dulce. Cât mai plină să fie orișice ulcică
Iar din coveți să se reverse mereu crescutul aluat*

¹ În original *Eiresione* care, în afară de „cântec de cerșetor“, mai are și un sens religios, semnificând creanga verde de măsline împodobită cu fâșii de lână, smochine și prăjituri pe care o purtau copiii în timpul procesiunilor din luna *tharaghelion* (mai), când se aduceau jertfe în cinstea Soarelui și a Horelor. Crengile aveau darul de a fertiliza solul și erau agățate apoi lângă porțile caselor.

² Plutos, fiul lui Iasion și al Demetrei, personificarea bogățiilor de pe pământ.

(Ce încă azi va fi plăcintă de orz și de sesam gustos)¹.
În caru-i va veni încoace o soață pentru fiul tău,
Catării cu picioare repezi curând ți-o vor aduce-n casă.
Ea însăși o să țeară pânză în jilțul de argint și aur²
Ci an de an mă voi întoarce la tine ca o rândunică.
La pragul tău adăst acuma (desculț; adu-ne dar degrabă,
Stăpâna casei, niscăi daruri, de dragul zeului Apolo)³.
Iar la urmă:

Cu daruri dacă mă întâmpini sau nu, de-aici mă duc
îndată
Căci n-am venit deloc cu gândul să zăbovesc la tine-n
casă⁴.

Acest cântec a fost cântat multă vreme după aceea
de către copiii din Samos de câte ori colindau împreună
la sărbătoarea lui Apolo.

¹ Versul așezat între paranteze figurează doar în Lexiconul Suda, care citează și el această epigramă homerică.

² În original *electrum* (aliaj nativ de aur și argint).

³ Versurile așezate între paranteze figurează în Lexiconul Suda.

⁴ *Ramura înverzită* (*Eiresione*) are asemănări frapante cu *Cântecul rândunicii*, poezie populară grecească datând probabil din secolul VI î.Hr. În fiecare primăvară, copiii din Rodos colindau din poartă în poartă, recitând *Cântecul rândunicii* (Vezi *Antologie lirică greacă*, trad. de Simina Noica, Editura Univers, București, 1970, p. 86-87).

XXXIV. La începutul primăverii Homer hotărî să plece din Samos la Atena. Urcându-se pe o corabie împreună cu câțiva băștinași, ajunse în Ios¹. Acolo marinarii ancorară nu în fața orașului, ci chiar unde au tras la țărm. Încă de pe când străbăteau marea, Homer începuse să se simtă rău. Părăsi așadar corabia și lâncezi pe mal sleit de boală. Deoarece nu sufla nicio adiere de vânt, marinarii au fost nevoiți să zăbovească acolo zile întregi. În acest răstimp mereu veneau la dâșii unii dintre locuitorii orașului pentru a sta cu Homer și erau cuprinși de uimire ori de câte ori îl auzeau glăsuind.

XXXV. Într-o zi, în timp ce corăbierii și câțiva orășeni îi țineau de urât lui Homer, niște copii de pescari vâsliră spre locul acela și, sărind din luntrea lor, se apropiară de ei și grăiră:

– Străinilor, ascultați cu luare aminte, poate veți putea ghici tâlcul vorbelor noastre!

Atunci unul dintre cei de față le ceru să spună ce au de spus. Iar ei ziseră:

– Cei pe care i-am prins au rămas acolo; cei care ne-au scăpat i-am adus cu noi.

¹ Una din insulele Arhipelagului Sporadelor, al șaptelea leagăn al lui Homer.

Unii pretind că ei ar fi grăit mai pe scurt astfel:

„Cei prinși au fost lăsați acolo, aducem doar pe cei neprinși“.

Niciunul dintre cei de față nefiind în stare să dezlege ghicitoarea, copiii vestiră că s-au dus la pescuit, dar n-au putut prinde nimic și că, odată ajunși pe țărm, s-au despăducheat: firește, au rămas pe loc păduchii pe care i-au prins, dar cei care au izbutit să le scape vin împreună cu ei.

Când auzi una ca asta, Homer recită aceste versuri:

*„Văd că aveți, de bună seamă, același sânge
cu strămoșii
Ce nu aveau moșii întinse, nici turme mari foind
pe pajiști“¹.*

XXXVI. Răpus de boală, Homer își sfârși zilele în Ios, dar nu din pricină că n-a știut să dezlege ghicitoarea copiilor de pescari, așa cum cred unii autori, ci datorită răului care-l mistuia. După ce a închis ochii pe vecie, a fost înmormântat pe țărmul insulei de către tovarășii lui de drum și de către orășenii care avuseseră prilejul să stea de vorbă cu el.

¹ Ios fiind o insuliță, nu putea avea nici moșii întinse, nici turme mari.

Mult mai târziu, după ce epopeile s-au răspândit pretutindeni, stârnind admirația tuturor, locuitorii din Ios i-au săpat pe mormânt un epitaf care nu aparține lui Homer¹:

*Aici țărâna tăinuiește sub ea un creștet fără seamăn,
Al celui care a fost aedul eroilor: Homer divinul.*

XXXVII. Că Homer a fost eolian și nicidecum ionian sau dorian, reiese limpede pe de o parte din cele spuse de mine până acum, pe de alta din dovezile pe care le voi înfățișa mai jos. E firesc ca un poet atât de însemnat care a descris obiceiurile întâlnite la fel și fel de oameni să oglindească în epopeile sale cu deosebire datinele socotite de el cele mai frumoase, adică cele din țara lui de baștină. Urmărind cu luare-aminte poemele homerice, vă veți convinge și singuri de asta. De pildă când este vorba de jertfe, Homer zugrăvește ritualul pe care l-a găsit a fi cel mai bun, și anume cel întâlnit în propria-i țară. Asta deoarece despre niște animale care urmau să fie sacrificate, el se exprimă astfel:

*Le-au răsucit întâi grumazul, le-au junghiat și jupuit,
Iar peste coapsele tăiate, înveșmântate în grăsime*

¹ În *Întrecerea dintre Homer și Hesiod* epitaful este atribuit lui Homer.

*Și-apoi împăturite-n două, au pus grămezi de carne
crudă¹.*

În rândurile de mai sus nu se suflă niciun cuvânt despre faptul că șalele sunt folosite pentru jertfă. Căci dintre toți grecii, doar neamul eolian nu arde șalele victimelor. De altfel chiar și din versurile următoare reiese că, fiind eolian, Homer a găsit de cuviință să respecte obiceiurile compatrioților lui:

*Dând foc la lemnele tăiate, bătrânul a turnat vin negru.
În jur feciorii țineau în mână frigări cu vârfuri
înșinșite²*

Și asta fiindcă eolienii sunt singurii care frig măruntaiele victimelor cu ajutorul frigărilor înzestrate cu cinci vârfuri, în vreme ce la ceilalți greci ele au doar trei. Și toți eolienii spun lui cinci, *șinși*³.

XXXVIII. Acestea sunt veștile pe care le-am aflat în legătură cu obârșia, viața și sfârșitul rapsodului. Cât

¹ *Iliada*, I, 459-461; II, 422-424.

² *Iliada*, I, 462-463; *Odiseea*, III, 459-460.

³ Aceste frigări anticipând probabil furculițele noastre puteau fi un fel de grătare cu cinci bare de fier transversale. Ele erau folosite numai de eolieni, în vreme ce ceilalți greci foloseau frigări cu trei ramificații, cum susține și Pseudo-Herodot. Se semnalează și o particularitate dialectală: în loc de *pénte* – cinci – în text apare *pémpe*, ca la eolieni. Am încercat să sugerăm în traducere acest lucru (*șinci* în loc de *cinci*).

privește anii în care a trăit Homer, oricine îi poate socoti singur și fără greșală sprijinindu-se pe datele de mai jos.

La o sută treizeci de ani de la expediția împotriva Troiei, pornită sub conducerea lui Agamemnon și Menelau, a fost colonizată Insula Lesbos, care până atunci fusese cu totul lipsită de orașe. După douăzeci de ani, locuitorii din Lesbos au fondat orașul Cyme, care la început se numea Aioliotis sau Phriconis. Optsprezece ani mai târziu locuitorii din Cyme au întemeiat Smyrna, o colonie a orașului lor. Cam pe atunci s-a născut Homer. De la venirea lui pe lume s-au scurs șase sute douăzeci și doi de ani până când Xerxes, pornind războiul împotriva grecilor, a trecut din Asia în Europa după ce a unit cele două maluri ale Helespontului. De la acest eveniment este ușor să găsești data pe care vrei s-o afli, făcând socoteala arhonților¹ care s-au perindat la conducerea Atenei. Homer s-a născut după o sută șazeci și opt de ani de la căderea Troiei.

¹ Este vorba de arhonte-eponin, al cărui nume era trecut în dreptul anului în care a fost ales.

ÎNTRECEREA DINTRE HOMER ȘI HESIOD (autor anonim)

I. Pe Homer și Hesiod, poeții cei mai înzestrați cu suflu divin, toți oamenii îi numesc, cu mândrie, concetățenii lor. Dar Hesiod, care a dezvăluit numele patriei sale, a pus capăt oricărei zăzaniei, spunând că tatăl lui:

*„S-a pripășit în blestematul sătuc de lângă Helicon,
În Ascra, unde iarna-i aspră și vara-i rea, nicicând
ca lumea“¹.*

Aproape toate orașele și coloniile întemeiate de ele afirmă sus și tare că Homer s-a născut între zidurile lor.

Mai întâi cei din Smyrna povestesc că el, ca fiu al râului Meles și al nimfei Cretheis, s-a chemat la început

¹ În poemul *Munci și zile* (639-640).

Melesigenes, iar mai târziu, după ce a orbit, a primit numele de Homer, deoarece oamenii de acolo așa obișnuiesc să spună celor care și-au pierdut lumina ochilor.

După aceea locuitorii din Chios aduc dovezi că poetul a fost concetățeanul lor, susținând că chiar și acum mai trăiesc printre ei câțiva din urmașii lui, numiți Homerizi.

La rândul lor cei din Colofon îți arată până și locul în care, după spusele lor, pe când învăța copiii să scrie, Homer s-a apucat să facă versuri și a compus prima sa poemă, *Margites*.

Chiar și când vine vorba de părinții lui Homer, constăți că toți au păreri împărțite.

Atât Hellanikos¹ cât și Cleanthes² pretind că tatăl poetului a fost Maion, la Eugaion³ el se numea Meles, la Callicles⁴ Damasagoras, iar la Democrit din

¹ Hellanikos din Mitylene, autor de nenumărate lucrări istorice despre Troia, Persia, Egipt, menționat și în *Crestomația lui Proclus* (p. 168, n. 4).

² Cleanthes din Assos (330-232 î.Hr.), filozof stoic, elevul și urmașul lui Zenon.

³ Nume transcris greșit al lui Euagon din Samos, autorul unei istorii a Insulei Samos, care l-a precedat pe Tucicide.

⁴ Istoric sau gramatic obscur care a trăit în a doua jumătate a secolului III î.Hr., autorul unei biografii homerice în care pretindea că mama lui Homer, numită Themisto (sau Themiste), era o cipriotă din orașul Salamina.

Troizene¹, Daemon negustorul; după unii este Tamyras², după egipteni, scribul Menemah, dar nu lipsesc nici cei care optează pentru Telemah, fiul lui Odiseu.

Unii socotesc că mama lui Homer a fost Metis³, alții Cretheis, alții Themiste, alții Hymetho; câțiva cred că avem de-a face cu o itaciană oarecare vândută ca sclavă de fenicieni; o parte dintre ei se opresc la muza Calliope și o altă parte la Policasta⁴, fiica lui Nestor.

Mulți cred că poetul se numea Meles sau, după cum adaugă unii, Melesigenes, alții însă Altes. Convingerea unora este că Homer a căpătat numele acesta datorită faptului că tatăl lui a fost trimis ca ostatic în țara perșilor de către ciprioți, iar după părerea altora adevărata pricină a fost pierderea vederii, întrucât la eolieni orbilor li se spunea „homeri“.

Înfățișăm mai jos ceea ce am auzit și noi că a aflat divinul împărat Hadrian⁵ când a consultat-o pe Pythia

¹ Într-o altă biografie homerică (VI, 28) acest autor cu totul necunoscut nouă, apare cu numele de Democrines.

² Celebru cântăreț trac care s-a luat la întrecere cu muzele și, fiind învins de ele, și-a pierdut vederea, aidoma lui Homer.

³ Probabil oceanida Metis, prima soție a lui Zeus, simbolizând înțelepciunea.

⁴ Cea mai mică dintre fiicele lui Nestor, care îl îmbăiază pe Telemah la sosirea acestuia în Pylos (*Odiseea*, III, 464-467).

⁵ Publius Aelius Hadrianus a fost urmașul lui Traian și împăratul Romei între anii 117-138.

în legătură cu Homer. Atunci când acest cârmuitor a întrebat-o pe preoteasă în ce loc și din ce părinți s-a născut Homer, a primit următorul răspuns în versuri:

*„Mă-ntrebi de spița neștiută și țara care-a dat luminii
Sirena cu divine cânturi: meleag natal i-a fost Itaca,
Părinte, Telemah, iar fiica lui Nestor, Epicasta, mama
Ce-l zămisli, avu o minte mai înțeleaptă ca bărbații“.*

II. Oracolul acesta este demn de toată încrederea datorită trecerii de care se bucură și întrebătorul și preoteasa care i-a dat răspunsul, cu atât mai mult cu cât, dacă Odiseu a fost bunicul lui Homer, reiese limpede de ce l-a preamărit el în cântece pline de măreție.

Unii îl socotesc pe Homer mai vârstnic decât Hesiod, alții, dimpotrivă, mai tânăr, ba chiar rubedenii. Ultimii le fac următorul arbore genealogic. Cică din Apolo și Thoosa, fiica lui Poseidon, s-a născut Linos¹; din Linos, Pieros²; din Pieros și nimfa Methone, Oiagrus³; din Oiagrus și muza Calliope, Orfeu; din

¹ Cântăreț din liră, dascălul lui Orfeu.

² Rege al Emathiei (Macedoniei) și tatăl Pieridelor, cele nouă cântărețe neîntrecute care s-au încumetat să se măsoare cu muzele și, după ce au fost învinse, au fost metamorfozate în păsări. Chiar și muzele care se trăgeau din ținutul Pieriei se numeau Pieride.

³ Rege al Traciei. Calliope, mama lui Orfeu, era muza poeziei epice.

Orfeu se trage Ortes; din acesta, Harmonide; din acesta Filoterpes; din acesta, Eufemos; din acesta, Epifrades; din acesta, Melanopos; din acesta, Dion și Apellaos; din Dion și Pycimede, copila lui Apolo, coboară Hesiod și Perses¹; din Perses, Maion, iar din fiica lui Maion și fluviul Meles – Homer însuși.

III. Sunt și din aceia care spun că talentul lor a înflorit în aceeași vreme, ba chiar că s-au luat la întrecere în Aulida din Beoția. Căci după ce a compus *Margites*, Homer s-a apucat să colinde orașul și să-și recite poemul și, ducându-se la Delfi ca să cerceteze oracolul în privința patriei pe care urma să și-o aleagă, Pythia i-a grăit astfel:

*„Jos, patrie a mamei tale, te va primi pe țărml ei
Să mori, dar te păzește bine de ghicitoarea celor tineri!”*

Auzind una ca asta, Homer s-a ferit să mai meargă în Insula Ios și a rămas în ținutul acela. Tocmai atunci Ganyctor, care punea la cale jocurile funebre în onoarea tatălui său Amfidamas, regele Eubeii, chemă la întrecere pe toți bărbații vestiți nu numai pentru

¹ Pe fratele său, Perses, Hesiod îl invocă deseori în poemul său *Munci și zile* și lui îi sunt adresate înțelepte sfaturi ale poetului.

puterea trupească și iuțeala picioarelor, ci chiar și pentru înțelepciunea minții lor, făgăduind totodată premii mari învingătorilor.

Așa se face că, întâlnindu-se unul cu celălalt, zice-se din întâmplare, Homer și Hesiod au venit în Chalcis¹. Juriul concursului era alcătuit din cei mai de vază bărbați chalkidieni și printre ei se număra și Panedes, fratele regelui răposat. Întrecerea dintre cei doi poeți a fost minunată, dar până la urmă cică Hesiod a ieșit învingător și iată cu a decurs totul.

Ieșit în mijlocul arenei, Hesiod puneă întrebare după întrebare și Homer răspundea. Grăi așadar Hesiod:
*„Homer, trupesc lăstar din Meles, citind în cugete
divine,
Întâi să-mi spui tu care este supremul bine pentru
oameni?“*

Homer zise:

*„Întâi supremul bine este ca oamenii să nu se nască,
Iar, dacă s-au născut, să plece spre poarta Hadesului
grabnic!“*

Hesiod întrebă iarăși:

*„Atunci mai spune-mi și aceasta, Homer, aidoma
cu zeii:*

¹ Capitala Insulei Eubeea.

*Ce socotești a fi pe lume minunea mai presus de toate?*¹

IV. Iar celălalt îi răspunse:

*„Prileju-n care veselia subjugă inima mulțimii
Ce ospătează într-o casă și mut ascultă cântărețul,
Șezând în băncile-nșirate, jur-împrejur cu mese pline
De pâine și fripturi, iar vinul, scos dintr-o cană
pântecoasă.*

*Paharnicul îl duce-n sală și-l toarnă-n cupele golite:
Nu-mi pot închipui pe lume minune mai presus
ca asta!*¹

V. Se povestește că grecii au scos puternice strigăte de admirație când au răsunat aceste versuri și de-atunci încolo ele sunt numite „cuvinte de aur“, fiind folosite chiar și în vremea noastră cu ocazia jertfelor ca o formulă de invocație înaintea ospetelor și libațiunilor.

Dar Hesiod, nemulțumit de succesul pe care-l avea Homer, se strădui să-l dea gata cu întrebări năstrușnice și recită următoarele stihuri:

*„O, Muză, despre tot ce-nseamnă prezent, trecut
și viitor.
Nu-mi glăsui deloc și-n cântec să-mi pomenești de alte
lucruri“.*

¹ Versuri desprinse din *Odiseea* (IX, 6-11).

HESIOD

... Iar frigienii, cei mai ageri corăbieri din rândul celor –

HOMER

Cu faimă de tâlhari ai mării, cinau pe țarm în înserare.

HESIOD

*... Și de pe umeri desprinzându-și încovoiatul arc,
Heracle*

HOMER

*Cu grindini de săgeți improașcă întreaga spiță
de giganți¹.*

HESIOD

*Se trage dintr-un tată vrednic bărbatul ăsta,
dar fricoasă*

HOMER

E mama lui, căci fiecare femeie blestemă războiul.

¹ Versuri dintr-o *Gigantomahie*. Întrucât giganții nu puteau fi omorâți decât de un zeu și un muritor în același timp, olimpienii l-au chemat în ajutor pe Heracle.

HESIOD

... Desigur, mama ta slăvită s-a drăgostit cu tatăl tău

HOMER

Și, datorită Afroditei de aur, ei te-au zămislit.

HESIOD

... Din pricină că se supuse nuntirii, Artemis țințașă

HOMER

A săgetat-o pe Callisto¹, curbându-și arcul de argint.

HESIOD

... S-au ospătat o zi întreagă, deși nu și-au adus nimic.

HOMER

De-acasă, dar le-a dat bucate cârmuitorul Agamemnon.

¹ Nimfa Callisto, fiica regelui arcadian Lycaon, făcea parte din suita zeiței Artemis. Fiind sedusă de Zeus, ea a rămas însărcinată. Când a băgat de seamă că ea călcase legământul de a rămâne fecioară, arcașul a străpuns-o cu arcul ei. Zeus a preschimbat-o în ursoaică.

HESIOD

*... De cum au isprăvit comândul, au strâns din rumenul
jărat
Ciolanele albite-n flăcări: atât a mai rămas din fiul*

HOMER

Lui Zeus, asemenea cu zeii, mărinimosul Sarpedon¹.

HESIOD

*... Aflați aproape de câmpia lui Simois, să coborâm
De pe corăbii și, pornind-o la drum, să sprijinim
pe umeri*

HOMER

Și săbii cu mânerul zdravăn, și sulițe nespuse de lungi.

HESIOD

... Atuncea tinerii destoinici cu mâna lor din valul mării

¹ Regele lician, fiul lui Zeus și al Laodamiei ucis de Patroclu la Troia. Moartea eroului și bătălia în jurul armelor lui au fost descrise în *Iliada* (XXI, v. 419-669). Primind trupul lui Sarpedon de la Apollo, Somnul și Moartea au dus leșul în Licia. Homer nu înfățișează înmormântarea viteazului, zeificat postum de Zeus.

HOMER

Voioși au tras pe mal degrabă corabia înaripată.

HESIOD

... Nu zăboviră în Colhida, scăpând de regele Aietes –

HOMER

Prin fugă, după ce văzură că-i gazda rea și ticăloasă¹.

HESIOD

... Vărsând libații și golindu-și pocalele, genunea mării –

HOMER

Au vrut s-o treacă pe corăbii cu bârne trainice podite.

HESIOD

Și mult i-a mai rugat Atride pe zeii toți ca nu cumva

Să-i nimicească-n largul mării și-au glăsuț precum

urmează:

¹ Este vorba desigur de argonauții care au ajuns în Colhida la regele Aietes, smulgându-i Lâna de aur cu ajutorul fiicei acestuia, Medeea.

HOMER

*„Mâncați pe săturate, oaspeți, și beți! Niciunul
dintre voi*

*Să n-aibă parte să revadă pământul patriei râvnite
Cu trup ciuntit, ci fiecare s-ajungă iar acasă teafăr!“*

VIII. După ce Homer întregi cu măiestrie versurile declamate de Hesiod, acesta cuvântă din nou:

*„Mai am o singură-ntrebare: să-mi spui anume câți ahei
Au întovărășit Atrizii venind să cucerească Troia?“*

IX. Iar Homer răspunse printr-o problemă de aritmetică:

*„Se deslușeau cincizeci de focuri aprinse și în fiecare
Vreo cincizeci de frigări în flăcări roteau tot cincizeci
de fripturi;*

Mâncau din fiiece friptură trei ori trei sute de ahei“.

X. Când făceau socoteala, obțineai un număr nemai-pomenit de mare, căci dacă ardeau cincizeci de focuri,

¹ Înmulțind cu 900 cele 125 000 de fripturi, obținem totalul de 112 500 000. Dezlegarea problemei propuse de Homer dădea multă bătaie de cap adversarului, fiind în spiritul folclorului. Vechiul sistem de numerotare (herodian) nu trecea dincolo de 10 000 și în niciun caz dincolo de 50 000. Abia în secolul al II-lea matematicienii Arhimede și Apollonios au conceput un nou sistem de numerotare prin care se pot nota și cifre mai mari de 100 000 000.

înseamnă că erau două mii cinci sute de frigări, care frigeau o sută douăzeci și cinci de mii de porții¹.

Întrucât Homer a ieșit biruitor în toate încercările, Hesiod, ros de invidie, a început să-l descoasă din nou:

*„Homer, odraslă a lui Meles, de ești iubit, cum spune
lumea,
De muzele surori, născute din Zeus, atotputernic, mare,
În ritmul versului arată-mi ce ți se pare pe pământ
Sublim și odios de-asemeni? Doresc s-o știu
din gura ta!“*

XI. Celălalt cuvântă astfel:

*„O, Hesiod, fiu al lui Dios, cerând să-ți dau așa răspuns
Îmi faci pe plac și prin urmare spun bucuros
părerea mea.
Din tot ce-i mai de preț pe lume, sublim e faptul
ca tu însuși
Să fii măsura ta¹. De-asemeni nimic nu e mai odios
La orice altă întrebare dorești să-mi pui,
îți voi răspunde“.*

HESIOD

În ce oraș o duci mai bine și datorită căror datini?

¹ Maximă inspirată probabil de celebra frază a filozofului Protagoras din Abdera (481-411 î.Hr.): „Omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt în ce fel sunt, a celor ce nu sunt în ce fel nu sunt“.

HOMER

*Acolo unde sunt hulite câștigurile rușinoase,
Cei drepți se bucură de cinste, iar cei nedrepți
își iau pedeapsa.*

HESIOD

Când ne rugăm la zeii veșnici, ce se cuvine să le cerem?

HOMER

Să ne arate totdeauna întreaga lor bunăvoință.

HESIOD

Ce lucru mare locuiește în casă mică, știi să-mi spui?

HOMER

Socot că-i buna chibzuință trăind în inimi omenești.

HESIOD

Și bărbăția și dreptatea ce pot să facă împreună?

HOMER

Prin truda tuturor în parte s-aducă binele obștesc.

HESIOD

Prin ce purtări își dovedește un muritor înțelepciunea?

HOMER

Când judecă prezentul bine, prinzând momentul potrivit.

HESIOD

Încredere deplină-n oameni în ce prilejuri poți avea?

HOMER

În cele-n care ei înfruntă primejdiile cot la cot.

HESIOD

Ce soartă trebuie să aibă un om în culmea fericirii?

HOMER

*Dureri să nu cunoască-n viață și-n schimb destule
bucurii.*

XII. După ce poeții au recitat rând pe rând și aceste versuri toți grecii au atribuit cununa de biruitor lui Homer, dar regele Panedes a dat poruncă fiecăruia să declame cel mai frumos pasaj din propriile lor poeme.

Hesiod a recitat cel dintâi:

„Atunci când fiicele lui Atlas, Pleiadele¹, răsar
pe boltă,
Să-ncepi să seceri, iar când ele apun, să-nfigi în brazdă
plugul.
Suratele rămân ascunse vreo patruzeci de nopți în șir
Și patruzeci de zile, însă, în timp ce anul se rotește,
Le vezi din nou când prima oară se-ascut uneltele
de fier.

– Așa e datina câmpiei pe care toți locuitorii
Din preajma mării și aceia ce-n văile unduitoare
Trăiesc departe de talazuri în locuri cu ogoare grase,
O țin cu toții; tu când semeni și ari, să umbli despuiat
Și despuiat să seceri dacă dorești să faci la vreme
totul².

XIII. După aceea veni rândul lui Homer:

„Pe lângă cei doi Aias iată, s-au strâns puternicele cete
Și dacă le-ntâlnea în cale, nu le găsea cusur nici Ares,

¹ Cele șapte fiice ale lui Atlas și Pleione care s-au stins de durere din pricina tatălui lor sortit să poarte o veșnică povară pe umeri și au fost transformate în Constelația Pleiadelor din emisfera boreală, situată în apropierea Zodiei Taurului. Pleiadele răsar în Grecia iarna.

² Hesiod citează versurile 383-392 din poemul său didactic *Munci și zile*, în care sfătuiește pe țăranii vremii lui să nu muncească pe ogoare în timpul iernii, ci să aștepte primăvara și vremea bună.

*Nici Pallas care-mbărbătează mulțimea, așteptând
troienii
În frunte cu divinul Hector, cei mai viteji se adunară,
Proptiră lancea lângă lance și scutul trainic lângă scut;
Za lângă za și cască-n cască, voinicul sprijinea voinicul:
La fiecă mișcare coifuri cu coame de sirepi gătite
Își atingeau lucioasa creastă, atât erau de numeroase¹...
Spăimântătoare bătălie, căci toți veneau cu sulii lungi
Și gata să-ți străpungă trupul: privirea ți-o lua pe dată
Văpaia miilor de coifuri cu-arama lor sclipind în soare
Și zale proaspăt lustruite și scuturi ce vărsau scântei
Îngrămădite laolaltă: avea o inimă bărbată
Cel ce privea la încleștare voios și nu-i păsa
de nimeni.”²*

XIV. Și de astă dată grecii și-au arătat admirația față de Homer și l-au lăudat pentru faptul că versurile care îi aparțineau erau mai frumoase decât se așteptau ei înșiși: ca atare au cerut să i se atribuie victoria. Și totuși regele a pus cununa biruinței pe fruntea lui Hesiod, spunând că drept este să fie proclamat învingător cel care prin versurile sale ne îndeamnă să cultivăm ogoarele și să trăim în pace și nu cel care înfățișează războaiele și

¹ *Iliada*, XII, 126-134.

² *Ibidem*, XII, 339-344.

măcelurile. Iată deci, după spusele tuturor, felul în care a dobândit Hesiod victoria. Primind un trepied de aramă poetul a dăruit premiul său muzelor, după ce a săpat pe el următoarea inscripție:

*Vă-nchină, Hesiod, o, muze din Helicon, acest trepied,
Semn că l-a biruit prin stihuri la Chalcis, pe Homer
divinul.*

XV. După ce întrecerea a luat sfârșit, Hesiod s-a dus cu o corabie până la Delfi ca să consulte oracolul de aici și să jertfească zeilor roadele izbânzii sale.

Când a ajuns în pragul templului, zice-se că profeta, inspirată de zeul Apolo, a recitat următoarele versuri:

*„Acest bărbat ce se îndreaptă spre casa mea e fericit,
Și muzele nemuritoare îl prețuiesc pe Hesiod:*

Va crește faima lui oriunde răzbate raza Aurorei.

Păzească-se de minunata dumbravă unde stăpânește

Zeus Nemeanul, căci acolo i-a fost sortit să-și afle

moartea!”

XVI. Dând crezare oracolului de mai sus, Hesiod se îndepărtă de Pelopones, ferm convins că zeul înțelese prin Nemea¹ localitatea care se află în acel

¹ Ținut din Argolida unde Heracle, după ce a răpus Leul care era spaima localnicilor, a înființat Jocurile Nemeene. Ele aveau loc în pădurea sacră din Nemea, aproape de Cleones, fiind o sărbătoare a tuturor grecilor.

ținut și se îndreptă spre orașul Oinoe din Locrida¹, unde trase în gazdă la Amfifane și Ganyctor, fiii lui Fegeu, fără să priceapă tâlcul prorocirii. Căci odinioară întreaga regiune se numea Sanctuarul lui Zeus Nemeanul.

Deoarece a rămas mai multă vreme în mijlocul locuitorilor din Oinoe, tinerele gazde, bănuind că Hesiod o sedusese pe sora lor, l-au ucis și l-au zvârlit în mare între Eubeea și Locrida. Dar întrucât trei zile mai târziu delfinii au depus leșul pe mal tocmai atunci când localnicii prăznuiau sărbătoarea Ariadnei², toți au alergat într-acolo și, recunoscând victima, l-au înmormântat pe poet cu sufletele îndurerate și au căutat să descopere cine erau ucigașii lui.

Temându-se de urgia concetățenilor lor, aceștia s-au urcat pe ascuns într-o luntre de pescari și s-au îndreptat spre Insula Creta. Pe la jumătatea călătoriei lor, Zeus i-a nimerit cu fulgerele sale și i-a scufundat,

¹ În *Introducerea* sa la ediția operelor lui Hesiod din colecția „Les Belles Lettres” (Paris, 1928), Paul Mazon precizează că atât orașul Oinoe, cât și „Nemeionul”, locul unde Hesiod a fost atras în cursă și ucis, se aflau nu în Locrida Opuntiană, ci în cea Ozoliană.

² Ariadna, fiica lui Minos și Pasiphae, l-a ajutat pe Teseu să iasă din coridoarele întortocheate ale Labirintului. După ce eroul atenian a părăsit-o în Insula Naxos, Ariadna a devenit soția lui Dionysos, fiind ridicată în rândul zeilor. Inițial, Ariadna a fost o divinitate a vegetației cinstită în Naxos, Creta și Locrida.

după cum povestește Alkidamas¹ în lucrarea intitulată *Muzeul*.

În *Hesiodul* său, Eratostene² susține că la întoarcerea lor acasă Ctimenus și Antifon, fiii lui Ganyctor, vinovați de moartea lui Hesiod pe care am descris-o mai înainte, au fost pedepsiți la rândul lor cu moartea de către profetul Eurycles, așa cum o cer legile ospitalității încălcate de ei. Iar fetișcana, sora acestor tineri, s-a spânzurat datorită faptului că fusese dezonorată. La drept vorbind seducătorul ei era un străin, tovarășul de drum al lui Hesiod, un anume Demodes. Se povestește că și el fusese ucis de frații fetei.

După aceste întâmplări, locuitorii din Orhomenos, sfătuiți de un oracol, au adus rămășițele pământești ale lui Hesiod pe meleagurile lor și le-au îngropat acolo, săpând pe mormântul lui această inscripție:

¹ Alkidamas din Eleia (sec. IV î.Hr.), retor și sofist, elevul lui Gorgias, rivalul lui Isocrates și partizanul elocinței bazate pe improvizarea strălucitoare și cu efecte imediate. *Museionul* său era o lucrare cu caracter literar și pedagogic, fiind unul din izvoarele prezentei *Întreceri dintre Homer și Hesiod*.

² Eratostene din Cyrene (276-193 î.Hr.), savant alexandrian multilateral, cunoscut mai ales ca matematician, astronom, geograf, filozof și filolog. El este totodată și autorul unor poeme mitologice, pierdute ca și lucrările sale științifice: *Herigone*, *Hermes*, evocând copilăria zeului, *aidoma* imnului homeric, și *Anteriny*s sau *Hesiod*, inspirat de legenda morții poetului. Un fragment din acest poem arată că ucigașii au fost descoperiți cu ajutorul câinelui lui Hesiod.

De baștină, era din Ascra bogată-n grâu,

dar după moarte

*Pământul minyan¹ cu caii năvalnici găzduiește trupul
Lui Hesiod: vestitu-i nume s-a răspândit*

în lumea-ntreagă

În rândul oamenilor care se-ntrec în fapte înțelepte.

XVII. Aceasta a fost soarta lui Hesiod. În schimb Homer, după ce a pierdut întrecerea poetică din Chalkis, a colindat țara în lung și în lat recitându-și epopeile: în primul rând *Tebaida*, care avea vreo șapte mii de versuri și începea așa:

O, cântă-mi secetosul Argos, zeiță, căci de-acolo regii...

În al doilea rând *Epigonii*, care număra tot șapte mii de versuri și începea astfel:

O, Muzelor, acum să-ncepem cu-acei ce sunt ceva

mai tineri...

XVIII. Unii oameni susțin că și această epopee ar fi a lui Homer. Desfătându-și auzul cu versurile sale, Xantos și Gorgos, fiii regelui Midas, l-au rugat pe poet să compună un epitaf pentru tatăl lor, deasupra mormântului căruia o copilă de aramă deplângea moartea

¹ Locuitorii din Orhomenos l-au înmormântat pe Hesiod în agora, alături de mormântul lui Minyas, eroul lor eponim, Minyas fiind vechiul nume al orașului lor.

regelui frigian. Iar Homer alcătui următoarea inscripție:

*Sunt o fecioară de aramă, semn al mormântului tău,
Midas!*

*Cât timp vor susura izvoare și-or înverzi copaci semeți
Și fluvii vor goni în matcă, iar marea va scălda
pământul,*

*Cât timp va străluci și luna, și soarele urcând pe cer,
Voi sta de veghe pe movila cu mii de lacrimi adăpată
Și voi vesti pe toți drumeții că Midas zace dedesubt!¹*

XIX. Primind ca răsplată un pocal de argint, poetul îl dăruie lui Apolo din Delfi, săpând pe el următoarele stihuri:

*O, rege Febus, minunatul pocal l-a închinat Homer,
Înțelepciunii tale. Pururi sporește faima lui în lume!*

XX. A făurit apoi *Odissea* cu cele 12 000 de versuri ale ei, după ce mai de mult isprăvisese *Iliada*, care număra 15 500 de versuri. De aici s-a îndreptat spre Atena, fiind găzduit zice-se de însuși Medon, regele atenienilor. Odată, într-un loc de întrunire unde ardea focul din pricina frigului care bântuia pe afară, cică Homer ar fi recitat aceste stihuri:

¹ Același epitaf apare aproape identic în *Viața lui Homer*, atribuită lui Herodot (paragraful XI).

*Cununa taților sunt fiii, iar a cetății – meterezul;
Podoabă câmpului sunt caii, și a mării – șirul de
corăbii;*

*Mulțimea ce tălăzuiește în adunări încântă ochiul,
Dar mai înălțător îmi pare căminu-n care arde focul
În zi de iarnă când pe-afară presară fulgii lui Cronidul!*

XXI. Din Atena a pornit spre Corint, recitându-și propriile poeme. Întâmpinat cu onoruri, Homer a sosit apoi în Argos și se povestește că aici a declamat următoarele stihuri ale *Iliadei*¹:

*Cei ce veniseră din Argos, Tirint cu falnic brâu
de ziduri*²,

*Din Hermione și Asine*³, orașe cu liman adânc,
Sau din Troizene și Eiona, din podgoriul Epidaur⁴,
Din insula Aigina⁵, Mases, ca și flăcăii din Ahaia,
Aveau în frunte pe viteazul cu glas puternic Diomede

¹ Din *Catalogul corăbiilor*, II, 559-568. Semnalăm că în edițiile actuale ale *Iliadei* nu întâlnim versul care pomenește de Tydeu și Oineus, înaintașii lui Diomede și nici ultimele două versuri ale citatului.

² Aluzie la ciclopicele ziduri ale Tirintului dezgropate în a doua jumătate a secolului trecut de către arheologi.

³ Hermione și Asine – porturi ale Argolidei. În Asine s-au descoperit recent însemnate vestigii din epoca miceniană.

⁴ Troizene, Eiona și Epidaur – orașe din Pelopones.

⁵ Insulă din Golful Salonic.

*Al lui Tideu¹, la fel de vajnic ca și bunicul său Oineus,
 Așijderi pe Stenelos, fiul lui Capaneu, vestit războinic,
 Iar Evripil² era al treilea, bărbat asemenea cu zeii,
 Născut din Mecisteu, el însuși feciorul craiului Talaos³.
 Pe toți îi conducea viteazul cu glas puternic Diomedee
 Și optzeci de corăbii negre îl însoțiră pân'la Troia:
 Din ele coborâră-n șiruri oșteni căliți în bătălii,
 Toți argieni cu zel războinic și cu pieptarele de in.*

XXII. Nespus de bucuroși de elogiul închinat
 neamului lor de cel mai vestit poet, fruntașii argieni
 l-au răsplătit pe acesta cu daruri scumpe și au decretat
 să i se înalțe o statuie din aramă, să se aducă an de an
 într-o zi a unei luni anumite câte o jertfă în cinstea lui
 Homer și să se trimită la cinci ani o dată câte o ofrandă
 la Chios. Pe statuie au săpat următoarea inscripție:

*Acesta e Homer divinul cel care polei de-a pururi
 Cu grai ales și-nțelepciune întinsa, mândra-ne Heladă*

¹ Tatăl lui Diomedee și fiul lui Oineus, regele Calidonului, Tideu a luat parte la expediția celor șapte împotriva Tebei și s-a distins prin vitejia lui, aidoma lui Capaneu, părintele lui Stenelos.

² În textul *Iliadei*, în locul lui Evripil, fiul lui Evemon, fruntaș tesalian sosit la Troia cu patruzeci de corăbii, apare Evrial, erou argian care a participat la expediția argonauților și a fost unul dintre epigoni luptând și împotriva troienilor.

³ Fiul lui Bias și Pero, rege al Argosului, ceea ce concordă cu originea argiană a lui Evrial.

*Și mai ales pe argienii ce-au răzbunat pe Elena
Cu plete mândre și surpară troianul mur zidit de zei.
În semn de-adâncă mulțumire, poporul marelui oraș
L-a pus aici să-i dea cinstirea primită de nemuritorii!*

XXIII. După ce-a petrecut câțeva vreme în Argos, Homer a plecat cu o corabile spre Delos, ca să ia parte la sărbătoreasca întrunire de acolo. Stând lângă altarul făurit din coarnele boilor jertfiți odinioară, a recitat imnul *Către Apolo* (I) care începe cu versul:

Îl cânt și nu-l voi da uitării pe-Apolo, agerul arcaș!

XXIV. După ce a declamat imnul în fața tuturor, ionienii i-au acordat dreptul de cetățenie, iar locuitorii din Delos, săpând versurile poetului pe plăci de marmură albă, le-au așezat în preajma templului Dianei. La terminarea serbării, Homer a plecat pe mare până în Insula Ios, la Creofil și a rămas acolo multă vreme, căci atinsese pragul bătrâneții.

În vreme ce stătea odată pe malul mării cică a întrebat niște flăcăi care se întorceau de la pescuit:

„Pescuitorilor din țara Arcadiei, ați prins ceva?”

Aceștia au cuvântat precum urmează:

*„Cei prinși au fost lăsați acolo, aducem doar pe cei
neprinși”.*

Nepricepând răspunsul lor, Homer i-a întrebat ce au vrut să zică: ei au spus că la pescuit nu s-au ales cu nimic și s-au apucat să se despăducheze: păduchii prinși de ei au rămas acolo și aduc în hainele lor pe cei care le-au scăpat.

Homer și-a amintit de oracolul rostit odinioară de preoteasa din Delfi și, presimțind că i se apropie obștescul sfârșit, își compuse propriul epitaf. De-abia a plecat din acel loc că a și alunecat pe terenul mâlos și, căzând într-o rână, se povestește că a murit după trei zile și a fost înmormântat în Insula Ios. Iată și epitaful pe care și l-a făcut singur:

*Aici țărâna tănuiește sub ea un creștet fără seamăn
Al celui care-a fost aedul eroilor: Homer divinul!*

VIAȚA LUI HOMER

atribuită lui Plutarh

I. Unora ar putea să le pară oarecum de prisos să stăruim asupra lui Homer, arătând cine au fost părinții lui și din ce loc se trage, mai ales că el însuși n-a găsit de cuviință să vorbească despre aceștia, ci a fost atât de modest încât n-a dezvăluit obârșia numelui său. Dat fiind că pentru instruirea celor care încep să învețe se cere cât mai multă pricepere, mă voi strădui să arăt ce spun oamenii străvechi despre dânsul.

II. În lucrarea sa intitulată *Istoria locală*, Ephoros din Cyme¹, dându-și osteneala să ne convingă că Homer ar fi din partea locului, spune că Apelles, Maion

¹ Ephoros din Cyme (secolul IV î.Hr.), istoric și orator grec, discipolul lui Isocrate. În afară de o *Istorie generală* în 30 de cărți, a mai scris și *Ephorios logos (Istoria locală)*, o descriere a Cymeii cu tradiția și obiceiurile ei.

și Dios, erau trei frați originari din Cyme. Dintre aceștia Maion, încolțit de datorii, s-a strămutat în Ascra, un sat din Beoția și acolo, însurându-se cu Pycimede, l-a avut pe Hesiod; în schimb Apelles a murit în Cyme, patria lui și a lăsat în urmă o fiică cu numele de Critheis, pe care a încredințat-o fratelui său, Maion. Acesta, cuprins de teamă că fata ar putea fi necinstită iar el își va atrage condamnarea concetățenilor lui, o căsătorie cu Femiu din Smyrna, care dădea lecții de literatură. Ducându-se odată la băile publice situate în apropierea râului Meles, Critheis l-a născut pe Homer chiar pe malul apei și de aceea copilul s-a numit Melesigenes. A fost poreclit apoi Homer deoarece a orbit. Așa spun locuitorii din Cyme și ionienii oamenilor lipsiți de lumina ochilor, pentru a-i denumi pe cei care au nevoie de un însoțitor, slujindu-le de călăuză. Acestea sunt spusele lui Ephoros.

III. La rândul său Aristotel în cartea a treia a *Poeticii*¹ sale povestește că în Insula Ios, pe vremea când Neleus, fiul lui Codros², întemeia colonia sa ioniană, o fată care rămăsese însărcinată cu un zeiesc

¹ Din *Poetica* lui Aristotel ni s-a păstrat numai o parte în care nu figurează și cartea a treia, citată de biograful lui Homer.

² Întemeietorul legendar al Miletului.

însoțitor¹ al corului muzelor, nemaiputând să-și ascundă rușinea datorită pântecului ei umflat, a plecat într-o localitate cu numele de Aigina. Acolo, în timpul unei incursiuni, pirații au luat-o în robie pe fetișcana sus pomenită și au dus-o la Smyrna, aflată pe atunci sub stăpânirea lidienilor, dăruind-o regelui acestora, cu numele de Maion, prietenul lor. Apoi, cucerit fiind de frumusețea copilei, regele o luă de soție. Odată, pe când se plimbau împreună în preajma râului Meles, mama a fost cuprinsă de chinurile facerii și întâmplător l-a născut pe Homer chiar pe malul apei. Regele l-a crescut ca pe copilul lui, căci după ce a născut, Critheis și-a găsit curând sfârșitul. N-a trecut mult și regele însuși s-a stins din viață. Apoi lidienii, biruiți de eolieni și plănuiind să părăsească orașul, vestiră prin crainici că oricine dorește să-i urmeze, trebuie să părăsească cetatea, Homer, pe atunci încă un copil, zise că vrea să-i însoțească². De atunci încolo în loc de Melesigenes a fost numit Homer.

IV. Când a mai crescut și s-a arătat dornic să dobândească glorie cu ajutorul poeziei, Homer a

¹ În original un „demon“, făptură intermediară între zei și oameni.

² În original *homerein*, verb din care autorul biografiei deduce numele de Homer.

întrebat Zeul cine sunt părinții lui și din ce țară se trage. Iar Zeul a răspuns astfel:

*„Ios, patrie a mamei tale, te va primi să-ți dea
mormânt
Pe țărnul ei, dar te păzește de ghicitoarea celor tineri“.*

Se povestește că Zeul ar fi rostit și următorul oracol:
*„Om norocos și neferice, căci soarta ta-i cu două fețe,
Vrei să-ți știi patria: orașul matern, dar nu și părintesc,
Aflat pe-o insulă nu tocmai departe de întinsa Cretă,
De-asemeni nici așa aproape de țărnul stăpânit
de Minos,*

*E locul unde soarta cere să-ți îplinești sorocul vieții
Când tu vei auzi din gura copiilor un vers ciudat
Și nici că vei pricepe tâlcul misterioaselor cuvinte.
Deci parte vei avea de două destine: primul îți răpește
Lumina zilei, iar al doilea te face-asemenea cu zeii,
Trăind, murind, dar mai degrabă nu pieritor, ci pururi
tânăr!“*

Ceva mai târziu, plutind spre Teba, la sărbătorirea Saturnalelor, când acolo se desfășura un concurs de poezie, Homer sosi cu o corabie în Insula Ios. Aici, în timp ce ședea pe o stâncă, poetul zări niște pescari care se întorceau din largul mării și-i întrebă dacă s-au ales

cu ceva. Iar aceștia, deoarece nu pescuiseră nimic și în lipsa peștelui se apucaseră să-și vâneze păduchii, răspunseră astfel:

„Cei prinși au fost lăsați acolo; i-aducem doar pe cei neprinși“.

Înțelesul spuselor lor era că păduchii prinși de ei au fost striviți, rămânând acolo, iar cei care le-au scăpat printre degete ajung aici datorită hainelor de pe dâșii. Întrucât n-a putut dezlega ghicitoarea pescarilor, Homer a murit de supărare. Locuitorii din Ios i-au făcut o înmormântare strălucită și au săpat pe groapa lui următorul epitaf:

*Aici țărâna tăinuiește sub ea dumnezeiescul creștet
Al celui care a fost aedul eroilor – Homer divinul.*

Sunt însă și unii care se străduiesc să arate că Homer ar fi originar din Colofon, folosind ca o dovadă sigură în sprijinul afirmației lor o inscripție în distih elegiac, săpată sub o statuie; ea sună astfel:

*Homer, odraslă a lui Meles, ești fala Greciei întregi
Și pentru Colofonul tău prilej de-a se mândri în veci,
Căci din suflarea ta divină au răsărit pe lume două
Copile, așternând în scris isprava unor semizei.*

*Întâia zugrăvește drumul lui Odiseu rătăcitorul,
A doua dardanidul neam și crâncenul război troian.*

Socot că nu se cade să omit aici poezia scrisă de Antipater¹ autorul de epigrame, întrucât ea nu e lipsită de interes; așadar iat-o:

*Sau Ios, iar alții te proclamă fiu al vestitei Salamine,
Sau al Tesaliei, născând odinioară pe lapiți².*

*Îți hotărăște fiecare un alt cămin, ci-n fața lumii
Rostesc oracolu-nțelept pe care Febus mi l-a spus:
Ți-a fost părinte nesfârșitul văzduh și, cât privește*

mama,

Nu-i muritoare nicidecum: chiar Calliope te-a născut!

V. Unii afirmă că Homer a viețuit pe vremea Războiului Troian la care a fost martor ocular sau că a venit pe lume o sută de ani mai târziu. Alții, dimpotrivă, că este cu o sută cincizeci de ani mai vârstnic decât războiul acesta. A scris două epopei: *Iliada* și *Odiseea*. Dar se înșală cei care îi atribuie *Războiul șoarecilor cu broaștele* și *Margites*, scrise de dragul exercițiului și al glumei.

¹ Se cunosc doi epigramiști cu numele acesta: Antipater din Sidon (secolul II î.Hr.) și Antipater din Tesalonic (secolul I î.Hr.), despre care pare să fie vorba.

² Popor legendar din Tesalia, a cărui celebritate se datorează faptului că a obținut o victorie zdrobitoare asupra centaurilor.

**EPIGRAMME INSPIRATE DE POEMELE
HOMERICE**
(Extrase din Antologia palatină¹)

I. HOMER SAU ZEUS?

Au cine aşternu pe file amarnicul război troian
 Şi cine drumul foarte lung parcurs cândva de Odiseu?
 Nu poţi numi autorul sigur, nici ţara lui. Ceresc
 părinte,
 S-o fi mândrind cumva Homer cu stihuri scrise
 chiar de Zeus?
 (XVI, 293)

¹ Denumită astfel după un codex din secolul al XI-lea păstrat în Biblioteca Palatină de la Heidelberg, *Antologia* cuprinde culegeri de epigrame începând din secolul III î.Hr. și până în secolul IX-X d.Hr. Am spicuit câteva epigrame referitoare la Homer, unele anonime, altele nu, pentru a arăta rezonanța multiseculară a operei legendarului rapsod.

II. LEAGĂNUL LUI HOMER

Cetățile luptând să fie orașul lui Homer sunt șapte:

Deci Smyrna, Cyme, Colofon, Atena, Chios, Pylos,
Argos¹
(XVI, 297)

III. TOTUȘI ZEU...

Să-i dați cinstiri divine dacă Homer el însuși e un zeu,
Iar dacă nu-i o zeitate, voi socotiți-l totuși zeu!²
(XVI, 301)

IV. PÂNĂ LA MARGINILE LUMII...

Găsești un om să nu cunoască răscolitorul glas homeric?
Ce mare sau meleag nu știe de lupta dusă de ahei?
Deși lipsiți în veci de raza lui Helios ce vede totul,
Demult aflară faima Troiei cimerienii³ și Atlas,

¹ Un alt distih anonim (XVI, 298), cu un conținut identic, menționează aceleași orașe de baștină ale lui Homer, Smyrna fiind înlocuită cu Itaca.

² Pictorul francez Jean-August-Dominique Ingres (1780-1867) a folosit acest distih ca motto pentru monumentala sa lucrare *Apoteoza lui Homer*. El a fost tradus și de C. Aristia în prefața la prima lui traducere din *Iliada* lui Homer.

³ Popor fabulos pe care Homer îl situează la marginea lumii, pe malul oceanului, iar alți poeți în Sciția, Italia sau Spania.

Cel care sprijină pe umeri povara bolții uriașe.

(XVI, 203)

V. PISISTRATE

De trei ori am luat puterea și de trei ori la rând poporul

Lui Erehteu m-a izgonit și de trei ori m-a rechemat¹.

Eu, Pisistrate, cel mai mare din sfat, am strâns

tot ce-a compus

Homer, știut din vremi străvechi doar din răzlețe

recitări.

Desigur el, poet de aur, a fost concetățean de-al nostru,

Căci Smyrna este un oraș întemeiat de-atenieni.²

(XI, 442)

VI. SCUTUL LUI AHILE

Vestitul scut al lui Ahile ce-a supt din sângele lui

Hector

¹ Pisistrate a devenit tiranul Atenei în anul 560 î.Hr., fiind alungat în două rânduri de atenieni și abia a treia oară a preluat definitiv puterea pe care, la moartea lui (527 î.Hr.), a transmis-o fiilor săi.

² Această epigramă atestând meritele lui Pisistrate în ceea ce privește fixarea în scris a poemelor lui Homer este citată în două din biografiile homerice (IV și V) care n-au fost traduse în acest volum.

L-a dobândit de la danai Ulise, părtinit de juzi.¹
Dar flota-i scufundând, noianul i l-a răpit
și spre mormântul
Lui Aias valul l-a purtat, ci spre Itaca nicidecum!
(IX, 115)

VII. ARGOS ȘI MICENE

de Alpheios din Mitylene

Mândria lui Homer, o, Argos, țărână sfântă a Heladei,
Și tu, cetatea lui Perseu², cândva bogată în comori,
Rămân cu faima lor știrbită eroii spulberând odată
Cununa zidului troian pe care zeii l-au clădit³.
Dar Troia-i tot oraș puternic, în timp ce voi, dărăpănate,
Păreți ocolul unde vin doar vitele mugind avan.
(IX, 104)

¹ Judecata pentru atribuirea armelor lui Ahil a fost descrisă de Lesches din Mitylene în *Iliada mică*.

² După ce Perseu a devenit fără voia lui ucigașul propriului său bunic, Acrisiu, regele Argosului, eroul a refuzat să-i ocupe tronul, schimbându-și coroana cu cea a vărului său Megapenthes, care domnea în Tirint. Totuși, autorul epigramei se referă probabil la orașul Micene care a fost asediat și dărâmat în anul 468 î.Hr. de către locuitorii din Argos, dornici să cucerească supremația Argolidei. Dar Argosul n-a împărțășit soarta Micenei, deși așa rezultă din text, fiind vorba de o confuzie sau de o exagerare de efect.

³ Laomedon, tatăl lui Priam a înălțat zidul Troiei cu ajutorul lui Apolo și Poseidon. Noua Troie este menționată de Xenofon. Sulla a reclădit-o și el.

VIII. BOCETUL HECUBEI

de Statilios Flaccus

Atunci când nunta sângeroasă a Polyxenei¹ cu Ahile
Trufașul Pyrrhus o serbă deasupra gropii părintești,
Smulgându-și pletele din creștet și hohotind mereu,
Hecuba
Copila lui Cisseu², își plânse odraslele ce nu mai sunt:
„Cândva mi l-ai târât pe Hector răpus și prins de carul
tău,
Azi Polyxenei vii să-i sorbi tot sângele, deși ești mort.
O, Eacide, câtă ură porți fiecărui rod al meu!
Chiar și acolo, în mormânt, copiii nu mi-i cruți deloc!“
(IX, 117)

IX. TROIA ETERNĂ

de Evenos din Ascalon

Drumeților, eu, Troia sfântă, oraș vestit în
lumea-ntreagă
Ce mă mândream cu zidul meu și turnuri falnice
cândva,

¹ Aluzie la jertfirea Polyxenei pe mormântul lui Ahile, faptă descrisă de Arctinos din Milet în *Nimicirea Troiei*.

² Rege al Traciei. În *Iliada*, unde Polyxena nici măcar nu apare, Hecuba era fiica regelui frigian Dymas.

Zac azi de-a pururi sub cenușă, dar în Homer stau
neclintită,

Având temeinic adăpost canatul porților de bronz.
Cu sulilele lor aheii nu-mi vor grăbi nicicând sfârșitul;
Prin gura neamului grecesc voi dăinui neconținut!

(IX, 62)



Cuprins

Prefață	V
Notă asupra primei ediții din 1971	XLIV
Notă asupra ediției a doua (2007)	XLVIII

Imnuri

Către Demetra (I)	3
Către Demetra (II)	37
Către Apolo (I)	39
Către Apolo (II)	78
Către Hermes (I).....	79
Către Hermes (II)	114
Către Afrodita (I)	115
Către Afrodita (II)	133
Către Afrodita (III)	135
Către Dionysos (I)	136
Către Dionysos (II).....	140
Către Dionysos (III)	142
Către Marte	144
Către Artemis (I)	146
Către Artemis (II).....	147

Către Hera	149
Către mama zeilor	150
Către Heracle	151
Către Asclepios	152
Către Pan	153
Către Hefaistos	157
Către Poseidon	158
Către Zeus	159
Către Muze	160
Către Atena (I)	161
Către Atena (II)	163
Către Hestia (I)	164
Către Hestia (II)	166
Către Glie	167
Către Helios	169
Către Selene	171
Către Dioscuri (I)	173
Către Dioscuri (II)	175

Parodii

Războiul șoarecilor cu broaștele	179
Margites	202
Cercopii	203

Ciclul epic

Epoca, viața și firea lui Homer, precum și rezumatul epopeilor sale.....	207
Ciclul epic	214
Titanomahia	216
Tebaida	218
Cipriile	220
Etiopida	231
Iliada mică	234
Nimicirea Troiei	240
Întoarcerea eroilor de la Troia	244
Telegonia	246
Cucerirea Oichaliei.....	249

Biografii

Viața lui Homer <i>atribuită lui Herodot</i>	253
Întrecerea dintre Homer și Hesiod (<i>autor anonim</i>)	291
Viața lui Homer <i>atribuită lui Plutarh</i>	318
Epigrame inspirate de poemele homerice (<i>Extrase din Antologia palatină</i>)	324
I. Homer sau Zeus?	324
II. Leagănul lui Homer	325

III. Totuși zeu	325
IV. Până la marginile lumii	325
V. Pisistrate	326
VI. Scutul lui Ahile	326
VII. Argos și Micene	
<i>de Alpheios din Mitylen</i>	327
VIII. Bocetul Hecubei	
<i>de Statilios Flaccus</i>	328
IX. Troia eternă	
<i>de Evenos din Ascalon</i>	328





Scanare și prelucrare digitală



de

Anonim



și

CAT Graur



Antwerpen

2025

